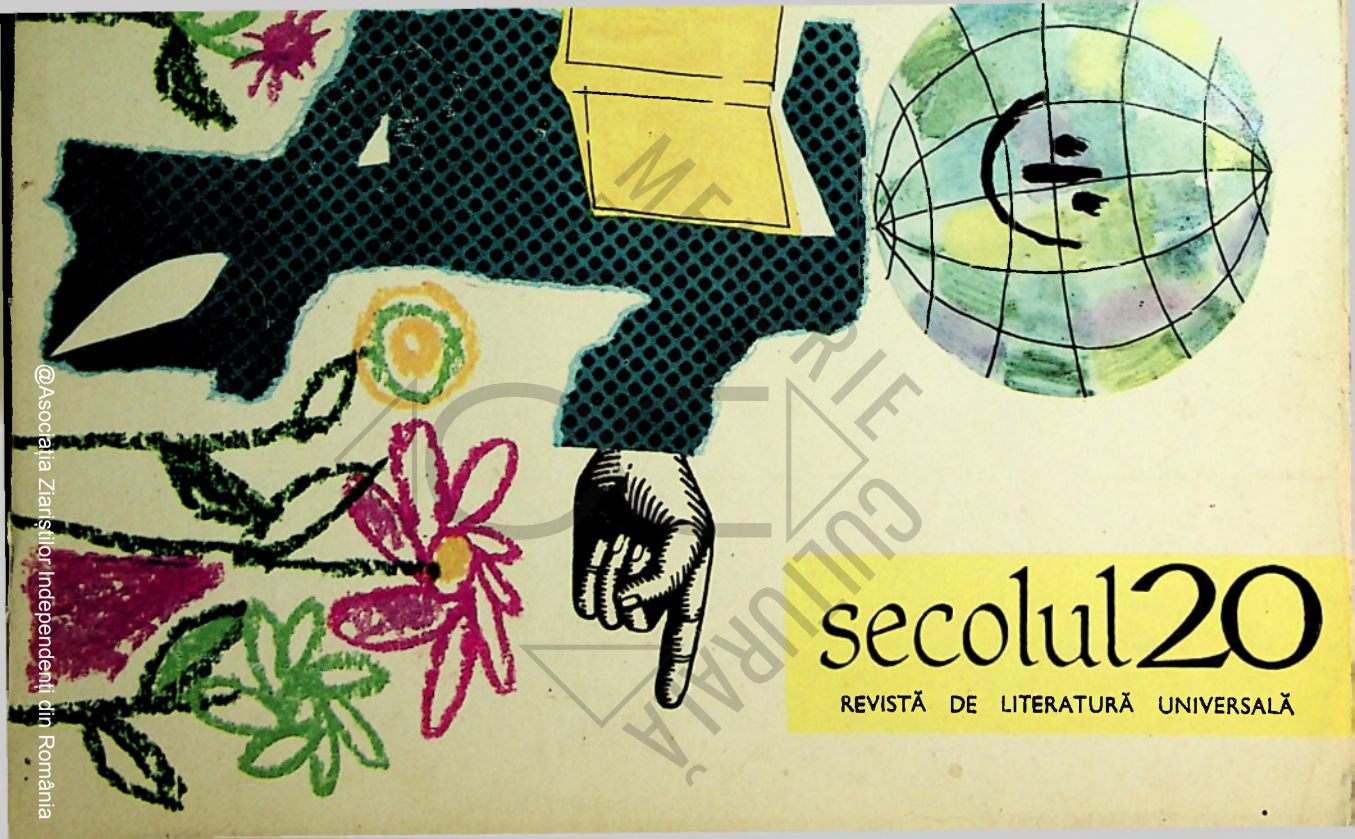

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

MEMORIE CULTURALĂ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR DIN RPR
București. Redacția: Casa Scriitorilor, Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22
Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99
Apare lunar

Copertă de:
EUGEN MIHĂESCU

SUMAR

Nr. 9 (anul II) — Septembrie 1962

Pag.

TATIANA ESSENINA:

Jenia, minunea secolului, nuvelă, în romînește de *Eduard Jurist* 4

F. DÜRRENMATT:

Pana de automobil, nuvelă, în romînește de *Radu Lupan* 28

JORGE ZALAMEA:

Metamorfoza Excelenței Sale, schiță, în romînește de *Ion Marin Sadoveanu* 60

PAVEL SPASOV:

Necazuri directoriale, schiță, în romînește de *V. Deșliu* 70

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Pag.

Sinteze şi profiluri

JULIUS DOLANSKÝ: *Conceptul de literatură universală* 75

I. ILF şi E. PETROV: *Dublă autobiografie* 88

TAMARA GANE: *Eposul deşteleniri pămînturilor* 90

IRINA MAVRODIN: *Jacques Prévert* 103

JACQUES PRÉVERT: *Riviera*, poeme, în romîneşte de *Gellu Naum* 107

*

WILLIAM FAULKNER: *Conacul*, partea II-a, în romîneşte de *Fănuş Neagu* şi *Aurora Leicand* 113

De vorbă cu:

IGOR ILINSKI – *la Moscova*

MIGUEL ANGEL ASTURIAS – *la Bucureşti*

LUDVÍK AŠKENAZY – *la Praga* 171

*

LUDVÍK AŠKENAZY: *Poveşti de adormit copiii*, în romîneşte de *Sanda Apostolescu* 181

Literatura în arte şi spectacole

ION POPESCU GOPO – *De două ori albă ca zăpada şi o dată Walt Disney* 184

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Pag.

Imaginea prezentului în lume

Douăzeci de ani de la moartea lui Zsigmond Móricz; Maria Dombrowska și romanul-fluviu; Unul din noi; Un romancier al Uralului; Mistificarea lui Kafka (Etudes Germaniques); *Memoria antifasciștilor greci* (Epitheorisi Tehnis); *Întrebarea generației; Monografie Sean O'Casey; O revistă irakiană.* 186

Prezentarea artistică:
EUGEN MIHĂESCU

Gravură de FRANS MASEREEL

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

TATIANA ESSENINA

Jenia minunea secolului

În revista sovietică *Novîi Mir* din ianuarie 1962, și-a făcut debutul literar ziarista Tatiana Essenina din Taşkent.

Romanul umoristic, *Jenia — minunea secolului 20*, te captivează de la primele sale rînduri prin verva, fantezia și umorul care amintesc de celebrele romane *12 scaune* și *Vițelul de aur* ale lui Ilf și Petrov.

Cine este Jenia și de ce e socotit minunea secolului 20? Jenia este un om artificial, un «om chimic».

Ideea creării acestui om i-a venit veterinarului Serghei Vasilievici Smirnov, care, în timpul liber, făcea acasă tot felul de experiențe ciudate. Un singur lucru îl pune în încurcătură pe Serghei Vasilievici. Cum să fie acest om al viitorului, ce calități trebuie să aibă? Iată de ce apelează la un ziarist — povestitorul — care, prin specificul muncii sale de teren, cunoaște opiniile multor oameni și îi poate da un ajutor prețios.

... Și iată că, într-adevăr, în orașul cu pricina apare «omul chimic», care produce multă zarvă în jurul lui.

Cu prilejul peripețiilor prin care trec, atît Jenia — pe numele său întreg Evgheni Alexandrovici Smirnov — cît și protectorul său, ziaristul, se lovesc de unele personaje care aduc destule necazuri celor din jur.

În felul acesta, autoarea pune sub reflectorul satirei mușcătoare tipuri de birocrați, șperțari, carieriști și profitori. Ea zugrăvește, totodată, cu simpatie și căldură portretele unor oameni sovietici adevărați, cu înalte trăsături morale, care știu să facă nevătămătoare elementele inapoiate, străine societății comuniste.

Să urmărim cîteva momente din această povestire, începînd cu capitolul în care se fac unele considerații despre:

Cînd maimuțelor le-a venit în minte rezonabila idee să se transforme treptat în oameni, după cum se știe, ele au învățat să se folosească de bețe și pietre.

Trăia în acele îndepărtate vremuri o maimuță îndemînatecă, care, cu ajutorul unor pietre ascuțite, dezgropa din pămînt rădăcini gustoase și le mînca nespălate, ceea ce o altă maimuță, neîndemînatecă, nu reușea s-o facă. De disperare, ea își rodea capătul propriei sale cozi, făcea salturi mari și tumbe prin aer. Ceea ce era cel puțin ilogic. Maimuța îndemînatecă s-a uitat cît s-a uitat la această priveliște și apoi, proptindu-și mîinile în șolduri, a izbucnit într-un rîs colosal. Astfel, a răsunat primul rîs în univers. Dar să nu vă închipuiți că, imediat după aceea, lumea a răsunat de risete însuflețite și s-a înfrumusețat cu zîmbete largi. Hotărît lucru, nu se petrecuse nimic bun. Maimuța neîndemînatecă a strîmbat din nas,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

a aruncat o piatră în primul specimen înveselit din lume şi a luat-o la fugă. Şi aşa a început să se plimbe prin lume încercînd să convingă pe toată lumea că, acolo unde se înfăptuiesc treburi serioase, rîsul este deplasat. Şi, căzînd în disperare, sărea nemaipomenit de sus. Se spune că această maimuţă nici pînă astăzi nu s-a transformat în om. Se spune că, şi în zilele noastre, ea se găseşte în parcul zoologic unde face salturi şi tumbe. Poate că e chiar aşa. Dar atunci nu înţeleg de unde au apărut gîtuitorii criticii şi alte personaje sumbre.

N-a ajuns om nici prima maimuţă. Ea s-a îngîmfat prea mult şi, aşa cum se întîmplă întotdeauna în asemenea cazuri, a lovit-o însuccesul. Cea mai norocoasă s-a dovedit a treia maimuţă. Din ea se trag oamenii capabili de muncă, care ştiu să rîdă nu numai în orele libere. Dar cum arăta această maimuţă, zău că nu ştiu. N-am văzut-o. În parcul zoologic nu e. Se pune întrebarea: unde a dispărut? N-a dispărut nicăieri. Pur şi simplu s-a transformat în om. Dar pe semne că era o fiinţă foarte curioasă şi complicată.

Eu ştiu că nu sînt unul dintre descendenţii ei cei mai demni. Am dat acestui capitol un titlu atît de promiţător şi acum mă îndepărtez tot mai mult de temă. Îmi cunosc prea bine şi o altă lipsă. Iată am pomenit de cîteva ori pînă acum despre Piotr Kirilovici, dar nu i-am dat nici numele de familie şi nici funcţia. Asta o aşteptaţi degeaba de la mine. Să nu vă încnipuiţi, vă rog, că mă tem de ceva. De ce poate să se teamă un om care nu visează nici mobilă de dormitor şi nici o carieră nemeritată? Hotărît lucru, un asemenea om nu se teme de nimic în afară de cutremure şi de Venka, Valetul-de-tobă. [1] Pur şi simplu mi-a cam amorţit mîna şi trebuie s-o tratez cu ultraviolete. Din proprie iniţiativă, mîna nu scrie niciodată asemenea nume de familie. A fost demult dezobişnuită de redactorul nostru.

În afară de aceasta, în general, nu-mi imaginez cu ce se îndeletniceşte Piotr Kirilovici. Mi-a încolţit bănuiala că, de fapt, nu se ocupă cu ceva lămurit. I-am vorbit despre aceasta lui Visia Piedestalenko. Visia s-a speriat grozav şi a bombănit de cîteva ori «tanorbi» [2], după care mi-a declarat că n-are timp să stea de vorbă cu mine.

Singurul lucru pe care-l ştiu este de ce Piotr Kirilovici s-a mutat într-o vilă, precum şi motivul pentru care nu poate să meargă pe jos.

Lucrurile s-au petrecut cu multă vreme înaintea sosirii mele în acest oraş. Piotr Kirilovici locuia pe atunci în casa noastră, la apartamentul 35. Cam în vremea aceea a fost aleasă administrator vecina mea, Ekaterina Ivanovna. Ea se apucă de treabă cu multă rîvnă.

A făcut înconjurul tuturor apartamentelor, a făcut cunoştinţă cu toţi cei pe care nu-i cunoştea încă şi, înfăţişîndu-i-se lui Piotr Kirilovici, i-a cerut s-o informeze cu ce se ocupă în viaţă.

Sufiindu-şi în pîntece şi agitîndu-şi ţepii [3], Piotr Kirilovici i-a explicat că ţine prelegeri, organizează şi conduce.

— Nici nu-ţi dai seama ce om preţios eşti! — i-a spus Ekaterina Ivanovna — Am nevoie de tine, uite aşa!

Şi făcu cu palma gestul tăierii gîtului.

---

[1] Mic borfaş, pomenit în cursul povestirii. — N. T.

[2] Expresie preferată a lui Visia, provenită din prescurtarea cuvintelor «taci — nu — vorbi». — N. T.

[3] Autoarea, făcînd portretul lui Piotr Kirilovici, îl compară cu un arici care-şi ascunde botul în blana de pe pîntece şi-şi scoate ţepii. — N. T.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Simbătă ai să organizezi ca toţi locatarii să iasă la curăţenie în curte, iar duminica o să aduni toţi bătrînii şi toate gospodinele şi ai să faci cu ei convorbiri.

Ekaterina Ivanova povesteşte că a observat cum lui Piotr Kirilovici îi tremurau atunci genunchii, dar crezuse că e din cauza răcelii şi l-a sfătuit să bea ceai cu miere.

A doua zi, la Ekaterina Ivanovna veni Visia Piedestalenko şi îi declară că Piotr Kirilovici este un om foarte preţios.

— Preţios! — a exclamat administratorul —. Atît de preţios că nici el singur nu-şi dă seama.

— Se poate — spuse Piedestalenko. — La el asta se poate. Dar să-l organizeze pe locatarii voştri, nu poate. N-are cînd. E ştab mare.

— Ce să-l faci?! — oftă Ekaterina Ivanovna. — Eu pe ştabi îi respect. Fără matcă, stupul nu se ţine. De vreme ce e atît de ocupat, o să ne descurcăm şi fără el. Să iasă o oră simbătă să se aerisească şi să sape straturile de flori. Cu altceva n-o să-l deranjăm.

Visia Piedestalenko i-a explicat că şeful lui nu poate să sape straturile de flori. Aceste straturi se pot dovedi a fi tocmai acea mină care să-i submineze autoritatea. Atunci nimeni n-o să mai asculte de el.

— Ce nenorocire! — mormăi compătimitor administratorul. — Va trebui să-i spunem lui Ivan Ivanovici de la apartamentul 5 să nu sape nici el aceste blestemate straturi de flori. Are omul 10 copii. De îndată ce o să înceteze să-l mai asculte, totul va fi sfîrşit.

— Şi dumneata, măturşă — spune Piedestalenko înviorat de înţelegerea arătată — ca administrator al casei trebuie să păzeşti autoritatea lui Piotr Kirilovici, mai ceva ca lumina ochilor.

— Va rămîne intactă — declară sigură de ea Ekaterina Ivanovna. — În gospodăria mea nu s-a pierdut niciodată nimic.

Dar după o lună, Ecaterina Ivanovna veni în fugă la slujbă, la Visia Piedestalenko.

— N-am păstrat-o, spuse ea distrusă. — Toate merg bine la mine. Locatarii plătesc chiria. Din straturi nu s-a pierdut nici o floare. Băieţii lasă în curte peste noapte plasa de volei, şi pînă acum e întreagă. Dar autoritatea şefului tău parcă a luat-o duhul casei. Caută acum acul în carul cu fîn.

— Ce s-a întîmplat? — se sperie Visia.

— Locatarul de la apartamentul 1, l-a numit « tîrîie-brîu ». De la al doilea, « trîntor ». De la al treilea, « boier ». De la al 4-lea — « domnişor». Iar Ivan Ivanovici de la apartamentul 5, cel care are 10 copii, a pronunţat un asemenea cuvînt că nici nu pot să-l repet. Spune-i şefului tău să se mute din locuinţa noastră. Altfel o să-mi zăpăcească toţi locatarii. Se petrec nişte lucruri care i-ar putea scoate din sărite şi pe sfinţi.

— Da' cum să i-o spun?!

Visia păli.

— Dacă nu-i spui tu, am să i-o spun eu. Oricum n-o să poată trăi pe socoteala oamenilor. Îl vor ciuguli cum ciuguiesc găinile viermuşorii. Tatăl nurorii mele e profesor. Şi-a încropit o căsuţă şi ce bine e! De la primul şi pînă la ultimul cîntat al cocoşilor lucrează şi nimeni nu-l deranjează. Şi şefului tău, cu toate că el n-are ce face acasă, îi trebuie o casă proprie. Fără casă proprie, va fi gol ca un ulîu. Nici stimă, nici respect. Şi n-are de ce să meargă pe jos la slujbă. Nu trebuie să-i asculte pe medici.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

O să-l lecuiască în așa fel cu mersul ăsta pe jos, încît o să-i rămînă pe drum toată autoritatea. Are mașină, n-are decît să nu scoată nasul din ea.

Astfel, la sfatul vecinei mele, Piotr Kirilovici deveni schivnic și sihastru. Și de acest sihastru se temea redactorul nostru, Konstantin Petrovici, mai ceva ca de complicațiile gripei. Din pricina lui, el nu îngăduia nici unuia dintre lucrătorii ziarului să-l atingă pe cetățeanul Guriev nici măcar cu un deget.

Nu știu cine l-a sfătuit pe Guriev să-și facă și el o casă separată. Nu cumva Venka Valetul-de-tobă? Fără o asemenea casă, Venka pur și simplu se duce de rîpă. — A furat un ceas și n-are unde să-l pună. Îl duce la piață și-l bea. Bineînțeles că Guriev n-ar fi putut să trăiască în casa noastră nici o zi. Ivan Ivanovici de la apartamentul 5, cel cu zece copii, i-ar fi spus asemenea vorbe, că n-ar fi fost în stare să le repete nu numai Ekaterina Ivanovna, dar nici măcar un birjar bătrîn.

Așa se ascund ei prin casele lor. Guriev își dosește bunurile, iar Piotr Kirilovici, autoritatea. Pe această bază, nevestele lor au legat o strînsă prietenie.

Acum încercați să rezolvați această ecuație cu o necunoscută. Guriev va fi demascat ca șperțar. Ce-o să se întîmple cu autoritatea lui Piotr Kirilovici? O să rămînă în casă? Nu, dragii mei! Piotr Kirilovici are studii superioare. Se pricepe să rezolve astfel de probleme. Încă mai înainte ca să fie scos la pensie, va fi dat afară din casa statului ca protector al unui excroc și n-o să i se dea posibilitatea să-și ia cu el autoritatea.

Și așa, noi lucrătorii de la ziar, de cum încercăm să-l atingem cît de cît pe Guriev, redactorul ne și apucă de mînă. Konstantin Petrovici ne privește ca pe niște cîini de pază prost crescuți. — Dacă-i dai drumul din lanț unui asemenea cîine, el îl și apucă de picior pe poștaș sau, doamne păzește, pe sectorist.

E miezul nopții. La ora aceasta nu e prea plăcut într-un cimitir, și cu atît mai puțin undeva pe lîngă o clopotniță veche și părăsită, unde zboară liliecii, țipă cucuvaiele și bufnesc bufnițele. Iar în oraș, pe străduțe tăcute rătăcește răufăcătorul Venka Valetul-de-tobă. La ceasul acesta, redactorul nostru șef, Konstantin Petrovici, șade singur în biroul său și, uitîndu-se cu teamă spre fereastă, se luptă cu colectivul nostru vesel și sănătos. Colectivul pe unii îi laudă, pe alții îi educă, iar pe alții îi demască.

În teancurile de hîrtie întinse în fața lui, firele se mișcă încetișor de parcă-s vii. Uite, chiar acum, va ieși din ele o mînă osoasă și-l va apuca de gît pe Konstantin Petrovici. Aha! Iată cuvintele de hulă: «Guriev adună pe șantiere excroci». Repede creionul roșu! Uf! Rîndul a fost șters. Redactorul trage cu ochiul la fereastră. Parcă s-a mai luminat. Parcă la fereastră stă Piotr Kirilovici și-i arată arată redactorului blănița pufoasă de pe pîntec.

Într-atît m-am avîntat în aceste sumbre descrieri că mi s-a făcut și mie frică să mă uit pe fereastră. Între timp, a venit Vasia Golubiov. A citit acest capitol, apoi a deschis larg fereastra și a mai aprins două becuri.

— Acum mi-a mai rămas doar să rup cele ce-ai scris și atmosfera din camera ta se va primeni definitiv, spuse el.

— Ce anume nu-ți place? — l-am întrebat eu.

— Maimuțe, cucuvăi, bufnițe, lilieci, Piotr Kirilovici, Konstantin Petrovici, Guriev. Toate acestea luate la un loc nu-mi plac cîtuși de puțin. Prea e sumbru. Și ce caută aici *Simțul umorului*, pus ca titlu?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Oare e ceva inexact?

— Bineînţeles. Piotr Kirilovici şi Konstantin Petrovici sînt cu mult mai deştepţi şi mai şireţi decît i-ai înfăţişat tu. La cîte ceva se pricep. Cîte ceva au mai făcut. E complicat.

— Ah, lua-i-ar naiba cu complicaţia asta — am spus cu tristeţe. Maşinile prea complicate sînt nerentabile. Trebuie să le înlocuim şi nu să ne extaziem în faţa numeroaselor şuruburi inutile.

— Aşadar, tu vrei ca Evgheni Alexandrovici să aibe mai puţine şuruburi? — a întrebat supărat Vasia. Figura asta n-o să-ţi reuşească.

— Nu vreau de loc asta. Ci pur şi simplu ca toate şuruburile şi rotiţele folositoare să fie la locul lor, bine unse şi să funcţioneze ca lumea. După părerea mea simţul umorului este o unsoare minunată. Tocmai asta vroiam să explic în cele ce-am scris, dar tu nu m-ai lăsat să termin capitolul. Cum s-a întors rotiţa într-o direcţie greşită, omul va rîde de el însuşi şi toate vor reintra în normal. . . Aşa trebuie să fie omul fără lipsuri din piesa noastră. Atunci piesa va deveni interesantă şi nu va trebui neapărat să înălţăm sovhozul la cer [1].

— N-o să ne putem dispensa de cer, clătină Vasia din cap. Dacă nu ne rupem de pămînt, va fi neinteresant. Interesant e deasupra pămîntului, sub pămînt, pe munte, sub apă. La poalele muntelui, la şes, nu mai e nimic interesant. M-am gîndit mult ce anume e interesant şi ce nu. Un om aleargă ziua pe stradă. Asta-i plicticos. Bineînţeles dacă nu aleargă cineva după el. Ia să alerge noaptea şi încă cu un cuţit între dinţi, asta-i cu totul altceva! Să-l urmăreşti, să-l ascunzi, să cazi de la o mare înălţime, să tragi cu arma, să stai ascuns în beznă, asta nu e rău. Dar după mine, nu e nimic mai bun ca cerul. Dacă ai vedea pe cer un cerc de foc, n-ai sta ca acum cu nasul în jos, ai alerga, ai vorbi şi ai arăta cu degetul în sus.

— Lucrul cel mai interesant sînt oamenii, am spus eu povăţuitor.

— Depinde cîţi sînt — făcu Vasia cu ochiul. — Imaginează-ţi că în cameră intră doi mascaţi. Asta te pune în gardă. Dar cincizeci de mascaţi e un carnaval. E limpede.

— După părerea ta, eroul nostru trebuie să fie un personaj misterios?

— Fără îndoială. Ce interes mai prezintă dacă ştii dinainte ce-o să facă şi ce-o să spună?!

Şi deodată, cu gîndul la Evgheni Alexandrovici, am căscat dulce. Adevărat, ce plictiseală! Veterinarul vrea să-l descrie cît mai exact. Asta înseamnă să ştii dinainte fiecare cuvînt al său, fiecare gest. Nu, de aci înainte n-am să mă mai ocup de acest om chimic. Mă plictiseşte. M-am săturat.

SE ÎNCEARCĂ DEMASCAREA LUI JENIA

Dacă nu te gîndeşti temeinic, poţi să socoteşti că, pentru un înghiţitor de săbii, nu e nimic mai simplu decît să înghită un ac. Cu toate acestea, chiar organismul unui înghiţitor de săbii nu asimilează ace. Şi dacă i se

[1] Cei doi îşi propuseseră să scrie o piesă şi discutau îndelung cum trebuie să arate «eroul pozitiv». Subiectul piesei e foarte original: o catastrofă cosmică proiectează un sovhoz în cer transformîndu-l în satelit al pămîntului. — N.T.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

întîmplă să înghită un ac cît de mic, atît el, cît şi toţi cei din jur, fac o gălăgie teribilă.

Pe mine mă enervează medicii de la policlinica noastră. Jenia a stîrnit zarvă printre ei. Ei vor să explice localnicilor din oraşul nostru că nu există oameni artificiali. Ce nevoie au de asta? Cu ce-i supără Evgheni Alexandrovici, cel cu ochii albaştri?

Pentru început, medicii au hotărît să-l momească pe Jenia la policlinică. Într-un rînd, Maşa, privindu-mă cu ochi rugători, m-a întrebat dacă prietenul meu n-a răcit cumva după recenta furtună. Orelistul m-a sfătuit să-l trimit pe Jenia să-şi verifice auzul. Constructorii au nevoie de un auz bun cînd ciocănesc pereţii ca să descopere dacă au goluri. Cu o satisfacţie răutăcioasă i-am răspuns că, de la naştere, Jenia n-a avut încă guturai, iar pereţii îi ciocănesc nu constructorii ci copoii.

Şi totuşi medicii au pus mîna pe el. Pur şi simplu, i-au trimis o înştiinţare să se prezinte în ziua de cutare la ora cutare. Şi el s-a dus. L-am aşteptat pînă la zece seara, apoi am alergat la policlinică, să salvez băiatul. Portăreasa n-a vrut să-mi dea drumul. Dar cînd i-am explicat despre ce este vorba, a bombănit:

— Duceţi-vă. Pe tovarăşul dumneavoastră, de dimineaţă îl tot doftoricesc. Daţi fuga. Altfel, ori o să-l vindece, ori o să moară de foame.

Am pornit-o pe coridor străduindu-mă să nu mă uit pe pereţi. Bolnavilor li se arată uneori lucruri curioase la policlinică. Li se arată pielea omenească (mărită de un milion de ori sau poate mai puţin, mie mi-e tot una), pe care firişoarele de păr ating dimensiunile unui cuţit de bucătărie. Se arată, mărite sau micşorate, plăgi şi buboaie. Dar eu sînt un om sănătos. Mie nu-mi place să văd toate acestea.

L-am descoperit pe Jenia într-una din camere. Şedea la o mesuţă într-un decor de-un alb idiotizat şi citea o broşură despre lupta împotriva turbării. Văzîndu-mă, s-a luminat, şi-a lins buzele uscate şi m-a întrebat cu grabă dacă nu cumva prin buzunarele mele s-a rătăcit vreo coajă de pîine. I-am mărturisit că n-am avut suficientă perspicacitate să pun deoparte o coajă de pîine albă pentru o zi neagră. Jenia se întunecă la faţă.

— Haidem de aici! — l-am tras eu de mînecă.

— Nu pot, mormăi trist Jenia. — Mi-au luat sînge şi m-au rugat să aştept pînă cînd va fi gata analiza. N-am văzut în viaţă mea doctori atît de atenţi. De dimineaţă, caută în interiorul meu vreo boală şi n-o pot găsi. S-au uitat atît de lacomi prin aparatul Roentgen în stomacul meu de parcă aş fi înghiţit un briliant de dimensiuni mari, pe cînd eu am înghiţit doar o porcărie albă pe care m-au obligat s-o iau cu apă înainte de raze. Şi mai e un motiv pentru care nu vreau să plec. Am să-ţi spun pe urmă.

Zicînd acestea, nu ştiu de ce a roşit.

În clipa aceea pulsul meu atinse o sută cincizeci de bătăi pe secundă.

— Bine, am spus eu. — Stai aici. Mă duc să le iau un interviu. Am să le iau un asemenea interviu că vor uita în care parte au ei înşişi inima... Iar tu citeşte broşura *Cum să hrănim noul născut*. O să-ţi folosească în viaţă.

— Nu pot să citesc cum trebuie hrănit un nou născut, răspunse el încruntat. — Eu însumi trebuie să fiu hrănit!

— Atunci uită-te la planşele de pe coridor şi o să-ţi treacă pofta de mîncare, l-am sfătuit eu.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Am să citesc mai bine încă o dată broşura despre lupta împotriva turbării — replică morocănos Jenia, cu voce de bas. — Asta îmi foloseşte acum...

Ştiam unde se găseşte laboratorul şi m-am îndreptat într-acolo. Pe geamurile mate ale uşilor dansau nişte umbre şi pînă la mine străbătea zvon de glsuri agitate.

— 70% hemoglobină — se făcu auzită o şoaptă pătimaşă.

Mi se păru că e vocea Orelistului.

— Mîine să-i dăm să înghită un maţ — se auzi o voce gingaşă de femeie.

În clipa aceea, pulsul meu atinse o sută optzeci de bătăi pe secundă. Nu mai răspundem de faptele mele şi am început cu altceva decît avusesem intenţia. Mi-am dus mîna la inimă şi am intrat în laborator tirînd piciorul şi cu ochii pe jumătate închişi. Primul om pe care l-am observat a fost Maşa. Stătea lîngă Orelist şi, în reflectorul frontal [1] al acestuia se oglindeau ochii ei, în care ardea o lumină albastră potolită. Coroana părului ei cenuşiu era încununată de o tichiuţă albă. În mînă, ţinea o lamelă mînjită cu sîngele lui Jenia, pe care o privea în lumină.

— Cerăţene, policlinica e închisă — îmi spuse cu severitate un bărbat cu mustaţa căruntă.

Pe buzunarul halatului său scria « Medprim ».

— M... mă... d... doare, am gemut eu.

— Ce vă doare? întrebă neîncrezătoare Ania Borisovna, căreia îi fusese încredinţată soarta mea pe vecie în această policlinică.

Bineînţeles că ea nu m-a recunoscut.

— Am o zgîrietură pe picior. Mă doare capul. Am inima sfîrîmată, am spus eu.

— Şi cu asemenea fleacuri vine dumnealui la policlinică, noaptea! — îşi lovi indignată mîinile o femeie steroidală, avînd pe buzunar inscripţia: « Neuropatolog ».

— Da, cu fleacuri. Dar dumneavoastră nu staţi aici pentru fleacuri? Se lăsă o linişte apăsătoare. Liniştea fu întreruptă de medicul primar.

— Daţi-i o pastilă de piramidon, se adresă el Aniei Borisovna. Ungeţi-i piciorul cu iod! — dădu el dispoziţie chirurgului.

— Dar cu inima mea sfîrîmată ce-o să faceţi — am întrebat eu răutăcios.

— Probabil că e anormal — şopti tare un bărbat cu inscripţia « dermatolog », şi se adresă neuropatologului: — Serafima Ivanovna, plimbă-i degetul prin faţa ochilor.

— Judecînd după istoricul bolii sale, nu s-ar părea — ripostă Ania Borisovna care însfîrşit mă recunoscuse.

— Ah, istoricul bolii mele — am zîmbit eu amar. — În patru ani, am suferit o singură dată de gripă, şi dumneavoastră pentru asta aţi completat cîteva foi de hîrtie.

— Bolnavule, arată-ţi zgîrietura.

Doctoriţa se apropie de mine cu flaconul de iod.

— N-am nici o zgîrietură. — O dădui la o parte. — N-am nimic decît pretenţii faţă de policlinica dumneavoastră.

— Interesant, interesant, rîse nervos medicul primar.

---

[1] Este vorba de oglinda folosită de oreliştl.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

O clipă am rămas pe gînduri, căutînd cum să-i înbrobodesc mai bine pe aceşti doctori.

Ania Borisova nu recunoaşte după înfăţişare pe nici unul din bolnavii ei. Tot timpul scrie. Dacă în locul unui bolnav i-ai pune în faţă un lup cenuşiu cu scufie de bunică, ea n-ar observa pînă cînd lupul n-ar înghiţi-o. La această policlinică, am văzut o dată un om care se înecase cu un os. Înainte de a-i scoate osul, medicii l-au interogat cu asiduitate cîţi ani are şi de ce a suferit în copilărie bunica lui. Am avut prilejul să-l mai întîlnesc pe omul acela. Mi-a spus că învaţă pentru orice eventualitate alfabetul surdo-muţilor.

— În cele ce spuneţi există un sîmbure raţional — spuse gînditor medicul primar (m-am gîndit dacă nu e cumva frate bun cu redactorul nostru Konstantin Petrovici). Noi vom lua toate în considerare pentru ca inima dumitale să nu se mai frîngă pentru fleacuri. Şi asta-i tot!

— A nu, m-am grăbit eu să răspund. — Am vrut să vă pun o întrebare. Explicaţi-mi, vă rog, prin ce se deosebeşte omul de cîine?

— O deosebire este esenţială, răspunse medicul primar cu tonul unui profesor experimentat. — La cîine, de exemplu, pielea nu secretă transpiraţie. Aţi observat cum scoate limba atunci cînd aleargă?

— Mulţumesc, am spus eu din inimă. — Acum explicaţi-mi, vă rog, cum veţi putea deosebi « modelul viu » de un om adevărat? Ce-aveţi cu el? De ce-l înfometaţi?

— Pentru că tot ce se pălăvrăgeşte despre el e antiştiinţific, se supără medicul primar.

— Oricum n-o să fiţi în stare s-o dovediţi, spusei eu cu satisfacţie răutăcioasă.

— Fie, mormăi medicul primar. — Haideţi să-l eliberăm pe tînărul înfometat. Nu vrea să înghită marul în numele ştiinţei; n-are decît.

Am pornit cu toţii spre ieşire într-o lungă procesiune. Jenia şedea în vestibul. Bea ceai dintr-o cană de tablă şi mesteca pîine cu unt. Portăreasa îşi împărţise cina cu el. Medicii îşi plecară ochii în podea, stînjeniţi.

— Acum, du-ne acasă, îi spusei Maşei. — Cantinele sînt închise. Ecaterina Ivanovna doarme. Unde să-i dau de mîncare lui Jenia?!

Supusă, Maşa ne-a condus la ea, luîndu-l şi pe Orelist. Urmărisem încă de pe drum în ce parte e îndreptată privirea lui Jenia. Nu era de loc îndreptată în partea în care trebuia. Aşa am înţeles care era cel de al doilea motiv care-l reţinuse la policlinică. Acest motiv arăta şi mai bine fără halat, într-o rochie uşoară, fără tichia albă pe coroana cenuşie.

Cînd am intrat în vestibul, Jenia nu mi-a cedat întîietatea nici mie, nici Orelistului. Mergea foarte aproape în spatele Maşei, fără să-şi ia ochii de la ea. Ah, sugaciule, din ăştia îmi eşti. Eu mă tîram în urmă şi îmi făcea impresia că Orelistul întinde mîinile spre mine, gata să mă susţină dacă aveam să cad.

Dar despre furtuna de gradul 12, care s-a dezlănţuit după această seară, am să povestesc mai tîrziu. Acum va fi vorba despre felul în care Jenia şi-a dat examenul la literatură.

Am mai amintit că el se pregătea să intre la institut. Cu puţin timp înainte de examen, l-am întrebat:

— Te-ai pregătit cum trebuie pentru compoziţie?

— Sînt aproape gata — îmi făcu Jenia cu ochiul. — Nici nu poţi să-ţi închipui ce lucrare am făcut!

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Cînd peste cîteva zile am trecut pe la Evgheni Alexandrovici, am înțeles că munca depusă de el a fost într-adevăr colosală. Pe jos, într-o cameră spațioasă, se găseau două geamantane voluminoase.

— O sută nouăzeci și șase de compoziții am adunat, spuse Jenia cu un oftat. — Adineaori am dat o fugă în casa în care locuiesc și am făcut rost de cea de a 197-a. E compoziția bunicii lui Alka. Iat-o.

Și Jenia zîmbi, arătîndu-mi niște foi pe jumătate putrezite de pe masă.

Eu mai auzisem despre existența acestei compoziții. Avusesem o discuție despre ea cu vreo patru săptămîni în urmă. Tocmai atunci soarele dogorea strașnic. Să ieși pe cea mai cumplită caniculă și să te apuci să inventezi ceva util, nu are sorți de izbîndă. Ei bine, tocmai pe o asemenea vreme încep de obicei examenele la școală. Și iată, îmi amintesc că cineva a bătut la ușă. Dincolo de ea, se găsea un tînăr de o frumusețe clasică.

— Unchiule Dima, mi se adresă el, n-ai păstrat cumva compozițiile de la literatură?

Din păcate, însă, am fost nevoit să-l dezamăgesc. Bineînțeles i-am explicat amănunțit despre ce este vorba ca să nu-și închipuie ceva rău despre mine. Să arunci compozițiile în sobă sau la gunoi e neetic și egoist. I-am povestit tînărului că am terminat școala de 10 ani într-un alt oraș și compozițiile mele au rămas acolo în mîini sigure.

— Ce-i de făcut? — oftă tînărul. — Poate ar trebui s-o întreb pe bunicuța lui Alka.

Trebuie să recunosc că, la început, n-am sezisat la cine se referă și am dat din mîini speriat.

— Vai de mine! Compozițiile bunicuții sînt cu semnul tare [1].

— După părerea mea, spuse tînărul pe gînduri, compozițiile bunicuții sînt fără semnul tare.

Și atunci mi-am adus aminte cine este bunicuța lui Alka. În casa noastră locuia o doamnă simpatică cu înfățișare tinerească, de vreo patruzeci și ceva de ani. Cu vreo doi ani în urmă, întreaga casă a jucat la nunta fiicei ei. După cîteva timp, în curte, a apărut un cărucior și în el, Alka. Bineînțeles, bunicuța Alkăi trebuia să posede compoziții perfect corespunzătoare.

— Just, l-am susținut eu pe tînăr. — Du-te la bunicuța Alkăi. E o femeie gospodină și ordonată. Imposibil să nu fi păstrat un lucru atît de necesar în casă.

Minunatul meu vecin știa să joace fotbal, volei, baschet, rezolva ecuații, un singur lucru nu știa frumosul june: nu știa să facă compoziții literare. Îmi amintesc că, pe cînd aveam 14 ani, « îl făceam » la școală pe Pușkin. O dată am fost bolnav și nu ascultasem explicațiile profesorului. În schimb, citisem *Evgheni Oneghin* și-l învățasem pe de rost. Venind la școală, m-am lăudat cu asta profesorului. Profesorul m-a privit ironic și compătimitor și imediat mi-a dat pentru acasă compoziția cu tema: « Evgheni Oneghin — enciclopedia vieții ruse de la începutul secolului al XIX-lea ». Am venit acasă și i-am cerut mamei 30 de copeici. De toți banii am cumpărat chibrituri. Am răzuit capetele de fosfor într-un pahar, am turnat apă și l-am dus la gură. O puternică lovitură îmi smulse paharul din mîini. În spate stătea severul meu tată. Aflînd despre ce este vorba, mi-a pus în față un volumaș al lui Belinski, un manual de literatură și cîteva broșuri.

[1] În vechiul alfabet rus, se folosea așa numitul semn tare *(N.T.)*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Am citit și am înțeles totul. Iar mai tîrziu am priceput că cel mai bine e să nu copiezi din cărți, ci să iei de la un frate mai mare sau de la vecin o compoziție de acum doi ani și s-o transcrii de la primul pînă la ultimul rînd.

În fiecare an, mi-e dat să aud rugămintea timidă de a scoate din cufăr compozițiile. Și nu e greu de înțeles de ce se întîmplă așa. Cu toții ținem minte, de exemplu, pe autorul unuia din manualele de matematică: Ripkin. Unii studenți, urmînd cursurile de învățămînt superior, poate gîndesc: «Eh, Ripkin, te pomenești că tu nici nu știai ce e o integrală!» Dar eu sînt convins că Ripkin știa, dar tăcea, pentru că el, pe lîngă toate, cunoștea hotarul dintre matematica elementară și cea superioară. Pe cînd alcătuitorii manualelor de literatură nu iau în considerație aceste hotare. Profesorii știu că temele nu sînt potrivite pentru copii și nu prea fac caz de faptul că lucrurile se aseamănă între ele. Doar profesorii de matematică nu fac caz cînd toți elevii rezolvă în același fel problema. E chiar mai bine s-o rezolvi la fel altminteri poți să încasezi un 2!

La toate acestea mă gîndeam, uitîndu-mă la foile pe jumătate putrezite ale compoziției bunicuței lui Alka.

— Dima, spuse Jenia — îmi lipsesc compozițiile la trei teme. Ajută-mă să le găsesc.

M-am dus la Mașa care-i de-o vîrstă cu mine. Ea păstra într-un cufăr vreo 40 de compuneri mirosind a naftalină. Acolo, am găsit ceea ce-i trebuia lui Jenia. Iar a doua zi de dimineață, totul a mers ca pe roate. La Jenia și-au făcut apariția Kolea, Tolea, Șurik și Șașka, au luat geamantanul și s-au îndreptat spre scuarul din apropierea institutului. Oacheșul Kolea a fost detașat în calitate de agent de legătură și, în curînd, s-a aflat că lui Jenia i-a fost repartizată tocmai tema compoziției bunicuței lui Alka.

Tinerii au întins pe iarbă foile pe jumătate putrezite și au început să alcătuiască o fițuică compactă, perfect invizibilă. Și totul ar fi fost minunat dacă n-ar fi intervenit ciudățeniile misteriosului Evgheni Alexandrovici. El hotărîse că nu e demn pentru el să capete pe ascuns o fițuică și s-o citească neobservat. Așa că a ieșit din auditoriu, a venit în scuar, a luat de pe iarbă compozițiile bunicuței lui Alka și a plecat mîndru. Seara, Jenka apăru la mine, vesel.

— Și ce notă ai luat?

— Un doi!

— Minți!

— Zău, nu mint. La început mi-au pus doi și, apoi, mi l-au schimbat în cinci [1].

Și Jenia îmi povesti cele întîmplate. În fața tuturor, fără să se ferească cîtuși de puțin, a așezat pe masă compoziția bunicuței lui Alka și a transcris-o. În clipa în care își controla compoziția, gîndindu-se cum se scrie «deodată», împreună sau separat, o mînă osoasă despicînd cu un șuierat aerul, s-a repezit și a apucat foile îngălbenite. În fața lui Jenia stătea profesorul și-l privea cum privește uliul puiul de găină. Apoi profesorul s-a apropiat de masa unde ședea comisia, ascunsă în spatele ghivecelor cu flori. După cîteva minute, o doamnă majestuoasă l-a strigat tare pe Smirnov. Jenia s-a apropiat.

---

[1] Nota cea mai mare

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Ei, Smirnov, spuse doamna, poți să-ți iei înapoi actele. Valerian Pavlovici, i se adresă ea posesorului mîinii osoase, ștergeți-l vă rog, de pe listă.

Atunci, de sub un palmier ce se afla pe masă, se făcu auzit un plînș ușor. Acolo, ședea o profesoară încărunțită de ani.

— Copila mea — spuse ea, netezind foile îngălbenite ale compoziției bunicuții lui Alka. — Le-am recunoscut imediat. Ce bine învăța! Acum are desigur nepoți.

— Așa e! Are o nepoțică — exclamă Jenka bucuros. — Alka din cărucior.

Majestuoasa doamnă își mușcă buza, dar repetă cu aceeași severitate.

— Stergeți-l, vă rog, de pe listă.

Valerian Pavlovici, repezindu-și mîna osoasă înfipse penița în prima literă a numelui de familie a lui Jenia.

— Smirnov Evgheni Alexandrovici! — citi el tare cu o voce sinistră.

Jenia așteapta să vadă cum mîna osoasă va trage o linie grasă. Dar mîna înlemni și posesorul ei repetă de data aceasta, de loc sinistru, ci pur și simplu zăpăcit:

— Smirnov... Evgheni... Alexandrovici...

Și deodată mîna osoasă începu să tremure, să danseze și scăpă tocul.

— Înțelegi — îmi povestea Jenia — s-au apucat să șoptească între ei, se uitau la mine de parcă nu eram om, ci o stafie. Apoi, mi-au spus să le aduc compoziția. Au citit-o și mi-au pus cinci. Asta-i tot.

Desigur, eu am înțeles de ce a început să tremure mîna osoasă. Zvonurile despre misteriosul Evgheni Alexandrovici pătrunseseră în toate colțurile. Medicul primar cu policlinica sa au rămas neputincioși. Dar ce gîndește, oare, despre asta Jenia? I-am pus o întrebare în sensul acesta.

— Pur și simplu, nu știau cine sînt, apoi însă au înțeles.

— Dar cine ești tu? — am întrebat eu, simțind cum mă trec răcori.

— Evgheni Alexandrovici Smironv. Tu ce crezi, au auzit de tatăl meu? Îmi veni inima la loc. Evgheni Alexandrovici nu știe cine este. Dar trebuie să spun că se înfumurase. A început să se înfumureze probabil, în clipa în care Vzleleinik îl recunoscuse drept instanță superioară. Și acum acest om, fără trecut, fără părinți, intră la institut, cum s-ar zice «cu pile», ca fiu al unor părinți peste măsură de influenți și inconștienți. Ei, ce temă de foileton se duce naibii!

JENKA SARE ÎN AER

Parcă abia ieri aceste frunze au ieșit din muguri, și acum iată, le calc în picioare pe stradă, galbene -și ude. Mie nu-mi place apropierea toamnei. Poate din pricina asta am venit furios la redacție. Și cînd șeful meu, Petia, îmi dădu o sarcină asasină, m-am transformat intr-un adevărat tigru, aidoma celui care l-a înghițit cîndva pe Robert Pliunikov.

— Redactorul vrea ca tu să organizezi apariția unui articol al șefului trustului, Guriev, — spuse Petia.

— Tu întotdeauna știi foarte bine ce vrea redactorul, am șueirat eu și am ieșit din cameră trîntind ușa de zbîrniîră geamurile.

Am intrat la redactor fără să pun timida întrebare: « Nu sînteți ocupat?» și Konstantin Petrovici mă privi sever din dosul ochelarilor.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Konstantin Petrovici, eu n-am să mă ocup de articolul lui Guriev, — i-am declarat eu.

Redactorul lăsă capul în jos şi se apucă să scrie ceva. Pentru refuzul meu, n-o să mă concedieze şi nici n-o să-mi dea mustrare. Nu mă urăşte şi nici n-o să-mi facă şicane. Pur şi simplu, are să găsească pe un altul care-l va ajuta să vadă blăniţa moale de pe pintecul lui Piotr Kirilovici, însetat să citească în ziar articolul cetăţeanului Guriev.

M-am întors în biroul meu şi, după o jumătate de minut, intră secretara şi-l chemă pe Petia la redactor. Peste alte 5 minute, Petia mă bodogănea, băgîndu-şi bloc-notes-ul în buzunar.

— Eu şi aşa sînt ocupat şi acum, din cauza figurilor tale, trebuie să mă duc la Guriev.

În clipa aceea, îmi trecu prin minte o idee.

— Lua-te-ar naiba! — Mă ridicai. — M-am răzgîndit. Mă duc la Guriev.

Dar mai întîi, am mai intrat o dată în cabinetul redactorului.

— Konstantin Petrovici, i-am spus. — E o ruşine să-l tipărim pe Guriev în ziar.

Redactorul şi-a lăsat capul în jos şi s-a apucat să scrie ceva.

— Konstantin Petrovici, să mai aşteptăm puţin cu articolul. Pe Guriev trebuie să-l prindă dintr-o clipă într-alta cu luare de mită.

Redactorul scria.

— Oare o să vă fie plăcut cînd toţi or să-şi ridă de ziarul nostru?

Redactorul scria.

— Konstantin Petrovici, dar cine are nevoie de un asemenea articol?

Atunci, redactorul ridică capul şi lovi cu palma în masă.

— Vezi bine cum se construieşte oraşul! Şi noi o să tăcem?!

— Konstantin Petrovici, în întreaga ţară se construieşte într-una, dar ce legătură are Guriev cu asta? Poate că, după părerea dumitale, racheta a zburat spre lună pentru că Guriev l-a citit pe Jules Verne? Dacă n-ar fi Guriev, am construi de două ori mai repede.

Redactorul începu să lucreze cu tocul.

— Konstantin Petrovici, dar dacă am să fac în aşa fel ca însuşi Guriev să refuze să ne dea articolul?

Tocul scîrţîia, dar în scîrţîitul lui deosebii unele note încurajatoare.

— Konstantin Petrovici, aşa am să fac. Mă duc la el.

« Du-te, du-te », cîntă tocul.

Şi m-am dus la trust. În apropierea biroului lui Guriev, se plimba un tînăr frumos. L-am recunoscut. Era cunoştinţa mea, Evgheni Alexandrovici Smirnov.

— Aşteaptă, aşteaptă! — îi făcui cu ochiul. — Eu am să intru fără rînd.

La o masă de lucru impozantă, şedea un bărbat destul de bine hrănit, cu obrajii trandafirii şi sprîncene stufoase. Lîngă el se îngrămădeau solicitatorii. M-am aşezat să aştept pînă vor pleca şi mă gîndeam: Cum să mă adresez acestui om? Unde să găsesc un asemenea cleşte care să-mi smulgă din gură cuvintele: « Tovarăşe Guriev »?! Un asemenea cleşte nu există.

— Vă ascult.

Cînd toţi ieşiră din birou, cetăţeanul Guriev se întoarse spre mine. M-am aşezat mai aproape de el şi i-am arătat legitimaţia. Guriev îmi întinse mîna, dar chiar în clipa aceea am scăpat bloc-notes-ul şi m-am aplecat să-l ridic.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

— Bună ziua, am spus eu. — Nouă ne trebuie articolul dumneavoastră despre mersul construcției de locuințe. E foarte urgent.

— Prea bine, se însufleți Guriev.

Cu o mină, el luă un creion albastru, iar pe celaltă o întinse spre mine. Am regretat că n-aveam un cronometru ca să văd cît timp va atîrna această mînă în aer.

— Ei, unde e articolul?

Guriev își mișcă repede degetele.

— Dă-mi-l să-l semnez.

— Într-adevăr, unde e articolul? spusei eu, pipăindu-mi buzunarele.

— Dumneata nu l-ai scris? — întrebă nerăbdător cetățeanul Guriev.

— Pare-se că nu! — am răspuns eu, ridicînd gînditor capul.

— Așa trebuia să spui de la început.

— Articolul o să-l scrieți singur, rostii încet privindu-l în ochi.

Și ce ochi! În ei se amestecau furia și mirarea.

Tăcerea dură un minut.

— Cînd trebuie articolul? — întrebă cetățeanul Guriev, învîrtind creionul în mîini.

— Astăzi.

— Astăzi n-am timp, pufni Guriev.

M-am ridicat grăbit. Refuzul îi fusese acceptat. Nu aveam nevoie de altceva. Petia și cu mine îl vom invita la noi pe inginerul-șef al trustului, îl vom chinui și articolul acestui flăcău de treabă va apărea în ziar. Ce poate să obiecteze împotriva acestui lucru Piotr Kirilovici?

Am ieșit din birou. În aceeași clipă se strecură înăuntru «modelul viu» — Evgheni Alexandrovici Smironv. Dar ce s-a întîmplat? Cheia se răsucise în broască. Poate ar trebui să mă întorc? Să bat ca să mi se deschidă mai repede? Nu, am să ies mai bine în stradă să calc în picioare frunzele galbene și ude.

Era tîrziu și mă pregăteam să mă culc, cînd Poimakin mă sună cerîndu-mi permisiunea să treacă pe la mine...

Îmi întinse un document, în care scria: «Eu, conducătorul trustului, Guriev, îmi iau obligația să înapoiez statului toate valorile însușite de mine pe cale ilegală. Mă oblig să eliberez vila cu două etaje pe care o ocup. Mă oblig să nu mai iau niciodată și de la nimeni mită. Vă rog, să mă trimiteți să lucrez ca pietrar».

Sub document era iscălitura grasă, autentică, a cetățeanului Guriev. Documentul era scris... la mașina mea. Mașina mea are litera r cu codița ruptă.

— Asemenea documente se scriu numai în basme, am zis eu.

— Asta-i bună! Ascultați-l ce spune! — exclamă Poimakin. — Dumnealui a citit basmul în care Baba Cloanța s-a prefăcut în Albă ca Zăpada și în care balaurul s-a prefăcut în Făt Frumos? Asemenea basme nu există!

— Tovarășe Poimakin, ce poftiți de la mine? — îl întrebai eu. — Nu eu am semnat acest document, ci Guriev.

— Eu vreau ca Jenika al dumitale să înceteze cu aceste acțiuni subterane. — Șeful miliției lovi cu pumnul în masă. — Din cauza dumitale face el asemenea acțiuni.

Acum am înțeles. Veterinarul n-are nici o legătură cu toată povestea asta.

— Tovarășe Poimakin, am spus eu — mi-ai arătat două documente. A mai rămas să-mi pui o întrebare. Altceva nu mai vreau să aud nimic.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Nici măcar nu e o întrebare, ci o rugăminte. Avem nevoie să nu te vezi cu Jenka al dumitale trei zile, ca să nu ne deranjezi.

— Perfect. Așa cel puțin am să mă odihnesc.

Din momentul în care am ieșit din cabinetul lui Guriev, nu l-am mai întîlnit pe Evgehni Alexandrovici pînă în clipa în care l-am văzut în baie ascunzîndu-se de Serghei Vasilievici, veterinarul. Dar pot să vă povestesc totul amănunțit chiar despre acele lucruri la care nu am fost martor. Doar sînt gazetar. Uneori, noi vedem puțin și scrim mult.

Cînd Jenia s-a strecurat în cabinetul conducătorului trustului și a încuiat ușa cu cheia, Guriev a rămas nemișcat și a așteptat să vadă ce o să se întîmple. Dacă ar fi intrat un bandit sau un huligan ar fi putut să apuce receptorul telefonului, ar fi putut să țipe, să sară pe fereastră. Dar cetățeanul Guriev știa că a intrat Evgheni Alexandrovici Smirnov care n-are în cap creier, ci sticleți.

Guriev văzuse la viața lui destui oameni cu fantezie. Aceștia, de regulă, nu se aruncă asupra oamenilor cu pumnii așa din senin. Înseamnă că Evgheni Alexandrovici trebuie să se poarte liniștit. Dar pe de altă parte, omenilor cu fantezie le place să bată capul altora în timpul orelor de lucru sau în timpul liber, cu tot felul de prostii despre cinste și idealuri înalte. Poți să-ți închipui cu cîte asemenea prostii poate să te bată la cap Evgheni Alexandrovici, care în general n-are în cap nimic în afară de fantezie! Asta-i plicticos și inutil. De aceea, Guriev a rămas nemișcat. Jenia s-a așezat lîngă el și i-a întins conducătorului trustului declarația dactilografiată la mașina mea, care se încheia cu rugămintea să fie trimis să muncească ca pietrar.

Guriev a citit declarația, a rupt-o în tăcere și a aruncat-o în coșul de hîrtii. Atunci, Jenia i-a întins o altă foaie de hîrtie cu același text.

— Semnați! l-a rugat el.

Guriev a rupt din nou hîrtia.

Atunci, Jenka i-a întins a treia foaie și a scos din buzunar un pistol de jucărie. Dar un șperțar nu e în mod obligatoriu și fricos. Uneori se întîmplă să fie și invers. Guriev a încercat să smulgă arma din mîna lui Evgheni Alexandrovici. Numai că Jenka era mai voinic și avea metodă. Peste cîteva secunde, Guriev sta pe jumătate aplecat, gîfîind, iar mîna dreaptă îi era întoarsă la spate. Apoi, Jenka îi dete drumul la mînă și-l privi pe conducătorul trustului, zîmbind disprețuitor.

— Spune, cîți bani îți trebuie? șopti Guriev.

În ochii săi, în afară de spaimă, era o uimire de nedescris: omul-fantezie stoarce bani!

Și atunci, Jenka a sărit în aer. L-a apucat pe Guriev de gît. L-a aplecat aproape pînă la podea și l-a împins sub birou.

— Să stai acolo!, porunci «modelul viu».

— Ce vrei de la mine? — gemu Guriev. — Ia tot ce-ți trebuie.

— Semnează!

— Nu semnez. Ce-ți închipui că ești în 1918? — ripostă Guriev.

Jenka se așeză pe podea. Sub masă sclipea o pereche de ochi.

— Dumneata ești mai rău decît Venka Valetul-de-tobă — spuse Jenia. — Dumneata îi ademenești pe alții. Dirigentele șantierului nostru îmi spunea că el nu poate să înceteze să fure pentru că trebuie să-ți dea dumitale mită. Din cauza asta bea. Ești un păianjen.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Eu, păianjen?! — Guriev își plesni palmele. — Eu am construit jumătate de oraș. Dar tu ce-ai făcut? Tot ce-ai făcut tu e o aiureală, o ficțiune.

— Dumneata n-ai construit nimic. Dumneata ți-ai lustruit pantalonii de scaun, ai stricat hîrtia, și-ai învîrtit din limbă. Asta e toată munca dumitale.

— Eu sînt organizator.

— Un șperțar nu poate fi organizator.

— Nu poate! — rîse amar Guriev. — Ce tot pălăvrăgești prostii! Vorbești de parcă n-ai sta pe dușumea ci la tribună. Nu cunoști viața. Trăiești pe lume abia de o lună. Iar despre tot ce-a fost înainte, habar n-ai!

— N-am văzut niciodată asemenea ticăloși ca dumneata — spuse Jenea.

— Unde era să-i vezi?! Te-au cusut bucățică cu bucățică, iar în căpățînă ți-au înghesuit opere complete. Toate autobiografia ta e suptă din deget. Dacă tatăl tău ar fi fost secretar de comitet raional, n-ai umbla flămînd și n-ai așeza cărămizi [1].

— Și ce mai ai încă de spus? — întrebă încruntat Jenia.

— Am să-ți mai spun că nimeni nu se apropie de tine. Toți te privesc ca pe o minune de peste nouă mări și țări. De ce te arunci asupra oamenilor? Cu ce te stînjenesc? Lasă-mă. Am să-ți trimit mîine zece mii acasă. Toată viața ta a fost un vis, dar asemenea bani n-ai visat.

— Semnează imediat — spuse foarte încet, Jenia.

Fața i se schimbase într-atît ascultîndu-l pe Guriev, încît conducătorul trustului, fără să mai spună nici un cuvînt, scoase creionul din buzunar și semnă.

Jenia aduse declarația semnată de Guriev lui Poimakin și i-o puse solemn pe masă.

Poimakin se plimbă vreo două minute prin cameră, după care puse mîna pe umărul lui Evgheni Alexandrovici.

— Dacă ai să mai folosești asemenea metode — spuse el — ai s-o pățești. Eu n-am să iau în considerație că ai o mamă frumoasă și că tatăl tău e secretarul raionului de partid...

PROCESUL

Cu Serghei Vasilievici, veterinarul, am avut prilejul să mă întîlnesc în liniștita sală unde erau judecați: Guriev, Grușneak și Nebărbieritul. În sala aceasta, toate scaunele se înșirau, bătute în cuie de niște stinghii lungi. Oricît de zdravene ar fi fost brațele veterinarului, tot n-ar fi fost în stare să ridice un asemenea rînd întreg. Nici pereții de aici nu erau dintre cei de care puteai să sfărîmi un scaun. Pereții aceștia îi inspirau respect lui Serghei Vasilievici, ca și tuturor celor prezenți.

De aceea, intrînd în sală, aș fi putut să mă așez fără nici o grijă lîngă Serghei Vasilievici, care ședea în rîndul întîi. Dar nu știu de ce, nu m-am

[1] Jenea se angajase ca lucrător pietrar pe un șantier — *N.I.*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

hotărît s-o fac şi m-am instalat chiar lîngă ieşire. Numai că Serghei Vasilievici m-a simţit cînd am intrat şi s-a întors. După care, s-au întors spre mine şi cîteva persoane care şedeau lîngă el: Jenia, Iulia Semionovna [1] şi alte două. Pe aceste două persoane nu le mai văzusem niciodată, dar nu ştiu de ce, mă priveau cu multă curiozitate. Era o femeie frumoasă, între două vîrste, şi lîngă ea un bărbat masiv pe care, din spate, ba chiar şi din faţă, l-ai fi putut foarte uşor confunda cu Serghei Vasilievici. Apoi ei s-au reîntors continuînd să asculte interogatoriul cetăţeanului Guriev. Ceea ce am făcut şi eu.

Cetăţeanul Guriev nu slăbise în aceste zile. Arăta la fel de trandafiriu şi de bine hrănit, şi-şi păstra aerul lui autoritar de dinainte — al unui lucrător cu muncă de conducere. Era limpede că el nu se socotea cîtuşi de puţin criminal cu toate că « făcuse bussines-uri ». Şi, în acelaşi timp, aveam impresia că el credea în ceva în numele căruia — nu numai de dragul banilor — a construit. În general, toate acestea sînt foarte complicate. Adică, toate pe lume au devenit foarte complicate, încît uneori începi să cauţi pentru « ticălos » o altă denumire. Iar el a fost şi este un ticălos.

Un cetăţean, care şedea lîngă mine, mi-a povestit că Guriev n-a recunoscut că ar fi vinovat. El voise un singur lucru: să aducă omului unele perfecţionări.

Interogatoriul continua.

— Povestiţi-ne ce perfecţionări aţi vrut să-i aduceţi lui Evgheni Alexandrovici Smirnov? — îi ceru judecătorul lui Guriev.

— E beţiv şi huligan. Toate astea trebuiau îndreptate.

— Pe ce cale?

— Asta n-aş putea să spun, răspunse cetăţeanul Guriev ridicînd din umeri. — Evgheni Alexandrovici nu este invenţia mea.

— Şi dumneata ai crezut că este invenţia cuiva?

— Eu cred foarte mult în ştiinţă, spuse pătruns cetăţeanul Guriev.

— Şi o invenţie atît de măreaţă ca omul, ai vrut dumneata să foloseşti ca să încurci cercetările şi să ieşi basma curată?

Ceafa trandafirie a cetăţeanului Guriev se aprinse şi mai tare. Aveam impresia că, în ciuda stăpînirii de sine de care dădea dovadă, o să înceapă în curînd să se încurce. Aşa s-a şi întîmplat.

— De ce măreaţă? se bîlbîi el. — Modelul e model.

— Aşa, se bucură judecătorul, înseamnă că modelul poate fi folosit ca să încurci cercetările.

— N-am spus asta, se supără cetăţeanul Guriev.

— Bine, să lăsăm! spuse judecătorul. — Răspunde acum, acuzat, la următoarea întrebare. Cetăţeanul Gruşneak a recunoscut că dumneata ştiai de intenţia lui de a-şi însuşi o invenţie străină. Aşa e?

— Nu e adevărat.

— Cetăţene Gruşneak, ridică-te! ordonă judecătorul. — Confirmi cele spuse la instrucţie?

Grunşneak se ridică cu bunăvoinţă. El ştia foarte bine un lucru: că pe un prostănac bătrîn ca el n-o să-l bage nimeni în puşcărie: De aceea vrea să-i fie pe plac judecătorului.

— Confirm — orăcăi el pe un ton amabil.

---

[1] Soţia veterinarului N. T.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Cetățeanul Guriev scoase din buzunar o batistă și o duse la frunte. Nu mai aveam chef să-l privesc. Înțelegeam că acum judecătorul îi face pur și simplu educația. Doar era de mult dovedit că Nebărbieritul îi dăduse mită și nu altceva.

Și însfîrșit iată că lui Guriev i s-a spus să se așeze. Acum se ridică Nebărbieritul. Și cu totul pe neașteptate îi băgă în cofă pe toți, instrucția ca și pe toți cei din sală.

— Toate astea au fost o glumă, o glumă proastă dar nevinovată, spuse el. — E cu putință oare, tovarăși judecători, ca dumneavoastră să credeți că eu și cu Grușneak am urmărit țeluri egoiste? Oare credeți, într-adevăr, că poți să iei un om de mînă, să-l duci la o instituție serioasă și să spui: iată invenția mea, dați-mi un patent!?

Bietul judecător! Se fîstîcise. Într-adevăr, oare ar fi putut crede serios un asemenea lucru? Dar, aici, îl salvă asesorul popular. Pe acest asesor îl cunoșteam. Era membru al unui consiliu științific și inventatorii îl torturau mereu cu perpetuum mobile. De aceea era nervos și slab.

— Am crezut! — spuse el cu venin Nebărbieritului. — Am crezut foarte bine. Proiecte de motoare perpetue se aduc unor instituții serioase. Și totuși o asemenea mașină nici nu poate exista, pe cînd un om e clar că poate să existe!

În sală se auziră rîsete. Nebărbieritul se făcuse de rușine. Bineînțeles, că un om poate să existe.

E însă foarte obositor să asculți un proces atît de lung și încurcat. Am ieșit pe sală să fumez. Acolo ședea Ekaterina Ivanovna, vecina mea, și împletea un ciorap.

— Stai, stai jos aici, îmi spuse ea. — Și eu am obosit. Mă doare capul. Deunăzi a fost judecat un alt sperțar. Toți ședeau ca la cinema. Înțelegeau fiecare cuvînt. Iar aici e amestecat un om și nu se înțelege nimic. Oare este de conceput ca un om să fie amestecat într-o afacere atît de murdară?!

Am stat și am oftat împreună. Apoi m-am întors în sala de ședințe. Vorbea apărătorul lui Grușneak și al Nebărbieritului.

— Tovarăși judecători, cînta apărătorul cu o voce de tenor bine pozată, socotesc indispensabil să lăsăm deschisă problema originii lui Evgheni Alexandrovici Smirnov. Dacă el este autentic sau neautentic, așa după cum înțelegeți și dumneavoastră încă nu e dovedit.

— Doamne! gemu femeia frumoasă între două vîrste de lîngă Serghei Vasilievici.

Apărătorul îi aruncă o privire nemulțumită și cîntă mai departe:

— Eu, ca și dumneavoastră și ca toți cei prezenți în această sală, pot pe deplin să accept ideea originii artificiale a lui Evgheni Alexandrovici. Și sînt obligat să arăt acele serioase lacune rămase în decursul primelor cercetări. Priviți pagina 5 din dosar. Acolo se spune că lui Evgheni Alexandrovici i-au fost luate amprentele digitale. Acuma, răsfoiți dosarul și vă veți convinge că absolut nicăieri nu se pomenește cui aparțin aceste amprente! Sînt sau nu sînt identice?

Nu mai puteam să ascult. Am ieșit din sala de ședințe și m-am apropiat de ușa prin care trebuia să iasă apărătorul după ce-și va termina pledoaria. Cînd în cele din urmă s-a ivit, l-am tras după mine în colțul cel mai retras și am început să-l rog:

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Aici nu ne aude nimeni. Vă implor, spuneți-mi ce credeți în realitate despre Grușneak și Nebărbieritul?

— Sînt niște cretini, mi-a șoptit la ureche apărătorul.

I-am strîns mîna și m-am întors liniștit în sala de ședințe. Era pustie. Se dăduse pauză. În holul tribunalului, în mijlocul unui grup de femei, am văzut-o pe frumoasa necunoscută între două vîrste, cea care exclamase « O doamne! ». Și acuma exclama la fel.

— O, doamne! Avea 5 kg cînd s-a născut și nu e autentic!

Ochii îi rîdeau. Iar lîngă ea ședea vecina mea, Ekaterina Ivanovna, și spunea într-una:

— Ce le poate trece oamenilor prin minte?! Neautentic! După felul în care mi-a înfulecat o duzină de pîrjoale, mi-am dat imediat seama că e autentic.

N-aveam chef de discuțiile femeilor. De mine se apropie Serghei Vasilievici Smirnov și-mi strînse mîna.

— Cum m-am înșelat în privința dumitale! îmi spuse veterinarul.— Cînd ți-am arătat broasca am văzut că ești emoționat, dar nu mi-am închipuit că această broască te va aduce pînă într-acolo încît să-ți întunece mintea, pînă la frenezie și totală prostație! Te-ai zăpăcit într-un asemenea hal din pricina acestei broaște[1] că ai uitat cuvintele simple pe care Iulia Seminovna le-a pronunțat în fața dumitale. Spusese că-i place numele nepotului meu — Evgheni Alexandrovici.

— Serghei Vasilievici, i-am răspuns eu. — Du-te și spune-i toate acestea avocatului apărării. Și nu mi te mai vîri în suflet. De unde știi dumneata dacă am uitat sau n-am uitat?

Tocmai atunci trecu Poimakin pe lîngă noi. L-am apucat de mînă.

— Iată martorul meu, am spus eu. — Tovarășe Poimakin, povestește-i, te rog, acestui bărbat ce ți-am răspuns eu atunci cînd mi-ai arătat acel document provenit dintr-un îndepărtat oraș, unde Evgheni Alexandrovici Smirnov a locuit pînă în anul 1960?

— Mi-a spus că pînă nu-și termină « opera » nu vrea să știe dacă Jenka este sau nu autentic, răspunse surizător Poimakin — Dar pentru asta nu i se pot da 15 zile arest. Nu e prevăzut de nici un articol!

— Și totuși, tovarșe Poimakin, spuse Serghei Vasilievici, ar trebui să-i dai 15 zile. După prima întîlnire a început să se uite cu asemenea ochi la Jenka al nostru, încît Jenka a început să facă pe nebunul; acum, ne e și rușine să mai privim în ochii oamenilor...

...— Asta-i! Auziți-l numai ce spune! — țipă Poimakin privindu-l supărat pe veterinar. Te pomenești că Venka Valetul-de-tobă jefuia oamenii numai așa fiindcă cineva nu l-a privit cum trebuie! Asta e o problemă delicată. Trebuie să descilcești cauzele. Poate că Jenka al nostru a fost ținut prea multă vreme pe lîngă fusta maică-sii și, pe urmă, dintr-o dată, a dat de libertate, și a început să facă figuri.

— Hai să le descîlcim, spuse veterinarul și ne trase spre locul unde ședea frumoasa femeie între două vîrste, alături de un bărbat care semăna foarte bine cu Serghei Vasilievici.

Ghicisem mai de mult că aceștia erau imaginarii... adică, vă rog să mă scuzați, cei mai autentici părinți ai lui Jenka. Aici, lîngă maică-sa ședea măreața invenție, fostul model viu.

[1] Veterinarul îi arătase o broască și spusese că-i creată artificial, cu toate că era evident, o broască foarte obișnuită. (N. T.)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Priveşte Saşka, spuse Serghei Vasilievici fratelui său. — Ţi-am adus dintr-o dată doi martori vii ai isprăvilor puişorului tău.

Alexandr Vasilievici Smirnov îşi privi ameninţător fiul.

— Foarte bine. Martori avem. Acuşi se termină şi pauza. O să-l aşezăm pe banca acuzaţilor.

— Permiteţi-mi, Alexandr Vasilievici, mă amestecai eu. — Dumneavoastră subapreciaţi rolul colectivităţii. N-o să-l aşezăm pe Jenka pe banca acuzaţilor. Vom încerca să acţionăm asupra lui prin alte metode.

Am simţit că trebuie să stau imediat de vorbă cu veterinarul ca să înţeleg totul pînă la capăt. L-am luat de mînă şi l-am tras deoparte.

— Serghei Vasilievici, vreau să vă pun cîteva întrebări.

— Dacă am să pot, am să-ţi răspund.

— Problema lui Evgheni Alexandrovici, nu a lui Jenka nepotul dumitale, ci a celui real, mai bine zis a celui ireal, a îndepărtatului Evgheni Alexandrovici, se scoate de pe ordinea de zi?

— Ce întrebare?! se indignă veterinarul. — Bineînţeles că nu se scoate!

— Dar dumneavoastră în mod întîmplător i-aţi dat acest nume? Nu aveţi cumva de gînd să-l luaţi pe Jenia ca punct de plecare?

— Ce întrebare?! se miră Serghei Vasilievici. Nici atîta lucru n-ai înţeles?

— Bine, dar trebuie să i se aducă o serie întreagă de îmbunătăţiri serioase.

— Se înţelege! spuse interlocutorul meu. — Trebuie să se gîndească mai serios la vocaţia lui. Să devină mai stăpînit. Se înţelege că, nu din porniri egoiste, nu în vederea unei vieţi liniştite. Tinereţea este un mare defect.

— Bătrîneţea de asemeni, spuse trist Serghei Vasilievici.

— Înseamnă că nu există oameni fără defecte?

— Cine ştie?! Dacă nu te agăţi de amănunte, poate că există. Dar cum să-i obţii? Aici e buba.

— Să ne gîndim?

— Să ne gîndim.

Pauza luă sfîrşit. Am reintrat în sala de şedinţe să ascultăm cuvîntul procurorului. Mă gîndeam la Guriev şi la Gruşneak. Ca să le aducem îmbunătăţiri serioase, n-o să fie de loc uşor!

JUDECATA FAMILIEI

Bineînţeles că băiatul vecinului iar a desenat ceva pe uşa veterinarului. Astăzi era un arici ţepos făcut ghem. M-am uitat şi mi-am amintit de Piotr Kirilovici. Oftai: noi şi redactorul nostru, Konstantin Petrovici, n-am făcut pînă la urmă nimic pentru educarea acestui tovarăş înfumurat. Măcar să-l fi scos din muncă. Totul s-a rezolvat fără noi. Ca să-mi răscumpăr vina, voi lua acum nemijlocit parte la reeducarea imberbului Jenka.

Camera cea mare a lui Serghei Vasilievici era înţesată de lume. Se dovediră folositoare toate mobilele de prisos din pricina cărora înainte nu aveai loc să te mişti. Fotoliul, care înainte stătea pe mesuţă, a fost dat jos şi în el s-a instalat Poimakin. De o parte şi de alta a lui, tronau părinţii lui Jenka. În jurul mesei de sufragerie îşi făcuse loc o mulţime de

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

lume: Ali-Gusakov [1], Serghei Vasilievici, Iulia Semionovna, soția lui, Semion Avdeevici [2] venit cu fratele său, președintele comitetului executiv raional, Vasia Golubiov și eu. Pe canapeaua găurită s-au așezat Maria Mihailovna, Maşa, cea de o seamă cu mine, Orelistul și medicul primar de la policlinica noastră. Pe măsuța de pe care fusese luat fotoliul, s-au îngrămădit Kolea, Tolea, Șurik și Saşka. Iar în colț, între perete și dulap, ședeau înghesuiți unul într-altul Jriţîn și Vzleleinik. Habar n-aveam pentru ce veniseră!

Palid, Jenka umbla încoace și-ncolo pe coridor și din cînd în cînd privea pe ușă.

— Stai aici! îi porunci Poimakin. — S-au adunat toți? — își roti el privirea prin încăpere.

— Toți! spusei eu.

— Acum aduceți un abac, se adresă Poimakin stăpînului casei.

— N-am, asta n-am! ridică din umeri Serghei Vasilievici.

— Aici, n-o să ne putem lipsi de abace, spuse Poimakin. — Dacă n-o să-mi ajungă degetele să le îndoi?!

— O clipă, mă ridicai eu.

Am fugit bineînțeles la Ciugalinski [3] care locuia în apropiere.

— Pentru ce-ți trebuie abac? — mă întrebă cu o ușoară invidie Ciughi, întinzîndu-mi comoara sa. — Probabil că scrii ceva interesant?

— Ah, dacă ar fi pentru asta! exclamai eu plecînd în fugă.

— Aşa, aşa, aşa, făcu Poimakin apucînd abacul și dîndu-i-l lui Ali-Gusakov. — Trage două bile de o parte, din capul locului: Ai luat maşina lui Piotr Kirilovici? Ai luat-o. L-ai bătut pe umăr? L-ai bătut. Dacă asemenea sugaci ca tine vor începe să ne bată pe umăr, totul se va întoarce cu josu-n sus. Și acum vorbește tu mai departe! mi se adresă el mie.

Presimțisem că mie îmi va reveni rolul de acuzator public. Bineînțeles că-mi venea greu să vorbesc. Priveam fața frumoasă a mamei lui Jenia. Ochii îi erau plini de lacrimi. Vedeam cum tatăl lui Jenia își mișcă mușchii fălcilor, dar de vorbit trebuia să vorbesc.

— I-a rupt în bucăți lucrarea științifică a lui Grușneak. Și-a asumat astfel funcția consiliului științific sau a înaltei comisii de atestație. Socotesc că, la vîrsta lui, lucrul acesta este inadmisibil.

Ali-Gusakov puse deoparte o a treia bilă. O lacrimă mare se rostogoli pe fața mamei lui Jenia. Semion Avdeevici oftă adînc.

— Pe Nebărbieritul l-a obligat cu forța să se bărbierească, continuai eu.

— E o neobrăzare! tresări tatăl lui Jenia.

— Dar ce, era tare nebărbierit? întrebă Poimakin. — De altfel, nu asta e foarte important!

Ali-Gusakov puse deoparte o a patra bilă, iar Vasia Golubiov își frecă speriat falca tuciurie. O a doua lacrimă se rostogoli pe fața mamei lui Jenia.

— A vîndut ceasul Iuliei Seminovna, continuai eu. — Nu avea dreptul.

— Fleacuri! spuse Iulia Seminovna, parcă ștergînd cu mîna această acuzație. — Doar n-avea băiatul un ban!

— Pune deoparte o bilă! porunci aspru tatăl lui Jenia.

---

[1] Ali-Gusakov e miliţianul de servici.
[2] Semion Avdeevici — responsabilul secției «Inventii și inovații».
[3] Ciugalinski — coleg de redacție cu autorul și mare amator de cifre.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Ali-Gusakov se supuse. Mama lui Jenia își duse batista la ochi.

— În afară de asta, a intrat în cușcă la Robert Pliunnikov. N-avea ce căuta acolo.

— O, doamne! S-a băgat la Pliunnikov! suspină tare mama lui Jenia. În cele din urmă, această femeie dîrză nu mai rezistă. Bine că n-am mai amintit că, în afară de asta, cușca era plină cu tigri.

— Te rog, mamă, șopti suferind Jenia care stătea lîngă ușă. — N-am să mai fac.

Ali-Gusakov puse deoparte a șasea bilă. Toți stăteau copleșiți.

Am oftat:

— În ceea ce mă privește, asta e totul.

Poimakin și cu mine parcă ne-înțelesesem. N-am pomenit niciunul nimic despre felul în care Jenia s-a dus să-l transforme pe balaur în Făt Frumos, silindu-l pe Guriev să semneze declarația. Problema era complicată, ar fi provocat discuții și am fi stat în ședință pînă dimineața.

— Cine mai are observații? întrebă Poimakin.

— Compunerea bunicii lui Alka a pus-o la vedere, pe bancă! se făcu auzit glasul lui Șurik cel negricios. — În loc să ia cu binișorul fițuica.

— Îți arăt eu ție, fițuică! îl amenință cu degetul Poimakin. — Pune o bilă deoparte!

Oftai din greu. Socoteam că ar trebui pusă deoparte o bilă pentru cei care inventează asemenea teme pentru compoziții.

— A peșit-o pe logodnica altuia, spuse supărat Vasia.

Am auzit-o pufnind pe Mașa și vedeam cum tremură mărunt mama lui Jenia. Cea de a opta bilă fu pusă deoparte.

— A purtat și pieptănătură bulevardieră, strigară în cor Kolea, Tolea, Șurik și Sașka.

Tatăl lui Jenia se răsuci fulgerător și apucă scaunul de lîngă el. Oh! Observai că omul acesta are o colosală stăpînire de sine. Cît se ținuse de tare cînd s-a spus că Jenia furase o mașină! Dar se pot compara toate acestea cu pieptănătura bulevardieră?!

— Pune deoparte 5 bile! porunci Alexandr Vasilievici lui Ali-Gusakov. Îl privii cu reproș.

— Alexandr Vasilievici! Ar trebui atunci să-i scădem bila pentru bărbieritul Nebărbierutului! Din cuvintele dumitale așa reiese: tunde-te pe tine și pe alții rade-i! Și pe urmă, după dumneata, pieptănătură bulevardieră e un rău mai mare decît jaful!

— Una, numai o bilă! aplană discuția Poimakin. — De vreme ce am pus o bilă pentru luarea mașinii, înseamnă că tot una trebuie și pentru pieptănătura bulevardieră. Eu cunosc măsura. — Și rotindu-și privirea peste cei de față, întrebă: — Mai e ceva?

Toți tăceau.

— Cîte s-au strîns? se făcură auzite cîteva glasuri.

— Nouă! spuse întunecat Ali-Gusakov.

— Nouă! începu să plîngă mama lui Jenia.

— Cu lacrimile nu-i ajutați durerii! clătină sentențios din cap Poimakin.

— Eu credeam că n-o să-mi ajungă degetele.

— Și acum, tovarăși — comandantul miliției sări în picioare de parcă era gata să încalece pe cal — vreau să vă fac o propunere. Îmi amintesc de tinerețea mea. Ai tot timpul mîncărime în palme și te simți tot timpul,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

nu se ştie de ce, tras în toate direcţiile. Ţelul ţi-e generos. Numai că, uneori, nimereşti alături. Nu înţelegi că viaţa e un lucru gingaş.

— Ehei, ce gingaş! oftară medicul primar, Semion Avdeevici şi fratele său, preşedintele comitetului executiv raional.

— Aşa că, tovarăşi, eu propun să-i scădem o bilă pentru tinereţe, continuă Poimakin. — Îi scădem o bilă?

— Cinci, cinci! strigară Kolea, Tolea, Şurik şi Saşka.

— Zece, zece! — se făcură auzite glasurile lui Vzleleinik şi Jriţîn.

Majoritatea se menţinu totuşi la una.

— Daţi-mi voie, tovarăşi! mă ridicai eu emoţionat. — Bila asta va trebui s-o punem înapoi. Am uitat să adaug că Jenia pronunţă Balsac.

— Şi ce-i cu asta? se miră Poimakin. — Toată viaţa am spus aşa, şi eu şi nevastă-mea.

— Eu şi cu frate-meu, la fel! spuse preşedintele comitetului executiv raional.

— Păi altfel cum? întrebă Kolea, Tolea, Şurik şi Şaşka.

Nu mă susţinu nimeni în afară de Vasia Golubiov. Îmi reluai locul.

Se ridică preşedintele comitetului executiv raional.

— Eu am venit special aici ca să-i scădem o bilă chiar două pentru Vzleleinik şi Jriţîn. Nouă, la comitetul executiv, nu ne mai vin plîngeri din pricina lor. Vă daţi seama ce înseamnă asta?

— Îmi dau seama! mă băteam cu degetul în piept. — Dar metoda, metoda! A lovit cu mîinile altora!

— Ce mai încolo şi-ncoace, metoda e bună! strigă Jriţîn lipindu-se şi mai tare de Vzleleinik.

— A se abţine! Metoda este insuficient de verificată, conchise şeful miliţiei. — Rog, menţionaţi meritele reale.

— Munceşte bine, a intrat la institut...! Asta face două bile, spuse Maria Mihailovna.

— Una ajunge! i-o tăie Poimakin. — Toţi muncesc şi toţi învaţă. Ce să mai luăm în considerare?!

— Ar trebui să-i scădem o bilă pentru aiuritul ăsta, îl arătă tatăl lui Jenia pe frate-său. Se îndeletniceşte cu crearea unui oarecare Evgheni Alexandrovici îndepărtat. Din cauza asta, toţi şi-au aţintit atenţia asupra lui Jenia, iar el şi-a luat nasul la purtare fără să aibe habar de nimic.

— Daţi-mi voie, cu mine ce aveţi? se indignă Serghei Vasilievici. — Nici n-am fost aici. Uite cine e un aiurit! — şi veterinarul mă arătă pe mine.

Ridicai din umeri.

Acuzaţia era crudă şi nedreaptă.

— Nu e nimic de mirare în faptul — începui eu — că mi s-a părut suspectă comportarea lui Jenia. Cam sărea peste cal, e adevărat, dar era foarte activ, se amesteca în toate, şi dovedea curaj. Iată de ce mi-am îngăduit să-mi imaginez măcar pentru scurt timp că el este chimi...

— Asta e bună! urlă Poimakin. — Ce, n-ai mai văzut din ăştia?! Şi încă te mai socoteşti literat! Studiczi viaţa în drum spre servici! — lovi el în masă cu amîndoi pumnii.

— Am mai văzut, am mai văzut! mă speriai eu. — Totul s-a întîmplat pentru că eu cred prea mult în ştiinţă, dar nu sînt singurul care cred. Toată lumea crede în ştiinţă!

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Așa e, așa e, așa e. Scădeți o bilă pentru că toți cred în știlnță. Altceva?

Mă ridicai iarăși.

— Socotesc neapărat necesar să scădem o bilă pentru ereditate.

— Asta ce mai e? deveni circumspect Poimakin. — Rog, nu vă băgați în domenii ceșoase.

— Nici nu mă bag. Dar l-am văzut pe Serghei Vasilievici apucînd un scaun care ardea și spărgîndu-l de un perete în flăcări. L-am văzut pe Alexandr Vasilievici cum s-a prins de un scaun atunci cînd se spunea că fiul său poartă o pieptănătură bulevardieră. Nu l-a sfărîmat de perete. dar am simțit că tare ar mai fi avut chef s-o facă. După părerea mea, trebuie să ținem seama că, în Jenia, a vorbit ereditatea.

— Stați puțin! Aici trebuie să se țină seama de condițiile mediului înconjurător! spuse mama lui Jenia. — Serghei Vasilievici a avut adesea prilejul să fie în mijlocul vacilor. Iată de ce nu se stăpînește în fața oamenilor, pe cînd Alexandr Vasilievici este foarte reținut. Toată viața a lucrat cu oameni. E totdeauna între oameni.

— Da, pe vremea cînd locuia în vilă, mediul i-a dăunat lui Jenia.

Lui Poimakin i se zburliră cîrlionții blonzi.

— Să-i scădem o bilă pentru acest mediu. Altceva?

— Ah, cît de bine știe să-și arate gîtul. . . șopti Orelistul.

— Vă rog, lăsați deoparte sentimentalismul! i-o tăie Poimakin. — Toți trebuie să-și arate gîtul și să facă vaccinuri! Altceva?

Toți tăceau. Șase bile se înșirau în abac ca niște articole ale codului penal. Nu era chip să scapi de ele.

— Și acum, ce-o să facem? își luă Poimakin capul în mîini.

— Să nu-i dăm răgaz, să nu-l lăsăm să aibe răgaz! strigă Jrițin.

—Just! Să nu aibă nici o clipă liberă, astfel am să înnebunesc cu el aici, spune Serghei Vasilievici.

— Copilul meu! șopti mama lui Jenia. — Nici așa nu are nici o secundă de răgaz. Mîine încep cursurile la institut.

Eu nu-mi găseam locul:

— Dați-mi voie! Cînd va absolvi el institutul, ziua de muncă se va micșora. Cc-o să facă atunci? O să se trezească cu o mulțime de timp liber!

— Nu-i nimica, mă liniști Poimakin. — Atunci o să fie complet matur și conștient. În timpul liber, o să-l citească pe Balsac.

Pe acest « Balsac » nu l-am mai suportat și am sărit de la masă. Dar se ridicară și ceilalți socotindu-și pesemne sarcina îndeplinită. E adevărat că tatăl lui Jenea părea să nu fie mulțumit pe de-a-ntregul. Ar fi vrut desigur ca fiul său să capate o mustrare severă cu avertisment. Ar fi fost însă de prisos. În chestiuni de astea nu poți să obții mare lucru cu măsuri administrative. Principalul este puterea influenței obștești.

În cameră se făcu o înghesuială grozavă. Nu aveai unde să te miști și, dorind să eliberăm locul, ne-am pomenit și eu, și Mașa, în laboratorul lui Serghei Vasilievici. Nu știu de ce, dar la amîndoi ne venise în minte înțeleapta idee să nu-i stînjenim pe ceilalți.

— Ascultă, i-am spus eu. — De doi ani economisesc bani ca să-ți cumpăr un dar de nuntă. Dacă vei continua și mai departe să amîni, am să beau banii cu Vasia Golubiov. El e bun de cinste la fiecare chenzină.

Mașa își puse mîinile în șolduri ca o regină.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Dacă ai să bei vreodată chiar și un singur păhărel,... am să lipesc în toată casa afișe medicale și am să aduc acasă toată propaganda sanitară.

— Iar eu am să-i arăt o muscă la microscop! se făcu auzită vocea lui Serghei Vasilievici.

— Nu e frumos să tragi cu urechea! clătinai eu din cap.

— Și eu care credeam, fetițo, că voi nu mai aveți nici un fel de secrete! Veteranul strînse cotul Mașei.

— Serghei Vasilievici, îl rugai eu luați, vă rog, mîna. — Pe lume există mai mult de un miliard de bărbați. Nu pot să mă duc să mă bat cu fiecare din ei la gospodăria dumneavoastră zootehnică, în ciuda faptului că acolo e un aer foarte curat...

De curînd, am privit îndelung o stea minunată. E o planetă plină de perspective. Am băgat de seamă că cineva de acolo îmi face semne cu mîna. La început am crezut că e Semion Avdeevici. Dar pe urmă am ghicit că nu e el. Îmi făcea semne cu mîna îndepărtatul Evgheni Alexandrovici. De ce oare nu l-am observat și mai înainte? Pentru că pe atunci, ședea pe o stea pitică strălucitoare, la milioane de ani lumină de noi. Apoi a sărit pe Venus. În curînd se va muta pe Lună, iar pînă acolo poți să-i întinzi mîna.

Chiar eu i-o voi întinde ca să-i fie mai ușor să coboare pe pămînt. Și sînt convins că așa va fi. Eu am mare încredere în știință.

În romînește de EDUARD JURIST

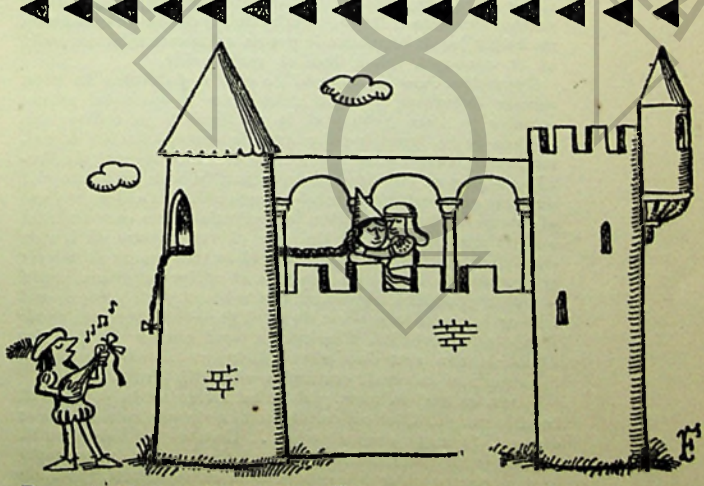

Desen de FLISAK (R. P. POLONĂ)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

FRIEDRICH DÜRRENMATT

PANA DE AUTOMOBIL

Personalitate artistică multilaterală, scriitorul elvețian Friedrich Dürrenmat și-a arătat în chip strălucit talentul său satiric atît în proză cît și în teatru. Cititorii SECOLULUI 20 au putut citi în nr. 9/1961 al revistei comedia tragică *Vizita bătrînei doamne*, grăitoare pentru direcția în care se îndreaptă satira scriitorului.

Batjocorind ipocrizia moralei burgheze, scoțînd la iveală trăsăturile ei respingătoare, Dürrenmatt, așa cum a mărturisit-o ades, urmărește să facă din piesele sale « lecții pentru vremea noastră». Firește, e vorba de « lecțiile» pe care înșeși realitățile lumii burgheze le pot da celor care izbutesc astfel să le cunoască într-o lumină mai lucidă.

Povestirea *Pana de automobil* pe care o publicăm în acest număr debutează printr-o mărturisire a autorului asupra temelor pe care trebuie să le urmărească un scriitor din vremea de azi. Ironizînd literatura de senzație sau cea de pretenționsă mediocritate, încurajate și cultivate de presa și edițurile reacționare din Apus, Dürrenmatt își bate joc deopotrivă de aceia care vorbesc de rolul « Destinului » cu « D mare» sau al soartei în viața oamenilor. În fapt întîmplarea care urmează acestei mărturisiri arată limpede că nu e vorba de loc de destin, ci dimpotrivă că de ar fi să se țină seama de adevăr și dreptate în lumea de junglă a relațiilor burgheze, mulți ar trebui pedepsiți. Firește, nu se ține seama și de aceea numai într-un joc care ia aspecte de farsă grotescă, dreptatea poate fii ipotetic, stabilită. Bineînțeles, totul rămîne un joc, iar « judecătorii» sînt doar niște bătrîni pensionari decrepiți, care nu mai au nimic comun cu viața din jurul lor.

Farsa, ca mai în toate piesele lui Dürrenmatt, se termină în chip tragic. Căci cel condamnăt ca vinovat, se simte chiar vinovat. Și trage consecințele.... Ceea ce în lumea reală, și nu în jocul de-a tribunalul, nu se întîmplă. Și nu se întîmplă tocmai pentru că ar fi incompatibile cu minciuna, ipocrizia și ticăloșia moralei dominante în lumea capitalistă.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Le-a mai rămas oare scriitorilor despre ce să scrie? Să presupunem că scriitorul nu vrea să se prezinte într-o lumină romantică şi n-are nici o intenţie de a vorbi despre propriul său eu — nu se simte de loc îndemnat să discute despre ambiţiile lui sau să-şi descrie viaţa intimă, oricît de sincer ar voi să fie; să presupunem că preferă să fie mai reţinut şi că doreşte să păstreze o rezervă decentă faţă de viaţa sa personală, mulţumindu-se să lucreze asupra materialului aşa cum sculptorul îşi dăltuieşte piatra şi încercînd în acelaşi timp să păstreze o detaşare senină faţă de un rezultat adeseori derizoriu. Dacă acesta e într-adevăr ţelul său, atunci profesia de scriitor devine din ce în ce mai dificilă... şi mai izolată; ea se transformă într-o activitate lipsită de sens şi scop. Şi atunci ce rost mai au distincţiile şi premiile literare? Nu sînt oare deajuns de mulţi scriitori care să fi primit asemenea premii... şi care cîrpaci n-a primit încă un premiu?

Sau să presupunem că scriitorul se apucă a scrie despre viaţa de azi. Şi aici e greu de crezut că va găsi o ieşire din impas, deoarece cinematograful şi ziarele oferă publicului distracţii mult mai mondene, şi la oricare nivel mai înalt decît presa de senzaţie ceea ce se cere c... profunzimea. Publicul cititor e gata să plătească numai dacă i se oferă lucruri care au pasă-mi-te « o semnificaţie mai profundă»: platitudini morale, observaţii sentenţioase, negarea sau afirmarea unui crez oarecare, trecut sau prezent. Pe scurt, publicul vrea Literatură.

Dar să presupunem că scriitorul refuză cu încăpăţînare să producă această marfă, fiind convins că esenţa artei lui este în chip categoric personală şi că e o problemă care îl priveşte întru totul, atunci ce se întîmplă? Ce se întîmplă cînd scriitorul consideră creaţia drept un scop în sine şi refuză să facă comentarii sau critici? O dată ajuns aici, el se va afla într-un impas pe care nu-l poate evita în nici un fel. El ajunge să-şi închipuie că nu i-a mai rămas nimic de scris şi că viaţa nu-i mai oferă ca artist nici un ţel. În acest caz, e mai bine să renunţe.

Firește, scriitorul poate aşterne pe hîrtie unele fraze mai puţin obişnuite dar în afară de acestea el nu-i în măsură să ofere publicului decît ceea ce i se cere: speculaţii asupra viitorului omenirii sau cine ştie ce încercare de interpretare a lumii care să descopere o ordine şi o armonie în problema universului. În rest, n-ar mai fi altceva decît istorioare despre familia regală, despre diverşi politicieni, vedete cinematografice, milionari — care se pot schimba între ele, nu atît în văzul publicului cît mai degrabă fără ca el să ştie ceva şi care aparţin aşadar rubricilor de « ecouri» sau săptămînalelor ilustrate şi nu artei.

Deosebindu-se de toate acestea e viaţa de fiecare zi a omului — în cazul meu un om din occident, un elveţian, ca să fiu mai precis — o viaţă mijlocie, supusă schimbărilor climatice şi fluctuaţiei cursurilor de bursă, copleşită de necazuri şi tribulaţii mărunte, zguduită de emoţii iscate de crize personale şi, la prima vedere, lipsită de orice semnificaţie universală sau casnică. Destinul a fost izgonit de pe scena pe care se desfăşoară acţiunea şi aşteaptă nerăbdător în culise — spre deosebire de concepţia modernă despre viaţă, care acordă rolul principal nenorocului, bolilor sau catastrofelor. Pînă şi un lucru atît de însemnat cum e războiul depinde azi de posibilitatea creierului electronic de a-l calcula în chip corect, iar eventualitatea înfrîngerii este redusă la hazardul matematic. Faptul în sine e o eroare, dar e mai puţin neliniştitor decît să te gîndeşti că un şurub poate juca, o bobină să se desfacă, un mecanism să nu funcţioneze şi întreaga noastră civilizaţie să fie distrusă de un scurt-circuit sau de un racord defectuos.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Nu mai știm de teama lui Dumnezeu, nu ne mai pasă de cinste și dreptate, de atotprezentul Destin al Simfonici a cincea. Locul lor l-au luat accidentele de automobil, digurile care se prăbușesc din cauza greșelilor de construcție, exploziile uzinelor atomice cauzate de neglijența vreunui tehnician care n-a deconectat la timp cine știe ce mașină. Goana noastră precipitată și comercializată este pîndită doar de teama unei defecțiuni mecanice, ne aducem aminte de Destin numai cînd vedem micile pietre de mormînt care ne amintesc de victimile anterioare. În lumea noastră modernă au mai rămas doar una sau două povestiri de scris, în care natura fundamentală umană mai poate fi surprinsă pe fața unui om obișnuit, în care o supărare neînsemnată ajunge în mod întîmplător să capete o semnificație universală și în care cinstea, dreptatea și chiar grația, sînt încă prezente, răsfrînte o trecătoare clipă în monoclul unui bătrîn bețiv.

Partea a doua

Un accident, desigur, totuși un accident mărunt: o simplă pană de motor. Alfredo Traps, reprezentant al unor fabrici de textile, un om de patruzeci și cinci de ani, încă deajuns de svelt, cu o înfățișare agreabilă și maniere plăcute (deși uneori vizibil exterioare astfel că, sub lustrul politeții, voiajorul — cu o oarecare grosolănie latentă — se mai trăda cîteodată) acest compatriot al nostru mergea cu « Studebaker »-ul său pe una din marile șosele naționale și avea toate motivele să creadă că avea să ajungă într-o oră acasă, într-un oraș din cele de ajuns de mari, cînd deodată mașina lui se opri. Pur și simplu se opri. Inutilă, mașina roșie, strălucitoare, stătea la poalele unui deluțor peste care trecea șoseaua. Spre nord, se ridicase un nor cumulus, iar înspre apus soarele strălucea încă pe cer, în lumina după amiezii. Traps fumă o țigară și după aceea dădu un telefon. Într-un tîrziu se prezentă un mecanic de la garajul cel mai apropiat ca să-i remorcheze mașina pînă acolo. Reparația, spuse el, n-avea să fie gata decît a doua zi dimineață: se stricase ceva la conducta de benzină. Dacă era sau nu adevărat, n-avea cum ști, și nici nu era bine să încerce să afle. Astăzi sîntem o pradă sigură pentru mecanicii de automobil, tot așa cum altădată eram pentru cavalerii tîlhari, iar în trecutul îndepărtat pentru zeii locali sau pentru demoni. Fiindu-i lene să meargă o jumătate de ceas pînă la gara cea mai apropiată și după aceea să facă scurtul, dar oarecum complicatul drum pînă acasă la soția și la cei patru copii ai săi — toți băieți — Traps se hotărî să-și petreacă noaptea prin acele locuri. Era ora șase seara, cald și ziua cea mai lungă a anului nu era departe.

Garajul se afla la marginea unui sat ale cărui case se răzleteau printre dealuri împădurite. În mijlocul satului se înălțau, pe creștetul unei colibe, biserica, locuința pastorului și un stejar bătrîn cu trunchiul prins în cercuri de fier și cu crengile sprijinite în proptele. Totul arăta a fi trainic și curat și pînă și grămezile de bălegar din fața fermelor erau aranjate cu grijă în formă de cuburi. Satul avea un mic atelier, cîteva circiumi și mai multe hanuri. Despre unul din hanuri, Traps auzise adesea cuvinte de laudă, dar nici o cameră nu era liberă — la han se ținea o adunare a cresc ătorilor de păsări — și Traps fu îndreptat spre o casă particulară mai arătoasă în care erau găzduiți uneori călătorii întîmplători.

Traps ezită. Se mai putea încă întoarce acasă cu trenul, dar se simțea totuși atras de speranța unei posibile aventuri. Se mai găseau uneori prin satele astea fete—cum se întîmplase de curînd în Grosbiestringen—care să prețuiască precum se cuvine un reprezentant de textile. Înviorat, o porni spre casa indicată. Dinspre biserică se auzeau răsunînd clopotele. Vacile se îndreptau spre staule mugind.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Casa se înălța în mijlocul unei grădini spațioase. Clădirea avea două etaje, pereții erau orbitor de albi, acoperișul plat și la ferestre se zăreau obloane verzi. Casa era pe jumătate ascunsă printre tufișuri de arbuști, de fagi cu crengile tunse și de conifere. Înspre stradă erau straturi cu flori, în special trandafiri, și în mijlocul lor un bătrînel scund încins cu un șorț de piele — probabil stăpînul casei — curăța și tundea boschetele de flori.

Traps se prezentă și întrebă dacă poate fi găzduit.

— Cu ce vă ocupați dumneavoastră? întrebă bătrînelul.

Se apropiase de poarta grădinii, cu trabucul în colțul gurii, și abia depășea înălțimea porții.

— Cu textilele.

Bătrînelul îl cercetă pe Traps stăruitor, examinîndu-l pe deasupra ochelarilor fără ramă, așa cum fac prezbiții.

— A da, desigur, puteți rămîne aici peste noapte.

Traps îl întrebă cît va trebui să plătească pentru găzduire. Bătrînul îi răspunse că nu va trebui să plătească nici un ban. Era singur, fiul îi plecase în Statele Unite. Casa îi era ținută de o menajeră, Mlle Simone, care-l îngrijea foarte bine, așa că îi plăcea să aibă din cînd în cînd cîte-un oaspete.

Traps îi mulțumi. Era mișcat de această generoasă ospitalitate și-i zise cît de plăcut îi era să afle că bunele și vechile obiceiuri nu pieriseră încă în țară.

Bătrînul îi deschise poarta.

Traps se uită în jurul lui. Alei așternute cu pietriș, pajiști, spații largi pline de umbră, presărate ici și colo cu pete de lumină... Cînd ajunseră în dreptul tufișurilor de trandafiri, bătrînelul îi spuse că aștepta în seara aceea cîțiva prieteni de prin vecini. Doi din ei locuiau în sat, al treilea ceva mai departe, înspre dealuri. Ca și el erau pensionari, și se stabiliseră aici atrași de climatul blînd, ferit de suflarea föhnului. Erau cu toții singuri și văduvi, doritori să cunoască tot ce e nou și vesel, așa că ar fi încîntat dacă Herr Traps ar lua masa și și-ar petrece seara împreună cu ei.

Nu aceasta era și intenția reprezentantului de textile. El ar fi vrut să mănînce în sat, la hanul acela vestit. Și totuși nu putea refuza invitația. Se simțea obligat — mai la urma urmei i se oferise să fie găzduit fără nici o plată. Și nu voia să fie considerat drept un orășean nepoliticos, așa că pretinse a fi foarte încîntat.

Gazda îl conduse la primul etaj.

Camera era plăcută, avea apa curgătoare, un pat larg, o masă, un fotoliu confortabil, un tablou de Hodler atîrnat pe perete și în bibliotecă cărți vechi legate în piele. Traps deschise valiza, se spălă, se bărbieri, se dădu cu apă de colonia, se îndreptă spre fereastră și aprinse o țigară.

Discul uriaș al soarelui aluneca înspre dealuri, iradiindu-și lumina printre ramurile fagilor.

Își trecu în revistă, rapid, treburile zilei. Comanda firmei Roacher & Co. nu era rea. Dificultățile cu Wilholz — tipul îi cerea un comision de cinci la sută, ce dracu, n-o să-și frîngă gîtul pentru el. Și dintr-o dată tot felul de amintiri îl năpădiră. Adulterul plănuit la Touring Hotel. Problema dacă avea să-i cumpere sau nu mezinului (copilul lui favorit) un tren electric. Gîndul că ar trebui de fapt să-i telefoneze soției și să-i spună ce s-a întîmplat... Dar n-avea de ce să se necăjească, nu se întîmpla pentru prima dată, era obișnuită cu de-astea și oricum nu l-ar fi crezut.

Căscă și-și aprinse o țigară. Uitîndu-se pe fereastră văzu venind pe aleea așternută cu pietriș trei domni în vîrstă, doi braț la braț și cel de-al treilea, un bătrîn gras și chel, închizînd procesiunea. Salutări, strîngeri de mînă, îmbrățișări, fiecare-reală despre trandafiri.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Traps plecă de la fereastră și se apucă să cerceteze biblioteca. Dacă se lua după titluri, avea să petreacă o seară plicticoasă. Hottzendorff: *Omuciderea și pedeapsa cu moartea;* Savigny: *Sistemul dreptului roman astăzi;* Ernst David Hölle: *Practica interogatoriului...*

Și reprezentantul de textile își dădu seama ce fel de seară îl așteptă. Gazda lui era un fost magistrat. Conversația avea să fie o lungă succesiune de discursuri plictisitoare. Mai la urma urmei, ce puteau ști tipii ăștia despre viața adevărată? Nimic. Și mai era și neplăcuta posibilitate ca discuția să se îndrepte către artă sau alte lucruri de același fel și să se facă de rîs. Ei și? Dacă n-ar fi trebuit să lupte întotdeauna pentru existență, dacă n-ar fi fost în afaceri, ar fi putut ști și el tot atît ca și ei despre lucrurile astea mai înalte.

Coborî, fără prea mare entuziasm. Bătrînii se adunaseră pe veranda luminată încă de soare, și menajera, o femeie robustă, punea masa în sufrageria alăturată.

Cînd îi văzu mai de aproape pe noii musafiri se cam cutremură. Noroc că gazda, venindu-i în întîmpinare, îi dădu posibilitatea să-și revină.

Stăpînul casei era îmbrăcat cu o grijă excesivă, aproape cu cochetărie. Părul-i rar era pieptănat cu grijă. Redingota, prea largă, atîrna pe el. Îl salută pe Traps printr-un mic discurs care-i sugeră cam cum să se poarte de aci înainte.

Traps șopti că plăcerea era de partea lui. Se înclină rece și distant, jucînd rolul unui monden om de afaceri — deși în sinea lui se gîndea că rămăsese în satul ăsta doar în speranța de a găsi vreo fată, lucru de care nici nu mai putea fi vorba acum.

Se găsea în fața a trei hodorogi bătrîni, cu nimic mai prejos decît bătrîna lui gazdă. Asemenea unor corbi monstruoși, făpturile lor umpleau veranda însorită cu fotoliile ei de paie și cu tenta ei de culoare veselă. Redingotele lor erau de cea mai bună calitate, observă el imediat, și totuși bătrînii aveau un aer neglijent, învechit, murdar — în afară de cel chel (pe numele lui Pilet, un om în vîrstă de șaptezeci și șapte de ani, după cum îl informă gazda pe Traps în cursul prezentărilor care începuseră să se desfășoare) care ședea țeapăn și demn pe un scăunel extrem de neconfortabil, deși cîteva fotolii rămăseseră neocupate. Herr Pilet era — îmbrăcat cu o excesivă grijă, el își pusese la rever o garoafă albă și își mîngîia mereu mustața stufoasă cănită — în chip vizibil un pensionar, probabil un fost paracliser sau coșar căruia norocul îi surîsese, sau poate chiar un fost mecanic de locomotivă. Spre deosebire, ceilalți doi arătau mai neglijenți. Unul din ei (Herr Kummer, optzeci și doi de ani), mai gras chiar decît Pilet era pur și simplu enorm. Părea a fi făcut totul din cîrnați unsuroși. Ședea în balansoar, și avea o față rumenă, un nas gros de bețivan și-și ițea ochii bulbucați și veseli pe sub pince-nez-ul cu ramă de aur. Sub costumul negru purta o cămașă de noapte — uitase probabil să și-o scoată — și din buzunare îi ieșeau ziare. Cel de-al treilea (Herr Zorn, optzeci și șase de ani), uscățiv și cadaveric, purta un monoclu înfipt în ochiul sting, fața îi era însemnată de cicatrici ale unor vechi dueluri, avea un nas coroiat, o coamă leonină albă ca zăpada și o gură scofîlcită — arătînd în totul ca un fenomen antediluvian. Vesta îi era încheiată anapoda și ciorapii erau de două culori.

— Nu doriți să beți ceva? întrebă gazda.

— Ba da, mulțumesc, spuse Traps, instalîndu-se într-un fotoliu. Bătrînul cel uscățiv și cadaveric îl privea cu interes.

— Sper că Herr Traps va participa la jocul nostru, spuse el.

— De ce nu? Jocurile mi-au plăcut din totdeauna.

Bătrînii zîmbiră, clătinînd din cap.

— Jocul nostru e cam ciudat, mărturisi circumspect gazda. De fapt în aceste seri cînd ne adunăm împreună ne reluăm vechile noastre profesiuni.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Oaspeții zîmbiră din nou, politicos și cu discreție.

Traps era nedumerit. Cum trebuia să interpreteze aceste zîmbete?

— Eu am fost judecător, explică gazda. Herr Zorn procuror și Herr Kummer avocat al apărării. Și ne jucăm de-a tribunalul.

— Aha, va să zică asta era, spuse Traps.

Ideea nu i se păru de loc rea. Cine știe, poate că seara n-avea să fie chiar atît de plicticoasă.

Gazda luă un aer solemn. De obicei, explică el cu o voce blîndă, reluăm procese istorice faimoase: procesul lui Socrate, al lui Isus, al Ioanei d'Arc sau procesul Dreyfus. Recent, judecaseră din nou procesul incendierii Reichstagului și într-o ședință îl declaraseră pe Frederic cel Mare *non compos mentis*.

Traps era fascinat.

— Și vă jucați de-a tribunalul în fiecare seară? întrebă el.

Judecătorul dădu din cap. Firește, continuă el, cel mai amuzant e însă cînd se poate aduce în fața judecății o întîmplare reală, ceea ce poate duce la situații deosebit de nostime. De pildă, acum vreo două zile, trecuse pe acolo un om politic care ținuse un discurs electoral în sat și pierduse ultimul tren. Îl condamnaseră la patruzeci ani închisoare pentru mită și șantaj.

— E sever tribunalul dumneavoastră, observă amuzat Traps.

— Pentru noi e o problemă de principiu să fim așa, spuse bătrînul cu satisfacție.

Și atunci ce rol ar putea juca el, întrebă Traps.

Iar zîmbete, iar rîsete.

Gazda îi atrase atenția că există un judecător, un procuror, un avocat al apărării — funcții care cereau în orice caz o cunoaștere a problemelor și a regulilor jocului. Singurul rol liber era acela al acuzatului. Dar ținea să precizeze foarte clar că Herr Traps nu era cu nimic obligat să intre în joc dacă nu voia s-o facă.

Ideea îi surîdea reprezentantului de textile. Seara era «salvată» și departe de a fi pretențioasă și plicticoasă, așa cum se temuse, promitea să fie foarte amuzantă. Căci Traps era un om simplu, fără calități psihice deosebite, și fără vreo înclinație anume spre meditație. Era un om de afaceri, de ajuns de iscusit cînd trebuia să fie, gata să lupte pentru tot ceea ce se putea obține în meseria lui, dar în același timp amator de mîncare, de băutură bună și de glume mai tari. I-ar face o deosebită plăcere să intre în joc, spuse el, și va fi încîntat să preia rolul de acuzat.

— Bravo, croncăni procurorul, bătînd din palme. Bravo, așa vorbește un bărbat. Asta înseamnă să ai curaj.

Curios, Traps îi întrebă ce crimă i se va atribui.

— A, ceva cu totul neînsemnat, răspunse procurorul, lustruindu-și monoclul. O crimă se poate găsi oricînd.

Izbucniră cu toții în rîs.

Herr Kummer se ridică.

— Veniți, Herr Traps, îl îndemnă el cu un glas aproape patern. Să încercăm porto-ul pe care ni-l oferă gazda. E grozav, nu se cuvine să nu-l încercați. Și-l conduse pe Traps în sufragerie.

Masa mare și rotundă era aranjată în chip sărbătoresc. Scaunele aveau spătare înalte, pe pereți atîrnau tablouri, totul era solid și demodat. Dinspre verandă se auzeau bătrînii pălăvrăgind, lumina scăzută a apusului pătrundea pe fereastra deschisă, păsările ciripeau. Pe o măsuță erau aranjate o mulțime de sticle; în vatra căminului așteptau altele, sticlele de Bordeaux erau culcate în coșulețe.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Avocatul apărării luă o sticlă de porto vechi și turnă cu mîna tremurîndă. Umplu două pahare ochi și ciocni apoi cu reprezentantul de textile, cu grijă, în așa fel încît cele două pahare cu prețiosul lor conținut abia se atinseră.

Traps gustă vinul și spuse aprobator: e excelent.

— Sînt avocatul care vă va apăra, Herr Traps, spuse Herr Kummer. Așa că să bem pentru prietenie!

— Pentru prietenie!

— Ar fi bine, spuse avocatul, apropiindu-și fața roșie cu nas de beție și pince-nez de Traps, astfel că burta lui imensă, o masă moale și neplăcută, îl atingea, ar fi bine ca domnul să-și mărturisească chiar acum crima. Dacă Traps ar fi dispus s-o facă, atunci el, Herr Kummer, ar putea să-i garanteze că n-o să pățească nimic la proces. Situația nu era, desigur, gravă, dar complicațiile posibile nu trebuiau să fie subapreciate. Procurorul cadaveric era încă în deplina posesiune a facultăților sale intelectuale și era un om de care trebuia să ții seama. Cît despre judecător, gazda lor, era din nefericire înclinat spre rigurozitate și chiar spre pedanterie — trăsături care se agravaseră cu vîrsta: mai la urma urmei, omul avea optzeci și șapte de ani. Cu toate acestea, el, ca avocat al apărării, izbutise să salveze pe cei mai mulți dintre clienții săi, sau măcar să-i ferească de ce era mai rău și de fapt numai într-un singur caz — o tîlhărie urmată de omor — nu fusese în stare să-și scape clientul de pedeapsă. Dar, după cît i se pare lui, tîlhăria cu omor nu se prea potrivește cu Herr Traps. Sau da?

Traps izbucni în rîs. Din păcate, spuse el, nu săvîrșise nici o crimă.

— În sănătatea dumneavoas ră!

— Mai bine mi-ați mărturisi totul, îl încurajă avocatul. N-aveți de ce să vă jenați. Eu cunosc viața, nimic nu mă mai surprinde. Am fost martor la împlinirea multor destine umane, Herr Traps, prăpăstii înspăimîntătoare s-au căscat ades în fața mea, puteți fi sigur.

— Îmi pare rău, spuse Traps rînjind, îmi pare foarte rău. Dar iată-mă-s, stau aci în fața dumneavoastră, ca un acuzat care n-a săvîrșit nici o crimă. În orice caz, asta-i treaba procurorului. Să găsească el o crimă, așa a și spus, să lăsăm asta în grija lui. Jocu-i joc.

Era curios să vadă ce-o să iasă din asta, continuă Traps. Va fi chiar interogat?

— Cred și eu.

— Sînt nerăbdător să văd cum o să fie.

Avocatul apărării avea un aer grav.

— Herr Traps, vă simțiți chiar cu totul nevinovat?

Reprezentantul de textile izbucni în rîs.

— Cu totul nevinovat.

Se gîndea că întreaga poveste era teribil de amuzantă.

Avocatul apărării își șterse ochelarii.

— Țineți minte ce vă spun, tinere prieten, într-un fel nevinovăția nu are prea mare importanță. Ceea ce e cu adevărat important e tactica. E pur și simplu o imprudență — ca să nu spun altfel — să simulezi nevinovăția în fața tribunalului nostru. Și dimpotrivă, cel mai prudent lucru ar fi să te acuzi de la început de o crimă oarecare. Ceea ce ar merge pentru un om de afaceri ar fi niște fraude. Se poate întîmpla adesea ca în cursul procesului să se descopere că acuzatul exagerează, că de fapt el nici n-a comis nici o fraudă reală, că, așa cum se întîmplă în chip obișnuit în afaceri, a făcut să dispară doar unele dovezi. Calea de la vinovăție la achitare e dificilă dar nu imposibilă. Pe de altă parte, e pur și simplu o nebunie să încerci a susține că ești nevinovat, iar rezultatul este distrugător. Pierzi acolo unde ai putea cîștiga și mai mult încă, alegerea pe care ați făcut-o

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

vă pune într-o asemenea situație încît nu vă veți mai putea alege propria dumneavoastră crimă, ci vi se va impune una.

Amuzat, reprezentantul de textile dădu din umeri. Îi părea rău că nu poate să le facă această plăcere, spuse el, dar nu-și putea aminti de nici un delict care să-l fi pus în conflict cu legea.

Avocatul apărării își puse pince-nez-ul pe nas. Era limpede că avea să aibă greutăți cu Traps, cazul n-avea să fie de loc ușor. Și încheie: Mai presus de orice, vă rog să fiți atent la tot ce spuneți, nu începeți prin a fiecări, dacă nu vreți să vă treziți condamnat la ani de temniță și atunci nu va mai fi nimic de făcut.

Ceilalți intrară în cameră. Se așezară în jurul mesei rotunde, și începură să glumească între ei. La început se servi tot felul de hors-d'oeuvres, carne rece, ouă à la russe, melci și după aceea supă de. . . .

Toată lumea era într-o dispoziție excelentă, bătrînii sorbeau supa foarte satisfăcuți și horpăiau fără nici o jenă.

— Și acuma, acuzat, ce ne puteți oferi? croncăni procurorul. Sper că ne veți oferi o crimă frumoasă și substanțială.

Avocatul apărării protestă.

— Clientul meu este un acuzat care n-a comis nici un delict, e un fenomen din punct de vedere juridic. Susține că e absolut inocent.

— *Inocent ?* întrebă uimit procurorul.

Cicatricele lui se înroșiră și monoclul îi alunecă din ochi și, gata, gata să-i cadă în farfurie,se legăna încolo și încoace la capătul șnurului lui negru.

Micul judecător, care-și punea bucățile de pîine în supă, se opri, aruncă o privire încărcată de reproșuri spre Traps și clătină din cap grav. Domnul cel chel și taciturn, cu garoafă albă, se uită și el uimit la Traps.

Tăcerea care se lăsase era îngrozitoare. Nu se mai auzea clinchetul furculițelor sau lingurilor, nimeni nu mai sorbea supa, nimeni nu mai răsufla din greu. Numai M-lle Simone chicotea pe înfundate în fundul sufrageriei.

În cele din urmă, procurorul își reveni.

— Trebuie să cercetăm situația mai îndeaproape, spuse el. Dacă un lucru nu poate fi, atunci el nu există.

— Mă rog, zise Traps. Sînt la dispoziția dumneavoastră

O dată cu peștele se servi și vinul. Un Neuchâtel, ușor și spumos.

— Așadar, să începem, spuse procurorul disecîndu-și peștele. Căsătorit?

— De unsprezece ani.

— Copii?

— Patru.

— Ocupația?

— Reprezentant al unor firme textile.

— Așadar, sînteți comerciant, stimate Herr Traps?

— Cum v-am spus, reprezentant al unor firme textile.

— Bine. Și mașina dumneavoastră v-a lăsat în pană.

— Așa a vrut soarta. Prima dată în anul acesta.

— Aha. Și înainte?

— A, înainte mergeam cu vechea mea mașină, explică Traps. Un Citroën 1939. Acuma am însă un Studebaker, roșu, ceva special.

— A, o mașină americană ! Bine, bine. Interesant. Și ați cumpărat-o recent, nu-i așa? Mi se pare că înainte nu erați reprezentant de textile.

— Nu, eram un simplu voiajor.

Procurorul dădu înțelegător din cap.

— Timpuri bune, nu?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Avocatul apărării ședea lîngă Traps.

— Fiți atent ce spuneți, îi șopti el.

Dar voiajorul comercial, sau mai degrabă reprezentantul de textile așa cum ar trebui de fapt să-i spunem, se apucă, fără să-i pese de nimic, să-și dreagă bifteckul lui *tartare*. Avea el o rețetă proprie: cîteva picături de lămîie, un strop de coniac, paprica și sare. Pe cuvîntul lui, declară Traps, nu luase parte niciînd la o masă mai plăcută. Crezuse întotdeauna că reuniunile de la Clubul Utopia sînt cele mai amuzante petreceri cu putință, dar în comparație cu seara aceasta, ele nu însemnau nimic.

— Aha, observă procurorul, așadar sînteți membru al Clubului Utopia. Aș putea ști ce porecle vi s-a dat la club?

— Casanova.

— Excelent, declamă vesel procurorul, ca și cum informația asta ar fi avut o importanță extraordinară. — Își puse monoclul la loc. — Sîntem încîntați s-o știm. Și oare porecla aceasta nu ne îndreptățește, stimate domnule Traps, să tragem unele concluzii cu privire la viața dumneavoastră particulară?

— Fiți atent, îi șopti avocatul apărării.

— Limitate, stimate domn, limitate, răspunse Traps. Dacă s-a întîmplat cumva să am unele aventuri extraconjugale, asta se datorește numai întîmplării. Nu caut așa ceva cu tot dinadinsul.

Judecătorul le turnă în pahare vinul de Neuchâtel și cu acest prilej puse și el o întrebare. N-ar vrea cumva Traps să relateze pe scurt celor de față evenimentele mai importante din viața sa? Deoarece tot se hotărîse să-l judece pe iubitul lor oaspete și foarte simpatic delicvent și, cine știe, poate să-l condamne la ani de închisoare, era normal să afle ceva mai multe amănunte asupra vieții lui personale. Istoriile cu femei ar fi fost foarte nimerite pentru așa ceva și, firește, detaliile mai picante n-ar trebui să fie omise.

— Asta și vrem, asta și vrem, croncăniră bătrînii în cor. Mai la urma urmei, îi spuseră ei, la masa aceasta fusese o dată un procuror care le povestise o sumedenie de istorii dintre cele mai senzaționale privind activitatea sa — drept care îl condamnaseră numai la patru ani de muncă silnică.

— Bine, bine, rîse Traps, dar n-am nimic mai deosebit să vă ofer. Duc o viață foarte obișnuită, domnilor, o viață care nu se deosebește de a oricui altcineva, trebuie s-o recunosc. Să bem, așadar.

—Să bem!

Reprezentantul de textile ridică paharul. Se uită în ochii de pasăre răpitoare ai celor patru bătrîni care-l priveau țintă de parc-ar fi avut în fața lor o bucățică fainâ și le surîse cu cea mai înduioșată prietenie. Și apoi ciocniră.

Afară soarele coborîse și ciripitul păsărilor se potolise. Dealurile și cîmpiile erau încă scăldate în lumină. Se vedeau acoperișurile roșii ale caselor din sat, risipite printre copaci, iar în depărtare se zăreau munții, cu ghețarii licăritori în razele întîrziate ale soarelui: o priveliște plină de fericire calmă, de înțelegere cerească și de armonie cosmică, respirînd o atmosferă de pace suavă și de liniște rurală.

Și în timp ce M-lle Simone le schimba farfuriile și așeza pe masă un castron uriaș, fumegînd, de ciuperci înăbușite cu smîntînă, Traps își începu povestea. Tatăl său fusese lucrător într-o uzină, proletar, un tînăr amărît și necăjit care nu-l învrednicise niciodată pe singurul lui fiu cu cea mai mică atenție. Mama lui fusese spălătoreasă și murise înainte de vreme.

— N-am urmat altceva decît școala elementară. — În ochi i se iviră lacrimi, era copleșit de amărăciune și de adîncă înduioșare gîndindu-se ce soartă tristă avusese. — Nimic altceva decît școala elementară.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Ridicară paharele umplute de data aceasta cu un alt vin: « Réserve des Maréchaux » și ciocniră.

— Remarcabil, observă procurorul. Remarcabil. Nimic altceva decît școala elementară. Desigur că ți-ai făcut cu greu un drum în viață, nu-i așa?

— Cred și eu că da, se lăudă Traps, încălzit de vin și inspirat de solemnitatea ocazici și de senina frumusețe a priveliștei de dincolo de ferestre. — Cred și eu. Nu mai departe decît acum zece ani nu eram altceva decît un ambulant, cărîndu-mă peste tot cu o mică valiză plină de tot felul de lucruri. Am muncit din greu, bătînd drumurile, petrecîndu-mi nopțile prin șuri și prin hanuri de mîna a șaptea. În meseria mea am pornit-o de jos, de foarte de jos. Și astăzi, ar trebui, să vedeți domnilor, ce cont am la bancă. Nu aș vrea să mă laud, dar are vreunul dintre dumneavoastră o mașină « Studebaker »?

— Fiți atent la ce spuneți, îi șopti neliniștit avocatul.

— Și acuma unde ați ajuns? întrebă procurorul. Din nou, avocatul îl avertiză pe Traps să fie atent ce spune și să nu vorbească prea mult.

— Acuma, acuma sînt singurul agent al produselor « Hephaeston » pentru întreaga Europă, declară Traps, privind în jurul lui cu o expresie de triumf. În afară de Balcani și de Spania — pentru teritoriile astea e un alt agent.

Micul judecător își adunase în farfurie o moviliță de ciuperci.

— Numele Hephaestos mi-e cunoscut, chicoti el. Era un zeu grec, un mare și iscusit fierar, care a prins zeița dragostei și pe iubitul ei într-o plasă atît de fină încît era invizibilă. Ceilalți zei au rîs de i-a durut burta, văzînd ce pești neobișnuiți a prins în plasă. Dar ce anume o fi « Hephaeston », al cărei singur agent prietenul nostru are onoarea să fie, e pentru mine un mister ascuns în șapte văluri.

— V-apropiați de adevăr, stimată gazdă și jude, hohoti Traps. Ați găsit singur cheia — vorbiți de văluri. Va să zică, zeul acela grec — de care n-am mai auzit niciodată pînă acum — a țesut o plasă fină, invizibilă. Fără îndoială, domnilor magistrați, ați auzit de nylon, perlon, myrlon și de celelalte fibre sintetice. Ei bine, « Hephaeston » e cea mai bună fibră sintetică. Transparentă, tare ca oțelul, egal de folositoare în industrie ca și la articolele de modă, în timp de pace ca și în timp de război. Materialul cel mai bun pentru parașute și în același timp cel mai încîntător material pentru cămăși de noapte de damă precum o știu din proprie experiență.

— Aha, chicotiră bătrînii. Din proprie experiență?

M-lle Simone schimbă din nou farfuriile și aduse pe tavă o friptură imensă de mușchi de vițel.

— Un adevărat banchet, exclamă Traps încîntat.

— Mă bucur că apreciați aceste bunătăți, spuse procurorul. Și aveți toată dreptatea să o faceți. Mîncarea noastră e din cele mai alese, și noi apreciem atît cantitatea cît și calitatea, alcătuind o masă care ar fi făcut cinste secolului trecut, cînd oamenii aveau curajul să mănînce în voie. Toate laudele, deci, lui M-lle Simone. Toate laudele și gazdei noastre — mărunțelul e un gourmet de mîna întîia și-și face singur aprovizionarea. Cît despre vinuri, ele ne sînt procurate de prietenul nostru Pilet, proprietarul hanului « La taurul și șeaua » din satul vecin. Toate laudele și lui.

Dar să vedem acuma cum stăm cu dumneavoastră, virtuosul nostru om de afaceri. Am aflat cîte ceva despre viața dumneavoastră și ne-a făcut plăcere să cunoaștem unele din secretele ei. Știm de ajuns de bine cu ce vă ocupați, dar a mai rămas neclarificat un amănunt neînsemnat: cum se face că ați ajuns la o poziție atît de importantă? Prin simplă disciplină și prin neobosite eforturi?

— Fiți atent ce spuneți, îi șopti avocatul. Aici e punctul primejdios.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Nu fusese de loc uşor, răspunse Traps, uitîndu-se lacom cum îşi tăia judecătorul friptura. În primul rînd a trebuit să-i mineze poziţia lui Gygax, şi asta a fost de ajuns de greu.

— Aşa. Şi cine mai e şi Herr Gygax ăsta?

— Postul meu patron.

— Care a trebuit să fie înlăturat, despre asta e vorba nu?

— Ca să vorbesc deschis, aşa cum procedăm de altfel în meseria noastră, a trebuit să scap de el, răspunse Traps. Turnă sos peste bucata de carne din farfurie şi continuă: Dumneavoastră domnilor, n-o să vă supăraţi dacă o să vorbesc deschis. afaceri, precum ştiţi, oamenii se mănîncă între ei ca lupii — ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte. Dacă încerci să te porţi cu mănuşi, te pomeneşti drept răsplată cu un picior undeva. Azi strîng ceva bani, nu-i vorbă, dar robesc pentru ei ca un salahor şi fac patru sute de kilometri în fiecare zi cu maşina. Trebuie să recunosc că nu am procedat chiar aşa cum trebuia cînd a fost să-l string de gît pe Gygax, dar n-am avut încotro, nu era nimic altceva de făcut. Afacerile sînt totuşi afaceri.

Procurorul îşi ridică privirea din farfurie. Ochii îi străluceau.

— « Să-l înlătur», « să-i fring gîtul lui Gygax» — astea-s expresii cam tari, dragul meu Traps.

Reprezentantul rîse.

— Firește, nu sînt decît niște figuri de stil.

— Şi ce mai face Herr Gygax?

— E mort!... a murit anul trecut.

Avocatul lui Traps îi şopti: Ai înnebunit? Ţi-ai pierdut minţile?

— Anul trecut, repetă procurorul compătimitor. Păcat. Şi ce vîrstă avea?

— Cincizeci şi doi de ani.

— Atît de tînăr! De ce a murit?

— Cine ştie, vreo boală.

— Dar asta după ce i-ai luat postul?

— Cu puţin timp înainte.

— Bun. Pentru moment, asta era tot ce voiam să ştiu, spuse procurorul. Ce noroc, ce noroc a dat peste noi în noaptea asta! Avem şi-un cadavru, şi, mai la urma urmei, ăsta e cel mai important lucru.

Izbucniră cu toţii în rîs. Pînă şi Pilet, chelul, care, serios şi preocupat se îndeletnicea cu mîncatul şi refuza să fie abătut de la sfînta sa ocupaţie de a înfuleca enorme cantităţi de mîncare, se uită la Traps.

— Bun, zise el, mîngîindu-şi mustaţa neagră. Şi fără a mai spune altceva, se reîntoarse la ale sale.

Procurorul ridică, cu un aer solemn, paharul.

— Domnilor, declară el, în onoarea acestor noi date să bem aşa dar excelentul nostru vin « Pichon — Longueville 1933». Un admirabil vin de Bordeaux care merge cu o bucată bună de vînat.

Ciocniră şi băură fiecare în cinstea celorlalţi.

— Oho, făcu Traps şi dînd paharul peste cap îl întinse judecătorului să-l umple din nou. Grozav mai e.

Se-ntunecase şi feţele oamenilor care şedeau în jurul mesei abia se mai distingeau în întuneric. Prin fereastră se vedea cerul pe care apăruseră primele stele. Mesajera aprinse luminările în cele trei candelabre de argint de pe masă, şi umbrele oamenilor dansară pe pereţi, asemenea unei cohe bizare de iloare de basm. O intimitate plăcută, o atmosferă de căldură şi afecţiune îi învăluia pe toţi şi odată cu ea şi purtările fiecăruia deveniră mai degajate, mai prietenoase.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

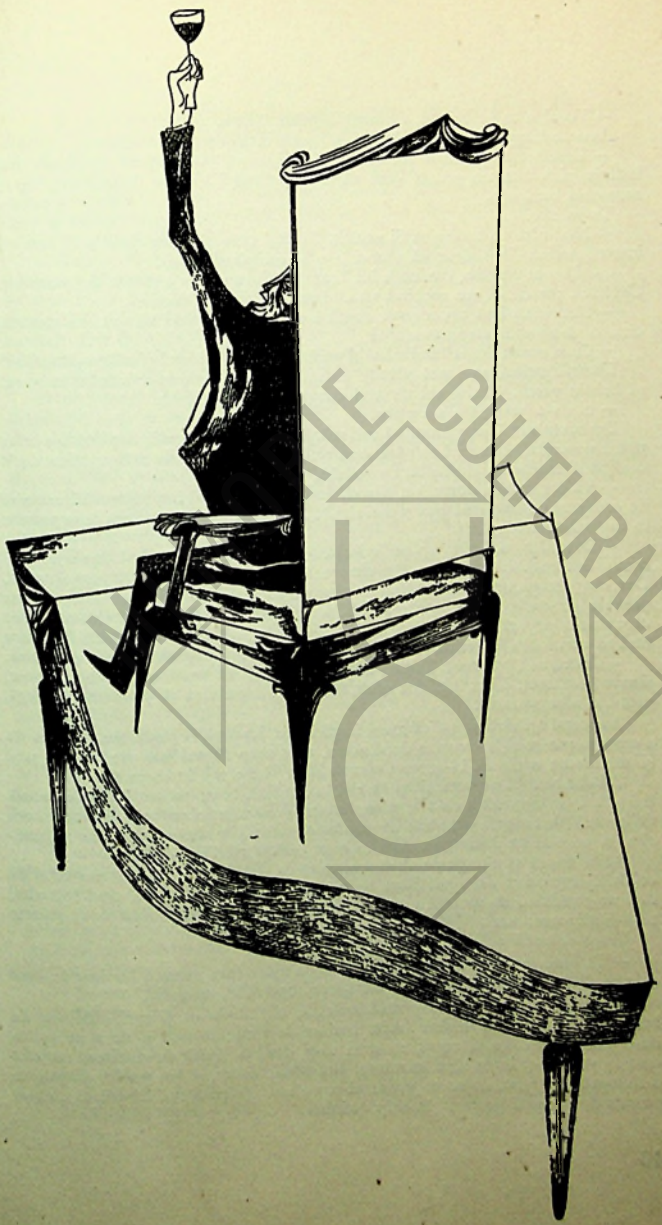

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Totul e ca în basme, exclamă deodată Traps.

Avocatul apărării luă șervetul și-și șterse sudoarea de pe frunte.

— Dumneata ești chiar de basm, dragul meu Traps, spuse el. N-am mai întîlnit niciodată un acuzat care să facă declarații atît de imprudente cu o asemenea nepăsare.

Traps rise.

— N-ai nici un motiv să fii necăjit. Să vezi ce-o să spun cînd o să înceapă interogatoriul. Te asigur că atunci n-o să-mi pierd capul.

Ca și acum un ceas, cuvintele lui Traps fură urmate de o tăcere de mormînt. Clefăitul, plescăitul sau sorbitul vinului se întrerupseră deodată.

— Sărmană ființă necugetată, suspină avocatul. Ce vrei să spui cu «atunci cînd o să-nceapă interogatoriul»?

— Cum, spuse Traps luînd salată și punînd-o pe marginea farfuriei, a și început?

Bătrînii rînjiră, se uitară șiret în farfurii și nemaiputîndu-se stăpîni începură să bchăie veseli. Chelul cel tăcut și cumpănit chicoti și el:

— Nu s-a prins, nu s-a prins.

Descumpănit, Traps încetă să mai mănînce. O clipă, veselia neplăcută a celor patru venerabili bătrîni i se păru cam sinistră. Dar impresia asta nu ținu decît o clipă și începu și el să rîdă cu ceilalți.

— Vă cer iertare, domnilor, zise el. Îmi închipuiam că interogatoriul urma să fie ceva mai solemn, mai grav și mai rigid . . . mai asemănător cu ceea ce se petrece la un tribunal adevărat.

— Dragul meu Traps, spuse judecătorul, ești o comoară. Îmi dau seama că modul în care dezbatem procesul te uimește ca fiind neobișnuit și mult prea ușuratic. Dar, dragul meu, noi cei de față sîntem niște pensionari, ceea ce înseamnă că puțin ne pasă de birocrația inutilă a procedurii, a proceselor verbale, a actelor și legilor care sînt o povară pentru tribunalele noastre obișnuite. Noi împărțim dreptatea fără să mai luăm în seamă tomurile voluminoase sau articolul cutare și cutare.

— Îndrăzneț, observă Traps, care și începuse să vorbească cam anevoie, foarte îndrăzneț. Dom'lor, sînt uluit. Să aplici legea fără să ții seama de legi, asta-i o idee grozavă.

Avocatul apărării se ridică greoi în picioare. Ieșea să ia puțin aer. Înainte da a trece la pasăre și la ce urma după aceea, avea timp să mai facă vreo cîțiva pași și să fumeze o țigară. N-ar vrea cumva Herr Traps să-l însoțească?

Cei doi trecură pe verandă și de aici în grădină. Noaptea caldă și maiestuoasă îi învălui. Se întunecase de-a binelea, ferestrele sufrageriei aruncau fascicole aurii de lumină pînă înspre straturile de trandafiri. Cerul era înstelat, dar luna nu răsărise, și copacii se distingeau doar ca niște umbre mari întunecate.

Abia reușiră să ajungă pe aleea așternută cu pietriș, ținîndu-se strîns unul de celălalt. Îngreuiați de vinul băut se clătinau, cînd într-o parte, cînd într-alta, deși se străduiau să meargă drept înainte. În întuneric se zăreau două puncte roșii-luminoase: erau țigările lor aprinse.

Traps răsuflă adînc.

— Ce bine ne distrăm, zise el și arătă cu mîna spre geamul luminat în care abia se deslușea silueta masivă a menajerei. Splendid, splendid.

— Dragul meu, spuse avocatul apărării, clătinîndu-se și sprijinindu-se de brațul lui Traps ca să se țină drept. Înainte de a ne întoarce și de a ne apuca de claponul care ne așteaptă, aș dori să-ți dau, cu toată seriozitatea, un sfat care aș vrea să-ți intre bine în minte. Îmi placi, tinere, și am pentru dumneata o duioasă afecțiune, de aceea vreau să-ți vorbesc ca unui fiu. Să știi că sîntem pe cale de a pierde procesul în chip definitiv.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Îmi pare foarte rău, spuse Traps și-l conduse cu băgare de seamă pe avocat de-a lungul alcii, ocolind piramida întunecată a unui boschet.

Ajunseră la un bazin și de aici la o bancă de piatră, pe care mai degrabă o ghiciră decît o văzură, și se așezară jos. Stelele licăreau în apa bazinului și răcoarea le mîngîia fețele. Dinspre sat se auzeau sunetele unui acordeon care cînta și însoțindu-l se auzi oftatul melancolic al unui corn. Asociația crescătorilor de păsări petrecea.

— Trebuie să-ți revii, continuă avocatul. Inamicul a cucerit cîteva redute de o importanță vitală. Moartea lui Gygax — nici n-ar fi fost nevoie să se amintească de acest lucru dacă ai fi știut să-ți ții gura — moartea lui Gygax e o primejdie reală pentru procesul nostru. Situația e atît de rea, încît oricare avocat ar fi aruncat buretele. Dar dacă mă încăpățînez și îmi voi folosi toate posibilitățile, și mai ales, dacă dumneata vei da dovadă de cea mai mare prudență și auto-disciplină, atunci aș mai putea salva ceva de la naufragiu.

Traps izbucni în rîs. Într-adevăr, ăsta era un joc de societate de prima mînă, declară el, și-și va face o datorie ca să-l prezinte la prima reuniune membrilor clubului Utopia.

— Nu-i așa că e grozav? spuse avocatul, extrem de încîntat. Te face să trăiești din nou. Cînd m-am pensionat, dragul meu, și era de presupus că-mi voi petrece bătrînețea în acest sat, am simțit că încep să mor încetul cu încetul. N-aveam ce să fac și nu se ivea nici o ocazie ca să-mi exersez profesia. Oare crezi cumva că există ceva interesant pe-aici? Nu, nimic, absolut nimic, în afară de faptul că nu bate föhn-ul, așa că n-ai dureri de cap din cauza asta. Dar la ce-ți folosește un climat blînd? La nimic, dacă mintea îți stă în amorțire. Procurorul era aproape pe patul de moarte, gazda noastră credea că are cancer la stomac, Pilet suferea de diabet, iar eu aveam tot felul de tulburări din cauza tensiunii. Iată unde ne adusese pensionarca. Duceam o viață de cîine. Din cînd în cînd ne întîlneam, și vorbeam cu tristețe și nostalgie despre vechile noastre ocupații și despre succesele pe care le avusesem — asta era singura și rara noastră plăcere. Și deodată procurorul inventă... jocul. Judecătorul ne puse la dispoziție casa, iar eu am pus la bătaie ce-am agonisit pînă acum. (Știi, nu sînt însurat și cînd ai fost o viață întreagă avocat, poți pune deoparte o sumă deajuns de frumușică. Nici nu-ți închipui cît de generoși se dovedesc cavalerii de industrie cînd avocatul lor le dobîndește un verdict de achitare — aproape risipitori, s-o știi de la mine l...) Și așa, jocul acesta deveni pentru noi un izvor de tinerețe: hormonii, stomacul, sucul gastric... totul e iar în ordine. Nu ne mai plictisim, energia noastră, tinerețea, vioiciunea și poftele ne-au revenit cu totul. Uite aici...

În ciuda burții, avocatul se apucă să facă ceva ce Traps abia distinse în întuneric ca fiind niște exerciții de gimnastică.

— Jocul nostru îl jucăm cu oaspeții judecătorului, continuă avocatul. Ei sînt acuzații.— Se așeză iar pe bancă.— Uneori sînt voiajori în trecere, alteori turiști. Acum două luni am avut prilejul deosebit de a condamna un general neamț la douăzeci de ani muncă silnică. Venise pe aici cu soția sa, într-o excursie. Numai priceperea mea l-a salvat de la spînzurătoare.

— Extraordinar, exclamă Traps. Ce joc minunat. Dar exagerezi, nu-i așa, cînd vorbești de spînzurătoare? Totuși, la noi pedeapsa cu moartea a fost abolită.

— În sistemul judecătoresc oficial, da, spuse avocatul. Noi însă împărțim dreptatea în felul nostru, așa că am reintrodus-o. Tocmai riscul pedepsei cu moartea face ca acest joc să fie pasionant și unic în felul său.

— Și, chicoti Traps, sper că aveți și un călău, nu?

— Desigur, spuse mîndru avocatul. Desigur că avem. Pilet e călăul.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Pilet?

— Aha, vezi că nu crezi!

Traps înghiți în sec de cîteva ori.

— Dar Pilet nu-i proprietarul hanului «La taurul și șeaua»? El e acela care a procurat vinurile pe care le-am băut, nu-i așa?

— El a avut din totdeauna cîrciumă, zîmbi satisfăcut avocatul. Treaba pe care o făcea pentru stat era, așa, o ocupație secundară. Aproape onorifică. În țara lui era considerat ca unul din cei mai prețuiți oameni în meseria sa. A venit la noi de aproape douăzeci de ani, mai mult sau mai puțin ca pensionar, dar se ține la curent cu tot ce e nou în meserie.

Pe șosea trecu o mașină și lucirea orbitoare a farurilor ilumină o clipă fumul țigărilor. Traps apucă să-și vadă avocatul, un mototol diform într-o redingotă pătată, cu o față jovială, grasă și greoaie. Traps se-nfioră. Pe frunte i se iviră broboane de sudoare rece.

— Pilet.

— Ce ai, ce ți s-a întîmplat așa, deodată? Văd că ai început să tremuri. Nu te simți bine?

— Nu știu, bîigui Traps, respirînd din greu. Nu știu.

Imaginea omului chel îl obseda... Pilet stătea la masă tăcut și modest și-și vedea de treabă înfulecînd mereu. Să fii pofțit a lua masa cu un om ca el era chiar o jignire...

Căldura nopții de vară însă, ca și căldura mai puternică a vinului, potoliră indignarea lui Traps, și-i comunicară un sentiment de îngăduință față de toate, de superioritate față de prejudecăți. Își aminti că era un om care văzuse multe — un om care cunoștea viața — un factor de seamă în industria textilă, nu un oarecare pedant, timorat, îngust la minte și riguros. Mai la urma urmei, călăul nu era de condamnat din cauza meseriei sale. Și la drept vorbind, dacă se gîndea mai bine, seara ar fi fost cu mult mai palidă fără el, cu mult mai puțin senzațională. Ce-o să le mai spună el băieților de la Clubul Utopia! Clubul ar putea chiar să-l invite pe călău să le vorbească membrilor și probabil că Pilet ar fi bucuros să vină dacă i s-ar da ceva pentru drum și cheltuieli diverse.

Reușind astfel să-și învingă resentimentele, Traps începu să rîdă.

— Asta a fost chiar o bombă! spuse el. O clipă m-a întors pe dos. Dar acuma, cu cît aflu mai multe despre joc, cu atît mi se pare mai interesant.

— Atunci... o confidență trebuie plătită cu alta, nu-i așa? spuse avocatul. Se ridicară și, braț la braț, orbiți de lumina care venea prin ferestre, orbecăiau căutîndu-și drumul spre casă. — Așa că, spune-mi: cum l-ai înlăturat pe Gygax?

— Și ce te face să crezi că l-am înlăturat?

— Păi, din moment ce a murit.

— Dar n-am fost amestecat cu nimic în treaba asta!

Avocatul se opri.

— Dragul și tînărul meu prieten, spuse el cu duioșie, îți înțeleg pe deplin ezitarea. Omorul este delictul cel mai greu de mărturisit. Vinovatului îi e rușine, nu vrea să-și mărturisească fapta, caută s-o ascundă, o uită chiar, alungînd-o din memorie. El devine foarte sensibil cu privire la trecut, se împovărează cu gînduri de vinovăție exagerate și refuză să aibă încredre în oricine ar fi, chiar și într-un prieten care se poartă ca un tată cu el, în avocatul care-l apără. Și desigur asta e cea mai mare greșeală, fiindcă unui adevărat avocat îi place omorul și e pur și simplu în al șaptelea cer cînd are de apărat ùn omor. Dă-mi-l, te rog, dragul meu Traps! De altfel, nici nu-mi plac decît problemele grele, ca și alpinistului care are de făcut o ascensiune de mii de metri. Și îți vorbesc ca un adevărat

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

om de munte. Dă-mi o problemă grea și creierul începe să-mi funcționeze, să se pună în mișcare și să macine, e pur și simplu o bucurie să simți ce bine lucrează. De aceea, neîncrederea pe care mi-o arăți e o mare greșeală. Da, o greșeală gravă. Așa că, vorbește, mărturisește-mi totul.

— Dar n-am ce să mărturisesc...

Avocatul își ridică uimit privirile spre Traps. Se holbă la el și fața sa de om bătrîn fu luminată grotesc de reverberația candelabrelor. Prin fereastra deschisă se auzea clinchetul paharelor și hohotele de rîs ale bătrînilor.

— Băiete, băiete, spuse el cu reproș în glas, și acuma ce-ai de gînd să faci? După cîte ți-am spus, tot la tactica asta prostească ai rămas? Chiar ești hotărît să continui a face pe nevinovatul? N-ai priceput încă? Vrei sau nu vrei, trebuie să mărturisești totul și de mărturisit ai întotdeauna ce să mărturisești, asta nu ți-a trecut încă prin minte? Așa că, hai să terminăm, dragul meu. Hai să încetăm cu bîjbîiala asta. Spune-mi o dată pentru totdeauna: cum l-ai omorît pe Gygax? Poate că într-un acces de furie? În acest caz ar trebui să ne așteptăm la un verdict de omucidere. Pariez că și procurorul aicea bate. Simt eu că așa ceva i-ar plăcea, doar îl cunosc de mult.

Traps clătină din cap.

— Dragul și devotatul meu apărător, începu el, adevărata frumusețe a jocului acesta al nostru — dacă mi se îngăduie să-mi spun părerea, cu toate că îl joc pentru prima oară — constă în faptul că îți intră în suflet și te înfioară de-a binelea. Jocul amenință să devină realitate. Și dintr-o dată începi să te întrebi dacă nu ești chiar un criminal, dacă nu l-ai omorît cu adevărat pe Gygax. Discuția noastră m-a pus pe gînduri. Dar cum spuncai, o confidență atrage pe cealaltă, așa că iată: nu sînt vinovat de moartea ticălosului ăla bătrîn. Ți-o spun cu toată sinceritatea: nu sînt vinovat.

Și cu asta intrară din nou în sufragerie, unde claponul fusese pus pe masă și în pahare strălucea un vin nou: «Château Pavie 1921».

Traps, peste măsură de vesel, se duse la bătrînul grav, taciturn și chel și-i strînse mîna. Avocatul, zise el, i-a spus ce meserie avusese Herr Pilet și ținea să declare că el, personal, nu-și putea închipui o plăcere mai mare decît aceea de a sta la masă împreună cu un om atît de fin și de distins. El, Traps, nu avea nici o prejudecată cu privire la aceste lucruri, nu, nici una.

Pilet, mîngîindu-și mustața cănită, se înroși la față și după aceea bolborosi încurcat: « Încîntat, încîntat ».

După acest schimb de politeturi, claponul păru a avea un gust și mai bun. Rețeta preparării lui, anunță judecătorul, era un secret al lui M-lle Simone. Își lingeau buzele, mîncau cu degetele, lăudau mîncarea, își beau vinul, toastau unul în sănătatea celuilalt și în timp ce se desfătau înfulecînd, procesul continua.

Procurorul, cu șervetul înnodat în jurul gîtului și cu o pulpă de pasăre îndreptată spre gura mînjită cu grăsime își exprimă speranța că li se va servi o dată cu claponul și o mărturisire.

— Desigur, iubite și onorabile acuzat, spuse el, desigur că l-ai otrăvit pe Gygax.

Traps rîse.

— Nu. Nici vorbă de așa ceva.

— Atunci l-ai împușcat?

— Nici asta.

— L-ai aranjat un accident de automobil?

Bătrînii izbucniră în rîs. Numai avocatul îi șopti repede: Fii atent, ți se-ntinde o cursă.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Îmi pare foarte rău, prietene procuror, îmi pare foarte rău, spuse glumind Traps, dar Gygax a murit de un atac de cord. Care nu era primul. Cu un an înainte mai avusese unul şi trebuia să fie foarte atent. El zicea că e bine, sănătos, însă primejdia ca atacul să se repete la orice enervare exista. Ştiu sigur asta.

— Da? Şi cine ţi-a spus?

— Nevasta lui.

— Pentru numele lui Dumnezeu, fii atent ce faci, îl îndemnă avocatul iar în şoaptă.

Vinul, un « Château Pavie 1921 », depăşise orice aşteptare. Traps era la al patrulea pahar cînd M-lle Simone îi aduse, special pentru el, încă o sticlă. Ridicîndu-şi paharul şi închinînd pentru cei de faţă, reprezentantul de textile declară, fie că era crezut sau nu, că nu avea nimic de ascuns. Şi ca să dovedească tribunalului că e aşa, fără să ţină seama cît de neobişnuit putea fi acest lucru, el voia să le spună adevărul, tot adevărul şi numai adevărul, în ciuda faptului că avocatul său l-a îndemnat în chip repetat să fie atent ce spune.

Adevărul era că fusese ceva între el şi Frau Gygax. La drept vorbind, ticălosul ăla era mereu pe drumuri şi o neglija fără milă şi femeia era o bucăţică bună. Aşa că el, Traps, se angajase s-o consoleze din cînd în cînd, mai întîi pe canapeaua din salonul lui Gygax şi mai apoi, pe măsură ce devenise mai de-al casei, chiar în patul conjugal al lui Gygax. Lucruri de astea se întîmplă oricînd, aşa e viaţa.

La auzul acestor cuvinte, cei patru bătrîni tăcură, nemişcaţi de parc-ar fi paralizat. Dar revenindu-şi repede, ţipară de atîta plăcere. Pilet, chelul, care vorbea foarte puţin, aruncă garoafa albă în aer şi strigă: A mărturisit, a mărturisit! Numai avocatul apărării nu era vesel. Desperat, îşi dădea cu pumnii în cap şi zicea: Ce nebunie, ce nebunie! Clientul său, protestă el, îşi pierduse minţile. N-ar trebui să se dea crezare, în nici un caz, acestor născociri. În mijlocul aplauzelor celorlalţi bătrîni, Traps îl contrazise. Dimpotrivă, ştia el bine ce spune. Pur şi simplu fusese sincer.

Şi atunci începu o lungă ciorovăială între avocat şi procuror — o discuţie aprigă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, — pe care Traps abia o putea urmări. Totul se învîrtea în jurul cuvîntului *dolus* şi reprezentantul de textile nu-şi dădea seama ce-o fi însemnînd acest cuvînt. Discuţia deveni din ce în ce mai aprinsă, mai violentă şi mai de neînţeles, interveni şi judecătorul care se înfierbîntase şi el. La început, Traps făcu un efort ca să-i urmărească, încercînd să desluşească ceva din motivele pentru care se certau; dar foarte repede obosi. Cînd menajera aduse brînzeturile: Camembert, Brie, Emmenthaler, Gruyère, Tête de Moine, Vacherin, Limburger, Gorgonzola, Traps oftă uşurat. Îşi concentră atenţia asupra brînzeturilor şi *dolus* putea fi *dolus*, puţin îi păsa acum. Ridică paharul în cinstea chelului, care, singurul, nu participa la discuţie care se părea că-l depăşeşte.

În cele din urmă, procurorul se întoarse iar la Traps, cu coama leonină zburlită, cu obrajii înfierbîntaţi, jucîndu-se cu monoclul cu mîna stîngă.

— Herr Traps, întrebă el, mai eşti încă în relaţii prieteneşti cu Frau Gygax?

Toţi îl priveau ţintă pe Traps, care-şi aruncase în gură o bucată de pîine albă unsă cu Camembert şi mesteca fericit. Înainte de a răspunde, trase o duşcă bună din paharul cu vin. Undeva ticăia un ceas şi din sat se auzeau iar sunete vagi de acordeon şi un cor de glasuri bărbăteşti.

Traps le spuse că de la moartea lui Gygax se ţinuse deoparte. Nu voia firesc, să compromită reputaţia unei văduve.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Spre marea lui surprindere, explicația aceasta fu semnalul unei noi și extraordinare, iar pentru el uimitoare, izbucniri de veselie. Toți, cu excepția avocatului, strigau de bucurie. Procurorul țipa: *Dolo malo, dolo malo*, recita zbierînd versuri în latină și greacă, și-i împroșca cu citate din Schiller și Goethe. Judecătorul cel mic stinse luminările, lăsînd aprinsă doar una, și după aceea, behăind, urlînd și mîrîind își ținu palmele în spatele flăcării singurei lumînări aprinse și începu a proiecta cu pricepere pe perete tot felul de umbre: își îndoia degetele în fel și chip și pe perete apăreau siluete de țapi, lilieci, diavoli și spiriduși. Pilet bătea toba în masă atît de îndrăcit, încît farfuriile și paharele începură să danseze și cînta: «O să avem o pedeapsă cu moartea, o să avem, o pedeapsă cu moartea».

Numai avocatul apărării rămînea străin de toată această zarvă. Împinse platoul cu brînzeturi în fața lui Traps.

— Mănîncă, îl îndemnă el. Poți mînca în voie. Oricum nu mai e nimic de făcut.

Se aduse un vin nou: Château Margaux și sticla prăfuită, din recolta lui 1914, restabili liniștea. Toți se uitau cu respect la judecător care cu o atenție deosebită și cu o mare grijă scotea dopul, folosind un tirbușon ciudat, de altădată, care-i permitea să tragă dopul din gîtul sticlei culcate într-un coșuleț. Priveau cu toții încordați, abia îndrăznind să respire, fiindcă dopul trebuia scos cît mai întreg cu putință, deoarece era singură dovadă a vîrstei vinului (După mai mult de patru decenii nu mai rămăsese nimic din etichetă). Dopul nu fu scos chiar în întregime, și resturile trebuiră să fie trase afară cu o delicată grijă. Pe dop, atît cît era, se mai putea citi data. Bucata de plută circulă în jurul mesei, fu mirosită, admirată și în cele din urmă fu înmînată solemn lui Traps, ca amintire, spuse judecătorul, a acestei minunate seri. Judecătorul gustă vinul, își linse buzele și umplu și paharele celorlalți. Fiecare, la rîndul lui, mirosea vinul, îl sorbea și izbucnea în exclamații extatice și în laude. Fură servite brînzeturile și judecătorul îl invită pe procuror să-și rostească «rechizitoriul».

Procurorul ceru mai întîi să se aducă alte lumînări, pentru a se sublinia cum se cuvine solemnitatea momentului. Sarcina pe care o avea îi cerea o maximă concentrare, atenție și cumpănire.

M-lle Simone aduse lumînările și într-o tăcere încordată le aprinse. Lui Traps atmosfera i se păru puțin cam sinistră și îl trecu un fior; cu toate acestea, continua să considere întreaga poveste ca o aventură cu totul neobișnuită, și pentru nimic în lume n-ar fi vrut să nu i se fi întîmplat.

Avocatul părea însă a fi foarte nemulțumit.

— Fii atent numai ce-o să spună procurorul. Cum o să te acuze. O să te înspăimînți cînd o să-ți dai seama cc-ai făcut cu vorbăria asta fără frîu, cum ai zăpăcit totul cu tactica dumitale nesăbuită. Situația era oricum proastă, acuma e catastrofală. Dar să nu-ți pierzi curajul și o să te scot eu din încurcătura asta. Numai să nu-ți pierzi capul, o să ai nevoie de multă dibăcie ca să scapi întreg.

Momentul rechizitoriului sosise. Toată lumea își dresc glasul. Cineva tuși. Din nou închinară unii în cinstea celorlalți. Și apoi, așteptat cu zîmbete și chicoteli înfundate, procurorul începu să vorbească.

— Marea plăcere a adunării noastre din seara aceasta, spuse el ridicînd paharul fără să se ridice în picioare, și încoronarea ei e faptul că am descoperit o crimă atît de subtil ticluită încît a înșelat în chip strălucit atenția justiției oficiale.

O clipă, Traps uită că totul e un joc.

— Adică, vreți să spuneți, izbucni el, că am comis o crimă? Ei bine, asta chiar rprea-i de tot. Și avocatul meu avea ideea asta stupidă, dar... și amintindu-și

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

că totul nu e decît un joc începu să rîdă cu hohote, fără să se poată opri. Da, era grozav jocul ăsta! Lucrurile erau limpezi: voiau să-l facă să creadă că a comis o crimă. Iscusită manevră, foarte iscusită.

Procurorul îl privi pe Traps cu un aer demn, își șterse monoclul și-l puse la loc în arcada ochiului.

— Acuzatul, zise el, nu crede că e vinovat. Omenește e firesc. Cine oare dintre noi se cunoaște pe sine, își cunoaște crimele și nelegiuirile ascunse? Totuși, aș vrea să sublinîez acest lucru, înainte ca temperatura jocului nostru să se ridice iar. Dacă Traps e un criminal — așa cum o susțin și cum sper din toată inima că e — urmează să trecem la un moment de o deosebită însemnătate. Și este drept să fie așa, deoarece descoperirea unei crime este un eveniment vesel, un eveniment care face ca inimile noastre să bată mai repede, care presupune din partea noastră noi măsuri, hotăriri, îndatoriri. De aceea, înainte de toate aș dori să-l felicit pe dragul nostru delicvent prezumtiv — pentru că fără delicvent nu poți descoperi nici o crimă și nici nu poți face ca justiția să triumfe. În sănătatea, deci, a prietenului nostru, a bunului nostru Alfredo Traps, pe care destinul binevoitor l-a adus în mijlocul nostru.

Strigăte de bucurie salutară această tiradă. Toți se ridicară și băură în sănătatea lui Traps. Cu lacrimi în ochi, Traps le mulțumi și-i asigură că aceasta era cea mai frumoasă seară din viața lui.

Procurorul avea și el lacrimi în ochi, cînd își reluă oratiunea.

— Cea mai frumoasă seară din viața lui, ne spune iubitul nostru prieten. Strălucite cuvinte, domnilor, profund mișcătoare cuvinte. Să ne amintim de vremea în care ne îndeplineam întunecatele noastre obligații în interesul statului. Pe vremea aceea, acuzatul ne era dușman, nu prieten. Îl țineam departe de noi, în timp ce acuma el e aproape de inimile noastre.

Și apropiindu-se de Traps, îl îmbrățișă cu căldură.

— Dragul meu procuror, iubitul meu prieten, bolborosi Traps.

— Dragul meu acuzat, iubite Traps, hohoti procurorul. Hai să lăsăm deoparte eticheta. Spune-mi Kurt. În sănătatea ta, Alfredo!

— În sănătatea ta, Kurt!

Se îmbrățișară, se strînseră în brațe, se bătură pe spate, băură unul în cinstea celuilalt: un val de emoție îi cuprinsese, erau însuflețiți de acea bucurie care însoțește înfiripărea unei noi prietenii.

— Cum s-a schimbat totul, se bucura procurorul. Altădată eram hărțuiți, de la un proces la altul, de la o crimă la alta, de la o sentință la alta, acuma avem tot timpul să ne judecăm procesele, să le dezbatem, să discutăm în contradictoriu, putem vorbi și răspunde veseli și bucuroși, putem ajunge să ne apreciem acuzații, să-i iubim, să simțim căldura simpatiei lor. Cele două părți sînt unite, prin legături de dragoste frățească. Și o dată ce a fost înfăptuită, crima nu mai are nici o greutate, sentința nici o asprime. Așadar, îngăduiți-mi să-mi exprim admirația față de crima care a fost săvîrșită.

— Dovedește-ne că a fost o crimă, Kurt, băiete, interveni Traps strălucind de bucurie.

— Și e drept să-mi exprim admirația, continuă procurorul, pentru că avem de a face cu o crimă frumoasă, perfectă. S-ar putea întîmpla ca admirabilul nostru acuzat să-și închipuie că, folosind acești termeni, sînt un cinic fără pereche. Dar nu e așa, căci fapta sa trebuie considerată « frumoasă » din două puncte de vedere: din punct de vedere filozofic și din punct de vedere al iscusinței ei tehnice.

Aș vrea să te asigur, iubitul meu Alfredo, că noi am abandonat de multă vreme punctul de vedere îngust și primejdios care considera crima ca fiind un

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

lucru urît şi îngrozitor, iar dreptatea ca un lucru frumos. Dacă am sta să le comparăm, aş zice că dreptatea poate fi mai îngrozitoare decît crima. Dualitatea e doar aparentă: frumuseţea crimei este indispensabilă frumuseţii dreptăţii — fără crimă n-ar fi nici dreptate. Asta în ceea ce priveşte aspectul filozofic. Să trecem acuma la frumuseţea tehnică a faptei săvîrşite. Trebuie să-mi exprim admiraţia, şi termenul nu este nepotrivit, întrucît rechizitoriul meu nu vrea să fie de loc o înspăimîntătoare condamnare care l-ar încurca sau zăpăci pe amicul nostru, ci doar o apreciere mai precisă a faptelor, care i-ar lămuri şi lui crima comisă, ar ajuta-o să înflorească şi să se întipărească în conştiinţa sa. Monumentul fără cusur al dreptăţii nu poate fi ridicat decît pe piedestalul fără pată al înţelegerii.

Bătrînul procuror de optzeci şi şase de ani se opri o clipă, epuizat. În ciuda vîrstei vorbise cu o voce sigură, teatrală, făcînd gesturi largi, neuitînd să înfulece din cînd în cînd cîte ceva. Acum îşi ştergea sudoarea de pe frunte şi de pe gîtul zbîrcit cu şervetul pătat de grăsime cu care era înnodat în jurul gîtului.

Traps era mişcat. Se prăbuşise în scaun, greu de atîta mîncare. Era sătul pînă peste cap, dar nu voia să se lase mai prejos decît cei patru bătrîni, deşi trebuia să admită că era teribil de greu să ţii pasul cu uriaşa poftă de mîncare şi cu şi mai uriaşa sete a acestor hodorogi. Era şi el mîncău, dar nu mai întîlnise nicicînd o asemenea lăcomie. Şedea şi se uita cu ochi ceţoşi peste masă, încîntat de spusele procurorului şi asculta bătăile clopotului bisericii care anunţa solemn ora douăsprezece; în depărtare se auzea corul cresc ătorilor de păsări cîntînd: « Viaţa noastră e un drum»...

— Totul e ca într-o poveste, zise el, ca într-o poveste. Şi după aceea... Va să zică am săvîrşit o crimă. Eu, eu şi nu altul? Vrei să fii atît de bun să-mi spui şi cum am săvîrşit-o?

Între timp, judecătorul destupase o altă sticlă de « Château Margaux 1914 ». Procurorul, înviorat, începu iar:

— Ce s-a întîmplat de fapt? Şi cum am descoperit că prietenul nostru aci de faţă se poate lăuda că a săvîrşit un omor? Şi nu un omor oarecare, nu! O capodoperă de omor, săvîrşit fără vărsare de sînge, şi fără să se recurgă la otravă, pistol sau alte lucruri tot atît de primitive.

Îşi drese glasul. Traps, cu gura plină de brînză, îl privea fascinat.

Era în natura profesiunii sale, continuă procurorul, să spere a afla, îndărătul fiecărui fapt, a fiecărui om, vreo crimă. Prima indicaţie că prietenul Alfredo era unul dintre aleşii soartei, demni de o crimă, îi fusese dată de faptul că Traps era numai acum un an posesorul unui « Citroën », şi astăzi stătea mîndru la volanul unui « Studebaker » de ultimul tip.

— Firește, îmi dau seama, continuă el, că trăim într-o perioadă de înflorire a afacerilor, aşa că acest amănunt nu putea fi considerat în sine ca o dovadă *prima facie* a ceva anume. Era doar o indicaţie, care întărea presupunerea că suntem pe pragul unei experienţe fericite — adică al descoperirii unui omor. Că iubitul nostru prieten a preluat postul fostului său superior, că a silit pe acest superior să iasă din competiţie, şi că în consecinţă acesta a terminat şi cu viaţa — toate aceste fapte nu erau numai dovezi, ci erau doar nişte elemente care confirmau presupunerea mea, dîndu-i substanţa necesară. Adevărata bănuială, fondată pe o bază logică, nu s-a ivit decît cînd am aflat cum a murit superiorul său. De un atac de cord. Din acest moment, a trebuit să ne folosim toată dibăcia, toată puterea de pătrundere şi de analiză, să punem cap la cap faptele, să înaintăm cu băgare de seamă, să ne tîrîm pe urma adevărului, să recunoaştem neobişnuitul în obişnuit, certitudinea în incertitudine, să facem lumină în întuneric, să credem în existenţa unei crime tocmai pentru că nu exista nici o crimă.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Să examinăm acuma dovezile de care dispunem. Să încercăm să facem portretul defunctului. Ştim puţine lucruri despre defunct şi tot ce ştim provine din cele spuse de oaspetele şi prietenul nostru. Herr Gygax era reprezentantul firmei care produce «Hephaeston»-ul, o fibră textilă sintetică care, am vrea să o credem, are toate calităţile excelente descrise de prea iubitul nostru Alfredo. Gygax era aşa cum se poate presupune, un om care nu se dădea înlături de la nimic, care-şi exploata fără milă subalternii, pe care-l interesau numai afacerile, deşi metodele pe care le folosea pentru a le face erau adesea mai mult decît discutabile.

— Exact aşa era! strigă repede. Traps. Tîlharul, l-ai prins perfect.

— Putem să ne închipuim, aşadar, continuă procurorul, că aparent el juca rolul unui om viguros, robust, un om de afaceri care dădea lovituri norocoase, care se bucura de o sănătate înfloritoare, capabil să facă faţă oricărei situaţii, un om care ştie cum s-o scoată la capăt. Pentru a acredita opinia aceasta Gygax ascundea cu grijă faptul că e suferind grav de inimă. Şi aici îl citâm iar pe Alfredo. Putem presupune că Gygax şi-a privit boala cu un fel de furie sfidătoare, ca şi cum a fi bolnav ar fi însemnat să admită oarecum ideea unei nereuşite.

— Uluitor, exclamă Traps. E pur şi simplu de neconceput, continuă el, de aceea e gata să parieze că procurorul îl cunoscuse personal pe răposat.

— Taci din gură, taci odată! îl mustră în şoaptă avocatul.

— Să mergem însă mai departe cu portretul lui Gygax, spuse procurorul. Nu trebuie să uităm faptul că decedatul îşi neglija soţia, pe care trebuie să ne-o închipuim a fi «o bucăţică bună», cel puţin aşa ne-a descris-o prietenul nostru. Pentru Gygax aveau importanţă doar reuşita în afaceri, faţada, lucrurile exterioare şi sîntem îndreptăţiţi să presupunem că nici nu se îndoia de fidelitatea soţiei sale, deoarece se considera ca fiind o fiinţă cu totul extraordinară, un bărbat cu mult prea puternic, ca măcar gîndul adulterului să-i treacă prin minte soţiei sale. Din acest motiv, ar fi fost pentru el o lovitură grea dacă ar fi aflat că soţia sa se «amuză» cu un membru al Clubului Utopia, cu Casanova al nostru.

Toţi izbucniră într-un rîs zgomotos. Traps se lovea pe coapse. Faţa i se luminase toată. «Chiar aşa a şi fost, zise el, întărind afirmaţia procurorului. Cînd a aflat, ştirea l-a doborît».

Avocatul gemu.

— Probabil c-ai înnebunit, abia izbuti el să zică.

Procurorul şi judecătorul se uitau fericiţi peste masă la Traps care, cu mare băgare de seamă, tăia coaja unei bucăţi de caşcaval.

— Aşa? zise procurorul. Şi cum a aflat păcătosul? Nu cumva scumpa lui nevestică şi-a recunoscut vina?

— Asta n-ar fi făcut-o niciodată, dragă Kurt, răspunse Traps. Îi era grozav de teamă de ticălosul ăla bătrîn.

— Atunci a aflat-o Gygax singur?

— El? Era prea îngîmfat ca să se apuce de aşa ceva.

— Nu cumva, într-un fel sau altul, l-ai făcut să afle totul, dragul meu prieten şi Don Juan?

Fără să vrea, Traps roşi.

— Vai, Kurt, cum îţi poţi închipui una ca asta? Ce fel de om mă crezi? Nu, a aflat totul de la unul din bunii lui prieteni de afaceri.

— Şi de ce l-a informat omul ăsta?

— Era un tip care a vrut să mi-o coacă, mă urmărea el de mult.

— Ce oameni mai sînt şi prin lumea asta! exclamă procurorul. Dar cum se face că acest suflet cinstit, acest prieten de afaceri al lui Gygax a cunoscut întreaga poveste?

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

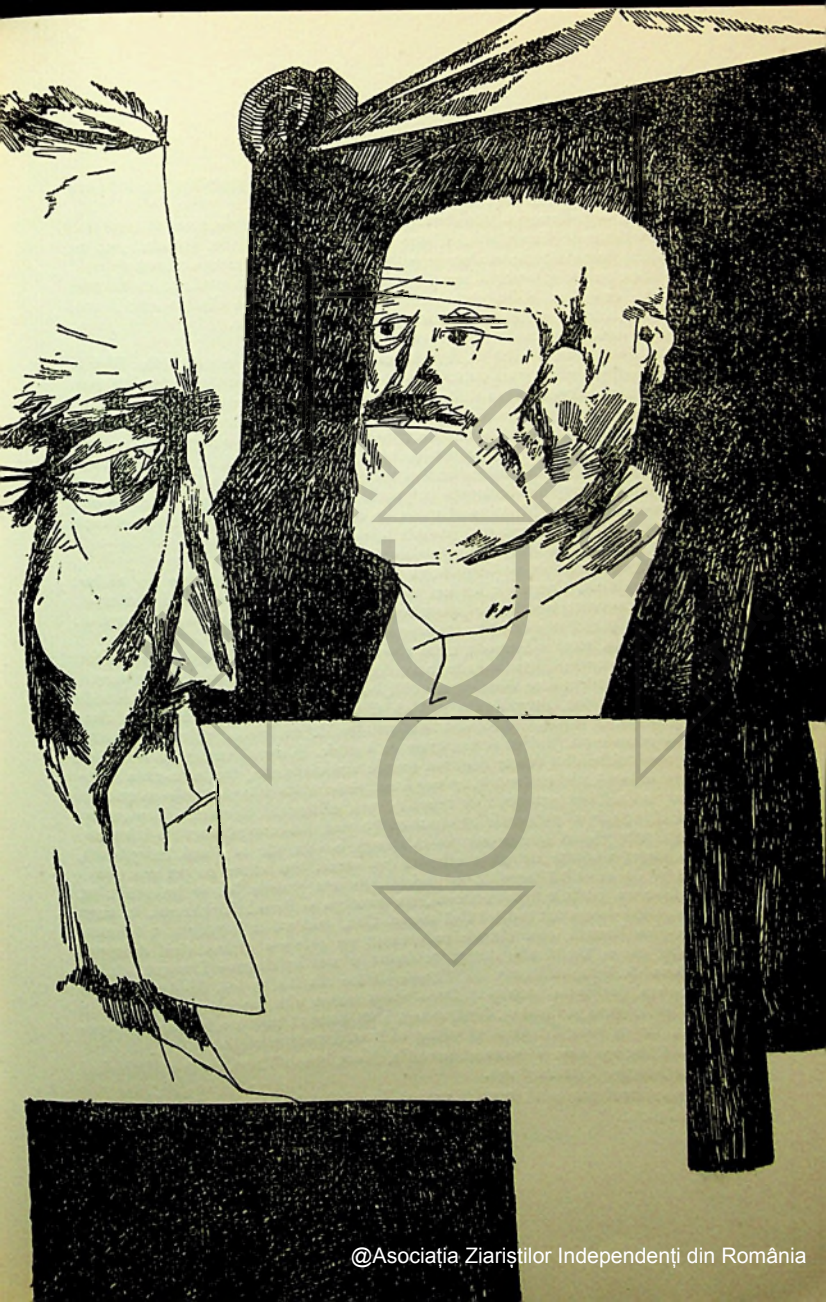

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Eu i-am spus totul.

— Tu i-ai spus?

— Da, cum să zic, la un pahar de vin. Știi cum se întîmplă, cînd bei ceva mai mult decît trebuie lași să-ți scape multe lucruri.

— Așa e. — Procurorul dădu din cap afirmativ. — Dar înainte ne-ai spus că știai că acest prieten de afaceri al lui Gygax e un dușman de-al tău. În acest caz, nu ți s-a părut limpede că se va duce la patron și-i va spune întreaga poveste?

În acest moment, avocatul apărării interveni. Se ridică în picioare, cu fruntea brobonită, cu gulerul redingotei muiat de sudoare. Vrea să-l sfătuiască pe Traps, declară el, că nu e necesar să răspundă la această întrebare.

Traps dădu din cap.

— Și de ce nu? întrebă el. Întrebarea nu ascunde nici o primejdie. Mai la urma urmei, puțin îmi pasă dacă Gygax a aflat sau nu a aflat totul. Felul în care se purta cu mine întotdeauna ticălosul acela bătrîn, felul în care căuta întotdeauna să mă nedreptățească, îmi dă dreptul să-mi pese prea puțin de ce i s-a întîmplat.

Din nou se lăsă o tăcere de moarte. Dar care nu dură decît o clipă și fu curmată de un tumult asurzitor, de strigăte de bucurie, de o furtună de hohote de rîs, de răcnete de veselie. Omul cel chel și taciturn îl îmbrățișă pe Traps și-l sărută pe amînduoi obrajii. Judecătorul și procurorul începură să țopăie prin cameră, izbindu-se de pereți, își strînseră mîna, se cocoțară pe scaune, sparseră sticlele goale, bălăbănindu-se încolo și încoace într-un delir de încîntare.

— A doua mărturisire, mugi procurorul.

Se cățărase anevoie pe brațul unui fotoliu și se legăna cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Oaspetele lor era demn de toată lauda, juca jocul admirabil.

Pînă și avocatul apărării se încovoiase de atîta rîs. Prea era de tot, exclamă el. Nici nu te puteai supăra pe un asemenea acuzat.

— Acuma, totul e limpede, ultima verigă în lanțul probelor a fost găsită, continuă procurorul, legănîndu-se în fotoliu ca o statue barocă vrîstată de vreme. Și iată ce se întîmplă cu acest suflet nobil, cu iubitul nostru Alfredo. Obijduit de un patron scîrbos, aleargă prin țară cu Citroën-ul lui. Asta se întîmpla doar acum un an. Și totuși, trebuie să fi fost mîndru de situația sa, prietenul nostru, tatăl a patru copii, fiul unui muncitor cu brațele. Și avea dreptate să fie. Căci, în timpul războiului fusese doar un simplu ambulant sau, fiindcă n-avea autorizația necesară, nici măcar atît, un vagabond rătăcind de colo pînă colo cu mărfuri dosite, un mărunt speculant de bursă neagră, călătorind cu trenul dintr-un sat în altul, tîrîndu-și picioarele pe drumuri de țară, parcurgînd anevoie kilometri întregi prin păduri întunecoase ca să ajungă la cine știe ce fermă îndepărtată, cu o raniță slinoasă de piele atîrnată pe umeri sau chiar cu un coș într-o mînă și cu o valiză jerpelită în cealaltă. Acuma situația lui se îmbunătățise, își găsise un loc la o firmă serioasă, era membru al Partidului Liberal, în timp ce taică-său fusese un radical fără minte. Dar, dacă mi se îngăduie să folosesc o imagine literară, cine rămîne pe creanga pe care s-a cățărat cînd deasupra capului său se înalță alte crengi cu fructe și mai ispititoare? Desigur, cîștiga de ajuns de bine, călătorea cu Citroën-ul lui din loc în loc. Mașina nu era de loc rea, dar bunul nostru Alfredo vedea mereu alte modele noi zburînd în jurul lui, trecînd pe lîngă el, depășindu-l. Țara întreagă înainta sub semnul prosperității. De ce n-ar fi fost și el părtaș al acestei prosperități?

— Chiar așa s-au și petrecut lucrurile, Kurt, spuse Traps, cu fața strălucind de satisfacție. Întocmai așa.

Procurorul era în al șaptelea cer: radios și fericit ca un copil în dimineața de Crăciun.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Asta era uşor de zis, dar greu de realizat, continuă el, călare pe braţul fotoliului. Patronul nu-i dădea voie să se ridice. Plin de ură, el îl exploata fără ruşine, cu grosolănie, îi dădea avansuri numai pentru a-i impune noi obligaţii, îl ţinea legat de mîini şi de picioare.

— Chiar aşa se purta cu mine, strigă Traps. Nici n-aveţi idee, domnilor, cum mă freca ticălosul ăla.

— Aşa că nu-i mai rămînea decît să încerce să pună mîna pe ce putea pune mîna.

— Foarte adevărat, îl aprobă Traps.

Întreruperile acuzatului îl inspirau pe procuror, care devenea şi mai elocvent. Stînd în picioare în jilţul său, el flutura şervetul pătat de vin ca pe un steag şi-şi arăta mîndru vesta stropită cu sos de salată de carne, sau de roşii.

— Iubitul nostru prieten a început întîi să vadă ce se poate face chiar în întreprinderea lui. Comportarea lui, aşa cum admite şi el, nu era întru totul morală. Este uşor de presupus ce-a făcut. A intrat în legătură cu furnizorii patronului său, a aranjat ce a putut aranja, le-a promis beneficii mai mari, a încurcat cifrele, a vorbit cu alţi ,voiajori, a încheiat alianţe sau contra-alianţe. Dar lovitura principală a fost dată nu în acest fel.

— Nu în acest fel? întrebă surprins Traps.

Procurorul dădu din cap afirmativ. Da, în alt mod şi acest mod nu e altul decît acela care a dus de la canapeaua din apartamentul lui Gygax direct în patul lui conjugal.

Toată lumea izbucni în rîs. Traps nu mai putea.

— Da, recunoscu el, aici i-am tras o lovitură sub centură escrocului ăla bătrîn. Dar cînd mă gîndesc mai bine, povestea era tare amuzantă. Adevărul e că pînă acuma mă simţeam oarecum ruşinat de ce-am făcut. Nimănui nu-i place să analizeze mai profund ce face şi mai la urma urmei, conştiinţa nimănui nu-i fără pată. Dar acuma, că am ajuns în societatea unor prieteni atît de înţelegători precum sînteţi voi, ruşinea nu mai are nici un rost. E ciudat, dar cred că mă înţelegeţi, şi eu însumi încep să mă înţeleg mai bine, ca şi cum m-aş fi întîlnit cu un om care nu e altcineva decît eu însumi şi pe care-l cunoşteam vag a fi un reprezentant de textile care are un «Studebaker» şi undeva o nevastă şi copii.

— Observ cu plăcere, spuse procurorul cu căldură în glas, că prietenul nostru începe a se lămuri. Să-i dăm tot ajutorul ca să poată ajunge să privească totul cu luciditate deplină. Să mergem mai departe în cercetarea motivelor care stau la baza faptelor, cu zelul unor arheologi, pînă vom ajunge la strălucirea crimelor îngropate în adîncuri. Va să zică, a început să aibă relaţii mai intime cu Frau Gygax. Cum a ajuns aici? Să ne închipuim că a văzut-o pe această «bucăţică bună» într-o zi. Poate că era într-o seară tîrziu, poate că era într-o iarnă, cam pe la ora şase...

Traps: Cam pe la şapte, dragă Kurt, cam pe la şapte!

— ... şi noaptea coborîse deasupra oraşului. Lămpile electrice pe de străzi aruncau o lumină gălbuie, vitrinele şi teatrele erau luminate feeric şi peste tot licăreau sclipiri verzi şi galbene. Era ora intimităţilor plăcute, a ispitei şi a voluptăţii. Îşi conduseseCitroënul pe străzile alunecoase pînă la cartierul de vile elegante în care locuia patronul...

— Chiar aşa şi e, un cartier de vile elegante, interveni Traps entuziast.

— Pe perna maşinii, lîngă el, era servieta plină de comenzi şi de eşantioane de stofe. Trebuiau să ia o hotărîre importantă, dar limuzina impozantă a lui Gygax nu era parcată la locul ei obişnuit, lîngă marginea trotuarului. Cu toate acestea, Traps trecu pe aleea din grădina cufundată în întuneric. Chiar

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Frau Gygax îi deschise. Soțul ei nu avea să fie în seara aceea acasă, îi spuse ea, iar fata din casă lipsea. Era îmbrăcată ca în casă, sau mai exact, purta un capot. Traps trebui totuși să intre să bea ceva, femeia îl invită stăruitor, așa că se duseră amîndoi în salon.

Traps era cu totul zăpăcit.

— De unde știi toate acestea, dragă Kurt? Ești un vrăjitor.

— Din experiență, declară procurorul. Viețile oamenilor sînt foarte asemănătoare. Și nu putem califica acest fapt ca o încercare de seducție fie din partea lui Traps, fie din partea femeii; era pur și simplu vorba de un prilej care se ivise în calea lor. Femeia era singură și plictisită, nu avea nici o intenție anume, ci era doar bucuroasă că are cu cine să schimbe o vorbă. În casă era cald și plăcut, și sub capotul înflorat nu avea altceva decît o cămașă de noapte. Traps ședea lîngă ea și se uita la gîtul ei alb, la sînii care se ridicau ușor și în timp ce femeia vorbea despre soțul ei cu cuvinte amare și aspre, prietenului nostru îi trecu prin minte că aici trebuia să dea lovitura — și de fapt și începu să o facă în timp ce gîndul acesta îi trecea prin minte. Curînd află totul despre Gygax, că starea sănătății lui era precară, că orice enervare l-ar putea ucide. Traps află ce vîrstă avea omul, cît de urît și de brutal se purta cu soția lui și cît de sigur era de fidelitatea ei. Deoarece toate acestea le afli de ajuns de repede de la o femeie care vrea să se răzbune pe soțul ei.

Și astfel, prietenul nostru își continuă legătura cu Frau Gygax, deoarece acuma avea un plan bine stabilit, acuma era hotărît să-și ruineze patronul prin toate mijloacele posibile, fie ce-o fi. Sosi, în cele din urmă, și clipa în care avea toate atu-urile în mînă. Își cîștigase de partea lui pe furnizorii și tovarășii de afaceri ai lui Gygax, iar noaptea strîngea în brațe trupul gol, alb și catifelat, al nevestei patronului. Și atunci dădu ultima lovitură: provocă un scandal. Deliberat.

Nu e prea greu să ne închipuim cum s-a desfășurat această ultimă fază. E iarăși ora intimă a amurgului. Prietenul nostru se află într-un restaurant, sau mai degrabă într-unul din acele hanuri din cartierul vechi al orașului, într-o atmosferă supraîncălzită, atmosferă întru totul conformă cu spiritul democrației noastre cantonale: patriotică, serioasă, ferestre ovale, totul solid, printre altele și prețurile... Proprietarul, un om solid...

Traps: Eram la *Rathaus Keller*, dragul meu!

— ... cer scuze, așadar proprietăreasa, o femeie solidă, șade la casă, înconjurată de portretele clienților credincioși de altădată ai casei. Un vînzător de ziare se învîrte printre mese și apoi pleacă. Mai tîrziu intră în local un grup al «Armatei Salvării» și cîntă: «Soarele ne luminează casa». Cîțiva studenți beau cu profesorul lor. La o masă, Traps. Pe masă două pahare, o sticlă cu un vin excelent — de data asta, Traps plătește. În fața lui, vînăt la față, gras, asudat, cu gulerul deschis, un tip arătînd tot atît de apoplectic ca și viitoarea victimă: prietenul lui Gygax, care se întreabă ce s-o fi întîmplat cu Traps că l-a invitat așa, din senin. Ascultă cu atenție și aude chiar din gura lui Traps, povestea adulterului. Și după aceea, cu cîteva ceasuri mai tîrziu, așa cum era de presupus și așa cum prevăzuse prietenul nostru, Alfredo, tipul aleargă la patron, convins că datoria, prietenia și onoarea cer ca nefericitul soț înșelat să afle ce i se spusese.

— Ipocritul, strigă Traps.

Asculta cu ochi holbați, strălucitori, relatarea procurorului, fericit că în sfîrșit poate cunoaște adevărul, propriul său adevăr, unic și neînfricat...

Procurorul continuă:

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Astfel, sosi şi momentul fatal, moment calculat cu grijă, cînd Gygax află întreaga poveste. Bătrînul tîlhar mai fu în stare să conducă maşina pînă acasă. Să ni-l închipuim furios, respirînd agitat, chinuit de dureri ascuţite în regiunea inimii, cu mîna tremurătoare pe volan, agenţii de circulaţie fluierînd furioşi în urma lui întrucît nu-i păsa de stop-uri. Şi după aceea, drumul chinuitor de la garaj şi pînă la intrarea casei, prăbuşirea, poate chiar în hol, în timp ce femeiuşca aceea, « bucăţica bună », se îndrepta spre el să-l întîmpine. Ce-a urmat nu a mai durat atît de mult: doctorul i-a făcut o injecţie cu morfină, şi după aceea totul se isprăvi... un scurt bolborosit şi totul fu gata, în timp ce soţia, lîngă pat, plîngea. Traps acasă, în sînul familiei, ridică receptorul. În exterior, tristeţe, în interior: triumf. Jocul a fost cîştigat: ura! Cu trei luni mai tîrziu: « Studebaker »-ul.

Cuvintele de încheiere stîrniră noi hohote de rîs. Traps, care trecuse dintr-o mirare în alta, rîdea şi el, deşi oarecum cam stînjenit. Se scărpină pe după ureche şi dădu din cap admirativ. Era într-o dispoziţie excelentă. Seara se dovedise a fi teribil de reuşită. Desigur, faptul că era acuzat de omor îl afecta întrucîtva şi-l punea pe gînduri. Dar pînă şi starea asta îi făcea plăcere, deoarece îl stimula spre gînduri înalte, îl făcea să se gîndească la dreptate, la crimă şi pedeapsă, la vinovăţie şi ispăşire, şi-l făcea să fie uimit de propriile sale posibilităţi. Spaima, pe care n-o uitase încă, fiorul care-l trecuse în grădină şi mai tîrziu, la masă, cînd toţi ceilalţi se amuzau, i se părea acum cu totul lipsit de motiv, fiind o parte a întregii petreceri. Totul era atît de omenesc. Ardea de nerăbdare să vadă ce avea să urmeze.

Trecură în hol, ca să ia aici *la demi-tasse*. Clătinîndu-se şi sprijinindu-l pe avocat, Traps intră într-o cameră plină cu bibelouri şi vase. Pe pereţi erau atîrnate gravuri uriaşe înfăţişînd oraşe şi subiecte istorice: Jurămîntul lui Rute, victoria Bernezilor asupra trupelor împăratului în bătălia de la Laupen din 1339, masacrul gărzii elveţiene. Plafonul era plin de stucaturi, într-un colţ se afla un mare pian, ici şi colo erau nişte fotolii mari şi confortabile cu spătarele acoperite cu huse pe care erau brodate inscripţii pioase: *Binecuvîntat e acela care merge pe calea dreptăţii; O conştiinţă curată e o perină moale.* Prin fereastra deschisă se bănuia şoseaua — prezentă ca într-un farmec, o cărare pierdută în întuneric de-a lungul căreia farurile maşinilor străluceau rar la ora aceasta — era aproape două.

Traps spuse că n-a ascultat niciodată o povestire mai apropiată de adevăr ca relatarea lui Kurt. În ceea ce priveşte problemele esenţiale, aproape că nici n-avea ce corecta, deşi, desigur, cîteva corecturi mai mărunte erau totuşi necesare. De pildă, binevoitorul prieten al lui Gygax era un om sfrijit, mic de statură şi purta un guler tare, deloc muiat de sudoare. Iar Frau Gygax îl primise îmbrăcată nu cu un capot, ci cu un kimono, şi încă unul atît de deschis, încît — dacă i se îngăduia să facă o glumă — nici nu se putea să nu-l deschidă de tot. De asemenea, ştirea prea meritatului atac de cord al superpungaşului său patron îi parvenise pe cînd era la depozitul de mărfuri şi pe cînd bătea Föhn-ul, boşorogul nu se dusese acasă, ci fusese dus la spital, unde şi murise. Dar, aşa cum spusese, aceste detalii erau lipsite de importanţă. Lucrul cel mai important era că teoria prea iubitului său prieten procurorul era adevărată: avusese legături cu Frau Gygax numai pentru că voia să-l distrugă pe ticălosul acela. De fapt, îşi amintea chiar că o dată, pe cînd era deasupra nevestei lui Gygax, în patul lui conjugal, se uitase la fotografia de pe noptieră a tipului, se uitase îndelung la faţa aceea urîtă cu ochi de bufniţă care-l priveau de după ochelarii cu ramă de baga, şi-i trecuse prin minte gîndul, însoţit de o satisfacţie nesăbuită, extatică, că prin

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

ceea ce făcea atunci cu o asemenea plăcere și ardoare, îi frînge de fapt gîtul ticălosului său patron, îl curăța, de fapt, cu sînge rece.

Ședeau comod în fotolii și-l ascultau pe Traps, explicîndu-le toate acestea și-și amestecau cafeaua și beau din pahare mari, pîntecoase, coniacul vechi, un « Roffignac 1893. »

Venise timpul, anunță procurorul, să declare ce verdict cere în acest proces. Se-ntinsese de-a curmezișul într-un fotoliu imens și-și bălăbănea picioarele, cu ciorapii de culori diferite (unul cu dungi albe și cenușii, celălalt verde), pe marginea unuia din brațele fotoliului.

— Prietenul nostru Alfredo n-a acționat *dolo indirecto* și moartea care a urmat nu a fost accidentală. El este vinovat *dolo malo*, de a fi acționat cu premeditare, așa cum reiese limpede din faptul că pe de o parte a manevrat în așa fel încît Gygax să afle totul și pe de altă parte, că după moartea superpungașului a încetat să o mai viziteze pe « buna bucățică » în chestiune. De aici rezultă în chip necesar că soția a fost doar o unealtă în aducerea la îndeplniire a planurilor sale sîngeroase, o unealtă, ca să zicem așa, dătătoare de plăceri. Așadar, e limpede că avem de a face cu o crimă, săvîrșită cu o asemenea tehnică psihologică încît în afară de adulter, nimic nu constituia o încălcare a legii — cel puțin în aparență. Prin urmare, acum că masca inocenței a fost înlăturată și iubitul nostru acuzat a fost atît de drăguț să mărturisească de două ori întreg adevărul, am plăcerea de a cere, în calitatea mea de procuror, înaltului tribunal, să condamne pe Alfredo Traps la moarte, drept răsplată pentru o crimă care merită admirație și respect și care poate pe drept cuvînt să fie considerată ca una din cele mai formidabile crime ale secolului nostru.

Toți izbucniră în rîs, aplaudînd și-și îndreptată atenția asupra clou-ului serii, cum o considerau toți, prăjitura adusă de M-lle Simone.

Afară, ca o atracție în plus, luna întîrziată se ridica pe cer ca o seceră. Copacii foșneau ușor. Cînd și cînd, trecea pe șosea cîte o mașină. Se auzeau uneori pașii șovăitori și nesiguri ai vreunui chefliu care se întorcea într-un tîrziu acasă.

Reprezentantul de textile se simțea sigur, fericit, la adăpost. Ședea lîngă Pilet pe o sofa tare, pe a cărei husă erau brodate cuvintele: *Fie drumul cît de lung, tot acasă eu ajung.* Pilet, cufundat în tăcerea lui obișnuită, abia zise, murmurînd: «splendid». Traps îl trase la el cu o familiaritate duioasă, plină de afecțiune și lipindu-și obrazul de al lui Pilet, îi admiră eleganța flegmatică.

Greoi și toropit de vin, Traps se lăsă copleșit de voluptoasa plăcere de a fi el însuși în această societate plină de înțelegere, de a nu mai păstra nici un secret deoarece nu mai era necesar, de a fi apreciat, îndrăgit, iubit, înțeles. Gîndul că săvîrșise o crimă devenea din ce în ce mai de acceptat; îl mișca profund, îi transforma viața, făcea ca totul să-i apară mai complex, mai eroic, mai de preț. Era luat de un val de entuziasm: el însuși plănuise și executase omorul. Făcuse asta pentru a se ridica. Dar nu atît de mult pentru a-și îmbunătăți situația materială, nu atît pentru a fi proprietarul unui « Studebaker», ci mai degrabă pentru a deveni... cum se spune... un om mai *adevărat*... mai profund, mai demn... căuta stîngaci să-și exprime gîndul și nu reușea, întrucît ajunsese la limita posibilităților sale intelectuale... mai demn de respectul și afecțiunea acestor oameni culți, care acum (chiar și Pilet) i se păreau a fi asemeni vechilor magi despre care citise odată în *Reader's Digest* și care cunoșteau nu numai secretele stelelor ci și secretele dreptății. Dreptatea — cît de mult îl amețea acest cuvînt! Ca reprezentant de textile, el o considerase doar o chichiță avocățească, acum i se înfățișa ca un soare imens, uluitor, care se ridicase deasupra orizontului său limitat, ca o idee pe care nu o înțelegea decît vag și

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

de aceea cu atît mai capabilă să-l înfricoşeze peste măsură. Astfel că, sorbindu-şi coniacul şi ascultînd pledoaria avocatului său, fu la început profund uimit şi după aceea jignit din ce în ce mai mult, pe măsură ce grasul său avocat se străduia, plin de zel, să readucă omorul pe care-l înfăptuise în sfera vieţii obişnuite, să-l prezinte ca pe un fapt oarecare.

Ascultase cu multă plăcere, spunea Herr Kummer, cuvintele stimatului său oponent. Herr Kummer îşi scoase pince-nez-ul de pe nasul său diform şi umflat şi începu să-şi sublinieze cuvintele cu gesturi scurte, precise, geometrice. E adevărat, Gygax, tîlharul acela bătrîn, murise. E adevărat că sub dominaţia lui, clientul său o dusese greu, că nutrea o adevărată animozitate împotriva lui şi că încercase să-l ducă la distrugere. Nici un om întreg la minte n-ar putea nega aceste lucruri. Dar unde, se pune întrebarea, unde în lumea afacerilor nu se petrec asemenea lucruri? De aceea era cu totul de neînchipuit să fie prezentată drept o crimă moartea unui om de afaceri cu o inimă slabă. (« Dar l-am omorît ! » protestă energic Traps). Spre deosebire de procuror, considera că acuzatul nu e numai nevinovat, ci e chiar încapabil să facă o crimă. (Amărît, insultat, Traps interveni: Dar sînt *vinovat*, sînt *vinovat !*)

— Dimpotrivă, continuă avocatul, singurul nostru reprezentant al fibrelor textile « Hephaeston» poate fi un exemplu pentru mulţi. Declarîndu-l incapabil de o crimă, n-am vrut să afirm că e un suflet inocent şi fără pată. Departe de mine aceasta. Traps a comis toate delictele pe care e în stare să le săvîrşească: e vinovat de adulter, e vinovat că, printr-o escrocherie, şi-a făcut un drum în viaţă, că s-a dovedit capabil de o ură primejdioasă. Nu trebuie să considerăm acuma că întreaga lui viaţă constă numai din adultere şi escrocherii. Nu, evident că nu: ea are şi laturi pozitive, prietenul nostru Alfredo are şi el virtuţile lui. E un om care munceşte mult, e plin de voinţă, e loial faţă de prietenii săi. Se străduie să asigure copiilor săi o viaţă îndestulată. Are vederi politice sănătoase. Luat în ansamblu, nu vom putea distinge în comportarea sa mai mult decît o umbră de necinste, o uşoară nuanţă de corupţie, aşa cum se întîmplă şi trebuie să se întîmple adesea în viaţa multora. Dar tocmai din acest motiv, pe de altă parte, el nu e capabil de o vinovăţie mare, pură şi demnă, nu e capabil de o faptă hotărîtă, de o crimă fără echivoc. (Calomnie, curată calomnie ! strigă Traps). Alfredo nu e un criminal, ci e o victimă a epocii noastre, a civilizaţiei occidentale care, din păcate, l-a îndepărtat tot mai mult de credinţă, de creştinism, de principiile universale, sucombînd din ce în ce mai mult sub apăsarea haosului, astfel că omul nu mai poate privi în ceruri, spre steaua sa călăuzitoare şi în locul ordinei şi a adevăratei moralităţi domneşte acum imoralitatea, e stăpînă legea junglei. Şi de fapt ce s-a întîmplat?

Acest om al nostru, acest om de pe stradă, a căzut fără să ştie în mîinile unui procuror abil care a cercetat, a analizat şi a disecat modul în care şi-a călăuzit pur instinctiv activitatea sa în comerţul de textile; care procuror a scormonit lucrurile cele mai tainice din viaţa lui personală şi a aruncat o lumină necruţătoare asupra aventurilor unui om a cărui existenţă presupune călătorii de afaceri, lupta pentru asigurarea traiului zilnic şi unele plăceri, mai mult sau mai puţin nevinovate; care procuror a relaţionat fapte care n-au nici o legătură între ele şi a impus o desfăşurare logică unui ansamblu de fapte întîmplătoare, a stăruit asupra unor întîmplări care ar fi putut lua cu totul alt curs şi le-a dat o semnificaţie anume; a descoperit intenţie acolo unde era doar întîmplare, a făcut ca un fapt necugetat să apară drept premeditat, în aşa fel încît pînă la urmă interogatoriul să nu se termine altfel decît prin apariţia unui criminal aşa cum ţîşneşte iepurele din pălăria unui scamator. (Traps: Asta nu-i adevărat !) Şi

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

acuma, să vedem ce s-a întîmplat de fapt cu Gygax, procedînd cu obiectivitate şi pondere, şi fără să ne lăsăm influenţaţi de «pasele» procurorului. Nu putem să nu ajungem la concluzia că moartea tîlharului aceluia i se datoreşte lui însuşi şi numai lui însuşi. Viaţa neregulată pe care-o ducea îi minase sănătatea. Cunoaştem prea bine obişnuita boală a directorilor. Cauzele ei sînt încordarea, agitaţia, căsnicii lipsite de dragoste şi un sistem nervos suprasolicitat. Cît despre atacul de cord, Föhn-ul pe care Traps l-a menţionat este factorul esenţial. Influenţa Föhn-ului asupra bolnavilor de inimă este bine cunoscută...

(— E ridicol, exclamă Traps).

— ... aşa că moartea lui Gygax s-a datorat, fără nici o îndoială, unei întîmplări oarecare. Firește, trebuie să fiu de acord că în comportarea clientului meu a existat o anume cruzime, dar cruzimea este obligatorie în condiţiile obişnuite ale vieţii comerciale, aşa cum el însuşi a subliniat-o în repetate rînduri. Desigur, dorinţa de a-şi ucide patronul l-o fi încercat de multe ori... dar cu gîndul oamenii întreprind multe, îndrăznesc multe. Dar numai cu gîndul şi tocmai despre asta e vorba. E absurd să presupunem că acest gînd a fost adus vreodată la îndeplinire şi stărui asupra acestui lucru deoarece clientul meu a fost convins că el chiar a şi săvîrşit o crimă. Cauza e că pana maşinii sale a fost urmată de o depresiune nervoasă şi de accea, ca avocat al apărării, cer ca Alfredo Traps să fie achitat...

Pe măsură ce asculta cum iubita lui crimă este învăluită într-o ceaţă de bune intenţii, cum se transformă şi se destramă, cum devine ireală şi se pierde în nefiinţă, rămînînd doar o umbră, Traps se înfuria din ce în ce mai tare. Se simţea micşorat, aşa că izbucni cu violenţă, îndată ce avocatul îşi termină pledoaria. Şi sculîndu-se indignat în picioare, în mîna dreaptă cu o farfurie pe care se clătina o nouă bucată de prăjitură şi în mîna stîngă cu un pahar de coniac «Roffignac», declară că înainte de a fi pronunţată sentinţa, el dorea să sublinieze în chipul cel mai categoric că e întru totul de acord cu rechizitoriul rostit de procuror. Şi dîndu-i lacrimile, continuă spunînd că fusese vorba de o crimă, o crimă îndelung chibzuită şi premeditată. Acuma înţelegea foarte bine acest lucru şi de aceea fusese dezamăgit profund — ba chiar scandalizat — de pledoaria avocatului său. El se gîndise că dacă ar exista cineva care să-l înţeleagă mai bine, apoi acesta nu putea fi altul decît prietenul lui de faţă. De aceea, el cerea să se pronunţe de îndată verdictul, sau mai exact sentinţa, nu dintr-o condamnabilă dorinţă de a apare într-o lumină plăcută în ochii lor, ci din pur idealism, căci doar în cursul acestei admirabile seri îşi dăduse seama limpede, pentru prima dată, ce înseamnă a duce o viaţă adevărată, ce înseamnă să fii cinstit cu tine însuţi (şi în acest moment Traps deveni oarecum confuz), iar pentru o viaţă adevărată ideile sublime ale dreptăţii, pedepsirii crimei, erau tot atît de esenţiale unele alteia, ca şi elementele chimice şi compuşii care împreună alcătuiau fibrele sale textile, ca să împrumute o imagine din domeniul care-i era familiar. Această revelaţie fusese pentru el ca şi cum s-ar fi născut pentru a doua oară. În orice caz, el spera că nu vor ţine seama de faptul că vocabularul său era oarecum limitat în măsura în care depăşea domeniul său de activitate, aşa încît îi venea greu să exprime ceea ce voia de fapt, dar în orice caz o nouă naştere i se părea a fi expresia cea mai potrivită pentru copleşitoarea şi extraordinara bucurie care-l bîntuia acum asemenea unei furtuni, schimbînd totul înlăuntrul lui, prefăcîndu-l într-un alt om.

Şi astfel nu mai rămase nimic altceva decît să se dea verdictul. În mijlocul urletelor de bucurie şi al încercărilor de a cînta ale lui Pilet, judecătorul cel mărunt, beat ca un lord englez, anunţă care e hotărîrea curţii. Fu un lucru nu

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JEAN EFFEL (FRANȚA)
ILUSTRAȚIE LA FABULE DE LA FONTAINE

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

SINE (FRANȚA)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

R. SEARLE (ANGLIA)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

SAUL STEINBERG (SUA)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

prea ușor, nu numai pentru că se cocoțase, sau mai degrabă se băgase în pianul cel mare din colțul camerei, ci și pentru că i se încurca limba în gură. Se bîlbîia, înghițea sau stîlcea cuvintele, începea propoziții pe care nu le mai termina, continua altele, a căror finalitate o uitase. Dar sensul general al celor spuse de el se desprindea totuși de ajuns de limpede. Problema era, declară el, cine avea dreptate, procurorul sau avocatul apărării; dacă Traps comisese cea mai extraordinară crimă a veacului nostru sau dacă era nevinovat ca un micluțel? El, ca judecător, nu era în măsură să susțină o ipoteză sau alta pe de-a-ntregul. Așa cum susținea avocatul apărării, Traps fusese înșelat și atras în cursa pe care i-o întinsese procurorul prin felul în care acesta își condusese interogatoriul și prin urmare a recunoscut o mulțime de fapte care nu s-au petrecut întocmai în felul în care au fost descrise. Pe de altă parte, el a comis o crimă, deși nu cu premeditare diabolică, ci mai degrabă prin faptul că a manifestat și el acea indiferență etică a lumii în care trăia ca reprezentant al fibrei sintetice « Hephaeston». Omorîse pentru că lui i se părea foarte firesc să încolțească un om, să acționeze fără milă, fie ce-o fi. În lumea în care trecea în goană cu « Studebaker-»ul său lui Alfredo nu i se putea întîmpla nimic rău de pe urma acestor procedee, dar el avusese bunăvoința să vină în mijlocul lor, în liniștita lor casă înconjurată de copaci (în acest moment expunerea judecătorului începu să devină cam nebuloasă; el își continuă totuși oratiunea întretăiată de hohote de rîs și întreruptă din cînd în cînd de un formidabil strănut, datorit emoției adînci; atunci capul lui ca o tărtăcuță dispărea după o enormă batistă, iar ceilalți hohoteau și mai strașnic auzindu-l), în micul, intimul și liniștitul lor cămin, alb ca laptele, în mijlocul a patru oameni care luminau lumea lui cu strălucirea pură a dreptății, care, firește, avea cîteodată o înfățișare ciudată, el știa asta prea bine, știa, cum să nu știe, că dreptatea care radia pe îmbătrînitele și zbîrcitele fețe a patru bătrîni, care se reflecta în monoclul unui procuror cu părul alb și în pince-nez-ul unui avocat obez, care era rostită printre chicoteli de gura știrbă a unui judecător beat care abia mai știa ce spune și care strălucea într-o lumină roșcată pe căpățîna cheală a unui călău emerit (devenind nerăbdători în fața acestei alunecări în poezie, ceilalți începură să urle: verdictul, verdictul !), această dreptate avea cu adevărat o înfățișare grotescă, era o dreptate ciudată, scoasă la pensie, și totuși era, în ciuda a orice, *dreptatea* (Verdictul, verdictul !), în numele căreia el condamna pe dragul, prea iubitul, prea bunul și prea nobilul lor Alfredo la moarte (avocatul, procurorul, călăul și M-lle Simone izbucniră în strigăte de ura și Traps, hohotind de emoție, strigă: Îți mulțumesc, dragul meu judecător, îți mulțumesc !), deși singura bază juridică a acestei condamnări era propria recunoaștere a acuzatului că este vinovat. Dar, mai la urma urmei, nu era aceasta cel mai important lucru?

Am plăcerea, așadar, de a pronunța un verdict pe care condamnatul îl aprobă fără rezerve. Mila n-ar fi compatibilă cu demnitatea umană și onoratului nostru prieten și oaspete i se poate recunoaște acum victorioasa glorie a crimei sale, pe care, îmi permit să sper că o va considera cu o satisfacție egală cu aceea cu care a considerat însuși crima. Fatalitatea care urmărește pe omul obișnuit, pe omul de pe stradă, așa cum îl urmărește uneori și norocul, sub forma unui accident de automobil sau a unui fenomen natural: o boală, obliterarea unei artere de pe urma unei embolii, un cancer, apare aici sub forma unui final moral și indispensabil; în sentința dată, viața este desăvîrșită printr-o consecvență logică, ca într-o operă de artă iar tragedia umană este dezvăluită în toată frumusețea ei, strălucitoare de lumină, înveșmîntată într-o formă fără cusur. Termină, termină o dată ! strigau ceilalți). Și într-adevăr, nu ezit să declar că

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

numai acea judecată care-l face pe acuzat să fie condamnat îi dă cu adevărat acestuia acolada dreptății. Și nu poate fi ceva mai sublim, mai nobil, mai măreț, decît condamnarea unui om la moarte. De aceea pronunț acum această sentință. S-ar putea ca Traps să nu merite pe deplin acest noroc, întrucît la drept vorbind un verdict cinstit de omor premeditat nu este întru totul justificat, eu totuși în nici un caz nu voi comuta sentința, fiindcă nu vreau să-l dezamăgesc pe iubitul nostru prieten, pe scurt, Alfredo este acuma de-ai noștri, un egal de-al nostru, demn să facă parte dintre noi, și e recunoscut ca un maestru al jocului...

Ceilalți începură să strige, acoperindu-i glasul: Să se aducă șampania!

Seara ajunsese la punctul ei culminant. Șampania făcea băşici în pahare, veselia lor nu era întunecată de nici un nor, chiar și avocatul apărării se bucura alături de ceilalți din toată inima. Lumînările se topiseră, abia mai licăreau. Prin ferestre se zăreau primele luciri ale zorilor, stelele păleau și-n aer se simțea o boare răcoroasă și parcă soarele care avea să răsară. Traps mai era încă plin de avînt, dar oboseala îl toropea pe încetul. Ceru să fie dus pînă în camera lui și trecea clătinîndu-se din brațele unuia în brațele celuilalt dintre bătrîni. Toți erau beți turtă și vorbeau alandala, rostind monologuri din care nu se înțelegea nimic, camera răsuna de glasuri care vorbeau sau țipau, într-un talmeș-balmeș asurzitor, și nici unul nu-l asculta pe celălalt. Duhnind a vin și a brînză, bătrînii îl mîngîiau pe Traps pe obraji, îi ciufuleau părul din cap și-l îmbrățișau. Fericit, istovit, el se supunea mîngîierilor lor ca un copil care s-ar afla în mijlocul unui grup de bunici și unchi.

În cele din urmă, bătrînul cel taciturn și chel îl conduse pe Traps sus la el. Urcușul se dovedi a fi foarte dificil pentru cei patru bătrîni; la jumătatea drumului, doi dintre ei nu mai putură urca și se întinseră pe scară, mîinile și picioarele unuia încurcîndu-se cu ale celuilalt. Dintr-o fereastră de deasupra, lumina cenușie a zorilor se revărsa peste albeața zidurilor; de afară se auzeau primele zgomote ale noii zile: șuieratul îndepărtat al trenului, zgomotele unor manevre ale locomotivei, vagi amintiri ale unei posibilități pierdute de a se întoarce acasă.

Traps era în al șaptelea cer, toate dorințele îi fuseseră îndeplinite așa cum nu-i mai fuseseră niciodată în viața lui lipsită de evenimente. Imagini neclare îi treceau pe dinaintea ochilor: fața unui băiat, probabil a mezinului său, favoritul lui; după aceea, se ivea cețoasă imaginea satului în care se oprise, după pana lui de mașină; panglica strălucitoare a șoselei care trecea peste un deluşor; colina unde se afla biserica; stejarul cel bătrîn cu cercuri de fier și proptele de lemn, dealurile împădurite și deasupra bolta cerului strălucitoare și nemărginită.

Și tocmai atunci, bătrînul cel chel se prăbuși. «Vreau să dorm, vreau să dorm... s-obosit, s-obosit...» mai zise el și adormi buștean, iar Traps continuă să se tîrîie pe scări.

La un moment dat bătrînul auzi parcă zgomotul unui scaun care cade. Zgomotul îl trezi pentru cîteva clipe din visurile și amintirile unor groaznice întîmplări petrecute cu mulți ani în urmă. Și apoi un vălmășag de picioare trecu peste omul adormit în drum; ceilalți urcau pe scară.

Croncănind și zbierînd, bătrînii mîzgăliseră pe un pergament o sentință de moarte scrisă în cuvinte alese cu grijă, cu întorsături meșteșugite de frază și plină de termeni arhaici și citate în limba latină. Și după aceea porniseră să ducă produsul trudei minții lor la patul lui Traps, așa ca atunci cînd s-o trezi să găsească o amintire plăcută a serii aceleia extraordinare. Afară, lumina se făcea mai puternică și păsările începuseră să ciripească și să cînte. Bătrînii se tîrau pe scări, și se împiedicară de chelul cufundat în somnul lui nevinovat.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Agățîndu-se unul de celălalt, sprijinindu-se, clătinîndu-se, cei trei se împingeau, se trăgeau de mînecă și se tîrau, împiedicîndu-se unul de celălalt pe palier, astfel că fură nevoiți să se oprească și să o pornească din nou. În sfîrșit ajunseră la ușa camerei de musafiri. Judecătorul o deschise și în aceeași clipă grupul solemn — procurorul mai avea șervetul înodat în jurul gîtului — înlemni.

De cerceveaua ferestrei, nemișcat, atîrna Traps, o siluetă întunecată, proiectată pe fundalul de un argintiu șters al cerului, învăluit în mireasma trandafirilor de jos care urca prin fereastră, atîrna spînzurat atît de definitiv și de categoric încît procurorul, în monoclul căruia lumina zilei tot mai puternică se reflecta cu o strălucire care creștea mereu, trebui să respire adînc înainte de a putea striga năucit, neputincios și îndurerat din cauza pierderii prietenului său, înainte de a putea striga, zdrobit: « Alfredo, iubitul meu Alfredo ! Pentru numele lui Dumnezeu, ce-ai crezut că ai făcut una ca asta? Ai stricat cea mai frumoasă seară pe care am trăit-o vreodată ! »

În românește de RADU LUPAN

Ilustrații de N. ȘERBAN

CARICATURĂ DE M. ZBIKOWSKI (R.P. Polonă)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JORGE ZALAMEA

METAMORFOZA EXCELENȚEI SALE

Jorge Zalamea, născut la 1905 în Bogota (Columbia) este unul dintre cei mai reprezentativi scriitori sud-americani de azi. E autorul a numeroase piese de teatru, eseuri și studii critice, poeme și nuvele. În țările de limbă spaniolă se bucură de mare autoritate lucrarea sa *Viața misterioasă a cărților* (1941).

Satira social-politică, învestmîntată simbolic, ocupă un loc însemnat în opera lui Zalamea. Poemul său *Marele Burundun-Burunda a murit* (Buenos-Aires — 1952), necruțătoare satiră la adresa dictatorilor și a dictaturilor fasciste, a fost tradus în mai multe limbi europene. Criticii invocă, pentru caracterizarea acestui poem, numele lui Jeronimus Bosch și al lui Breughel, ca și tradiția poetică populară a Americii Latine. Nuvela pe care o prezentăm aici are, în aparența ei parabolică, o concretă finalitate de satiră politică. Zalamea îl biciuiește în persoana «Excelenței Sale», pe un președinte al Columbiei, unul dintre succesivii ei dictatori, la putere în momentul apariției nuvelei. Simbolul unei boli fizice penibile e menit să sugereze boala incurabilă a unei societăți condamnate inevitabil.

Excelența Sa se ridică de la masa de lucru. Încet, dar cu intenție hotărîtă, caută prin birou, cu privirea, locul cel mai îndepărtat de acel în care se găsea Ministerul Lucrărilor Publice. Dacă ar fi izbutit să ajungă în colțul bibliotecii, Excelența Sa ar fi fost despărțită de ministru de o masă mare și mai multe scaune. Apărată astfel de aceste mobile, Excelența Sa ar fi putut să-și ia rămas bun, fără a îndura insuportabilul contact. Dacă ar fi făcut colaboratorul său vreun semn de apropiere, l-ar fi putut opri cu un singur cuvînt. Dar toate acestea, Excelența Sa trebuia să le facă venind ca de la sine, fără ca celălalt să bănuiască cît de ascunsă și îngrozită îi era purtarea.

Stînd în picioare, Excelența Sa luă cîteva hîrtii, le puse iarăși pe masă, își stăpîni un scurt tremur al genunchilor în clipa în care porni primul pas și se îndreptă înspre colțul bibliotecii. Simțea în ceafă și pe umeri privirile colaboratorului său, ale omului care dintr-o clipă în alta putea să înceapă să vorbească iar, ba poate chiar să se apropie. Dar Excelența Sa se și afla pe partea cealaltă a mesei, departe de interlocutorul său. Și, fără să se întoarcă spre el, complet, cu fața, privindu-l mai mult peste umăr, în timp ce se prefăcea a căuta o carte, îi zise:

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Am să vă chem mîine! Bunăseara, domnule ministru.

Excelența Sa auzi arcurile scaunului scîrțîind și bănui scurta înclinare a capului a acelui care îi răspunse cu un grăunte de mirare, dacă nu de reproș:

— La ordine, Excelență. Bună seara, Excelență.

Excelența Sa numără cu un soi de lăcomie pașii care se îndepărtau: unu, doi, patru, șase. Auzi apoi ușa care se deschise și se închise. Era singur. Atunci abia se întoarse spre mijlocul încăperii. Un zbucium al scîrbii îi clătină umerii și-i descompuse fața. O clipă se rezemă de bibliotecă. Dar numai o clipă, căci nările sale umflate cu nervozitate adulmecau, ceea ce-l făcea să ridice capul și să întindă gîtul cu gesturi repezi de fiară la pîndă. Se hotărî apoi să pornească în sens invers. Evitînd mobilele se apropie de locul unde stătuse Ministrul Lucrărilor Publice. Acolo, mirosi cu putere, dînd din cap. Ca și cum ar fi găsit o urmă pe o cale aeriană, stînd mereu cu gîtul întins, să nu o piardă, făcu, la rîndul său unu, doi, patru, șase pași pînă ajunse la ușa prin care, cu o clipă mai înainte, ieșise Secretarul de Stat. În răstimpul acestor manevre, ființa lui de om matur, robust și sedentar dobîndise sprinteneala și finețea stranie și halucinantă a unei sălbăticiuni care se conduce în beznele unei sihle, datorită nevăzutelor fire, urmărite cu mirosul.

Da. Aici, lîngă ușă era cuibărită duhoarea. Ea se mai găsea și în mijlocul încăperii, lîngă masa de lucru, lipită, parcă de luciul ei, pe scaune, în colțul bibliotecii, în aer. Era un miros fad, de flori fanate, de haine îmbîcsite de sudoare, de spermă, de bandaje sanghinolente.

Un sughiț de scîrbă agită pieptul Excelenței Sale care alergă la marile ferestre ale încăperii, le deschise larg și își vîrî în noaptea de afară capul pînă la umeri, în aerul care-l pătrundea ca o apă subțire și rece. Brusca ușurare îi dădu o tulburare. Dar n-a ținut mult, căci nici nu aspirase Excelența Sa două, trei guri de aer că i-a și ajuns pînă la nas, ascunsă, insiduoasă și abia simțită o rîncezeală de fum, de cenușă rece muiată poate de mari picături de ploaie. Și fața rumenită, rotundă, masivă și inexpresivă a Excelenței Sale, se metamorfoză din nou, căpătînd un farmec inexplicabil. În vreme ce privirea ochilor săi rotunzi, mari deschiși se pierdea în gol, gîtul întins, sprintenile mișcări ale capului și neîncetata palpitație a nărilor îl întinereau, îi dăruiau o mirare candidă și subtila inteligență a unui animal care s-ar fi simțit în legătură cu o lume misterioasă, pentru că într-un nevăzut fir de polen aerul i-ar fi adus o întreagă priveliște, plină de vibrare. Dar și de data aceasta n-a fost decît o clipă, o clipă după care rîncezeala fumului, a cenușii umede, a duhorii să revină. Era ca un fad miros de abator. *Un miros fad de abator, un miros fad de abator.*

Cu un gest deznădăjduit Excelența Sa închise fereastra. Ca beat, se apropie de birou și se prăbuși pe fotoliul său și pe masa de lucru, cu trupul și capul zguduite de un sughiț de scîrbă. Un sughiț scurt, sfîșietor, care niciodată nu nu se va transforma în greață.

*

Într-o bună zi, în timpul primirii raportului de dimineață al secretarului, nasul Excelenței Sale a început să trăiască o viață a sa proprie. În ciuda Excelenței Sale și în timp ce în imaginația Excelenței Sale se amestecau editorialele cotidianelor cu informațiile secretarului, textul decretelor supuse semnăturii sale și lista audiențelor, prezidențialul nas, independent, impertinent începuse să adulmece. Abia după plecarea secretarului, Excelența Sa și-a dat seama cu rușine și sincer nemulțumită de sine, că pe cînd asculta sporovăiala respectoasă

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

a funcționarului s-a întrebat dacă n-ar face bine tînărul acesta inteligent să-și schimbe mai des cămașa.

Lucru într-adevăr ciudat, căci Excelența Sa luase la cunoștință cu satisfacție, că cei mai apropiați colaboratori ai săi erau foarte îngrijit îmbrăcați și se străduiau ca înfățișarea lor să resfrîngă importanța funcțiilor pe care le îndeplineau. Și tocmai pe secretarul său particular îl considera cîștigătorul «in petto» al secretului meci de corectitudine care se desfășura. Dar nici o îndoială nu mai era cu putință. Chiar în clipa aceea, instalată cu insolență în nasul Excelenței Sale, ca o acuzație, dăiunită o rîncezeală acră de haine înbîcsite de sudoare, un miros fad.

În altă zi, poate a doua zi, ba poate chiar în aceeași zi Excelența Sa descoperi că și domnul Ministru de Interne miroase. Un miros propriu, indecent; un miros pe care Excelența Sa dintr-o pornire pudică nu putea să-l asemuiască decît cu mirosul unui așternut: un miros fad...

Nasul Excelenței Sale, nasul prezidențial ajunsese singura preocupare a Excelenței Sale. Era de ajuns ca un funcționar, un bancher, un politician, un prieten sau un intim oarecare să-l pună pe urme pentru ca, întocmai ca un copoi de rasă, nasul să-și înșface prada și să nu-i mai dea drumul, chiar dacă dispărea cauza. Astfel, vrînd-nevrînd, Excelența Sa era silită să îndure prezența mirositoare a directorului de poliție, a prezidentului Camerii, a capelanului palatului atîta vreme cît nasul său n-ar fi găsit o pradă mai nouă. Nu slujeau cu nimic nici spălăturile, nici fricțiile aromatice, nici irigările nasale.

La început, Excelența Sa a crezut că poate distinge mirosuri deosebite în fiecare persoană. Dar pe măsură ce devenea tot mai expert în această înspăimîntătoare știință a identificărilor olfactive, a ajuns la concluzia că toți oamenii puteau în același fel, că aveau un miros fad. Totuși, pentru a exprima substanța groaznică a acestui miros, era silit să recurgă la diferite comparații: a așternut murdar, a flori putrede, a cenușă udă, a bandaje sanghinolente... și cu ciudatul iz de rugină al cadavrelor. Și Excelența Sa își chinuia spiritul căutînd sinteza finală a împuțiciunii umane. Dar n-o găsea.

În acest răstimp, Excelența Sa începuse să capete un neînfrînat dezgust de oameni. Numai la știrea despre prezența lor îl stăpîneau violente șocuri organice. Erau contracții musculare care îi paralizau pîntecele, frisoane care îl scuturau, năvălirea sîngelui care îi dădea aritmii, ba chiar i se crispau, ca niște ghiare, degetele de la mîini sau tălpile îi erau reci, ca ghiața.

Excelența Sa își făcuse obiceiul să-și astupe nasul cu mici tampoane de vată parfumată; dar fadul miros disolva cele mai tari esențe, și se lipea ca o unsoare de nările Excelenței Sale, care mirosea totuși bine printre miniștrii săi, ca o Circee în mijlocul porcilor. Stăpînirea temperamentală pe care o avea și conștiința puterii sale (această forță de adaos care transformă orice personalitate, aglomerînd vicii și virtuți inerente conștiinței, străine însă de individul căruia i se aplică) îngăduiră Excelenței Sale să ascundă față de ceilalți tulburarea simțurilor sale. Dar a sosit și clipa în care n-a mai putut suporta contactul cu nici un om. Colaboratorii și prietenii săi au văzut cu o dureroasă surpriză dispărînd încetul cu încetul afabilitatea prezidențială, care se manifesta înainte în palme date pe umeri, sau călduroase strîngeri de mînă. Deși pusese cea mai amănunțită grijă de a nu jigni pe nimeni; deși folosise cea mai delicată strategie de a pune obstacole materiale între el și interlocutorii săi, aceștia, din nenorocire, n-au întîrziat să-și dea seama că Excelența Sa impusese un protocol nou, în care era de rigoare să te ții la distanță, încercarea de apropiere fiind o lipsă de respect.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Această hipertrofie a simțului olfactic nu putea să nu aibă urmări asupra lumii spirituale a Excelenței Sale. Lumea aceasta, cu tot rangul pe care îl deținea personajul, nu fusese înaintea tulburătoarelor evenimente decît un mic cuprins în care creșteau cîteva legume domestice și o roză mistică, destul de aproximativ înfloriță. Cum însă o împodobire mai mare a spiritului corespunde întotdeauna unei mai mari ascuțimi a simțurilor, s-a întîmplat ca olfactivele suferințe să-l ducă pe Excelența Sa, pe căi necunoscute, pînă la cele mai stranii meditații.

Fără îndoială că, devreme ce ajunsese să identifice mirosul oamenilor vii cu duhoarea lucrurilor moarte sau pe cale de dispariție, Excelența Sa căzuse la mania de a cugeta asupra morții oamenilor, dar nu în felul în care Excelența Sa știa să cugete în mod obișnuit înaintea perturbării mirosului său.

Înainte *de asta* nu existaseră pentru Excelența Sa alți morți, decît acei pe care îi cunoscuse personal, adică morți care prin numele lor, prin clasa lor socială sau avere îl siliseră să asiste la înmormîntarea lor. Morți care aparținuseră clasei sale, morți de clasa întîia. La drept vorbind aceștia își începeau carierele lor de defuncți o dată cu vizita de condoleanțe pe care Excelența Sa o făcea familiilor lor și și le continuau în lumea cealaltă cu ajutorul lui Dumnezeu. R.I.P. [1]

După *asta* Excelența Sa începu să se gîndească și la morții ceilalți, la morții de orice condiție, la cei care nu lasă după ei nici necrologuri, nici moșteniri complicate și bogate. Și Excelența Sa își făcu obiceiul să se gîndească la morții umili, la morții fără nume, fără rang social, fără avere. Și căzu într-o și mai mare rătăcire, și anume aceea de a-și închipui că moartea omului sărac nu se sfîrșește o dată cu groapa și nici nu se continuă în lumea cealaltă, ci se prelungește pe pămînt retrăindu-și agonia în foamea vreunei văduve sau trecîndu-și anemia unei întregi case de copii. Întocmai ca simțurile lui halucinate care îl făceau să descopere în orice clipă mirosul acela fad, spiritul său, halucinat și el, îl silea să vadă sute de morți, mii de morți care ieșeau din morminte, pentru a se reîncarna în rudele lor vii și pentru a muri din nou, o dată cu ele, la nesfîrșit. Acesta era poate motivul pentru care miroseau în așa hal, cei vii.

După cum se poate ușor bănui, Excelența Sa căzuse și la mania de a-și îmbrăca gîndurile în imagini foarte concrete ceea ce, într-un anumit fel le făcea și mai înspăimîntătoare. Cînd, de pildă, se gîndea la prelungirea vieții pămînțești a unui mort vedea, cu ochii închipuirii cel mai dezolat peisaj. Era, în general, pe înălțimile unui platou, un fel de cîmp pleșuv, purtînd pe alocurea, ca niște țepi, tulpine calcinate. Opus unui cer întunecat se mai ținea în picioare o frîntură de zid de tizic, rămășiță roasă dintr-un bordei țărănesc la siabul adăpost al căruia stătea aciuită o femeie cu o ciurdă de copii, sub zdrențele și cojile rănilor. Cu toate simțurile trezite, pentru că avea siguranța că un fapt indescriptibil avea să se întîmple, Excelența Sa observa halucinanta imobilitate a acestei adunări omenești: deznădejdea măruntaielor, obscura conștiință organică a totalei părăsiri, groaza de apropierea omului; spaima vitală îngreuiase trupurile și tăiau răsuflarea acestor copii, biete luminițe rămase din incendiul care mistuise șubreda, ticăloasa, unica proprietate pe care o cunoscuseră pe lumea asta.

Și iată că în această înspăimîntătoare încremenire pătrunsese deodată un lucru pe care numai Excelența Sa l-ar fi putut vedea: un fel de bale de lumină, se prelingeau ca o limpezire peste dîmb ajungînd pînă la rămășițele bordeiului, oprindu-se și plutind nesigure peste grupul extatic. Coborînd apoi ca un umil acoperămînt, se lăsau pe fiecare membru al grupului. Pătrunsă de balele acestea, femeia se ridică, iar copiii se agitau și reînsuflețiți cu viața lor, furată de moartea

[1] R.I.P. Requiescant in pacem = Odihnească în pace

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

care îi stăpînea, văzuți pe cerul învinețit, ei alergau pe platoul pustiu, urlîndu-și mizeria.

Și niciodată, mai mult, ca în visele acestea extravagante Excelența Sa nu resimțea cu mai multă groază duhoarea morții și-o rîncezeală de cenușă.

Deși era catolic practicant, zelos și ar fi putut fi dat ca pildă, nimeni n-ar fi spus că Excelența Sa ar fi putut fi considerat, cît de cît, teolog iar mistic și mai puțin. Totuși dezordonarea unui singur simț a avut o atît de adîncă înrîurire asupra spiritului său, încît dacă tot ce se va povesti mai departe nu s-ar fi întîmplat, groaza de putreziciune l-ar fi făcut poate un nou Sfînt Augustin.

Astfel, gîndindu-se la oamenii morți de-o moarte violentă, Excelența Sa a ajuns să se întrebe cu groază dacă responsabilitatea omuciderii e numai pămînteasca, e numai de resortul tribunalelor umane, putînd fi cîntărită aci după o gradație a pedepselor judiciare, sau crește în cercuri într-o atît de înspăimîntătoare proporție, încît omuciderea n-ar mai fi pedepsită numai pentru actul de violență, ci mai ales, pentru greșelile pe care victima însăși le-ar fi purtat pe conștiință.

Și furat de vîrtejul scrupulurilor, care este cea mai lacomă dintre prăpăstii, Excelența Sa a ajuns să raționeze în felul următor: «Dacă aș omorî un om sub păcatul mortal și care s-ar afla poate în această stare din cauza provocării nedreptății mele, a mîniei sau a violenței mele, voi omorî nu numai trupul dar și sufletul pe care îl dau pradă veșnicei damnațiuni, ca și cum aș fi dumnezeu însuși. Dacă nu i-aș fi luat viața, omul ar fi avut timp să-și îndrepte greșelile și să ajungă la fericirea veșnică. Eu însă am nimicit această posibilitate, i-am furat veșnica beatitudine și i-am furat și lui dumnezeu prilejul milostivirii sale.»

Deși nu fusese săvîrșit decît cu închipuirea, enormitatea drăcească a acestui păcat îl copleșea sub groază pe Excelența Sa. Scrupulurile nu se opreau aci.

Excelența Sa își adăuga tortura unui raționament suplimentar: «Moartea acestui om poate să înarmeze brațul unui fiu sau al unui frate, care la rîndul lor, pentru a se răzbuna, vor omorî un alt om aflat și el în stare de păcat mortal. Iar veșnica damnațiune a acestuia va fi însăși opera mea. Și se va lega astfel, fără sfîrșit, un lanț de uri, de morți și de veșnice damnațiuni, de care eu singur voi fi răspunzător.»

Și vagi amintiri de tablouri de groază năvăleau atunci în imaginația Excelenței Sale care se vedea gol, așezat ca pistilul palid al unei flori monstruoase făcut din trupuri omenești, pornite să-l tragă de păr, de picioare și de brațe, în vreme ce se prăbușeau în spre o mare rău mirositoare de flăcări de pucioasă, în mijlocul unui urlet deznădăjduit de blesteme și grosolane interjecții a unei mulțimi de draci și de drăcușori care înțepau cu sulițele lor, în timp ce dispăreau definitiv în adîncuri.

Sughițurile Excelenței Sale erau atît de puternice încît îl izbeau cu fruntea de birou, în vreme ce omoplații i se loveau la fiecare respirație. Duhoarea nu mai era exalarea mai mult sau mai puțin discretă a unui animal sau a unei persoane, ci o emanație iremediabilă a tuturor lucrurilor, fetiditatea unei lumi în descompunere, mirosul însuși al vieții. Întregul univers era ca o uriașă vită, jupuită și spintecată a cărei carne, bătînd în albastru și verzui începea să se descompună sub chiagurile unui sînge infect. Și Excelența Sa descoperi din nou, amestecat cu aceste neînchipuite duhori, mirosul unui incendiu îndepărtat, rîncezeala fadă a cenușii, ploaia nocturnă. Întreaga lume putea, o lume putrezită și moartă. Și sub această infecție Excelența Sa hohotea.

Cu tot dezechilibrul intelingeței sale care era chiar mai mare decît al trupului său scuturat de sughițuri și scăldat de sudoare rece din cauza greșurilor, o idee

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

logică și neașteptată îi străbătu mintea ca un fulger: «De ce, *ceilalți* nu sînt și ei duhoarea aceasta?»

Dintr-o singură săritură Excelența Sa reveni la fereastră. O deschise. Adulmecă noaptea, întinzînd gîtul ca un cerb mare, rănit. Apoi, trăgîndu-și capul între umeri și lăsîndu-l pe piept se mirosi pe sine însuși.

Și descoperi că izvorul împuțiciunii era el.

Și ca și cum i s-ar fi spintecat pîntecul cu un cuțit, Excelența Sa se frînse în două, se apucă de umeri, zdrobindu-și pieptul pentru ca geamătul prelung care îi tremura pe buze să nu se schimbe într-un strigăt, într-un urlet de fiară.

Reuși, în cele din urmă, să redobîndească o parte din vechea sa circumspecție și să ajungă cu un pas șovăitor la birou, locul prin excelență, tronul său, care mai era pentru el un zălog al demnității sale jignite. Automatismul puterii și obișnuința profesională îl liniștiră, pentru cîtva timp, în fața propriei sale conștiințe. Își rememoră apoi ultimile fapte datorite propriului său dezechilibru și ajunse la concluzia înspăimîntătoare că, timp de mai multe săptămîni, printr-o complexă acțiune a subconștientului încercase să se înșele pe sine însuși căutînd să treacă pe seama oamenilor, mai întîi, apoi a lucrurilor care îl înconjurau și în sfîrșit asupra întregului univers, cancerul pe care îl purta, putreziciunea care îi descompunea măruntaiele și făcea să-i supureze sufletul. Cum de și-a putut îngădui un asemenea histrionism? Iată-l și actor, pe Excelența Sa! Iată-l pe Excelența Sa jucîndu-se de-a v-ați ascunselea cu el însuși! Iată-l punînd în scama domnilor Miniștri de Interne și de Lucrări Publice, secretarilor, prietenilor, subalternilor săi, tainicul rău care îl rodea. Iată-l trecînd altora, pe sub ascuns, puroiul acesta împuțit, al propriilor sale răni.

Căci acum Excelența Sa vedea limpede. La neîncheiatul chin al diagnosticului fără posibilitate de a fi contrazis se adăuga rușinea retrospectivă a farsei pe care o jucase. Cînd cu un dezgust eronat încercase să se depărteze de infecția umană, nu încercase, în realitate, decît să ascundă altora propria sa duhoare. Cînd învinuise întregul Univers că ar fi mort, nu făcuse altceva decît să evite propriul său mormînt, giulgiul de var care trebuia să înfășoare pentru totdeauna supurațiile sale descompuse. Și o clipă a fost mai umilit de conștiința acestei greșeli copilărești decît de descoperirea definitivului său dezastru.

Și Excelența Sa gemea încet. Dar geamătul său n-avea nimic omenesc. S-ar fi spus mai degrabă că era mugetul surd al unui animal părăsit.

În vremea aceasta noaptea învăluia tot mai mult palatul Excelenței Sale cu mirosul său de incendiu îndepărtat și de rîncezeală de sînge închegat. Pîlpîirea stelelor era ca o spumă de lacrimi iar un vînt puternic aducea strigătele și hohotele celor persecutați, ca pe cadavrele unor insecte pe care le strivea de geamuri.

Și ca o briză care se furișează printre grelele falduri ale unor perdele sau ca un fir de apă care curge printre stînci negre, ajunse deodată pînă la nasul Excelenței Sale înfiltrîndu-se prin adîncul duhorii un miros de brad, de ace și de rășină de brad, de rod și de pini, un miros fără amestec de brădet la soare.

Și ca un cal care-și ia căluțul și aleargă în spre o fîneață bogată, imaginația Excelenței Sale se aruncă pe urma aceasta cu o lăcomie pe care nu o mai cunoștea de mult și pe care n-ar mai fi nădăjduit să o întîlnească. Parfumul proaspăt îl purta pe aripile lui, străbătînd clipa de față, spălîndu-l de orice urmă de pîngărire, redîndu-l îndepărtatei sale copilării, pînă pe marginea lacului între lac și brădet, unde de obicei Frații Iezuiți îi scoteau pe elevii lor, în prima joi a fiecărei luni. Excelența Sa să fi avut doisprezece ani pe vremea aceea.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

În viața sa aplicată, de elev tocilar, tînărul nu-și îngăduia altă distracție decît plimbarea aceasta lunară. Dar în ziua aceea nimeni altul nu profita mai mult și n-avea bucurie mai mare.

Brădetul acesta se afla cam la cinci kilometri departe de oraș, prin șoseaua principală de la nord, pe clina dulce pe care Cordilierii se pierd în Savană.

Urmînd sutana fluturată de vînt a monitorului, care alerga în fruntea lor, copiii urcau cei două sute de metri dintre brădet și șosea și intrau zbenguindu-se pe sub copaci, sfredelind cu strigătele lor penumbra verde și aurită, aruncîndu-se deodată pe salteaua călduță de ace ruginii care îi îmbrățișa cu moliciunea și parfumul ei îmbătător.

Mîncau apoi acolo, puținele lor merinde: pîine, o felie de brînză, o bucată de zahăr brun, o portocală, dar toate acestea nu fără a fi făcut mai înainte o scaldă în lacul albastru! Lacul acesta albastru! Lunecînd pe trepte făcute din lespezi largi, sărind din stîncă în stîncă, topindu-se cîteodată pe pînza unui pat mișcător împlinit din plante acvatice, zbucnind altădată în cascadă, apa cea mai cristalină ce se poate închipui venea din creștetul Cordilierilor. Era atît de subțire și de transparentă în firul ei, încît, cînd curgea pe lespezile aurite ai fi zis că e platină lichidă. Smarald topit părea cînd se oprea în ochiuri cu ferigi inundate; puf imaculat părea cînd cădea în plete despletite, și safir ceresc în lacul rotund care o primea o clipă spre încîntarea liceenilor și fericirea oglindită a adîncului albastru care se răsfrîngea în el privindu-se ca un ochi nevinovat.

Era apa cea mai pură și cea mai rece. Era rece și pură ca apa zăpezii. Era ca și cum ar fi venit din ținuturile cele mai pure și mai reci ale cerului. Apă din norul cel mai înalt fără nici un fel de amestec cu miazmele pămîntești. Apă, care ca un cuțit divin curăța trupurile de cojile rapănului lor și de vicii, redîndu-le puritățiі edenice. Apă lustrală care spăla și sufletele redîndu-le bucuriei.

Prospețimea acestei ape și parfumul brădetului ajungeau ca o miraculoasă ușurare pînă în biroul Excelenței Sale. Și în sufletul său se statornicea tot mai mult îmbătătoarea siguranță că dacă s-ar întoarce în acel loc, dacă și-ar înmuia trupul în acea apă, dacă și-ar lăsa simțurile pătrunse de aerul acestei păduri, n-ar mai ieși din el duhoarea de cadavru. Iute! Iute, așadar! Fără nici o clipă pierdută!

Printr-unul din telefoanele de pe biroul său, Excelența Sa dădu ordin să i se tragă mașina la scară. N-avea să fie întovărășit decît de aghiotantul său.

Coborî în apartamentul său particular. Își luă în grabă pălăria și o manta și, în fugă, trecu de-a lungul culoarului, pînă la scară. Se opri în fața ușii care dădea în camera copiilor. Ar fi dorit să intre, să-i vadă. Desigur că cei doi băieți adormiseră în paturile lor aeriene. Să-i vadă numai o clipă. Se hotărî. Întinse mîna spre clanță, dar în clipa în care era să o apese se ridică între Excelența Sa și ușă, mirosul fad. Nu mai era cu putință. Acum nu mai era cu putință. Știa prea bine de unde venea duhoarea. Și dacă copiii... Cu fața descompusă de groază își lipi obrazul de tocul ușii și se frecă o clipă cu o mîngîiere deznădăjduită.

Jos la scară, cu șapca în mînă, șoferul îi deschise ușa automobilului. În fața lui, aghiotantul cu tocurile lipite reglementar, cu mîna dreaptă la tîmplă aștepta ordinele Președintelui care îi șopti pe cînd se urca în mașină:

— Ieșim din oraș pe șoseaua mare dinspre Nord!

Șoferul și aghiotantul își luară locurile din față și automobilul ieși din Palat, salutat de santinele.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Ghemuit în fundul larg al automobilului său, Excelența Sa frămînta gînduri noi și mai dureroase, gînduri usturătoare, care nu-l cercetaseră niciodată înainte, contrazicînd toate credințele sale anterioare, ieșind din cine știe ce necercetate adîncuri ale sufletului său, chemate pentru a-l chinui și mai cumplit de puteri necunoscute. Și în vreme ce mașina aluneca tăcută și rapidă pe străzile pustii ale orașului, Excelența Sa își spunea că dragostea pentru proprii săi copii nu e decît o iluzie atîta vreme cît n-ai învățat mai întîi să iubești copiii altora. Resimțind ca pe o blasfemie gîndul acesta, Excelența Sa se revoltă împotriva lui însuși, revenind însă obsedat, convins din ce în ce mai mult la fiecare viraj, că găsise un nîndoielnic adevăr, acuzîndu-se cu frenezie crescîndă că trăise în înșelăciune.

De vreme ce Excelența Sa nu fusese niciodată nici moralist, nici psiholog, nu izbutea să exprime limpede ideile și sentimentele clipei de față. Dar ceea ce nu obținea analiza, sta în putința imaginației care continua să rătăcească prin cumplite priveliști de vis. Vedea, cînd un băiețel culcat pe burtă, la pămînt, cu spatele numai sînge și cu picioarele răsucite și răschirate acoperite de o bluză care nu ascundea decît jumătate din șezutul său uscățiv; cînd, pe un nesfîrșit drum acoperit de cețuri, trecînd mii de copii, unul după celălalt, pe obrazul cărora nu mai rămăsese decît o gură cu buze vinete, care sugea și lingea cu deznădejde un os neted și galben. Altă dată auzea strigătele unei fetițe violate, printre giffîiri și rîsuri monstruoase. Altă dată, îl priveau din fundul beznelor mii de ochi de copil cu o privire fixă, deznădăjduită și o spaimă împietrită.

Excelența Sa se plecă, luă cornetul care slujea la comunicarea ordinelor și strigă șoferului:

— Mai repede! Mai repede!

Pe furiș șoferul îl privi pe aghiotant arătîndu-i, din ochi, mirarea sa. O clipă, ochii ofițerului străluciră și ei, dar rămase încremenit, la locul său.

Ieșiseră din oraș. În noaptea limpede de vară cerul avea o adîncime amețitoare iar stelele se rostogoleau libere prin spații cu o încetineală seculară. La răsărit, dincolo de Cordilieri luna plină se vestea printr-o indecisă lumină de scoică trandafirie.

Excelența Sa luă din nou cornetul și ordonă:

— Stop! Opriți aici!

Mașina se opri lin în mijlocul cîmpului tăcut. Deși nu se afla prin partea locului, la marginea șoselei, nici o casă și nici o urmă de așezare omenească, șoferul se grăbi să coboare. El deschise ușa din dreapta. Aghiotantul sta drept așteptînd ordine.

— Așteptați-mă aici! Mă duc singur, le spuse Excelența Sa subalternilor săi uluiți.

Fără nici o ezitare Excelența Sa se apropie de împrejmuirea de piatră care mărginea la răsărit, șoseaua. O depăși fără greutate și începu să urce coasta simțind pe ceafă și pe umeri privirile celor care îl întovărășiseră.

Cu o nădejde încă vie se asigură că de-a lungul mai multor luștri mai păstra, în picioare amintirea acestor poteci. I se păru că recunoaște fiecare tufiș, fiecare vîlcea, fiecare piatră de pe drumul ce ducea odinioară spre brădet. Și a avut o tresărire în sprinteneala sa, cînd întocmai ca delegația unui sat, cu steagul în frunte, într-o zi de sărbătoare, i-a ieșit întru întîmpinare parfumul de brad, parfumul acelor și al rășinilor, al rodului de brad, parfumul purificator al brădetului copilăriei sale.

Ca în poarta unui templu, și-a scos mantaua și pălăria înainte de a păși pe sub arborii, legănați în noaptea limpede, cu trozniturl ușoare ale crăcilor și cu un timid foșnet al acelor.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Dar paşii Excelenţei Sale nu i-ar fi îngăduit să întîrzie pe sub brazi căci se şi porniseră pe poteca ce cobora spre stînga spre « lacul albastru ».

Şi cu aceeaşi grabă de altă dată, Excelenţa Sa, sărind aproape, tăia scurtînd şi fugind cei zece metri ce duceau pînă la marginea lespedei pe care se puteau dezbrăca în voie pînă la treizeci de şcolari. Ajunsese la lacul care răsfrîngea în apele lui liniştite luminosul răpăit al cerului, şi exala duhul de prospeţime al undelor sale.

Cu iuţi şi mecanice gesturi, Excelenţa Sa se desbrăcă şi intră în apă stăpînit de nestrămutata credinţă a penitentului.

Carnea lui păstra amintirea acestei încremenite curăţenii, acestei multiple limbi de gheaţă care ştergea toate sudorile şi gonea toate febrele. Şi în mijlocul valurilor stîrnite de mişcările sale, trupul său regăsi jocurile şi salturile de delfin ale copilăriei în cufundări adînci, căutînd o răceală şi mai pătrunzătoare şi mai purificatoare. Şi jucîndu-se, deschise ochii sub apă privind spre cer. Se boltea un cristal atît de transparent, încît vedea prin el cele mai mici stele. Putea să le numere clipirile şi să deosebească dacă lumina lor era albastră, albă sau trandafirie. Şi Excelenţa Sa înotă spre partea opusă a lacului acolo unde o cascadă luminoasă cobora pe trepte de ferigi şi liane. Înşfăcă două tulpine gelatinoase cu amîndouă mîinele, îşi ridică faţa, deschise gura şi primi astfel şfichiul îngheţat a două trîmbe de apă ridicate. Şi pentru prima dată, după multe luni, rîse. Şi rîsul său era copilăros, curat, fără spaimă. Încet, Excelenţa Sa făcu de mai multe ori ocolul lacului, recunoscînd fiecare arbust de pe maluri şi fiecare piatră de la fund. Şi cînd a simţit că pacea se lăsase iarăşi în sufletul său, că nădejdea sa se înfăptuise, ieşi din apă şi se urcă pe piatra pe care se dezbrăcase.

Şi acolo, în picioare şi gol, Excelenţa Sa se împărtăşi cu însăşi pacea aflată. În vremea aceasta, în spatele său luna plină îşi începea urcuşul pe cerul limpede. Era o lună enormă de vară, arămie, nevăzută încă, şi care prin brădet trimitea strălucirea flăcărilor sale. Pe vîrfurile ascuţite ale brazilor, ca pe săgeţile unei catedrale gotice zbucneau mănunchiuri luminoase de scîntei, iar prin frunziş se filtra lumina unui far.

Fericit în gratitudinea sa, Excelenţa Sa se întoarse atunci spre brădetul copilăriei sale. Şi deschise ochii mari văzînd brazii cuprinşi de lumina acestor flăcări.

— Arde pădurea ! strigă Excelenţa Sa în vreme ce îi pătrunse în nas stăruitor, puternic, implacabil, mirosul incendiului, fada rîncezeală a cenuşii.

Atunci a vrut să dea fuga la apă. Dar locul ardea şi el. Apele lui roşii clocoteau ca un sînge cald; însă şi din apă, din pămînt, din piatră şi din copac, din iarbă şi din aer începea să se reverse, ca o exalare, fetiditatea lumei moarte, rîncezeala vieţii în descompunere. Era un fad miros de abator. *Un fad miros de abator, un fad miros de abator.*

Atunci, gol, Excelenţa Sa alergă spre brădet, intră pe sub arbori şi începu să urle astfel încît se auzea şi pe clinele munţilor.

Aghiotantul şi şoferul l-au auzit din şosea.

— Să mergem, spuse cel dintîi, să nu i se fi întîmplat ceva Excelenţei Sale.

În goană, sărind, împiedicîndu-se, au urcat pînă la brădet. Şi li s-a părut că zăresc de departe o umbră albă care apărea şi dispărea printre trunchiurile copacilor. Alergară într-acolo. Un al doilea urlet, şi mai sfîşietor şi mai sălbatic decît cel dintîi îi opri o clipă. Citiră unul în ochii celuilalt groaza care îi cuprinse şi şoferul se închină. Apoi alergară iarăşi pînă ce au dat de marginea unui luminiş în mijlocul căruia se afla... Goală, aciuită, sprijinindu-se în mîini de pămîntul acoperit cu ace ruginii, cu gîtul întins şi faţa ridicată spre cer, o fiinţă nouă ai cărei ochi mari erau plini de nesfîrşita tristeţe a sălbăticiunilor, urla a moarte.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Un răstimp, care greu ar fi de spus cît a ţinut, cei doi oameni au rămas locului, livizi, acoperiţi de sudoare, împietriţi. Pînă ce, în cele din urmă, pentru a nu mai auzi urletul acesta, se îndreptară spre... Aghiotantul îşi scoase mantaua şi îl acoperi în goliciunea sa. Apoi, apucîndu-l de picioare şi de subsuori, cei doi oameni, ridicîndu-l ca pe un pachet, coborîră spre şosea.

Pe măsură ce urca spre cer, luna arămie se arginta. Brădetul se scălda într-o lumină de talc. Lacul albastru scînteia, luciu ca un scut de oţel încremenit. Baletul stelelor se urma după ritmul lui secular.

Oamenii, în paturile lor, visau viaţa.

În romîneşte de ION MARIN SADOVEANU

FRITZ SCHULZE (R.D.G.) Şomer în Spania

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PAVEL SPASOV

NECAZURI DIRECTORIALE

Scriitorul bulgar Pavel Spasov s-a născut la 30 noiembrie 1905, în orașul Ruse. Începe să scrie încă din fragedă tinerețe. Prima povestire și-a publicat-o în anul 1919, pe vremea cînd abia avea paisprezece ani. De la această dată, el începe să colaboreze la publicațiile periodice și activează fără întrerupere în domeniul literaturii, adoptînd cele mai variate genuri — poezie, povestire, nuvelă, roman, dramă, scenariu de film, libret de operă și comedii muzicale, literatură pentru copii și umor. Își publică primul său volum de versuri în anul 1939. Cărțile sale au fost premiate de către Ministerul Învățămîntului și Culturii, de către Uniunea Scriitorilor și de către Academia de Științe și Arte. Cînd Partidul Comunist și Guvernul au luat hotărîrea cu privire la instituirea premiilor speciale în domeniul literaturii pentru copii și tineret, Pavel Spasov a fost unul din primii scriitori bulgari premiați, pentru volumul de povestiri *Hornarii albi* (volumul a văzut lumina tiparului și la noi, în Editura Tineretului — 1961).

Pavel Spasov este unul din cei mai citiți autori bulgari. Romanul său *Piinea oamenilor* a apărut pînă acum la Sofia în patru ediții și este în curs de apariție în U.R.S.S. și la noi în țară.

Spasov a vizitat, în repetate rînduri, țara noastră, iar în anul 1959 a fost reprezentantul Uniunii Scriitorilor Bulgari la comemorările organizate la București cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la nașterea marelui poet antifascist, Nikola Vaptarov.

Ultimul său roman *Să cadă cortina* a apărut în Editura «Bălgarski pisatel». Recent, i-a apărut în colecția «Itirșel» volumul de povestiri *Semnale de dragoste*, din care traducem și povestirea de mai jos.

Vladimir Petrov se întinse foarte mulțumit în fotoliul său directorial. Tocmai se luase hotărîrea ca stagiunea să se deschidă cu *Îmblînzirea scorpiei*. Era o alegere bună din toate punctele de vedere. În primul rînd: Shakespeare, deci clasic. În al doilea rînd: comedie, adică îndeplinirea planului financiar. În al treilea rînd: regizorul Trenkov avea să-și împlinească, în sfîrșit, visul. În rolul Caterinei, însă, Trenkov n-o «vedea» decît pe tînăra actriță Afrodita Karamustakova. Și nu era de loc exclus ca din povestea asta să se nască intrigi, cu atît mai mult, cu cît, abia cu un an în urmă, în toate rolurile principale, el o «vedea» numai pe Lidia Daneva, iar acum doi ani — numai și numai pe Svetlana Peneva. Dar Vladimir Petrov, om cu o îndelungată experiență în teatru, nu putea să nu recunoască în sinea lui că tînăra Karamustakova se va descurca foarte bine în rolul ce i se încredințase.

— Da, zise el tare, ca și cum ar fi vorbit cu cineva — s-a luat o hotărîre justă.

Și potrivit unui vechi obicei, își mîngîie cutele de pe obrazul său destul de bubăit, dar totdeauna proaspăt ras.

În aceeași clipă, se auzi o bătaie în ușă:

— Bună ziua, bună ziua, tovarășe director! ciripi încă din prag Ivanova, o actriță între două vîrste. De mult nu ne-am mai văzut — îi întinse

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ea mîna familiar și se instală comod pe canapea, fără să mai aștepte invitația.

Directorul zîmbi silit, și tocmai se pregătea s-o întrebe cu ce i-ar putea fi de folos, cînd Ivanova vorbi din nou cu glasul ei melodios:

— Eu, precum bine știți și dumneavoastră, tovarășe director, n-am obiceiul să bat drumurile și să cad pe capul directorilor, ori al regizorilor... Așa ceva nu-mi intră în fire... Eu nu sînt ca altele, care se tolănesc pe canapele și fotolii, uitînd să mai plece și — fie vorba între noi — își obțin în felul ăsta rolurile. Nu, nu, așa ceva mie nu-mi place! Noi sîntem colegi vechi, nu-i așa, și dumneavoastră vă sînt bine cunoscute aceste tertipuri! Dar să lăsăm astea, mai bine să vă spun de ce am venit la dumneavoastră... O să intru, ca să zic așa, direct în subiect. Am auzit că vom juca în curînd... asta... cum îi zice frate... că vom juca asta... ah, da... *Scorpia*... de... de... nu-mi amintesc bine de cine... de Goldoni parcă... eh, de fapt tot aia e... tot piesă clasică... Și atunci ce mi-am zis... știți bine că eu nu sînt femeia care să se laude, dar dacă ați ști cît de mult țin să joc într-o piesă clasică! Nici nu vă puteți închipui! Pe de altă parte, cînd am aflat cine va pune în scenă piesa, imediat mi-am spus: « El iar o s-o „vadă" pe Karamustakova! » Păi spuneți și dumneavoastră, tovarășe director, dacă se mai poate tolera așa ceva?! Unde s-a mai pomenit una ca asta?! Dar dumneavoastră, tovarășe director, sper că veți ști să feriți colectivul nostru de... preferințele tovarășului Trenkov!

Petrov încercă de cîteva ori să oprească această avalanșă de cuvinte, dar cum nu reuși, scoase un oftat și îi întinse mîna în timp ce o conducea spre ușă, avînd grijă să nu scape cumva vreun cuvîntel, care ar putea fi interpretat drept acceptare sau refuz.

« La naiba! — se gîndi el după ce rămase singur. Cînd au putut să afle? Doar i-am rugat să tacă... Ia mai bine să mă duc acasă, fiindcă aici o să mă... »

Dar ușa se deschise de data aceasta pe neașteptate și, în birou, se strecură ușor, legănîndu-și trupul ca trestia, Lidia Daneva. Vladimir Petrov se aștepta să audă vechiul refren: « Păi eu sînt cea mai distinsă actriță din tot teatrul! Cine nu știe asta?! » — și tocmai se pregătea să confirme « asta », cînd Daneva își ațintă privirea în portretul lui Krăstio Sarafov și începu să declame cu o voce de mormînt:

Din toate iubirile tale,
Care ți-e cea mai aproape?
Hai, spune, dar nu mă minți!...

După aceasta se apropie cu mers grațios de director și rise artificial:

— Sper că v-ați convins cine poate s-o joace pe Caterina, nu-i așa? Eu știu rolul pe de rost! Și afară de asta, potrivit viziunii autorului, ea e un caracter forte. Iar după Freud, femeile cu caracter forte, au timbrul grav! Celălalt rol feminin, Bianca, e liric, pe cînd Caterina... Caterina e făcută numai pentru vocea mea, fiindcă vocea mea — asta o știe toată lumea — are un diapazon uriaș... Vocea mea...

— Dar nici n-a trecut bine anul de cînd ați jucat în rolul Juliettei — spuse directorul. Ar fi cazul să lăsați și pe altele să...

— Vreți să spuneți, că ați hotărît să mi-o dați pe Bianca? — îl întrerupse actrița. Din cauza succesului pe care l-am avut în Julietta? Dar este nedrept,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

tovarăşe director! Ce, toată viaţa o să joc numai roluri lirice? Aţi uitat că eu trebuie să cresc? Aţi uitat ce spune marele Stanislavski? Ori poate că... dumneavoastră nu sînteţi de acord cu el? Spuneţi, spuneţi-mi, vă rog. Asta este foarte interesant. Nu, tovarăşe director, Bianca e un rol prea mic pentru mine, prea mic şi prea şters. Şi apoi, nu vă gîndiţi ce-o să zică publicul? O, publicul acesta... Publicul mă iubeşte, el îmi apreciază foarte mult arta. Care din actriţele dumneavoastră a fost răsplătită cu atîtea aplauze? Să vă povestesc ce mi s-a întîmplat alaltăieri... Să vedeţi... Alaltăieri mă întîlnesc cu cunoscutul medic Ivanov... Ăla, Ivanov de la policlinică! Mă opreşte şi-mi zice: « Cînd o să vă vedem în *Îmblînzirea Scorpiei*, scumpă tovarăşe Daneva? Ăsta mai zic şi eu rol pentru uriaşul dumneavoastră talent! » Vedeţi, tovarăşe director, aşa apreciază publicul arta mea... Da, publicul... pentru care noi toţi creem, de care noi toţi depindem. Publicul vrea, publicul cere numele meu pe afiş... Şi pentru că veni vorba de afiş... mi-am amintit de Karamustakova. Ka-ra-mus-ta-ko-va! Pfu, ăsta-i nume să-l pui pe afiş? După ce că e « Kara »[1], colac peste pupăză mai e şi... « mustak »[2]! Vulgar!... Foarte vulgar!... De altfel, eu v-am şi demonstrat că ştiu tot rolul pe de rost, şi lucrul acesta sper că nu vă este indiferent. Cînd eroina principală este gata pregătită, dumneavoastră nu mai riscaţi să daţi planul de producţie peste cap.

Drept răspuns, directorul o luă de braţ şi uşurel-uşurel o conduse spre uşă. Aici, Daneva îi spuse pe nerăsuflate că, în nici un caz, ea nu va accepta să fie... Bianca şi că, toate încercările lui de a o convinge să renunţe la Caterina, sînt zadarnice. Apoi, îi strecură cu abilitate că ea poate să meargă şi « mai sus », unde de altfel se ştie cît este de favorizată Karamustakova în teatrul « acesta imposibil » — şi, însfîrşit părăsi biroul directorului, trîntind, bine înţeles, uşa.

Înfundat în fotoliul său, Vladimir Petrov se întreba cine n-a avut de lucru şi a răspîndit zvonul cu privire la noua montare. « Cu siguranţă că Trenkov n-a putut să se abţină şi i-a spus acestei Afrodite Karamustakova, iar ea, cum era şi de aşteptat, s-a grăbit să se laude... Eh, am cap... de bărbat!...

Cineva deschise brusc uşa şi o izbi de perete, apoi o închise cu putere la loc. Ferestrele zăngăniră atît de tare, încît directorul sări în picioare, speriat. În birou se năpusti ca o... « scorpie »... Svetlana Peneva. Părul ei oxigenat flutura în jurul feţei sale desfigurate de mînie. Ea izbi cu amîndouă palmele în cristalul de pe birou, se aplecă spre directorul uluit de această « intrare » şi ţipă cît putu de tare:

— Aşa, ai? Karamustakova, ai? Nu, asta niciodată! Auzi?! Îşi ridică mîinile în sus, apoi le repezi din nou în cristalul de pe birou. — Vă bateţi joc de mine?! — Înşfăcă scrumiera de bachelită şi o pocni de perete. Cenuşa şi mucurile de ţigări se împrăştiară peste faţa şi cămaşa albă a directorului, care rămase năuc. — Plec, îmi dau de-mi-si-ia! — strigă Svetlana Peneva şi ochii ei bulbucaţi căutau cu înfrigurare alte obiecte tari. Întîi zbură cartea de telefon, apoi rapoartele lunare de activitate. — Asta-i o porcărie! — ţipă ea isteric şi se repezi la vaza cu flori.

— Inventarul! — strigă directorul şi făcînd un salt, strînse vaza la pieptul său.

---

[1] Kara — neagră.
[2] mustak — mustaţă.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Deodată Peneva se liniști, se așeză pe canapea și vorbi cu voce indiferentă:

— Aș vrea să știu dacă poate Karamustakova să joace un rol ca ăsta. Cu mișcările ei lenețe, cu lipsa ei totală de temperament... Hm, Karamustakova în Caterina! Nu așa se joacă rolul ăsta! Caterina o pot juca numai eu... Voi ridica problema la consfătuirea de producție, și acolo, în fața tuturor colegilor mă îndoiesc că veți putea nega că nu v-am dovedit pe «viu» cui trebuie să i se încredințeze rolul acesta. Numai că eu... eu știu că atuncea va fi prea tîrziu, fiindcă dumneavoastră nu îndrăzniți, da, da, ăsta-i cuvîntul, nu îndrăzniți să combateți capriciile și persoanele pe care le are în «vedere» tovarășul Trenkov, acest... acest...

Vladimir Petrov vru să-i amintească că numai cu doi ani în urmă ea însăși era preferată și... «văzută» în toate rolurile principale, dar Peneva izbucni pe neașteptate în plîns:

— Nu, nu se poate, nu se poate, dumneavoastră aveți un suflet nobil, dumneavoastră îmi veți lua apărarea!

La ieșire, parcă își aduse din nou aminte că trebuie să joace pînă la capăt rolul scorpiei și pe loc, își schimbă expresia tragică a feței cu una sălbatică, izbind cu cruzime pe Evelina Ezerska, o actriță corpolentă, care tocmai se pregătea să intre pe ușă. În clipa următoare, Svetlana Peneva avu grijă să trîntească ușa în așa fel, încît ferestrele să zăngănească din nou îngrijorător.

— Educație! — își strîmbă Ezerska buzele disprețuitor și porni cu pași mărunți spre directorul care sărise s-o întîmpine.

— Dragul meu Volodia — zîmbi ea larg și-l strînse la pieptul ei mare.

Cîndva, cu ani în urmă, al căror număr nu era amintit niciodată, jucaseră amîndoi într-o trupă ambulantă, iar într-o vacanță de vară făcuseră și o excursie pînă la Odesa.

Directorul se eliberă din îmbrățișarea ei și o conduse atent pînă la canapea.

— Ai văzut, Volodia, ce generație?! Pe nimeni nu mai respectă! Izbesc, trîntesc, își aranjează afacerile!... Pe cînd noi... cum eram noi?!... Ei Volodia, dragul meu, cînd mi-l amintesc pe răposatul meu Ezerski! Ce educație aleasă! Și ce artist era!... Nu pot să uit cum ne întîmpina publicul... cum ne conducea... flori... flori... și iar flori... buchete peste buchete și... numai roluri principale jucam...

— Da — fu de acord directorul.— A fost un artist minunat răposatul. Voi doi...

— Dar de ce noi doi?! — strîmbă din nas Ezerska. Păi el era peltic și, pe deasupra, se mai și bîlbîia. Se împiedica la fiecare «s» și eu eram nevoită totdeauna să i-o iau înainte cu replica mea ca să-l scot din încurcătură. Ce, nu-ți amintești?

— Ba da, îmi amintesc, cum să nu-mi amintesc?! Și cît de bine ne-nțelegeam! — încercă să schimbe directorul vorba. Tu de ce nu mai vii pe la noi? Vino neapărat. Manea o să se bucure.

— Cine o să se bucure? Manea? Eh, Volodia, Volodia!... Manea ta, de cînd e nevastă de director a devenit o... a devenit așa... E mai bătrînă ce-i drept decît mine... dar de ce atîtea ifose? Trebuie să recunoști Volodia, că ea niciodată n-a strălucit și dac-o mai luau unii în seamă, apoi, o făceau de dragul tău, numai de dragul tău. Dacă nu erai tu, nimeni n-o angaja! Și uite, a apucat și pensie, a ajuns și nevastă de director...

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

şi tot nu renunţă să joace ... şi nici n-are atîta bun simţ, să intre măcar la machiaj ... Ehei, dacă trăia Ezerski şi apuca să ajungă pînă la fotoliul directorial ... alta era acum situaţia!

Directorul îşi dădu seama că a încurcat-o rău de tot, îşi frecă mîinile stingherit şi îşi concentră cu încordare gîndurile pentru a găsi o altă temă de discuţie, mai puţin periculoasă. Dar Ezerska o găsi singură.

— E adevărat, dragul meu, că aţi distribuit rolurile din *Îmblînzirea scorpiei*, şi că rolul principal l-a primit Karamustakova? Le spun colegelor — nu se poate fetelor, ce naiba, Volodia e om deştept! Păi eu rolul ăsta l-am jucat încă din ... ehehe ... ştii tu bine, Volodia, din ce an! Numai eu pot fi « scorpia », — actriţă cu experienţă, rutinată, nu ca mucoasele astea care cu siguranţă că se strecoară aici la tine numai pentru asta ... Hei, ascultă ... ia vezi, că fetişcanele astea ... ia aminte, lasă, lasă, că te ştiu eu încă de pe vremea noastră ... Dar acum, acum are cine să ia apărarea cadrelor vechi. Da, da ... Ori voi fi eu Caterina, ori de nu ... A, bine că mi-am amintit ... ştii ceva Volodea? Tot juca pe vremuri Manea ta rolul Biancăi ... De ce nu i-l dai şi de data asta? Să-i faci şi ei o bucurie, acum, la bătrîneţe ... Că, doar, eu o voi juca pe Caterina! Altfel mă duc direct la tovarăşul ministru! Da, acolo, la Minister, Evelina Ezerska se bucură de toată preţuirea, nu ca aici ... Cît sînt de îndărătnică din fire, o să fac un astfel de scandal că ...

*

Seara tîrziu, Vladimir Petrov, cu-n zîmbet îndulgent pe faţă, începu să-l povestească soţiei sale cum Evelina vrea să joace în rolul Caterinei.

— Iar pe tine, Manicika, ce crezi, a avut grijă să te distribuie în ... Bianca, aşa ... ca altădată, cu ani în urmă ... rise directorul.

« Directoarea » care tocmai citea un roman, zvîrli cartea cît colo şi îşi împreună mîinile.

— Doamne, a dat în mintea copiilor, săraca! Femeia asta s-a scrîntit la cap! Ce mai, s-a ramolit de tot! Ei, dar nici nu-i de mirare, la anii ei! ... Eu nu te-nţeleg, Volodia, de ce o mai ţii în teatru? ... Nu i-ai spus imediat că eu voi juca pe Caterina?

— Cuuum?! — exclamă Petrov şi rămase cu gura căscată, fără să mai poată adăuga un cuvîntel, fiindcă nevastă-sa jucă de aşa manieră rolul ... scorpiei, încît ceea ce păţise în biroul său cu Svetlana Peneva i se păru o glumă nevinovată ...

*

A doua zi, tovarăşul director — în virtutea dreptului pe care i-l dă conducerea unică — aduse la cunoştinţă tuturor actorilor că stagiunea se va deschide tot cu o piesă clasică, tot de Shakespeare, dar nu cu o comedie, ci cu tragedia *Macbeth*. În distribuţie, în dreptul rolului principal femenin — lady Macbeth — colegii vor putea citi: Manea Petrova.

« Am scăpat de scorpii! » — răsuflă Petrov, uşurat, după ce semnă dispoziţia, dar, în aceeaşi clipă, se pocni cu palma peste frunte: « Dar dacă acum vor începe să vină la mine cu cuţite şi cu mîinile pline de sînge?! ... »

În romîneşte de VALENTIN DEŞLIU

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JULIUS DOLANSKÝ

CONCEPTUL DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

I. NOȚIUNEA DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Cred că noțiunea de literatură universală a fost suficient clarificată din multe puncte de vedere în discuțiile de pînă acum. Așa cum a arătat de curînd și profesorul V. N. Jirmunski [1], această noțiune este legată de dezvoltarea capitalismului. NU este o întîmplare faptul că despre « literatura universală generală » a vorbit în apusul vieții sale — la sfîrșitul deceniului al III-lea al sec. al XIX-lea — Goethe. El lega această noțiune de schimbul spiritual comercial liber (freier geistiger Handelsverkehr) și se referea la « relațiile strînse dintre francezi, englezi și germani ».

Atunci cînd au caracterizat în *Manifestul Partidului Comunist* domnia burgheziei și rolul ei în istorie, Marx și Engels au adoptat noțiunea de literatură universală tot ca un produs al capitalismului. Cuvintele lor sînt atît de importante pentru problema care ne interesează, încît trebuie să le cităm, chiar dacă sînt cunoscute: « Nevoia unei desfaceri tot mai largi a produselor ei, gonește burghezia pe tot întinsul globului pămîntesc. Ea trebuie să se cuibărească pretutindeni, să se instaleze pretutindeni, să stabilească legături pretutindeni. Burghezia a dat prin exploatarea pieței mondiale, un caracter cosmopolit producției și consumului din toate țările... În locul vechii izolări locale și naționale și a satisfacerii necesităților cu produse proprii se dezvoltă schimbul multilateral, interdependența multilaterală a națiunilor și acest lucru este valabil atît pentru producția materială, cît și pentru cea spirituală. *Produsele spirituale ale diferitelor națiuni devin bunuri comune.* Unilateralitatea și mărginirea națională devin din ce în ce mai cu neputință și *din numeroasele literaturi naționale și locale ia naștere o literatură universală* [2]. (Sublinierile lui J.D.).

[1] V. M. JIRMUNSKI Problemele studiului comparativ-istoric al literaturilor. Moscova 1961. Acolo se află și un citat mai amplu din « Convorbirile lui Eckermann cu Goethe ».
[2] K. MARX, F. ENGELS, Manifestul Partidului Comunist — Ed. politică, 1962, p. 36.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Clasicii marxismului și-au dat bine seama cum anume și de ce a luat naștere literatura universală. S-a născut din literaturile naționale și locale ca o nouă calitate, pe o treaptă superioară a dezvoltării sociale, atunci cînd marea industrie a creat piața mondială și a obligat astfel diferitele popoare, închistate mai înainte în vechea satisfacere a necesităților cu produse proprii, la schimbul multilateral și la interdependența multilaterală. În această situație și produsele activității spirituale ale diferitelor popoare au devenit un bun comun. Printre ele se numără și literatura, unul dintre cele mai iubite și mai căutate produse ale spiritului uman. Literatura era aceea care oferea posibilitatea relațiilor reciproce și a cunoașterii reciproce a vieții popoarelor, de care avea nevoie societatea capitalistă.

Acest caracter de clasă al conceptului de literatură universală era cît se poate de clar primilor ei propagatori. Nu degeaba a amintit Goethe că literatura universală se bazează pe «un schimb comercial spiritual mai mult sau mai puțin *liber*» (Handelsverkehr). Prima aceasta el introducea literatura, în spiritul liberalismului burghez, în sfera intereselor comerciale, și aceasta într-o perioadă în care piața mondială, o dată cu dezvoltarea industriei și mașinilor, căpăta o amploare mereu mai mare. După părerea lui Goethe la creerea unei literaturi universale trebuiau să contribuie toate popoarele. Dar deosebit de mult aștepta în acest sens de la strînsa colaborare dintre francezi, englezi și germani, adică dintre popoarele cele mai dezvoltate în lumea capitalistă de atunci. Caracterul burghez de clasă al literaturii universale și al apariției ei a fost clar explicat de autorii *Manifestului Partidului Comunist*. Ei au arătat și au demonstrat pentru prima dată că noțiunea de literatură universală constituie unul dintre rezultatele creerii pieții mondiale sub domnia burgheziei. Înainte nici nu putea fi vorba despre o literatură universală.

Ce se înțelegea deci prin conceptul de «literatură universală» în societatea capitalistă matură, care îi dăduse viață? Dacă ne este clar faptul că apariția literaturii universale a depins de creerea pieții mondiale și a decurs direct din ea, atunci putem deduce că există cîteva caracteristici de bază comune, valabile atît pentru noțiunea de piață mondială cît și — mutatis mutandis — pentru noțiunea de literatură universală.

Piața mondială, acel «magnus parens» al literaturii universale, se definește în mod obișnuit ca «*o reunire a pieților diferitelor țări, legate între ele prin schimbul de mărfuri*», «*caracterul pieții mondiale fiind determinat de condițiile economice ale țărilor participante*»[1]. Putem spune același lucru — mutatis mutandis — despre literatura universală?

Ce este aceea literatură universală? Și noțiunea de literatură universală cuprinde o «*reunire a literaturilor diferitelor țări, legate între ele prin schimbul reciproc de bunuri culturale*», și aceasta astfel încît «*caracterul literaturii universale este determinat de condițiile politico-culturale ale țărilor participante?*» Cu alte cuvinte: noțiunea de literatură universală înseamnă doar o reuniune *cantitativă* a diferitelor literaturi naționale, cuprinse în literatura universală? Decurge oare caracterul literaturii universale din caracterul specific al diferitelor literaturi naționale? Caracterul specific al literaturilor naționale trebuie privit cu necesitate ca un factor *calitativ*. Însuși numărul literaturilor cuprinse în noțiunea de literatură universală, deci cantitatea lor,

[1] Marea Enciclopedie Sovietică, 27, ed. II-a, Moscova 1954, pag. 576.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

contribuie în anumite împrejurări la modificarea calității. Cum s-a dezvoltat deci în trecut conceptul de literatură universală, și ce înțelegem astăzi prin literatura universală?

II. LEGILE DEZVOLTĂRII LITERATURII UNIVERSALE ÎN TRECUT

Din cele spuse cred că este clar faptul că noțiunea de literatură universală a apărut relativ tîrziu, o dată cu dezvoltarea capitalismului în prima jumătate a sec. al XIX-lea. Deci în multe țări diferitele literaturi naționale ajunseseră pe o treaptă superioară de dezvoltare și numai pe baza lor putea lua naștere literatura universală. Care au fost principalele legi ale dezvoltării ei?

Condițiile pentru creearea literaturii universale erau pregătite de mult, fiind, la rîndul lor, determinate de apariția și existența diferitelor literaturi naționale. Și au fost supuse legilor lor comune și generale. Am încercat în altă parte să arătăm care sînt principalele legi comune generale ale dezvoltării tuturor literaturilor, referindu-ne mai ales la literaturile slave [1]. Voi menționa aici cîteva dintre ideile cele mai importante, necesare tratării temei noastre.

Este unanim recunoscut faptul că la toate popoarele de pe întregul glob a existat și există din cele mai vechi timpuri o *creație populară orală*, folclorul. Acesta a înflorit peste tot, sub cele mai diferite forme, din cele mai vechi timpuri. Cîntecele populare lirice, epice și cînteccle pentru piesele populare, zicătorile, poveștile, povestirile, legendele etc., toate acestea le-au creat oamenii din toate țările din întreaga lume și în toate generațiile, după gradul diferit al fanteziei și al imaginației lor creatoare. Se poate vorbi despre această producție populară orală ca despre una din bazele literaturii universale? Nu există nici o îndoială că creația folclorică este răspîndită pe întregul glob, peste tot unde au trăit și trăiesc oameni. Dacă am considera literatura universală ca o simplă însumare, o reunire a tuturor literaturilor naționale, atunci creația populară orală ar reprezenta prima ei etapă de dezvoltare și anume cea mai largă în timp. Această etapă ar cuprinde multe mii de ani, poate zeci de mii de ani în trecut, de atunci de cînd oamenii au început să gîndească și să acumuleze experiență.

Dar este clar de la prima vedere că creația populară orală nu a creeat și nu a putut să creeze baza literaturii universale. În toate țările a fost delimitată spațial. S-a născut din nevoile și din tradițiile locale, care s-au răspîndit treptat asupra unor teritorii mai mari. Contactul cu lumea înconjurătoare și reciprocitatea schimburilor străine erau limitate la contacte personale întîmplătoare. Creația populară, în măsura în care era răspîndită și păstrată numai prin tradiție orală, a trezit în oameni dragostea pentru cuvîntul vorbit și pentru manifestările vorbite. Astfel au fost create premisele pentru creația literară în general. Iar aceasta s-a maturizat prin bogăția multilaterală a formelor verbale ale realității autohtone, a devenit un izvor nesecat de teme, legate pretutindeni nemijlocit de viața poporului. Creația populară a reprezentat astfel și reprezintă încă un izvor veșnic viu de noi impulsuri din care

[1] Vezi studiul *Legile generale comune ale dezvoltării literaturilor slave și neslave* — Culegerea de prelegeri a Comitetului Cehoslovac al slaviștilor pentru cel de al V-lea Congres Internațional al slaviștilor de la Sofia. Ed. Acad. de Știință Cehoslovacă. Praga.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

iau naștere diferitele literaturi naționale și de care depind, în ultimă instanță, și particularitățile calitative ale literaturii universale. Chiar dacă *creația populară orală*, răspîndită în toate țările lumii, nu a putut să crească prin ea însăși literatura universală, datorită limitării ei spațiale, ea *rămîne punctul de plecare și unul dintre izvoarele veșnice ale literaturii universale*. Cred că în aceasta constă prima lege a dezvoltării literaturii universale în general.

A doua lege, aparent la fel de evidentă, o constituie pentru dezvoltarea literaturii universale *cunoașterea scrisului*. Fără scris nu există și nu poate exista creație literară artistică. De-abia cunoașterea scrisului a făcut posibilă apariția diferitelor literaturi naționale. Dar omul a învățat foarte tîrziu să scrie. Cînd ? Acest lucru ni-l arată, pe baza faptelor istorice, un calcul simplu. Vîrsta omenirii este considerată în general egală cu 500 000 de ani. Dacă, pentru a obține mai ușor o imagine precisă, am scurta în acest interval uriaș de timp fiecare an la numai o oră, am vedea în această scară redusă a timpului, că dezvoltarea întregii omeniri ar fi avut loc în aproximativ cincizeci și șapte de ani și o lună! Cînd a învățat omul, reprezentantul întregii omeniri, să scrie și să citească ? Dacă ne vom gîndi la cele mai vechi documente scrise ale babilonienilor și asirienilor, atunci acest om al nostru le-a scris, în scara scurtată a timpului, abia cu nouă luni în urmă. Asta înseamnă că pînă la mai mult de cincizeci și șase de ani, a fost complet analfabet. Nu știa nici să scrie, nici să citească. De-abia în decursul celui de al cincizeci și șaptelea an — deci foarte de curînd — a făcut geniala descoperire a scrisului.

Din punctul de vedere al dezvoltării societății umane, toate literaturile naționale au luat naștere relativ recent. Au atins gradul superior al dezvoltării lor în ultimele mii de ani, majoritatea chiar în ultimele sute de ani. Nu e greu să întocmim un tabel care să indice în ce țări și cînd anume, în întreaga lume, au început să se folosească literele și cînd a început să se dezvolte literatura națională. De-abia în clipa aceea a fost creată premisa de bază pentru apariția și dezvoltarea viitoare a literaturii universale.

A treia lege a dezvoltării literaturii universale în trecut o constituie *apariția și dezvoltarea diferitelor literaturi naționale*. Este cunoscut faptul că toate aceste literaturi au constituit un produs al *societății împărțite pe clase*. Majoritatea lor a luat naștere în diferite faze ale feudalismului, multe s-au născut de-abia în capitalism. De aceea toate au avut în mod necesar un *caracter de clasă*, care s-a oglindit și în apariția și dezvoltarea literaturii universale. Chiar și cunoașterea literelor era legată de împărțirea pe clase a societății. Ca orice nouă invenție în trecut, primii care au stăpînit literele, peste tot în lume, au fost reprezentanții claselor dominante, care urmăreau să le folosească în interesul lor. Și creația orală a servit peste tot intereselor lor de clasă. În toate literaturile europene biserica juca un rol important, în feudalism avînd o poziție privilegiată, ca purtătoare a ideologiei dominante a claselor domnitoare. Biserica și feudalii au imprimat mult timp caracterul lor specific creației literare. De aici s-a ajuns la situația în care, în toate literaturile medievale, predomina pe de o parte tematica religioasă, pe de alta subiectele din viața familiilor domnitoare și curților lor.

Literatura feudală din toate țările Europei avea multe trăsături comune care decurgeau din însăși esența ei. În ciuda nenumăratelor lupte, în ciuda războaielor sîngeroase dintre ei, feudalii foloseau peste tot aceleași mijloace pentru a-și păstra și întări puterea. Acest fapt se oglindea și în literatură, prin alegerea temelor și prin crearea genurilor. Încă în feudalism producția literară a depășit astfel prin caracteristicile ei de bază, granițele feudelor

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

din diferitele țări. Cu tot caracterul specific ce decurge din condițiile sociale diferite din fiecare țară, toate literaturile evului mediu au prezentat o serie de trăsături comune.

Prin aceasta s-au deosebit fundamental de marile *culturi literare ale antichității*. Cele mai vechi literaturi cunoscute de istoria omenirii, au avut un pronunțat caracter național. Începînd cu a treia mie de ani înainte de era noastră s-a dezvoltat treptat producția literară în Babilon și Asiria, în Egipt, China, Palestina și India. Creația literară în continentul european nu depășește sec. al IX-lea î.e.n., cînd se pun bazele vechilor scrieri grecești, care prezintă și ele un caracter pur național.

Abia colonizarea greacă, puternicul imperiu roman și descompunerea în Imperiul roman de răsărit și Imperiul roman de apus au făcut posibilă pătrunderea mai intensă a culturii elino-latine în alte țări ale Europei, diferite din punct de vedere național. Majoritatea literaturilor medievale naționale din Europa au luat naștere sub influența nemijlocită a Bizanțului și a moștenirii lăsate de Imperiul roman de apus. Ceea ce le apropia era *ideologia comună a orînduirii feudale* — religia creștină, crescută din diferite rădăcini ale antichității. Antagonismul dintre biserica apuseană și cea răsăriteană — catolică și ortodoxă (pravoslavnică) — s-a reflectat cu necesitate și în diferitele literaturi naționale și a influențat substanțial caracterul lor general.

Toate aceste realități au contribuit din două puncte de vedere la procesul apropierii reciproce a diferitelor literaturi. În primul rînd, aici s-a creat baza comună pentru dezvoltarea ulterioară a scrierilor europene din evul mediu. Încă de atunci, din evul mediu feudal, a izvorît așa numitul *europocentrism*, adică concepția despre poziția privilegiată a culturii europene și a literaturilor europene, în timp ce creația de bună calitate din vechile regiuni culturale ale Asiei a rămas complet în afara intereselor Europei medievale. Numai sporadic și mai mult sau mai puțin întîmplător au pătruns aici cîteva lucrări mai importante din bogatul tezaur literar al Orientului.

Dacă în timpul feudalismului toate literaturile europene aveau o serie de proprietăți comune în ce privește alegerea temelor și prelucrarea lor artistică, pe de altă parte însă antagonismul dintre biserica apuseană și cea răsăriteană s-a oglindit în mod vizibil în întreaga viață culturală a țărilor respective și a creat și în rîndul literaturilor *două grupe independente*. Una dintre ele, legată de biserica apuseană, primea pentru producția ei impulsuri din *literatura scrisă în limba latină*. Aproape în întreaga regiune a Europei centrale și de vest s-a folosit mai întîi ca limbă literară latina, adică acea limbă pe care n-o putea înțelege nimeni în afara celor cîteva persoane cultivate din clasele feudale domnitoare. Dimpotrivă însă, în *estul Europei*, care primise creștinismul de la Bizanț, literaturile erau scrise în limbi ce puteau fi mai ușor înțelese de către popor, cel puțin în majoritatea acestor țări. În sec. al IV-lea are loc traducerea gotică a Bibliei de către Wulfil. Peste cinci sute de ani, pe vremea fraților din Salonic, Chiril și Metodiu, slava veche bisericească a început să unească regiunea Europei de est într-o unitate culturală mai strînsă. Și aici a avut loc un caz similar cu cel atît de frecvent întîlnit în cazul latinei, în Europa de vest. Slava bisericească a pătruns și pe teritoriul Romîniei de azi și a devenit, prin protecția orînduirii feudale, limba de cult bisericesc.

Pentru posibilitatea unei dezvoltări ulterioare — în direcția literaturii universale — epoca feudală a lăsat o moștenire însemnată, plină de contradicții interne. Satisfăcînd nevoile urgente ale claselor conducătoare, a dat naștere literaturilor din majoritatea țărilor europene. Toate se înrudeau între

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ele prin orientarea lor politico-ideologică. În același timp însă, se deosebeau în mod evident de creația din țările din afara Europei. Se legănau într-un europocentrism comod, care privea întru cîtva bănuitor la creația artistică de peste hotarele Europei, dacă se întîmpla să știe cîte ceva despre ea. La apropierea dintre diferitele literaturi europene, în cadrul apariției și al dezvoltării lor inițiale, a contribuit în mod substanțial și limba literară comună, în apus latina, în răsărit slava bisericească. Dar tocmai aici s-a manifestat în mod deschis una dintre contradicțiile de bază, generată de orînduirea feudală a Europei: antagonismul dintre așa numitul vest și est. Antagonismul care își avea rădăcinile în domeniul religios și bisericesc, a continuat să trăiască încă sute de ani, pentru ca în perioada nouă să capete și el un aspect nou.

Orînduirea feudală a avut un efect antagonic și asupra *relațiilor reciproce dintre literaturi*. În timp ce, pe de o parte, nu numai că făcea posibile dar cerea chiar relații reciproce între ele, atunci cînd propaga peste tot o tematică singulară în interesul claselor dominante, pe de altă parte ridica din aceleași motive bariere politico-ideologice între grupele de literaturi. Dar nu numai atît. Tendința universalistă a conducătorilor feudali de a crea culturi unitare, bazate pe unitatea bisericii și pe limba literară comună, era sortită eșecului, mai devreme sau mai tîrziu, în contact cu realitatea. Nicăieri nu s-a reușit să se păstreze limba literară neinteligibilă, pe care o introduseseră în literatură reprezentanții claselor dominante, numai pentru a servi intereselor lor. În toate țările *a avut loc în mod logic procesul naționalizării limbii* diferitelor literaturi. Peste tot, mai devreme sau mai tîrziu, a învins limba populară autohtonă ca instrument al creației artistice. Această emancipare lingvistică a constituit un pas necesar pe drumul progresului. Doar acolo unde în literatură stăpînea limba maternă s-au deschis porțile unei producții artistice multilaterale. Spre literatură au căpătat acces pături mai largi, atît sub formă de creatori ai noilor valori artistice, cît și sub formă de consumatori ai lor.

Abia prin dobîndirea caracterului național al limbii literare au apărut în toate țările respective literaturi cu adevărat naționale. Diferențierea lingvistică a însemnat oare o frînă în relațiile reciproce dintre literaturi? De sigur că nu. Prin ea a slăbit, și în cele din urmă a pierit, universalismul medieval. În schimb însă, s-a consolidat în mare măsură accesul nemijlocit al literaturii la viață.

Aceasta a avut și o altă consecință: *apropierea naturală dintre literaturile naționalităților înrudite și a limbilor înrudite*. Apropierea a început încă din timpul feudalismului timpuriu, între țările romanice și germanice din vestul Europei. O recoltă bogată în acest sens au adus mai ales scrierile slave, încă din cele mai vechi timpuri. Unirea diferitelor literaturi naționale în grupe, după naționalitate și înrudire lingvistică, nu a avut nimic comun cu orînduirea feudală și a decurs în cea mai mare parte împotriva voinței claselor dominante. Se sprijinea pe cu totul alte valori decît acelea pe care se obișnuise să conteze societatea feudală.

Înrudirea lingvistică a literaturilor naționalităților apropiate a cîștigat o importanță deosebită în momentul în care, odată cu descompunerea societății feudale și cu apariția relațiilor noi capitaliste, au început să se formeze *popoarele burgheze ale epocii noi*. Mai ales în țările care fuseseră supuse dominației claselor stăpînitoare străine și trăiseră, adesea timp de secole, sub dominație străină, ideea înrudirii naționale și lingvistice devenise neobișnuit de puternică, constituind un impuls pentru dezvoltarea literaturilor naționale cu ajutorul colaborării reciproce. După revoluția burgheză din Franța de

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

la sfîrşitul sec. al XVIII-lea şi după războaiele napoleoniene, ideea unităţii naţionale a zguduit mai ales ţările germane şi a pătruns şi în creaţia lor literară. La popoarele slave mai mici, lipsite de libertate, a căpătat o altă înfăţişare, aici elaborîndu-se un întreg program sistematic de dependenţă literară între ţările slave. Faptul că înrudirea naţională şi lingvistică este la fel de actuală şi în zilele noastre o dovedeşte exemplul numeroaselor popoare din Asia şi Africa, care, în lupta împotriva imperialismului colonizator, se adună în diferite grupări de interese şi pe tărîm cultural şi literar, pentru ca astfel să-şi întărească şi să-şi poată manifesta caracterul lor individual naţional, precum şi dorinţa lor de independenţă naţională.

Peste tot a avut loc în mod logic procesul emancipării culturale a diferitelor naţiuni şi a literaturilor lor. Dobîndirea caracterului naţional nu s-a limitat însă doar la latura lingvistică, ci a pătruns în toate componentele creaţiei literare, în concordanţă cu literaturile înrudite din punct de vedere naţional. Această reunire a diferitelor literaturi în grupe mai mari, după înrudirea naţional-lingvistică a fost fructul capitalismului într-o perioadă în care burghezia tuturor ţărilor a avut nevoie — mai devreme sau mai tîrziu — să-şi întărească prin cele mai diferite mijloace piaţa ei naţională. Astfel a devenit şi literatura o reflectare a intereselor de clasă ale burgheziei şi a luptelor provocate de concurenţă pe scară internaţională. Din punctul de vedere mondial şi în perspectiva viitoarei literaturi universale, era vorba despre o *altă treaptă a dezvoltării dialectice:* pe de o parte *puternica naţionalizare a diferitelor literaturi şi, decurgînd din aceasta, diferenţierea multinaţională;* şi pe de altă parte *apropierea mai strînsă dintre literaturile înrudite din punct de vedere naţional şi lingvistic, în grupe colective mai mari,* între care nu odată fuseseră ridicate intenţionat barierele artificiale ale intereselor naţionale.

Dezvoltarea furtunoasă a societăţii în feudalism şi capitalism a provocat în multe ţări din întreaga lume o serie de evenimente zguduitoare, care le-au influenţat puternic soarta. Războaiele de cucerire şi rezultatele lor distrugătoare, înrobirea popoarelor de către cuceritorii şi colonizatorii străini, lupta popoarelor subjugate pentru libertate naţională, răscoalele populare împotriva exploatării autohtone, lupta continuă pentru existenţă, împotriva vitregiei condiţiilor naturale şi a nenumăratelor greutăţi, ca şi bucuria provocată de diferitele succese şi victorii sociale, de speranţa comună într-un viitor mai bun etc., au apropiat multe ţări, care se aflau — pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp — în aceeaşi situaţie socială. Toate aceste realităţi exterioare s-au reflectat, cu intensitate diferită, şi în literaturile naţionale. I-au inspirat pe creatori spre o tematică similară şi i-au dus la alegerea unor mijloace artistice similare, adaptate însă întotdeauna condiţiilor sociale autohtone şi tradiţiilor locale.

În seria literaturilor naţionale găsim foarte multe trăsături şi caracteristici comune care decurg din *poziţia geopolitică a ţării respective, din vecinătatea ei nemijlocită cu alte ţări,* adesea diferite din punct de vedere naţional şi lingvistic, dar legate pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă prin destine comune. Se înţelege de la sine că un rol hotărîtor a jucat în toate acestea orînduirea socială şi interesele identice ale claselor sociale. Vecinătatea geografică nemijlocită a făcut posibile şi a creat relaţii culturale, şi deci şi literare, cu mult mai intense, în interiorul unor mari regiuni teritoriale, aşa cum sînt literaturile diferitelor popoare din vestul Europei, sau din centrul şi răsăritul Europei, literaturile peninsulei scandinavice sau ale Balcanilor. Grupe analoge de literaturi, cu caracteristicile lor specifice, găsim în diferite zone

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

şi regiuni ale Asiei, Africei, Americii de Nord şi de Sud, ca să nu mai vorbim despre Australia cu literatura ei scrisă în limba engleză.

Diferitele literaturi naţionale din aceste regiuni geografice prezintă foarte multe caracteristici comune, mai ales în cazul în care ţările lor au fost sau sînt unite într-o *singură formaţie statală*. La noi, în centrul Europei, găsim un număr mare de astfel de trăsături comune la literaturile diferitelor popoare care s-au dezvoltat timp de cîteva sute de ani sub dominaţia dinastiei habsburgice. Puterea duşmanului comun a obligat toate popoarele subjugate să recurgă la o apărare comună. De aici iau naştere în toate literaturile fostului imperiu Austro-Ungar o serie de trăsături înrudite, caracteristice luptei pentru independenţa naţională.

Nespus de complexă şi de pestriţă era deci situaţia literaturilor din întreaga lume înaintea apariţiei *literaturii universale*. Atunci cînd burghezia îmbogăţită a început să cuprindă întregul glob pămîntesc, pentru a-şi lărgi piaţa de desfacere a produselor ei şi pentru a încheia noi legături comerciale, s-a ciocnit peste tot de caracterul naţional şi local. Cu această închistare locală şi naţională s-a ciocnit în mod necesar şi în domeniul culturii şi literaturii. Dacă a vrut să cîştige şi creaţia literară de partea dezvoltării cosmopolite a producţiei şi consumului său, a trebuit să ceară şi literaturii un caracter universal, care să sprijine contactul multilateral şi dependenţa reciprocă multilaterală dintre popoare, în folosul intereselor ei.

Dar această literatură universală purta puternica amprentă a moştenirii trecutului. Cuprindea toate caracteristicile de bază care decurgeau din legile dezvoltării anterioare ale diferitelor literaturi naţionale, atît din timpul feudalismului, cît şi din perioada domniei burgheziei. Şi literatura universală, în accepţia burgheziei, trebuia să fie şi a fost o literatură cu un puternic caracter de clasă. În funcţie de aceasta au fost interpretate toate manifestările din diferitele literaturi naţionale şi s-a ales din ele, «în mod critic», doar ceea ce convenea conducătorilor burghezi. Fiindcă centrul de greutate al societăţii capitaliste continua să rămînă în Europa apuseană, şi această literatură «universală» se orienta în mod europocentrist, mai ales spre ţările Europei de vest. Nu a depăşit cu mult în acest sens cele spuse la sfîrşitul deceniului al treilea al secolului trecut de către Goethe, atunci cînd în discuţia avută cu prietenul său, cerea o mai strînsă colaborare între francezi, englezi şi germani, pentru înflorirea literaturii universale. Din vechiul antagonism dintre biserica latină apuseană şi moştenirea ortodoxă răsăriteană a Bizanţului conflict existent în cadrul ideologiei feudale, literatura universală burgheză a reînviat şi a accentuat antagonismul dintre aşa numita cultură apuseană şi cea răsăriteană, neîncercînd să-şi ascundă simpatia pentru aşa numitul Apus.

Dacă burghezia, în timpul tinereţii sale, a contribuit în primul rînd la dobîndirea caracterului naţional de către producţiile literare ale diferitelor ţări şi la unirea literaturilor naţionale în grupe mai mari după înrudirea lor naţional-lingvistică, o dată cu apariţia pieţii mondiale, unilateralitatea şi delimitarea naţională a devenit pentru ei nu numai incomodă, ci direct dăunătoare. În numele caracterului universal a introdus de aceea şi în literatură o nouă calitate — cosmopolitismul denaţional. Nu s-a străduit în nici un fel să rezolve contradicţiile ce se adînceau între literaturile naţionale din diferite regiuni geografice. Literatura universală, aşa cum o înţelegea burghezia, rămînea limitată în primul rînd la vechile centre ale culturii burgheze. Pe harta literară a lumii multe locuri albe arătau acest lucru: spaţiile largi ale colo-

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

niilor imperialiste, în care oamenii de culoare nu aveau voie să învețe nici să scrie nici să citească, pentru ca colonizatorii albi să se poată lăuda cu cultura lor « universală ».

III. LEGILE DEZVOLTĂRII LITERATURII UNIVERSALE ÎN PERIOADA ACTUALĂ

Vechiul concept de literatură universală, așa cum l-a creat burghezia pentru interesele ei, trăiește încă și astăzi peste tot unde burghezia a rămas încă clasă dominantă și unde și cultura se dezvoltă sub dictatura ei. « Literatura universală », așa cum o înțeleg ei, trebuie să ajute consolidării civilizației « apusene » a așa numitelor popoare « atlantice » în lupta împotriva « pericolului bolșevic », adică împotriva socialismului și a comunismului.

Dar așa cum, cîndva, burghezia a luat locul feudalilor la conducerea societății și și-a imprimat caracterul ei specific și în literatură, tot așa în perioada nouă — odată cu procesul de nestăvilit al democratizării culturii — a pătruns în toate domeniile artei *clasa muncitoare*, partea cea mai progresistă a omenirii și pionierul viitorului ei mai bun. În toate locurile unde a învins clasa muncitoare se schimbă substanțial și concepția despre literatura universală. Aceasta este legată de raportul nou, incomparabil mai profund și mai real, dintre om și cele mai de seamă valori ale muncii și spiritului uman. Doar așa își poate îndeplini literatura pe deplin nobila ei menire.

Care sînt cele mai importante legi ale dezvoltării literaturii universale în perioada actuală ? Nu pot fi decît așa cum ni le prezintă realitatea zilelor noastre. Cred că pot fi pe scurt exprimate, pe baza celor spuse pînă acum, în felul următor:

În zilele noastre există *două noțiuni de literatură universală :* vechea concepție burgheză, care urmărește interesele de clasă ale capitalismului și ale marilor puteri imperialiste apusene. Împotriva ei se formează o concepție nouă, determinată de noua lume a socialismului și comunismului și orientată în spiritul adevăratei democrații, spre libertatea și egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor din întreaga lume. Această nouă noțiune de literatură universală vrea să slujească tuturor oamenilor muncii de pe întregul glob. Ea cere ca scriitorii tuturor popoarelor să contribuie prin creația lor artistică la construirea unei societăți mai bune, la înnobilarea omului, la înfrățirea dintre oameni și la o pace trainică. De colaborarea pe plan internațional dintre toți scriitorii depinde dezvoltarea în viitor a literaturii universale.

Cu toate că există aceste două concepții, date de situația actuală a lumii și a societății omenești, *există o singură literatură universală*. La început am arătat că noțiunea de literatură universală poate fi definită ca o reunire a literaturilor diferitelor țări, unite între ele prin schimbul de bunuri culturale, caracterul literaturii universale fiind determinat de condițiile politico-culturale ale țărilor respective. Această definiție a reieșit din concepția despre piața mondială unică, care a făcut posibilă și apariția literaturii universale, atunci cînd a îndepărtat vechea limitare locală și națională. De la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial există două sisteme economice mondiale și două piețe mondiale: sistemul socialist și sistemul capitalist. Descompunerea pieței mondiale unice și apariția celor două sisteme economice mondiale nu a împărțit

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

însă literatura universală în două părți diferite. Nu trebuie să ne imaginăm în nici un caz existența a două literaturi universale de sine stătătoare. Se dezvoltă și se va dezvolta și mai departe literatura universală ca un singur întreg.

Dar descompunerea pieții mondiale unice, determinată de criza generală a capitalismului și *existența a două sisteme economice mondiale*, arată clar că în mod necesar s-a ajuns și la *modificări de bază în conceptul de literatură universală* și aceasta atît în ce privește cantitatea, cît și calitatea.

După cum am văzut mai înainte, concepția burgheză despre literatura universală răspundea foarte exact concepției legate de piața mondială unică. Cuprindea în noțiunea de literatură universală numai literaturile naționale ale acelor țări care, în funcție de interesele lor, erau legate între ele prin schimbul de bunuri culturale. După intensitatea intereselor economice se conduceau și relațiile reciproce literare și culturale. Din ele decurgea și aprecierea diferitelor literaturi naționale ca părți componente ale literaturii universale.

Dacă, dimpotrivă, pornim de la principiile egalității în drepturi a tuturor popoarelor, se înțelege de la sine că *în întregul literaturii universale trebuie să includem literaturile tuturor popoarelor lumii*. Este neîndoielnic faptul că în multe țări, aflate pînă nu de mult sub dominația colonialistă nu s-a putut dezvolta încă pe deplin o creație artistică. Există încă țări în care majoritatea oamenilor nu știu să scrie și să citească. După informațiile UNESCO din anul 1962, la această primară cucerire a civilizației nu a ajuns încă aproape o jumătate din omenire. În lume au rămas pînă astăzi, din populația adultă de 1,6 miliarde, patruzeci și patru la sută adică șapte sute de milioane analfabeți. Nici perspectivele pentru viitorul apropiat nu sînt mai bune. La conferința UNESCO care va avea loc la Paris în noiembrie anul curent, opinia publică va afla că pînă acum în medie pe întreaga lume nu pot învăța să scrie și să citească mai mult de jumătate dintre copiii care ar trebui să meargă la școală. Cincizeci și doi la sută din acești copii nu au posibilitatea să frecventeze școala primară.

Așa arată civilizația în apogeul epocii în care burghezia apuseană a îndrăznit să vorbească despre «literatura universală». Pentru cine trebuia să fie scrisă o astfel de literatură? Pentru acel uriaș număr de analfabeți? Și ar putea cu adevărat un democrat cinstit să aștepte cu conștiința curată ca din cei cincizeci și doi la sută copii analfabeți să crească creatorii noilor valori artistice și literare? Să aștepte ca ei să îmbogățească «literatura universală»?

De aceea, printre principalele sarcini ale dezvoltării literaturii universale în epoca actuală, se numără și ajutorul care trebuie acordat lichidării analfabetismului și a cauzelor lui sociale, dacă literatura universală vrea să fie într-adevăr o reunire a literaturilor naționale din toate țările planetei noastre. Aceasta înseamnă că și operele artistice ale scriitorilor de cele mai diferite naționalități vor atrage cu mult mai sistematic și mai intens atenția asupra problemelor așa numitelor țări înapoiate. Trebuie să facem totul pentru ca toate popoarele lumii să poată trăi într-un mod civilizat și să poată contribui la creația literară mondială.

Prin lărgirea noțiunii de literatură universală la reunirea tuturor literaturilor naționale, nu se schimbă numai cantitatea ei. Modificarea cantității, aduce în același timp în literatura universală o serie de *noi trăsături calitative*. Temele și genurile literare se înmulțesc odată cu venirea noilor literaturi naționale, care pînă nu de mult rămăseseră în afara atenției mondiale. Din

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

țările mai puțin dezvoltate, în care creația literară este rămasă încă în urmă se ivesc comori inepuizabile de creații populare, păstrate înainte doar prin tradiție orală. Ceea ce a folosit majoritatea literaturilor europene încă în trecutul ei, ori de cîte ori se îndrepta spre folclorul autohton, devine o sursă de inspirație și un îndemn pentru scriitorii și poeții din țările mai puțin dezvoltate ale celorlalte continente: arta complexă a poporului lor. Și împreună cu aceasta, și mărturia tristelor experiențe cîștigate în vremurile de robie și de regim colonial. Simfonia infinită și policromă a diferitelor glasuri ale diferitelor popoare din literatura universală răsună de acorduri și tonuri mereu noi. Și aceasta e una din legile dezvoltării ei în epoca actuală.

Pe *harta literară a lumii*, în această nouă concepție, trebuie ca în viitorul apropiat să nu mai existe nici un loc liber. Peste tot unde trăiesc oameni există în același timp și o cantitate inepuizabilă de experiență de viață care cere să fie prelucrată artistic. Literatura universală nouă trebuie să reflecte și să oglindească artistic viața oamenilor de pe întregul glob pămîntesc. Și care va fi urmarea ? Mai devreme sau mai tîrziu, *sfîrșitul oricărui fel de europocentrism*. Așa cum vă convinge o simplă privire aruncată asupra globului, care arată cît de absurd este să se considere Europa — și mai ales numai partea ei apuseană — ca fiind centrul privilegiat al întregii lumi, se va termina această îngîmfare copilărească și în ceea ce privește literatura universală. E adevărat că țările Europei au dat culturii mondiale personalități gigantice cum au fost Homer, Dante, Shakespeare, Goethe, V. Hugo, Lev Tolstoi etc. Dar oare nu a avut și restul lumii un Confucius, un Li Po, un Firdusi, un Hafiz, un Rabindranath Tagore, un Nazim Hikmet, un Pablo Neruda și mulți alții, ale căror opere mărețe ne-au fost adesea păstrate anonim ?

O dată cu dispariția europocentrismului, în mod legic va dispărea dezvoltarea literaturii universale și *împărțirea creației artistice literare în funcție de punctele cardinale*, în *opoziția dintre Est și Vest*. Această prejudecată moștenită din timpurile feudalismului și-a jucat de mult rolul istoric și burghezia apuseană a puterilor imperialiste se străduiește în zadar s-o păstreze în viață sub numele « civilizației atlantice» și luptei anticomuniste. În literatura universală — la fel ca în întreaga viață socială contemporană — nu se pot cu nici un chip împărți omenirea și cultura umană după drumul soarelui. Desemnarea unor grupe de mai multe literaturi naționale după punctele cardinale poate avea pe viitor numai un sens auxiliar, analog altor termeni geografici, inclusiv numelor diferitelor continente.

Dacă se mai folosesc încă și în concepția burgheză despre literatură universală noțiunile de Est și Vest, este vorba despre cu totul alt ceva: despre *contradicția de bază* care împarte astăzi societatea umană în *două lumi*, în *două sisteme economice* și în *două culturi*. Aceasta este o contradicție de neîmpăcat între lumea nouă și cea veche, între socialism și capitalism, între progres și reacțiune, între libertate și înrobire, între pace și război, între viață și moarte. Această contradicție de principiu este adînc reflectată și în literatura universală contemporană. Pe întreaga ei întindere, în toate literaturile naționale, ia de aci naștere o ascuțită *luptă ideologică, lupta dintre cele două culturi*.

Linia de demarcație între cele două lagăre nu corespunde cu granițele statale. Nici nu s-a lăsat între cele două părți o cortină fantastică de fier despre care vorbește burghezia capitalistă. Această luptă se duce cu mai multă sau mai puțină intensitate în interiorul tuturor țărilor, care încă nu și-au deschis drumul spre socialism. Cîmpul de bătaie îl constituie în multe

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

cazuri — după cuvintele poetului ceh S. K. Neumann — cunoştinţa şi conştiinţa fiecărui om în parte. Literatura universală contemporană ne dă o mulţime de dovezi în acest sens. Cei mai de seamă artişti ai cuvîntului, poeţi, prozatori şi dramaturgi stau şi în ţările capitaliste alături de noi.

Este vorba aici despre o contradicţie legică pentru dezvoltarea literaturii universale în perioada actuală. Dacă fiecare literatură a avut de la apariţia ei întotdeauna un caracter de clasă, acum antagonismele de clasă s-au ascuţit pe scară mondială. Lupta dintre cele două culturi — progresistă şi reacţionară — se reflectă în toate literaturile naţionale ale lumii capitaliste şi se face auzită din cînd în cînd şi în ţările socialiste.

În evoluţia ei bruscă şi dramatică, slăbesc treptat şi *dispar celelalte contradicţii*, pe care creaţia literară din toate ţările le-a moştenit de la trecut. Este vorba în primul rînd despre *naţionalismul burghez*, cîndva atît de răspîndit în multe din literaturile naţionale. Numai reacţiunea manifestă mai găseşte încă curajul să exprime şi în paginile operelor literare naţionalismul şovin, pentru ca prin el să ascundă adevăratele ei ţeluri, aşa cum se întîmplă în cazul revanşarzilor vest-germani. Şi mai vădit pierd teren *rămăşiţele feudalismului:* zelul religios, spiritul bisericesc, care cîndva influenţau şi contaminau producţia literară. Dispar mereu mai mult şi deosebirile şi contradicţiile create între diferitele literaturi naţionale de către formaţiile statale existente în trecut, de exemplu în Europa Centrală de către monarhia Habsburgilor.

Dezvoltarea literaturii universale în perioada actuală cere dimpotrivă o cît mai mare *înflorire a specificităţii naţionale* a tuturor literaturilor. Numai operele literare profund naţionale şi legate de viaţa oamenilor muncii din ţările respective pot aduce o mărturie demnă de crezut despre realitate şi pot crea valori artistice durabile. Nu cosmopolitismul antinaţional şi incolor, aşa cum îl propaga literatura universală burgheză, ci patriotismul arzător, sensibil la nevoile ţării sale, poate spera că va ajunge pînă în cele mai depărtate colţuri ale lumii. Prin aceasta se înţelege un patriotism îndreptat prietenește şi spre celelalte popoare ale lumii. Un patriotism pătruns de spiritul internaţionalismului socialist şi gata să contribuie la lupta pentru eliberarea altor popoare asuprite.

În literaturile naţionale ale ţărilor socialiste este general recunoscut principiul că o operă literară cu adevărat bună este *naţională în formă şi socialistă în conţinut*. Chiar dacă nu ne putem încă aştepta ca scriitorii progresişti din lumea stăpînită de imperialişti să aibă o ideologie socialistă, totuşi ei îşi îndeplinesc menirea faţă de literatura universală nouă atunci cînd creează în spiritul poporului şi ţării lor, în legătură cu masele de oameni ai muncii. Faptul că şi pentru arta lor realismul socialist, prin bogăţia lui de subiecte şi forme, deschide perspective grandioase, o arată cantitatea de opere noi scrise în cele mai diferite limbi ale globului pămîntesc.

Literatura universală în accepţia nouă, progresistă, democratică şi socialistă se află abia la începutul dezvoltării ei. Legile ei se desemnează cu încetul prin generalizarea cu grijă a experienţelor de pînă acum. Adesea ne apar mai degrabă ca tendinţe vizibile, decît ca realităţi bine determinate. Dar este clar chiar şi astăzi că literatura universală reprezintă, din punctul de vedere al prezentului, un fenomen extrem de complex şi diferenţiat din punct de vedere literar. Reflectînd şi exprimînd contradicţia de bază a epocii noastre, contradicţia dintre cele două sisteme — socialist şi capitalist, literatura este

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

chemată să-şi spună cuvîntul în lupta ideologică dintre cele două culturi. Chiar astăzi este clar de partea cui se află avantajul moral şi garanţia viitorului. Literatura contribuie substanţial la apropierea dintre popoare. Prin cei mai de seamă reprezentanţi ai ei, din cele mai diferite colţuri ale lumii, contribuie la ridicarea unui om nou. Elimină vechile contradicţii dintre popoare şi dintre grupele de literaturi naţionale, grăbind astfel apariţia şi creşterea noilor popoare socialiste. Pe ruinele sistemului colonial al imperialismului, oferă pentru prima dată în istoria societăţii omeneşti o deplină valorificare a creaţiei literare a acelor ce pînă nu de mult fuseseră exploataţi şi umiliţi. Şi în ciuda demenţei militariste a epocii atomice, tocmai ea, prin mijlocirea cuvîntului artistic, contribue la coexistenţa paşnică dintre cele două sisteme mondiale. Îi învaţă pe oameni să fie prieteni şi ne învaţă respectul faţă de om. Îndeamnă la colaborare şi la ajutor reciproc. Deschide ochii, mintea şi inima. Există oare o misiune mai frumoasă ?

MEMORIE CULTURALĂ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

DUBLĂ AUTOBIOGRAFIE

DE

I. ILF
şi
E. PETROV

E un lucru destul de dificil să scrii autobiografia autorului romanului *Douăsprezece scaune*. În primul rînd pentru că acest autor s-a născut de două ori, la 1897 şi la 1903. Pentru prima oară, acest autor s-a născut în chipul lui Ilya Ilf, a doua oară în chipul lui Evgheni Petrov.

Ambele evenimente s-au petrecut în oraşul Odessa.

În felul acesta, încă din vîrsta fragedei copilării, autorul a dus o viaţă dublă. În timp ce una din jumătăţile autorului se mai lăfăia în scutece, cealaltă număra şase ani şi se cocoţa pe gardul cimitirului pentru a rupe flori de liliac. Această dublă existenţă a durat pînă la 1925 cînd cele două jumătăţi s-au întîlnit pentru prima oară la Moscova.

Ilya Ilf s-a născut în familia unui funcţionar de bancă şi în 1913 a absolvit o şcoală tehnică. După aceea a intrat în cîmpul muncii şi a lucrat la un institut de proiectări, apoi la telefoane, la o uzină de aviaţie şi la o fabrică de granate de mînă. Mai apoi, a fost funcţionar la un birou de statistică, redactor al revistei umoristice *Sindetikon*, unde a publicat versuri sub pseudonim femenin, contabil şi apoi membru al Prezidiului asociaţiei poeţilor din Odessa. După ce şi-a făcut bilanţul, a văzut că acesta înclină spre activitatea literară şi nu spre cea contabilicească, astfel că, în 1923, Ilf a venit la Moscova unde şi-a găsit profesiunea definitivă. A devenit scriitor lucrînd la diferite ziare şi reviste umoristice.

Evgheni Petrov s-a născut în familia unui profesor şi, în 1920, a terminat liceul clasic. În acelaşi an, a devenit corespondent al Agenţiei telegrafice din Ucraina. După aceasta, timp de trei ani a fost inspector judiciar. Prima lui operă literară a fost un protocol pe care l-a alcătuit examinînd cadavrul unui bărbat necunoscut. În 1923, Evgheni Petrov s-a mutat la Moscova unde şi-a făcut studiile. Paralel îşi desfăşura activitatea de ziarist, colaborînd la ziare şi reviste umoristice. A publicat şi cîteva volumaşe cu schiţe umoristice.

După toate aceste aventuri, cele două părţi au reuşit în sfîrşit să se întîlnească. Rezultatul nemijlocit a fost apariţia romanului *Douăsprezece scaune*, scris în 1927 la Moscova.

În cazuri similare se pune de obicei întrebarea cum de reuşesc autorii să scrie împreună. Celor curioşi de a afla răspunsul le putem cita cazul cîntăreţilor care cîntă duete fără a întîmpina nici un fel de dificultăţi.

După *Douăsprezece scaune* am publicat nuvela satirică *O personalitate cristalină* şi două serii de nuvele groteşti: *Neobişnuitele întîmplări din viaţa oraşului Kolokolamsk* şi *O mie şi una de zile, sau noua Sheherezadă*.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Actualmente scriem romanul *Marele combinator* și lucrăm la nuvela *Olandezul zburător*. Facem parte din grupul literar de curînd format « Clubul trăzniților ».

Cu toate că, în genere, ne caracterizează înțelegerea și concordanța în acțiune, fiecare dintre noi se manifestă uneori și prin fapte profund individuale. Așa de pildă, Ilya Ilf s-a căsătorit în 1924, iar Evgheni Petrov în 1929.

ILYA ILF, EVGHENI PETROV

25 iulie 1929
Moscova

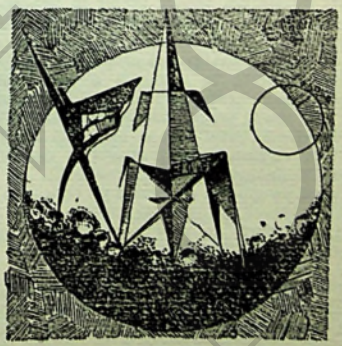

MEMORIE CULTURALĂ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

TAMARA GANE

EPOSUL DESȚELENIRII PĂMÎNTURILOR

Ori de cîte ori pe scara valorilor create de literatura realismului socialist se ivesc fenomene noi solicitîndu-ne interesul, investigarea lor implică confruntări cu realitățile care le-au generat. Încă marele Tolstoi, într-o continuă controversă cu sine însuși, veșnic frămîntat de problemele grave ale existenței umane, adăuga la cunoscuta-i cugetare: *Orice operă de artă este o dezvăluire a frumosului* și acest adevăr, ajuns primordial în estetica vremii noastre: *Nu există har artistic, oricît de tumultuos ar fi el, care să-l scutească pe scriitor de a participa la viața socială.*

Confruntarea operei de artă cu realitatea socială este proba cea mai sigură a autenticității și, ca atare, a perenității ei în timp. Cu atît mai mult, o asemenea probă se impune în cazul unor evenimente epocale, a căror semnificație istorică investește literatura cu nobila misiune de a le evoca cu modalitățile specifice artei și a le perpetua astfel în conștiința oamenilor, din generație în generație. În acest sens, valorificarea pămînturilor virgine și înțelenite din ținuturile răsăritene ale Uniunii Sovietice nu constituie numai un simplu aspect major în procesul de desăvîrșire al construcției comuniste, ci un fenomen de anvergură uriașă, fără precedent în istoria societății omenești. Făcînd acum un an, cu prilejul vizitării acestor ținuturi, unde se desfășoară grandioasa epopee a desțelenirii, bilanțul rezultatelor obținute în decursul a șase ani (1954—1960), N. S. Hruşciov exprima dezideratul ca în artă și literatură *să fie oglindită mai pregnant și cu mai multă plenitudine viața colhozurilor și sovhozurilor de pe pămînturile desțelenite, felul cum se valorifică bogățiile în noi și noi regiuni ale țării.* Din cuvîntul rostit atunci în centrul țelenișului din Kazahstan — orașul Țelinograd (fost Akmolinsk), se desprind cîteva cifre concludente, dacă ne gîndim că numai pe teritoriul acestei republici au fost fertilizate douăzeci și cinci de milioane cinci sute de mii de hectare de pămînt, în afară de alte aproape șaptesprezece milioane de hectare devenite arabile în diferite raioane din cuprinsul întregului ținut.

Cum cifrele își au limbajul lor, care pentru noi astăzi nu este lipsit de poezie, e greu să nu reproducă și alte cîteva date semnificative, căci, după cum a spus tovarășul Hruşciov, aceste cifre nu sînt abstracte: *Dacă ne gîndim bine... în dosul lor se află oameni, destinele și munca a milioane de oameni sovietici, făuritorii prosperității întregului popor, creatori ai bogăției noastre naționale.* Într-adevăr, în acest relativ scurt interval (dovadă că factorul timp este subordonat celui al inițiativelor și energiilor umane), populația din Ținutul pămînturilor desțelenite a crescut cu 1 milion 185 mii de oameni (la data respectivă, deci acum peste un an și jumătate!). În sovhozuri și colhozuri, lucrează peste 200 000 de mecanizatori, iar aproximativ 50% din ei sînt oameni cu studii superioare sau medii;

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Oameni, deci! În spatele acestor cifre impresionante trebuie să desluşim oamenii vii. Fiecare cu destinul lui personal, cu dorinţe şi pasiuni, uneori în congruenţă, alteori în ciocnire cu marea masă a colectivităţii, care cu toată compoziţia ei eterogenă din punct de vedere psihologic, caracterologic, al vîrstei, al preocupărilor etc., se încheagă într-o forţă de monolit, propulsată de un singur ţel şi de o voinţă unică — aceea de a învinge!

Care este raportul literaturii faţă de acest fenomen al realităţii, covîrşitor prin eficienţa lui concretă, practică, pe plan economic şi politic, prin implicaţiile complexe în forul interior al omului, ca şi prin unicitatea lui istorică?

Care este poziţia creatorilor de valori artistice în faţa acestui spectacol de proporţii nemaivăzute? Nu sînt ei chemaţi să dea răspunsuri la zeci de întrebări, la situaţii noi, de multe ori dificile, în care conflictele, o dată declanşate, potenţează la maximum dramatismul unor eforturi eşuate, sau succesele ameţitoare ale izbînzei? Atîtea şi atîtea probleme, aspecte care abia se cristalizează, ca în orice momente de cotitură, de prefaceri structurale, cînd în durerile facerii se naşte *noul*. Căci este vorba, propriu-zis, de făurirea unei lumi noi — proces pe cît de măreţ pe atît de anevoios, în desfăşurarea cărula cotidianul capătă alte dimensiuni, iar sub impulsul ritmului vertiginos al transformărilor este înfrîntă rutina, inerţia, stagnarea, toleranţa faţă de metodele de muncă învechite. Tot ce-i perimat se cerne; în virtutea legii progresului, triumfă concepţiile noi, o nouă mentalitate; se statornicesc relaţii de un înalt umanism între membrii colectivităţii.

Asistăm, aşadar, nu numai la o «revoluţie în geografie, în agricultură», cum se exprimă eroul central al romanului lui M. Bubennov, *Stepa Vulturilor*, ci la o adevărată revoluţie în conştiinţă, în gîndire, în tot ce afectează direct viaţa spirituală complexă a omului contemporan.

A arăta modul organic al acestor prefaceri revoluţionare, a le dezvălui esenţa şi adîncimea, fără a cădea în descriptivism, în contemplarea aspectelor exterioare, de faţadă, nesemnificative deci — iată sarcina care incumbă celor ce mînuesc condeiul pentru a fi la înălţimea imperativelor istorice ale vremii lor, atît de limpede formulate, precum dăltuirea statuară a marmorei, într-un pasaj al Raportului de activitate al C.C. al P.C.U.S. la Congresul al XXII-lea: «În stepele nesfîrşite ale Kazahstanului, Siberiei, regiunii Volgăi, Uralului şi altor regiuni răsăritene au fost desţelenite şi puse în slujba poporului 41 000 000 ha de noi terenuri. În prezent, pămînturile desţelenite dau peste 40% din întreaga cantitate de cereale achiziţionate pe ţară. *Valorificarea pămînturilor înţelenite este o măreaţă faptă de eroism a eroicului nostru popor în construcţia comunismului. Ea va dăinui de-a lungul veacurilor!*»

Este firesc ca simburele eroic să fie prezent sau chiar definitoriu în suita de opere epice, lirice şi dramatice care s-au scris în decursul ultimilor şapte-opt ani. Dar, ce rezonanţă, ce tonalitate specifică au aceste opere în contextul literaturii sovietice? Ce contur etic are omul formaţ — aşa cum îl dorea Maxim Gorki — în procesul muncii constructive, «omul comprehensiunii universului?»; acest om care creează în mod conştient istoria şi întrezăreşte limpede, cu o pătrundere profund filozofică, finalitatea şi sensul creator al efortului uman? Sînt numai cîteva întrebări, menite să definească liniile directoare ale literaturii

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

consacrate acestei teme — valorificării pămînturilor desţelenite, în ultima analiză, valorificării materialului uman, desţelenirii conştiinţelor omeneşti.

★

O temă generoasă, darnică, cu posibilităţi multiple. A emite însă judecăţi de valoare, exclusiv prin prizma criteriului tematic, ar fi cel puţin arbitrar, dacă nu chiar gratuit. Rămîne de văzut ce veşmînt artistic şi-a găsit această temă în opera prozatorilor sovietici, cum anume a fost ea întrupată sub raportul problematicii, al construcţiei, al dinamismului acţiunii, conflictului, tipologiei, în coordonatele genului respectiv.

Senzaţia dominantă care se degajă din cele dintîi lucrări consacrate temei desţelenirii pămînturilor este aceea de grandios, de neobişnuit ca proporţii, ca ritm, ca participare a desţelenitorilor-voluntari din toate colţurile ţării. De-aici, în cele dintîi scrieri, se observă o înclinare spre frescă, descrieri abundente în care se succed scenele cu plecarea eşaloanelor spre răsărit, sunete de orchestră, clipele despărţirii, cuvinte emoţionante de rămas bun, uneori cuvîntări afectate şi nu lipsite de retorism, apoi primele cunoştinţe în tren, mitinguri animate în diverse localităţi pe unde treceau eşaloanele, după care se iscau inerentele fricţiuni, ciocniri între oameni cu caractere şi deprinderi deosebite, care trebuiau să-şi învingă propriile slăbiciuni în condiţii grele de adaptare la o viaţă lipsită de ambianţa căminului familial, de obişnuitul confort.

Exista în aceasta fază de început, de tatonare, o anumită aviditate de a cuprinde multitudinea de aspecte exterioare, de a înregistra toate momentele începînd cu acel al plecării spre ţeliniş, pînă la prima brazdă care se trăgea pe ogorul redat agriculturii, urmînd apoi greutăţile legate de arătură, de semănat, de transportul utilajului tehnic necesar; în sfîrşit, cea dintîi recoltă cu belşug de grîne care depăşea planul iniţial şi toate aşteptările. De regulă, versurile ocazionale, schiţele şi reportajele — ca cele mai operative genuri, primii vestitori care de multe ori îndeplinesc în literatură şi funcţia de pionierat, desţelenînd drumul unor opere ample, de sinteză — abordau problemele-cheie ale procesului de desţelenire, lăsînd pe un plan secundar factorul-om în individualitatea lui distinctă. Acestei tendinţe spre romantizare, după anumite clişee mai mult sau mai puţin convenţionale, i-au fost tributari şi talentatul poet şi reporter V. Solouhin, şi autoarea unei culegeri de reportaje literare despre începuturile desţelenirii, M. Belkina (*Răspîntii*), şi tînărul dramaturg M. Svetlov în piesa *Noroc bun!*, şi N. Scegolihin în romanul *Nămeţii învrtejiţi*.

Îndeobşte, scriitorii care s-au apropiat cei dintîi de această temă, evocau imaginea primului an al ţelinişului cînd lucrurile nu se cristalizaseră încă în noile aşezări abia încropite în regiunile nearabile ale stepei. Confruntate cu viaţa, cu aspectele concrete ale acestei noi dimensiuni a realităţii sovietice, aceste scrieri atestă o incontestabilă autenticitate factologică. Nu lipseşte nimic din elementele şi chiar detaliile acestui proces. Poate tocmai aici stă şi principala lor slăbiciune. Din cauza aglomerării de fapte, de scurte biografii ale personajelor, relatate în grabă, precum şi a unor conflicte stereotipe, fără adîncime şi fără implicaţii psihologice, perioada de ucenicie a literaturii consacrate desţelenirii nu a înregistrat succese remarcabile. Patosul romantic, care la timpul său

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

a fecundat literatura Revoluției din Octombrie și a Războiului Civil, atîtea opere însuflețite de filonul eroic al Marelui Război pentru Apărarea Patriei, se transformă uneori într-un patetism melodramatic sau, ceea ce se întîmplă mai des, într-o exaltare a «atmosferei exotice», proprii unor ținuturi îndepărtate, pe care mîna și mintea omului încearcă să le stăpînească.

De această supralicitare a exoticului nu este străină nici nuvela lui I. Kojevnikov *Zorile vieții mele*, și nici romanul *Stepă cît vezi cu ochii* de Nikolai Virta.

Înseamnă oare că, în aceste opere, nu se pun probleme de etică, procese de conștiință, că ele nu se ocupă de psihologia personajelor, de evoluția lor spirituală? Dimpotrivă. Însă multitudinea faptelor, a personajelor epizodice, estompează linia principală a subiectului, deplasînd destinele omenești individualizate pe un plan secundar. Este, desigur, firesc ca «o literatură tînără» despre «un pămînt tînăr», în devenire, să-și îndrepte atenția cu precădere asupra «coloritului» acelor meleaguri, asupra atmosferei de ansamblu a ținutului. În țesătura epică a acestor opere de început — romane, nuvele, reportaje — se configurează situații specifice legate de condițiile climaterice deosebit de aspre, de dificultățile începuturilor desțelenirii în general — viscole năpraznice în lunile de iarnă, revărsarea năvalnică a apelor în urma dezghețului de primăvară, drumurile desfundate, aprovizionarea extrem de anevoioasă, periclitarea unor transporturi urgente și a.m.d.

Bătălia nu este de loc ușoară și, în timp ce stepa, altădată pustie și neîndurătoare, își așteaptă cuceritorii, are loc un proces la fel de aspru al selectării materialului uman. Nu sînt ocolite unele aspecte negative, manifestări de arivism sau numai de bravadă, tendințe spre căpătuială sau huzur, strecurarea unor elemente dușmănoase, care complică situațiile. Realitatea este prezentată în toată asprimea ei, ca un examen greu pentru cei chemați să biruie condițiile obiective, perfecționîndu-se pe ei înșiși. Fără a idealiza cîtuși de puțin stările de fapt, ba uneori chiar îngroșînd culorile prin nuanțe sumbre, se desprinde din literatura desțelenirii un suflu tineresc, reconfortant, mult elan, pasiune, sinceritate. Pagini admirabile conțin unele reportaje ale lui Vl. Solouhin ca *Nașterea Zernogradului* sau *Țelenișul continuă* (din culegerea *Pe drumuri de țară*), în care domină ritmul febril al muncii cînd: *Totul s-a urnit din loc, ca înaintea unei mărețe ofensive.* Rolul cadrelor de partid cu munci de răspundere este cu atît mai important cu cît, în acest asalt împotriva stepei, trebuie găsite — pe făgașul vieții de toate zilele — formele cele mai eficace de convingere și organizare, menite să înlesnească traiul curajoșilor desțelenitori. Dar — și Solouhin arată acest lucru cu pregnanță — la capătul a trei ani, ținutul se populează și *așa cum se întîmplă oriunde apar oamenii noștri sovietici, se ivesc odată cu ei în mod inevitabil nu barurі și case pentru jocuri de noroc cum s-ar petrece în condiții similare undeva în Apus, ci în primul rînd biblioteci, cluburi, școli, maternități, spitale, grădinițe de copii...*

Transpusă în planul ficțiunii artistice, această traiectorie ascendentă a biruințelor fără precedent capătă configurații variate în raport cu viziunea autorului, cu resursele mijloacelor de expresie, cu perspectiva ce se desprinde din mesajul operei.

Tendința de a completa colizille subiectului, în dauna unui conflict autentic și esențial, se observă în romanul lui N. Șcegolihin, *Nămeții*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

învrăjbiți. Pentru a scoate în relief eroismul personajului central, șoferul fruntaș Serghei Hlinov, autorul îl pune într-o situație cu totul neobișnuită prin dramatismul ei. Pe timpul unui viscol năpraznic, Hlinov pornește cu tractorul său în ajutorul unui grup de oameni înzăpeziți în pericol de a pieri de ger și foame. Intervine neprevăzutul — un accident. Patinînd de-a lungul unui șanț adînc, mașina îl pune pe Hlinov în situația de a-și reteza o mînă cu briceagul ce-l purta cu unealtă de lucru asupra sa. Printr-o complicată întorsătură, mîna i-a fost prinsă în inelul remorcei și imobilizată, așa încît pentru a se elibera din această încleștare fatală, *o mînă suporta docil loviturile, în timp ce cealaltă lovea necruțător*. Scena autochinuirii forțate se complică apoi prin operația la care este supus șoferul, adus în stare gravă la spital. Aici, jocul coincidenței face ca tocmai chirurgul Gracev să salveze viața rivalului care îi răpise soția infidelă. Acest dramatism, rezultînd din situații voit complicate, se situează în afara marelor probleme ale desțelenirii și, prin natura lor accidentală, ruptă de context, nu are darul de a sugera măreția unui fapte cu adevărat eroice.

Alte rezonanțe are tragica poveste a morții unei tinere fete, auzită de Alionka, eroina nuvelei cu același nume de S. Antonov. Și lacrimile ce curg pe obrazul Alionkăi subliniază mai convingător decît orice cuvinte, decît orice reflecții, nesfîrșita durere omenească ascunsă cu atîta discreție de curiozitatea rece a celor nepăsători, departe de cercul obișnuit al celor dragi și apropiați. Anonimatul — ca expresie a eroismului de masă, măreț în simplitatea lui, nedeclarativ — iată aspectul major, de profund umanism, al multor dintre cărțile sovietice închinate desțelenirii. Caracteristic pentru formula epică a lui S. Antonov este procedeul redării faptelor prin prizma perceperii și înțelegerii lor de către un copil, o fetiță de nouă ani, care abia începe să cunoască viața. Deaceea, o doză de naivitate proprie vîrstei se împletește cu pătrunderea aproape uluitoare în însăși esența unor fenomene înfățișate indirect, datorită acestei substituiri a autorului, care se retrage, conferind micuței sale eroine funcția de observator și de judecător, totodată.

Un anumit fragmentarism se poate observa în structura compozițională a multor opere pe această temă, tocmai datorită faptului că scriitorii prezintă diferite «cazuri», de predilecție «cazuri dificile», ieșite din comun și ca atare complicate. Legături noi de dragoste și de prietenie se încheagă în urma discordiilor în sînul unor familii pînă atunci aparent unite, sau grevîndu-se pe un complex de sentimente contradictorii. În general, tema «personală», tema dragostei și a familiei este prezentă însă, în ipostaze inedite, de o deosebită acuitate și tensiune dramatică. De pildă, în romanul lui N. Virta, *Stepă cît vezi cu ochii*, este urmărită biografia «personală» plină de sinuozități și compromisuri a lui Șurka Troșkin. Instabilitatea caracterului și spiritul aventurier al acestui tînăr se manifestă și sub această latură. Consecvent în inconsecvențele sale, el se lasă dus de pasiuni trecătoare, înșelînd încrederea Olgăi, care își înăbușă suferința cu demnitate, fără a accepta sprijinul moral al fostului ei logodnic, inginerul Lukin. Cruzimea lui Troșkin are un substrat de totală irresponsabilitate. Omenește, se arată mișcat, nu însă și zguduit de moartea acestui fete în urma unei nașteri premature, după ce o părăsise în voia soartei. Amărăciunea unei drame consumate în tăcere pecetluiește și viața tinerei agronome Panar, repudiată de ai săi și care, abia după

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

acest tragic deznodămînt, se trezește din mrejele pasiunii ei mistuitoare pentru ingratul Șura.

Deși linia principală a subiectului din acest roman o constituie ciocnirea dintre două caractere puternice, două individualități care par a se exclude reciproc (directorul sovhozului Peresvetov și secretarul comitetului raional de partid Skrijneak), evoluția complicată a lui Troșkin este permanent în centrul atenției autorului. Mînat de ambiții personale, veșnic într-un neastîmpăr care îl face să se pripească, să ia hotăriri necugetate, el alunecă pe panta minciunii, a compromisurilor cu propria-i conștiință. *Pe Șura îl ademeneau culmile... A fi primul întotdeauna și oriunde, era țelul lui în viață... Șura mergea intenționat chiar pe marginea prăpastiei, doar pentru a-i uimi pe ceilalți prin curajul său disperat.* O dată angajat pe drumul acesta, stăpînit de mirajul succeselor și al gloriei, defectele lui de caracter își găsesc frîu liber aici în stepă unde lucrurile nu au căpătat deocamdată stabilitate, iar criteriile de conduită nu s-au impus încă prin verificarea practică. De altfel, acest personaj contradictoriu are un fond bun, pozitiv. Fire cutezătoare, el este priceput în meserie și bun organizator. Cîștigînd încrederea conducerii sovhozului și a întregului colectiv, i se dau posturi de răspundere. Ajunge președinte al Comitetului sindical. Pînă la urmă însă, încurcat în propriile sale minciuni, dezertează. Fuga lui rușinoasă are, sub aspect moral, o circumstanță atenuantă. În momentul critic, după ce-și părăsise tovarășii ce i-au fost încredințați pentru a-i conduce pe timp de viscol spre sovhoz, el își învinge lașitatea, anunțînd autoritățile de pericolul în care se găseau cei înzăpeziți în bezna nopții. Ei vor fi salvați de avioane speciale de recunoaștere, iar întoarcerea lui Șura Troșkin, cu tot «peciorinismul» său tardiv și anacronic, sugerează perspectiva recuperării acestui om înzestrat cu reale calități. Apare mai categoric negativ cazul lui Bednii, tractorist în același sovhoz. Încărcată cu un balast de reziduri retrograde — beție, lene, invidie, sete de bani, ură și grosolănie — conștiința lui pare a fi impermeabilă la transformări, la influențe salutare.

În general, o preferință vădită pentru «pitoresc», pentru inedit, îl duce pe Virta la căutarea unor conflicte pe cît de ingenioase, pe atît de iluzorii, nefundate, deplasînd atenția de la fenomenele esențiale. Scena trecerii unui transport de tractoare peste rîu, cu peripețiile care pun în pericol viața omului, nu-și are justificare decît pentru a contura mai precis portretul moral contradictoriu al lui Șura Troșkin. Nu este vorba aici de o faptă eroică de abnegație, ci propriu-zis de o atitudine aproape criminală, pentru că în fond exista un pod. Însă de această trecere fastuoasă, ca un act temerar, are nevoie Troșkin care, pentru a-și motiva o dată întîrzierea (avusese o aventură amoroasă), a pretextat față de directorul Peresvetov lipsa unui asemenea pod de trecere peste rîu. Pentru el *calea întoarsă nu există*, dar perseverarea în minciună nu justifică patosul descrierii numai de dragul unor situații neobișnuite, al căror dramatism apare artificial. Mai veridic și mai convingător este cazul lui Petre Perepiolocikin. Obișnuit cu o viață fără griji sub aripa ocrotitoare a mamei, el *care de cînd se știe n-a bătut un cui măcar*, apucă drumul țelinișului, contaminat de elanul general. Petea va fi printre primii din «întovărășirea comunistă» care luase ființă în brigada sa și, trecînd de la visuri la acțiune, îi va îmbărbăta pe ceilalți prin exemplu de cinste și devotament, convins fiind că *așa vor trăi toți în comunism*. Este logic

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ca și Varvara Semeonovna, mama comsomolistului Petea, să-și părăsească locurile natale, căsuța în care a trăit aproape patruzeci de ani, pentru a munci cu rîvnă și abnegație alături de feciorul său și tovarășii acestuia.

Aspectul «copiilor răsfățați de mamele lor prea bune este abordat mai în adîncime și în nuvela lui V. Voinovici, *Aici ne ducem noi traiul*. Tînărul Vadim, însă, a venit în îndepărtata Poporka nu atît din elan și afecțiune, cît mai curînd dintr-un calcul rațional: să acumuleze «experiență de viață», să găsească teren pentru satisfacerea unor veleități personale, dar și în căutarea «romanticului», care îi fascina pe toți de o vîrstă cu el. Faptul că Vadim rămîne oarecum străin de viața trepidantă a țelenișului se acordă cu scrisoarea fulminantă a mamei sale, care îi comandă plecarea, nepăsarea cu care o părăsise, renunțînd la binefacerile confortului, ce-i era asigurat la Moscova. Mai înveluită în vagul romantismului este figura lui Vasia Proskurin din nuvela *Zorile vieții mele* de I. Kojevnikov. Fără a sta pe gînduri, o lasă în drum pe *frumoasa și mîndra* Nina și, sărind gardul, *aleargă în fugă către gară*...

În categoria visătorilor romantici inadaptabili s-ar putea înscrie și Elsa Kalnin, proaspătă absolventă a Facultății de stomatologie din Riga (povestirea *Alionka*).

Pe unii greutățile îi călesc, îi îndîrjesc, pe alții, dimpotrivă, îi demoralizează.

Tractoristul Stepan din sovhozul «Iujnîi» rezistă eroic nu numai în muncă, dar și la presiunile exagerate ale răsfățatei sale soții, care tînjește după «viața din capitală.» În schimb, destinul Nastei, care-și duce copilul nou-născut la părinți, pentru a se întoarce fără zăbavă înapoi la țeliniș, este uman și emoționant.

În romanul *Nămeții înviețuiți*, puțintică la trup și cam infantilă, sora de caritate Jenia se obișnuiește uimitor de greu cu noul anturaj, cu condițiile destul de precare din primul an al desțelenirilor. Ea preferă să viseze la locuință, la glorie, la mari descoperiri științifice, la Premiul Lenin, la tînărul candidat în științe medicale care seamănă atît de mult cu Andrei Bolkonski. Se și închipuie în rolul Natașei Rostova, în timp ce viața dură, dar înălțătoare prin mărețele ei țeluri, se desfășoară într-o ofensivă vijelioasă.

*

Operele în proză cu tema valorificării pămînturilor înțelenite capătă o tot mai mare pondere în literatura sovietică din ultimii doi-trei ani. Romanul lui Mihail Bubennov, *Stepa vulturilor*, publicat în 1960 (tradus în limba română în 1961), atestă viziunea largă și profundă a scriitorului, de data aceasta nu un simplu observator ocazional, ci băștinaș-siberian îndrăgostit de meleagurile natale, de oamenii aspri și dîrji ai Siberiei, a căror energie incandescentă nu poate fi înfrîntă. Stepa îl atrage nu prin exotismul searbăd, izbitor pentru un străin, al naturii nesupuse încă, ostile omului. Farmecul nedezvăluit al acestor meleaguri sălbatice, pustii, ale Altaiului i-a legănat anii copilăriei. De aceea, sub pana lui, învie tabloul viu al stepei cu nenumăratele ei frumusețl: de la albastrul întunecat al lacurilor fără fund în care se oglindește albul orbitor al cîngurilor de mesteceni sclipind în soare — pînă la covorul dens de ierburi cu infinita varietate a animalelor de stepă, cu zarva fără sfîrșit a păsărilor peste care planează în văzduh vulturii, avîntîndu-se *spre*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

înaltul cerului, în singurul zbor pe potriva neamului lor puternic și iubitor de libertate. Cu această imagine începe cartea lui Bubennov, sugerînd prin zborul impetuos al puternicelor păsări asaltul biruitor al omului pentru cucerirea nesfîrșitelor întinderi ale stepei. *Dar oricît de ager ar fi fost ochiul vulturilor și tot nu putea desluși în zare capătul stepei.* Semnificația simbolică a acestei imagini domină întreaga carte.

Romanul este scris la o tensiune înaltă. Din fiecare filă răzbate pasiunea sinceră și tinerească pentru grandioasa acțiune a desțelenirii pămînturilor virgine din Siberia și Kazahstan, inițiată de chemarea partidului. Nici un efort nu este precupețit. În cea mai mare parte, tinerii moscoviți, muncitori și ingineri, părăsesc capitala pentru a se înrola în această acțiune și pentru a lichida, alături de forțele locale, urmările unor greșeli ale trecutului. Cunoscător al acestor locuri, autorul descrie în culori de un realism dur fenomenele din anii de după război, care au dus la sărăcirea satelor, lăsate în paragină de locuitorii plecați în căutare de lucru, ca în cazul satului Lebeajie, unde se petrece acțiunea romanului. Figuri minunate de siberieni reprezintă ținutul cu tradițiile lui revoluționare. Este puternicul și neînduplecatul Zima, agronomul-șef care contaminează tineretul prin pilda de energie, tenacitate și entuziasm, dezvăluind celor din jur frumusețile lumii noi ce li se deschide în față. Este ființa mîndră și demnă în frumusețea ei, Tonia Radiceva. Este, în sfîrșit, bătrînul partizan și înfocat patriot al ținutului, Severianov, alături de atîtea alte chipuri admirabile, impresionante prin profunda lor umanitate, care cu toate momentele tragice prin care au trecut, înțeleg, după expresia pătimașului, dar atît de cinstit în esența sa, Vanka Sobol, că: *viața a fost întoarsă, ca un volan și..... o să meargă acum mai bine!*

Semnificativ și demn de reținut este faptul că M. Bubennov a mers la sinteze artistice ample, după ce își mutase laboratorul de creație în locurile pe care urma să le descrie, printre oameni care aveau să-i servească drept prototipi ai eroilor acestei cărți. Într-o notiță autobiografică, *Despre mine însumi*, scriitorul preciza în noiembrie 1959 ce anume l-a hotărît să-și întrerupă lucrul la cea de-a treia parte a cunoscutului său roman *Mesteacănul alb*, pe care îl considera, de altfel, opera capitală a vieții sale. « În primăvara lui 1954 — mărturisește el — pe cînd lucram la ultima parte....., a început marea campanie a tineretului sovietic pentru cucerirea pămînturilor înțelenite. După cum se știe, primul eșalon cu tineri entuziaști a plecat în Altai..... Cum aș fi putut să rămîn acasă, așezat în fața unui manuscris, în care era vorba de război, cînd o acțiune cu adevărat istorică începuse pe meleagurile mele natale? Mi-am întrerupt lucrul la *Mesteacănul alb* și am plecat de îndată în Altai, ca să fiu martorul noii fapte eroice, pe care o săvîrșea minunatul nostru tineret, ca să văd cu ochii mei începuturile vieții noi în stepa Altaiului. În urma acestei călătorii, am scris *Stepa Vulturilor*, roman dedicat tinerilor entuziaști și cuceririi pămînturilor pustii ale Altaiului. Acest roman este darul creator, ce-l ofer Altaiului natal, pe care de multă vreme doream să-l oglindesc în literatură ».

Formula epică a lui Bubennov are o respirație largă, fără semitonuri, fără puncte de suspensie sau interferențe, fără racoursiuri, într-o curgere năvalnică, asemenea unui fluviu majestuos în revărsare. De aceea, ca nu se circumscrie în viziunea caleidoscopică a unor instantanee viguros

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

punctate dar fragmentare, ca la N. Virta *(Stepă cît vezi cu ochii)*, şi nici în efuziunea lirică de un puternic dramatism propriu lui S. Antonov *(Alionka)*. Nu are nici o tangenţă cu stilul alert de reportaj pe care îl constatăm la I. Kojevnikov *(Zorile vieţii mele)*, sau la V. Voinovici *(Aici ne ducem traiul)*. De asemenea, îi este străină atmosfera încărcată de situaţii melodramatice, din care nu lipseşte un anumit didacticism « al detaliilor » şi o bună doză de « colorit exotic », ca un accesoriu obligator, precum în romanul lui Scegolihin, *Nămeţii învrtejiţi*.

Romanul lui Bubennov este scris în tonuri grave şi armonioase, totodată, degajînd o senzaţie de monumentalitate. Totul e conceput pe planuri mari, în linii conturate cu precizie din care se desprinde, grandioasă prin semnificaţia ei, figura lui Leonid Bagreanov. Este, într-adevăr, o izbutită încercare de a crea tipul nou de « erou al desţelenirii », care domină prin integritatea lui morală, prin bogăţia vieţii spirituale, prin extraordinară fermitate şi intransigenţă. Sub aspect tipologic, el se înscrie desigur în galeria eroilor literaturii sovietice, situaţi pe treapta superioară a conştiinţei comuniste şi, fără a fi « un erou ideal, fără prihană », reprezintă chintesenţa a tot ce este pozitiv în tineretul sovietic de astăzi: un om interiorizat, care îmbină forţa gîndirii cu o intensă sensibilitate emoţională, care meditează adînc spre a pătrunde sensul filosofic al fenomenelor şi are o atitudine activă faţă de viaţă, participînd intens la desăvîrşirea ei. Este unul din acei tineri *fără astîmpăr cu sufletul neliniştit*, cum se exprimă chiar el, care se simt răspunzători pentru tot ce se petrece în jurul lor. A ajuns inginer, lucrînd fără răgaz ca muncitor la o uzină din Moscova, iar aici la ţeleniş va conduce o brigadă de tractorişti, după ce în anii războiului antifascist, binemeritase titlul de *fiu al brigăzii de tancuri*.

Evoluţia lui Leonid este urmărită printr-o confruntare continuă cu elementele decăzute din punct de vedere moral, oameni cu un trecut dubios, paraziţi şi oportunişti de felul lui Krasniuk şi Dereaba.

Construit în întregime pe antiteză, ca procedeu compoziţional de bază, romanul are o dinamică interioară al cărei mecanism este pus în mişcare prin ciocniri violente, pe viaţă şi pe moarte, între concepţii de viaţă diametral opuse. Aspecte negative, antisociale, diverse practici banditeşti, precum hoţia, depravarea, huliganismul şi alte tare ale excrescenţei unei lumi apuse se întîlnesc episodic în multe opere despre ţeleniş. În nuvela lui M. Parhomenko, *Un flăcău de treabă* de pildă, nişte tîlhari încercînd să fefuiască din avutul colectiv al taberei de stepă rănesc grav pe eroul principal Iaşka Bulancik; în *Zorile vieţii mele*, mulţi tineri fără experienţa vieţii se lasă influenţaţi de pungaşul înveterat Fedoseev, care vreme îndelungată îşi practică nestingherit sistemul de intrigă, instigîndu-i pe unii împotriva altora, provocînd certuri, dezbinări, acte de indisciplină şi alte manifestări potrivnice legalităţii şi moralei socialiste. Şi în conglomeratul uman atît de eterogen al romanului lui N. Virta, *Stepă cît vezi cu ochii*, cu toată atmosfera de entuziasm, de romantism eroic (de pildă, la un moment dat pe un ger cumplit, tineretul se îmbărbătează..... dansînd), nu exista încă acel spirit de solidaritate, acea coeziune cimentată pe raporturi tovărăşeşti, din cauza unor elemente aciuite acolo de dragul aventurii sau al căpătuielii. Sînt fenomene izolate pe care întreaga colectivitate le înfierează, eliminînd din mijlocul său pe cei netrebnici.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

În *Stepa vulturilor*, prezența lui Krasniuk și Dereaba, care se înconjoară de niște oameni slugarnici, lipsiți de caracter, afectează în mod deliberat bunul mers al lucrărilor desțelenirii. Krasniuk acceptase să vină în postul de director al sovhozului nutrind « planuri » personale, pe care cu o perseverență diabolică le pune în aplicare. El face parte din acea speță de oameni ostili oricăror înnoiri și, în ultima analiză, dușmani ai socialismului, care nu se dau în lături de la nici o mîrșăvie pentru a-și atinge țelurile.

Iar scopul lui e să dezorganizeze munca, să submineze încrederea oamenilor, să compromită întreaga acțiune, cu riscul de a fi destituit. De fapt, spre acest țel converg toate acțiunile lui Krasniuk, individ monstruos, a cărui mișelie nu cunoaște margini. În fond, este un incapabil, meschin și fricos, iar figura lui jalnică și respingătoare nu are suficientă putere de convingere. Nu este îndeajuns de motivat faptul cum un asemenea om putea să ajungă la funcții de răspundere numai datorită frazelor sale conformiste, care reușeau să-i amăgească pe superiorii săi. Și nici antecedentele lui nu explică în suficientă măsură acele resorturi intime ale urii, ale răului, care îl situează în tabăra dușmană, în galeria personajelor « întunecate » ale literaturii sovietice. Mobilul comportării lui mișelești este de natură pur zoologică: să ajungă la un post comod în oraș și *să mai apuce să plece la toamnă în Crimeia*.

Pe aceeași linie a contrastelor extreme și a culorilor tari, se configurează destinul, nu lipsit de tragism, al lui Stepan Dereaba. Anumite condiții materiale nefavorabile, lipsa unui mediu familial, o copilărie *strîmbă și noduroasă* — au făcut ca un adolescent inimos și sensibil să devină un tînăr cu apucături degradante, așa numit « descurcăreț », fără nici un ideal în viață, un om de nimic. În decăderea lui, Dereabă coboară pe treptele de jos ale condiției umane, devenind o figură sinistră, o plagă a societății, un dezaxat sufletește, cinic și înrăit pînă la bestialitate, hoț recidivist și pînă la urmă criminal. Nu numai că aruncă în tabăra brigăzei lui Leonid Bagreanov un pui de lup, stîrnind, apoi împotriva oamenilor dezarmați pe lupoaica turbată de furie, dar îl ucide într-o încăierare, provocată tot de el, pe tînărul tractorist Kostea Zarnițin, al cărui nume îl va purta noul sovhoz. Simțindu-se descoperit, fuge ca un animal de pradă hăituit și nu mai există întoarcere pentru el în rîndul oamenilor *pentru că i-a intrat viciul lilhăriei în singe...*, cum îl caracterizează Leonid Bagreanov.

Ferocitatea cinică a lui Dereaba îi îngrozește pînă și pe cei cîțiva localnici (Haiarov, Imanbai), care intraseră în cîrdășie cu el, constituind o bandă de răufăcători. Neavînd complexitatea personajului Mecik (intelectual renegat din nuvela lui A. Fadcev, *Înfrîngerea*), care ajunge în aceeași situație, Dereaba reprezintă forța elementară a instinctelor deslănțuite, iar scufundarea lui în mlaștină are semnificația simbolică a moralei triumfătoare.

Prin contrast, valorile etice ale omului nou, cu care autorul și-a investit multitudinea de personaje pozitive, se concentrează ca într-un reflector puternic în figura statuară a lui Leonid Bagreanov. Titanismul acestui erou, armonios constituit din duioșii și dureri, îi conferă o forță și o aureolă de perfecțiune, rar întîlnite în literatură. Doar fermitatea neclintită, de oțel, a caracterului său aspru îi făcea pe colegii de facultate să spună că *are un bolovan în loc de inimă*. De fapt, este o personalitate

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

multilaterală, care în toate acțiunile sale tinde spre desăvîrșire. Autorul îl prezintă în cele mai dificile momente: rolul lui este hotărîtor în despotmolirea tractoarelor, în stingerea focului care cuprinsese în vîlvătăi stepa pîrjolită de arșița soarelui, în lupta impresionantă corp la corp cu luposica aţîţată de pierderea puilor, în procesul de atitea ori zădărnicit al înfiripării noului colhoz. Pașii lui Leonid sînt urmați de Svetlana, apariție luminoasă în roman, o ființă firavă care emoționează prin *firea ei domoală și sfioasă*. Relațiile ciudate de atracție dintre Leonid și tînăra ingineră Galina Hmelko (temperament vulcanic cu o sete de viață cu adevărat pantagruelică), îi creează Sveltanei complexe, o determină să fugă din locurile acelea unde venise numai pentru Leonid. Rătăcirea ei în stepă, întoarcerea și revelația dragostei profunde care nu fusese umbrită de o pasiune trecătoare, în sufletul bărbatului iubit — toate aceste fire delicate ale unui sentiment abia zămislit apar învăluite într-o atmosferă romantică, misterioasă. E limpede că, în ciuda liniilor proeminente, dure, proprii manierei artistice a lui Bubennov, viziunea romantică este o coordonată esențială, definitorie a romanului. Tocmai această viziune potențează forța eroismului ieșit din comun, depășind limitele cotidianului din care se înnoadă acțiunea. Conflictul nu rezultă aici din încrucișarea de spade dintre personalități puternice care s-au întîlnit pe același drum și cu toate că urmăresc același țeluri, nu pot găsi totuși un punct de înțelegere, așa cum ei se încheagă în romanul lui Virta, *Stepă cît vezi cu ochii* (conflictul dintre Peresvetov și Skrîjneak).

Remarcabile sînt și alte cîteva cărți mai noi, care tratează tema înjghebării colhozurilor pe pămînturile deșelenite. Sînt remarcabile mai cu seamă prin abordarea problemelor de etică a muncii, a familiei, a dragostei, a prieteniei. În recentul roman al lui Serghei Krutilin, *Ghioceii*, caracterele sînt profund redate și au un contur viu, pentru că raportul esențial nu se definește între om — natură, om — tehnică, ci între om — colectivitate. Scriitorul debutase cu această temă într-un amplu reportaj, intitulat *Eroism cotidian*, care a constituit un fel de preludiu al actualului roman. Cartea lui Krutilin este un document uman și artistic de mare autenticitate, atestînd participarea autorului la munca propriu-zisă de pe țeleniș, unde a lucrat ani de-a rîndul. De aceea, și figurile de comsomoliști ca Timofei Deinega, Dimitri Protokin, Liudmila Batuhtiva, Anastasia Liceaghina dobîndesc o materialitate aproape palpabilă. Cu ei a împărtășit tînărul scriitor Krutilin, în nenumăratele zile și nopți, aceleași speranțe și îndoieli, aceleași eșecuri și biruințe. Nici o nuanță de romantizare nu există în paginile cărții, nimic declarativ, artificial. Viața, cu toate bogatele ei frămîntări, are un leit motiv — fericirea personală a omului, care nu se dobîndește de loc ușor. Cu atît mai majoră apare împlinirea ei. Oamenii care și-au legat soarta de aceea a viitoarelor colhozuri de pe întinderile fertilizate ale stepei au nu numai o tărie sufletească, dar și o concepție superioară despre însăși valoarea fericirii, dincolo de nimicurile sîcîitoare ale vieții cotidiane. Pana lui Krutilin mînuiește cu iscusință detaliul, dialogul viu, dinamic și o anumită măsură a dramatismului, în limitele lui perfect umanizate.

Nici un balast, nici o tendință moralizatoare nu complică în mod inutil situațiile. Dimpotrivă, farmecul unei simplități sublime, din care nu lipsește zbuciumul căutărilor, al unor grele încercări și strădanii, captivează atenția, oferind momente de adevărată delectare. După cum

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

într-o orchestrație simfonică, domină sunetul melodic și răscolitor al vioarei, din paginile acestei cărți respiră poezia marilor sentimente. Poezia vieții, poezia muncii, poezia primelor încercări și a primelor biruințe. Așa este soarta plină de neprevăzute complicații a tinerilor căsătoriți Viktor și Nastia Nadvorov, care se regăsesc în sfîrșit după nenumărate piedici. Din generația mai vîrstnică, asmenea unui magnet, exercită o forță de atracție asupra celor din jur personajul Savva Jernosek, director de tip nou, bun sfetnic și prieten adevărat, față de care își deschid sufletul ceilalți lucrători colhoznici. La fel și secretarul de partid Muhamed Kumangaliev concretizează în roman înaltele postulate ale conștiinței comuniste. Figurile de localnici ai colhozului îi reușesc în general, mai bine lui Krutilin decît « boema capitalei », reprezentată printr-o categorie de oameni (Serafim Pceliakov, Stella Mojarova, Artem Ciarușnikov, la care se adaugă și bătrînul colonel în rezervă Nadvorov), cu o mentalitate filistină, utilitaristă, amatori de succese ușoare, avînd drept deviză « cu minimum de eforturi, o variantă cît mai plăcută a vieții ». O altă varietate tipologică este aceea a administratorului cu rigiditatea îngustă de birocrat, care sugrumă inițiativa creatoare. Funcția o îndeplinește în roman implacabilul Ciumak. Pentru el, sensibilitățile lui Jernosek, un adevărat poet al muncii agricole, precum și elanul colectivului nu intră în normativele cifrice abstracte cu care operează.

Cîteva probleme noi și interesante ridică nuvela *Karaunzek*, prima operă de proporții mai ample a scriitorului Ivan Podverbnîi. Populată de oameni cu cerințe spirituale înalte, ea oglindește stadiul mai avansat al valorificării pămînturilor înțelenite. Este stadiul de perfecționare a tehnicii complexe, de automatizare, de irigație, care necesită competență în materie, specialiști cu o pregătire temeinică. Pe oameni îi călește solidaritatea, forța abnegației, atașamentul conștient față de această măreață cauză comună. Personajele au profilul lor individual și cu atît mai valabilă și mai convingătoare este contopirea în marele colectiv. Sentimentul colectivității, al armoniei bine sudate, dirijează energiile umane spre un scop unic, subordonînd natura, intemperiile și calamitățile, seceta și înspăimîntătoarele uragane de nisip. Locul omului în viață se definește în funcție de aportul lui. Și, desigur, școala aspră a vieții îi îmbogățește experiențele, îl face mai exigent față de sine însuși, față de ceilalți. Putea oare în această ambianță tînăra Jannat Baijanova, candidat în științe agricole, proaspăt numită ca agronom la colhozul « Karaunzek », să nu se trezească din iluziile ei de studentă îndrăgostită cu veneratie de « eruditul profesor » — lectorul Zavaski? Acum căsătorită cu el, își dă seama de pseudo-erudiția cu care acest om își epata auditoriul. Un tip de intelectual împotmolit în haosul unor idei sterpe, confuze, în balastul cunoștințelor teoretice desprinse de viață, lucrînd la o teză de doctorat, a cărei temă nu-i era clară în minte. În ambianța tumultuoasă a țelenișului, unde fiecare își avea locul și rostul lui precis, acest jalnic pseudosavant, Vitali Igorovici, este o apariție anacronică. E firesc ca drumurile lor să se despartă fără drame, fără cuvinte, prin fuga lașă a lectorului — aspirant la titlul de candidat în științe. Din subtextul romanului se desprinde o problemă esențială: *omul nu poate trăi singur aici în stepă — omul nu poate trăi singur în viață*. Comuniunea sufletească este premiza fundamentală a existenței, a fericirii. Undeva în romanul lui N. Virta, *Stepă cît vezi cu ochii*, un personaj definise esența frămîntărilor inutile:

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Cel mai păcătos lucru este cînd oamenii își întunecă viața unul altuia, fără să știe ei înșiși de ce. Nuvela lui Podverbnîi constituie în mod indirect un fel de replică la reflecția amintită. De acest lucru se convinge, după o amară experiență, Ștepan Leliuhin, care nesocotise rolul colectivului, forța lui eficientă, supraapreciindu-și propriile păreri. Dar *omul nu poate trăi singur.* Și Leliuhin, eroul preferat al autorului și atît de omenesc în forul lui interior, își frînge mîndria. Experiența de brigadier îl apropie de oameni și nu fără folos cînd va fi restabilit în funcția de director. Cele mai intime sentimente ale acestui om sînt legate de pămînturile în deșelenire și, poate, ele compensează tristețea unei singurătăți impuse, departe de familie. Încă o dramă a neînțelegerii, căci soția lui, Sofia, este de altă factură, oarecum « cehoviană ». Îi este străină pasiunea soțului, organic legat de stepă, de munca și oamenii care o înfăptuiesc. Venirea ei semnifică mai curînd « cîntecul de lebădă », cu care se încheie un capitol din viața lui Leliuhin.

Interesant cum tema « armoniei colectivului » găsește un diapazon înrudit cu recenta culegere de povestiri a lui Anatoli Kuznețov, cunoscutul autor al romanului *Continuarea legendei.* Eroii acestor povestiri sînt muncitori, medici, constructori, șoferi plecați la deșelenire în Siberia, Angara, Baikal.

Aceeași acțiune de deșelenire pe un plan mai restrîns, local, se desfășoară în romanul scriitorului uzbek Saraf Rașidov, *Mai tare ca furtuna.* Aici, exotismul nu este căutat, întreaga atmosferă, coloritul, tipologia, conflictele fiind impregnate de un specific național, cu rădăcini adînci în istoria poporului. Inima pasionată a tinerei comuniste Aighiz înflăcărează pe ceilalți colhoznici care pornesc la asaltul unor terenuri virgine. Forțele adverse sînt alimentate de conservatorismul încă destul de virulent al unor păstrători ai vechilor tradiții.

În sfîrșit, un suflu nou anunță romanul umoristic *Telegramă urgentă* de M. Edel, cu acțiunea plasată în ținuturile țelenișului. Acest roman constituie un incontestabil succes pe care îl înregistrează « literatura deșelenirilor ». O dominantă a acestei literaturi, peremtorie de altfel pentru întregul patrimoniu al realismului socialist, este optimismul robust cu resursele lui nesecate, care regenerează viața, descoperindu-i dimensiuni și sensuri ascunse.

Prozatorii sovietici, tineri și mai vîrstnici, găsesc forme și modalități infinite pentru a crea acea sinteză supremă a omului și a lumii în care trăiește el, cu desăvîrșire nouă în istoria umanității. Explorînd zăcăminte de valori etice noi în uriașul univers al deșelenitorilor de pămînturi virgine, ei își pun talentul și măiestria în slujba înaltelor postulate ale comunismului, așa cum ele și-au găsit expresia în Programul P.C.U.S., iar forța de sugestie a artei lor, contribuind la *dezvoltarea multilaterală și armonioasă a personalității umane,* are darul de a educa în om *calitățile de constructor al lumii noi.*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JACQUES PRÉVERT

Poezia lui Prévert, foarte populară încă de acum zece-cincisprezece ani, continuă să cucerească masele de cititori. *Paroles* și *Spectacle* sînt cărți pe care fiecare francez vrea să le aibă și pe care nu le găsești ușor în librării, în ciuda tirajelor impresionante. *Prévert pare a fi realizat miracolul de a concilia poezia cu poporul* — exclamă un critic[1] în fața acestei mereu sporite popularități. Firește, succesul de public nu e întotdeauna și un indicator sigur al calității. Adeseori — adevărată primejdie culturală prin confuziile de valori pe care le poate provoca — el reprezintă preluarea fără examen critic a unor nume umflate de reclamă. Literele franceze numără multe asemenea glorii efemere, de la Maurice Dekobra la Paul Géraldy. Nu e cazul lui Jacques Prévert: popularitatea lui, în sensul unei largi circulații, are alte temeiuri. Pentru publicul și critica franceză (Rousselot, Picon) Prévert își are în prezent un loc bine fixat prin epitetele de *popular, revoltat, nonconformist. Nu e prea greu de explicat*, arată Pierre Brodin, *de ce autorul volumului «Paroles» este popular. Pentru că este de partea poporului, pentru că are aceiași dușmani ca și el, simpatizează cu el, vorbește o limbă pe care «francezul de mijloc» o înțelege (sau crede că o înțelege), o limbă amuzantă.* Înseamnă că partea cea mai bună a operei lui Prévert, mesajul ei înaintat, s-a impus.

Prévert este un mare revoltat. Putem oare spune despre el că este un revoluționar? În poezia sa își găsesc locul toate temele contemporane, față de care atitudinea poetului se precizează pe linia unui neconformism ateu și anti-burghez. Dar această adeziune la adevărurile epocii noastre, la cauza proletariatului, are loc, o simțim, ca urmare a unei simpatii spontane. Vrem să spunem prin aceasta că deși multe din poeziile sale cîntă solidaritatea internațională a muncitorilor și revoluția proletară, nu putem vedea în el un poet revoluționar în înțelesul deplin, contemporan, al acestui cuvînt, care presupune înarmarea fermă a scriitorului cu ideologia marxist-leninistă — ci doar un poet protestatar situat pe poziții foarte avansate.

Pentru Prévert societatea capitalistă nu se definește numai prin exploatare, șomaj cronic și război, ci și printr-un mod de a gîndi impersonal, stereotip, care se adresează mecanic unor ipocrite locuri comune, prin acea stupiditate suficientă și înfloritoare, manifestată cu emfază — în sensul în care o demască și Flaubert. De aici, ca și la Flaubert, caracterizarea unui tip sau a unei situații prin utilizarea acelor clișee — *idées reçues* — cu care operează consecvent și în zilele noastre filistinismul burghez. Aceasta ar fi, în primul rînd, *cheia* satirei prevertiene. El însuși ne-o oferă în *Bruits de coulisse* (Zvonuri de culise), adevărat *Sottisier* — sau, cum s-ar spune, Prostologhicon contemporan format din extrase

---

[1] Născut în 1900. Opere principale: *Paroles* (Cuvinte — Cahiers d'art), *Histoires* (Povestiri — Pré aux clercs), *Spectacle* (Spectacol — Gallimard), *Le grand bal du printemps* (Marele bal al primăverii — Clairefontaine), *La pluie et le beau temps* (Ploaia și timpul frumos — Gallimard).

[2] Pierre Brodin, *Présences contemporaines* (Prezențe contemporane) Paris, Debresse, 1955.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

de texte din autorii cei mai diferiți — de la Claudel, Jacques Maritain, Bossuet, Contesa de Ségur, mareșalul Pétain, la obscuri ziariști de la *Figaro*, pe teme ca războiul «eroic», rolul social al religiei, etc.

Cuvintele Dumnezeu, Morală, Patrie, cu majusculă, declanșează la burghezul obișnuit — excludem marea burghezie cinică și lucidă — cîteva automatisme de gîndire în sensul imprimat de tradiție. Incapabil de a ieși din făgaș, el nu e în stare să surprindă esența lucrurilor, să vadă ceea ce se petrece în spatele decorurilor solemne de mucava. Cu gesturi și grimase extravagante de măscărici irevențios, rîzînd, rîzînd în hohote, Prévert smulge măștile înșelătoare. Jocul «bufonului» disimulează o ură concentrată și neiertătoare. (De altfel, de la farsa populară la Rabelais, Molière, Voltaire, Beaumarchais, France, rîsul demascator este o tradiție a literaturii franceze și Prévert se situează pe această linie.)

Ca și Rimbaud, poetul *scuipă pe axiomele sacre*: el se proclamă cu sfidare ateu în extraordinarele sale pamflete anti-religioase și se declară neobosit împotriva spiritului războinic și patriotard, a fascismului și colonialismului.

Satiricul este dublat de un liric profund, care celebrează cu delicată pasiune iubirile, copacii și păsările, cartierele proletare ale Parisului cu micile lor restaurante populare, ora matinală cînd orașul este invadat de armatele de muncitori chemați la apelul sirenelor, Sena tulburc cu laborioasa ei activitate cotidiană. În toate acestea, ca și în gestul intim de a citi o scrisoare sau de a mușca dintr-un fruct, ca și în fiecare dintre faptele și obiectele mărunte, familiare și dragi, stă închis un sîmbure de bucurie și un miracol unic. Este viața, cu miile ei de fețe frumoase și bune—bucuria de a trăi. Bucuria care se dovedește în practică instabilă mereu amenințată, în ultimă instanță incompatibilă cu existența societății burgheze: mai există și obrazul pămîntiu al șomerului, foamea micilor vagabonzi și ruinele bombardamentelor. Omul aspiră în chip natural către fericire, prin dragoste și muncă creatoare, dar ea nu devine realitate decît pentru individul care are curajul să gîndească și să trăiască liber. Această idee, acestă obsesie tipic prevertiană, care presupune întotdeauna, explicit sau implicit, opoziția cu gîndirea filistină generată de un anume tip de relații sociale, se concretizează în cîteva simboluri foarte frecvente: copiii— dar nu premianții răzgîiați folosiți ca exemple în fade istorioare morale, ci aparentele pușlamale — *les cancres* — iubitori de culori și de stele, micii chiulangii eroici în încasarea pedepselor distribuite de belferi dogmatici și stupizi, soldatul nedisciplinat, îndrăgostiții, oamenii foarte tineri în general, opuși generației vîrstnice anchilozate în prejudecăți. Natura este neîncetat asociată acestui climat neconformist căruia îi oferă cadrul adecvat. Pasărea devine simbolul leit-motiv al libertății, frumuseții și bucuriei. Conceptele de natură, de dragoste sînt sistematic opuse eticii burgheze și însăși lumii burgheze. Fericirea trebuie recucerită pentru adevăratul creator de bunuri și frumos, pentru muncitorul care, printr-un efort dur și milenar, a construit civilizațiile. Lui îi aparține viitorul căci *adevăratul, asprul, roșul soare al revoluției* (*Paysage changeur* — Peisaj schimbător) va răsări pentru el în curînd.

Mesajul profund umanist al poeziei lui Prévert este oare înțeles de marele public? Chestiunea accesibilității acestei opere (și implicit aceea a eficacității ei sociale) cere unele precizări. Ea este uneori limitată și anume în măsura utilizării improprii a unor modalități de expresie moștenite în cea mai mare parte de la suprarealiști, cărora Prévert le-a aparținut. Contradicția creată la un moment dat între un conținut avansat și o formă inadecvată a fost caracteristică pentru o întreagă generație de poeți francezi, care, debutînd ca suprarealiști, au depășit acest stadiu, devenind scriitori militanți ai clasei muncitoare. Sînt clasice exemplele unui Eluard, Aragon, Unik, Desnos. Urmărindu-le evoluția, constatăm și în

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PATRICIU MATEESCU

Ceramică

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PAULINA TREYO (MEXIC)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JACK LEWIN (SUA)

(Ospățul)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

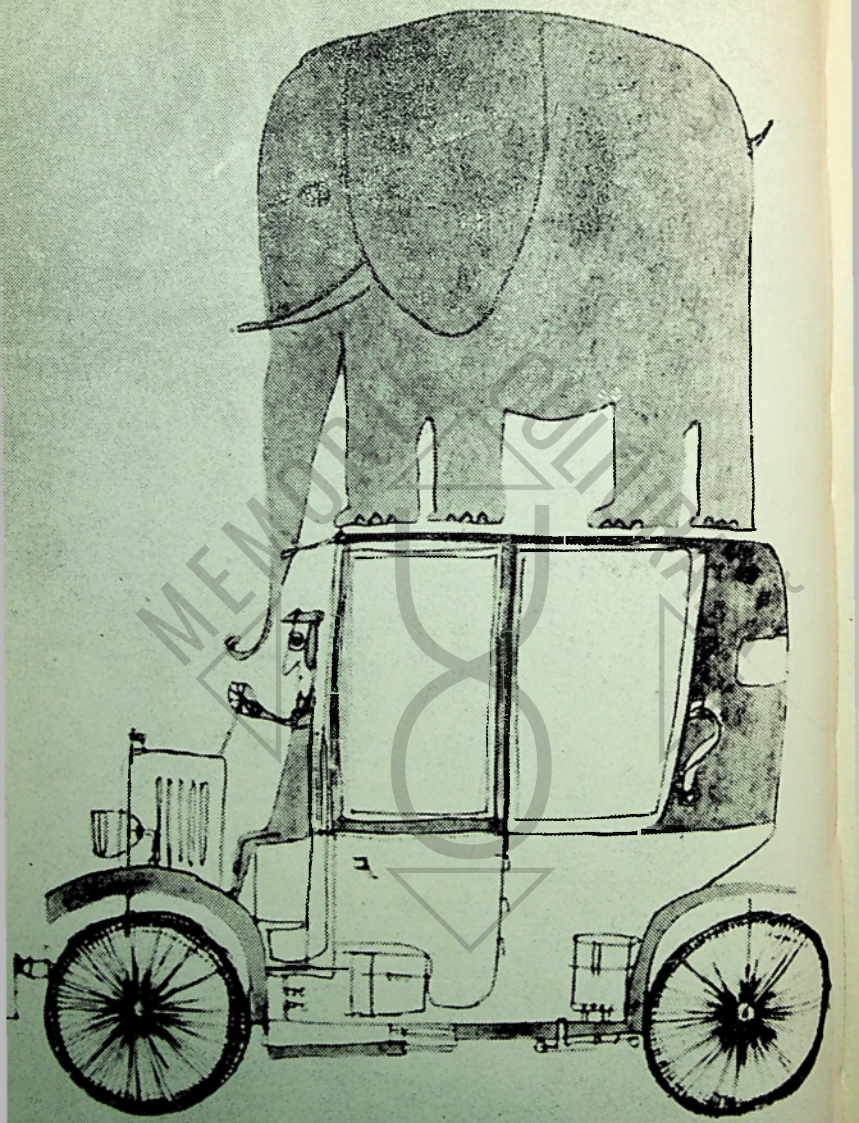

RICARDO MANZI (ITALIA)

Transportul elefantului

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

poezia lor partinică persistența unor procedee suprarealiste. La primii doi în special este vizibil efortul către un stil poetic simplu și accesibil prin părăsirea treptată a unor forme aparținînd primei lor maniere dar și prin reținerea acelora apte de a îmbogăți tehnica poeziei moderne și de a face sensibil un mesaj revoluționar. Deosebit din multe puncte de vedere, cazul lui Prévert prezintă unele analogii.

Am putea vorbi în ceea ce îl privește despre existența paralelă a trei stiluri distincte: pe de o parte remarcăm versurile inspirate din folclor, în care revin străvechile forme ale cîntecului popular francez *(La belle vie* — Viață de huzur, *Marche ou crève* — Mergi sau crapă, *Aubervilliers)*; pe de altă parte o poezie voit stîngace, « copilărească » *(Déjeuner du matin* — Micul dejun, *Premier jour* — Prima zi) care poate fi comparată în pictură cu arta « naivă » a unui Henri Rousseau sau cu așa numita artă brută a lui Dubuffet; în sfîrșit, poemele în care se face simțită influența suprarealistă și care cultivă umorul negru, enumerația imensă și bizar-hazlie, asociațiile absurde sau stridente, jocul de cuvinte extravagant, cuvîntul inventat, aliterațiile ingenioase, etc. În cele mai bune dintre acestea, o surprinzătoare și parcă totuși așteptată întîlnire are loc cu tradiția, cu Villon și cu Rabelais. Tonul lor, oscilînd între acel specific *esprit gouailleur* — zeflemeaua plină de nerv — și invectiva virulentă, îi merge drept la inimă omului de pe stradă chiar dacă uneori « litera » textului îi scapă. El își simte exprimate prin acest poet nemulțumirile și aspirațiile sale.

Prévert adoptă deci o poziție de frondă nu numai prin tematică și idei ci prin înseși modalitățile formale extreme pe care le cultivă. Teribilismele afișate, efectele de grotesc căutate, au scopul vădit de a-l « epata pe burghez ». Dar, oricît ar părea de paradoxal, stîngăcia voită a versurilor scrise în stil « naiv » sau acea sinteză nouă în care o poezie contemporană de mare autenticitate se întîlnește, pînă a se confunda, cu formele elaborate de geniul popular, vor șoca de asemenea, poetul o știe, spiritele filistine și vulgare, contrazise în prejudecățile lor despre poezie, considerată ca ceva foarte ornat și artificios.

Deci și pe acest plan, al formei, fie că e vorba de un stil sau de celălalt, război total « prostiei » burgheze în sensul flaubertian.

Dacă unele din procedeele preferate ale lui Prévert au ca rezultat pentru cititor acea dificultate, mai mare sau mai mică, de a surprinde sensul adînc al textului, trebuie arătat că impresia de joc gratuit pe care o pot lăsa la o primă lectură este aproape totdeauna falsă. Elementele de absurd, de pildă, devin procedeu de demascare și satirizare a lumii burgheze. Este un mod de a spune că în această societate lucrurile cele mai absurde sînt posibile, că ea însăși e absurdă și se întemeiază pe absurd. (În *Efortul uman* întîlnim chiar versul: « o lume absurdă și fără legi », aplicat lumii capitaliste). E adevărat că pentru a înțelege deplin unele din aceste poeme « absurde » este necesară familiarizarea treptată cu anumite coordonate specifice universului prevertian, mai cu seamă atunci cînd elementele de absurd se deduc unele din altele, multiplicate la nesfîrșit, într-un fel de compoziție « à tiroirs ».

Un alt procedeu care printr-o practicare abuzivă devine din multe puncte de vedere discutabil este enumerația. Prin însăși natura ei ea poate duce la o viziune pulverizatoare, la o reprezentare fragmentară, analitică, a fenomenelor. La Prévert intenția generalizatoare există, dar uneori cititorul nu sezisează esența decît cu prețul unor eforturi, pe de o parte din cauza nenumăratelor surprize de vocabular, pe de alta din pricina compoziției accidentate și stufoase. Poticnindu-se în detaliul amuzant sau bizar, ansamblul este mereu pe punctul de a-i scăpa *(Tentative de description d'un diner de têtes à Paris-France* — Tentativă

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

de descriere a unui dineu de capete la Paris-France) Unele poeme enumerative au aspectul unui fel de inventar heteroclit fără noimă. Aparent doar, pentru că un criteriu de selecționare există de fapt, ca în *Inventaire* (Inventar) unde găsim un adevărat *bric-à-brac* de locuri comune, un ingenios *Sottisier* concentrat. Alteori, tot în scopuri satirice, Prévert grupează perechi clișeele enumerate, inversînd între ele unul din termeni. *Corlège* (Cortegiu) este exclusiv format dintr-o enumerare de acest tip *(Un membre de la prostate avec une hypertrophie de l'Académie française* (« Un membru al prostatei cu o hipertrofie a Academiei franceze »).

Prévert speculează cu virtuozitate și paronimia, interschimbînd inițialele de la două cuvinte unite într-o formulă consacrată, sugerînd astfel un nou sens cu valoare critică *(Martyr c'est pourrir un peu*, în traducere literală: « Martir înseamnă a putrezi puțin », dedus din cunoscutul *Partir c'est mourir un peu* — « A pleca înseamnă a muri puțin »).

În unele poeme enumerația progresează după un criteriu ușor sezisabil — temporal, spațial, numeric, etc. În versurile « naive » ea apare ca o însușire de notații brute, ceea ce realizează foarte sugestive efecte în poezia intimă și de dragoste *(Déjeuner du matin, Premier jour, Paris at night* — Parisul noaptea). În poemele pe teme sociale viziunea aceasta exclusiv analitică, în care pe prim plan apar raporturile fortuite, comportă mari neajunsuri: realitățile esențiale, deși prezente, își pierd relieful, situîndu-se pe același plan cu lungul lanț de fapte neesențiale enumerate *(Evènements* — Evenimente).

Poetul se lansează în enumerare cu un fel de frenezie. Poemele construite pe baza acestui procedeu lasă fie impresia de extraordinară forță și suflu polemic *(Tentative de description d'un dîner de têtes a Paris-France)*, fie uneori aceea de improvizație *(Les Belles familles* — Marile familii). În unele cazuri enumerația de clișee e brusc întreruptă printr-un « etc » *(Conférence par un conférencier* — Conferință de un conferențiar) care sugerează infinitul prostiei burgheze. Poetului îi plac acumulările de termeni în cascadă *(La gloire* — Gloria), aliterațiile [1], și își permite toate îndrăznelile față de sintaxă și mai ales de vocabular. Dar, ca și la Rabelais, acest joc tonic de-a cuvintele este în același timp și o armă satirică dintre cele mai eficace. Putem spune si despre el, ceea ce Anatole France spunea despre « preotul din Meudon »: *Iubește, adoră cuvintele. E o minune să vezi cum le înșiră. Nu vrea, nu poate să se oprească. Uneori sunetul cuvintelor îl întărîtă și îl înveselește precum clinchetul clopoțeilor pe un catîr în galop.* [2]

În această vervă și inventivitate strălucitoare se ascunde totuși o cursă: există primejdia inflației valorilor. Versurile în care s-a recurs, fără acoperire, la procedeele favorite, frizează manierismul. E o constatare pe care ești obligat s-o faci după o lectură masivă și susținută. Cu această rezervă, simți că te afli în fața unei foarte valoroase opere contemporane, al cărui conținut umanist și protestatar găsește la publicul francez un larg ecou, o operă care are meritul de a fi contribuit la formarea gustului pentru poezia bună în masele de cititori.

IRINA MAVRODIN

---

[1] Vezi, de exemplu, poezia *Amiralul*, ca un foarte semnificativ caz de aliterație și joc de cuvinte cu efecte satirice: L'amiral Larima / Larima quoi / la rime à rien / L'amiral Larima / l'amiral Rien. Epitetul *rien* — nimic — aplicat amiralului, caracterizează personalitatea acestuia.

[2] Anatole France, *La vie littéraire*, Paris, Calmann-Lévy, 1924.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JACQUES PRÉVERT

RIVIERA

Întinsă pe-un şezlong
o doamnă cu limba ofilită
o doamnă lungă
mai lungă chiar decît şezlongul ei
şi foarte vîrstnică
petrece după voia inimii
firește i s-a spus că marea e acolo
şi ea se uită
dar nu vede nimic
iar preşedinţii trec şi o salută cu adînc respect

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ea e baroana Crin
regina cariei dentare
iar soțul ei este baronul Crin
incontestatul rege al gunoiului de iepure
și lîngă înălțimea ei se simt toți foarte mici
și trec pe dinaintea ei și o salută cu adînc respect
din cînd în cînd
baroana le aruncă o scobitoare veche
și ei o sug cu încîntare
văzîndu-și mai departe de plimbare
pantofii noi-nouți le scîrțîie ca și ciolanele lor vechi
din vile se aude o muzică grozav de palidă
o muzică acră
și sigură
ca țipetele unui nou-născut prea multă vreme neglijat
sînt copilașii noștri
sînt copilașii noștri spun președinții
și clatină din cap încetișor și cu mîndrie
pe cînd copiii lor copii-minune
cu desperare
își zvîrlă unul altuia în față bucățile de pian
baroana ciulește urechea
căci muzica aceasta firește nu-i displace
dar urechea îi cade
cum cade-o țiglă veche de pe-un acoperiș
baroana se uită pe jos
și nu-și vede urechea
ci numai o zărește
și bănuiește că ar fi
o frunză veștedă adusă de vînt
atunci încetează
și tristul vuiet al copiilor
pe care de altminteri baroana nici nu-l asculta
decît cu o ureche distrată
și desperecheată
și tot atunci țîșnesc
și țopăie în bietu-i cap
deslănțuite
refrene vechi copilărești răutăcioase perimate
păstrate de memoria ei tulburată jumulită și uzată
și cum vrînd să-și înșele timpul

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

care o amenință și o pîndește
ea caută zadarnic o amintire mai ca lumea
o amintire tristă sau duioasă cu adevărat
care s-o poată face să rîdă cu lacrimi
sau chiar să plîngă pur și simplu
baroana nu găsește decît o amintire necuviincioasă
imaginea unei bătrîne doamne
stînd goală pe cocoașa unei cămile
și tricotînd răutăcioasă o omletă cu guano

ECLIPSA

Louis XIV supranumit Regele Soare
ședea adesea pe un jilț cu fundul găurit
către sfîrșitul lungii lui domnii
în beznа unei nopți adînci
Regele Soare se scula din pat
și așezîndu-se pe jilț
pieri.

EPOPEEA

Cotiuga împăratului tot trece și iar trece
Și-o mînă invalidul care merge într-o mînă
O mînă cu mănușă albă
Cealaltă mînă ține hățul
Picioarele și le-a pierdut pe amîndouă în istorie
E foarte mult de-atunci
Și amîndouă i se plimbă pe acolo
Prin istorie
Pe cîte-o parte fiecare
Iar cînd se întîlnesc
Își trag la cotonoage
Căci la război ca la război
N-ai încotro.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

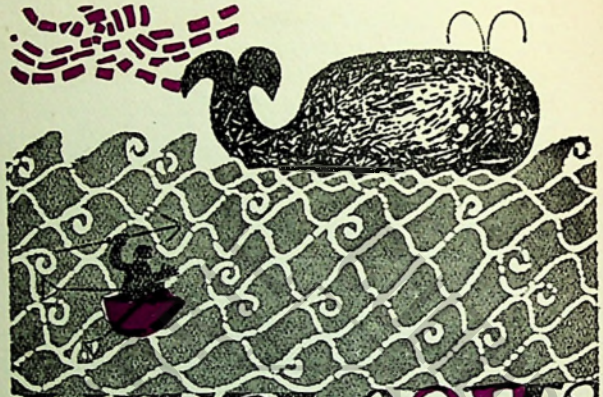

VÎNĂTOAREA DE BALENE

Deci, ca să vînăm balene, deci, ca să vînăm balene,
Scos din fire spune tatăl, clătinînd amar din cap
Către fiul său Prosper, care şade sub dulap,
Deci, ca să vînăm balene, deci, ca să vînăm balene,
Precum văd, nu vrei să mergi.
Şi de ce, la o adică?
Şi de ce, mă rog, aş merge să vînez un animal
Care nu m-a supărat niciodată, niciodată?
Du-te singur de vînează, dumneata, la o adică,
Dacă ţii atîta, tată,
Eu prefer să stau acasă cu sărmana mea mămică
Şi cu vărul meu Gaston.

Iată-l în balenieră cum s-a dus, iată-l pe tatăl,
Iată marea agitată...
Iată fiul, stă acasă,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Iată, iată și balena, o balenă mînioasă,
Iată-l tatăl, în furtună,
Iată-l și pe verișorul, pe Gaston, vărsînd castronul
Un castron cu supă bună.
Era marea furioasă
Și era supa gustoasă,
Iată cum Prosper pe scaun șade și-i adînc mîhnit:
Oare la vînat balene, pentru ce n-oi fi pornit
Și de ce, la o adică, și de ce m-oi fi codit?
Poate că prindeam vreuna, de mergeam la vînătoare
Și acum aveam mîncare...

Dar, deodată, iată, iată cum înlături ușa sare
Și cum, ud pînă la oase, tatăl gîfîind apare
Cu balena la spinare
(Ea avea ochii albaștri și era foarte frumoasă)
Iată tatăl istovit cum o leapădă pe masă
Și cum zice: Dați-i zor (și oftează din adînc)
Spintecați-o. Mor de sete. Sînt flămînd. Vreau să mănînc...
Iată însă că Prosper se ridică fără jenă
Și-și privește drept în albul ochilor hainul tată
(Albul ochilor albaștri, cum avea și-acea balenă)
Și îi spune, deodată:
Și de ce, la o adică aș ucide-un animal
Care nu m-a supărat niciodată, niciodată?
Eu, renunț la partea mea.
Și cuțitul, cu dispreț, îl aruncă pe podea,
Dar balena îl înhață și la tată se repede
Și-l străpunge dintr-o dată, apoi face cîțiva pași.
Ah, ah, zice vărul Gaston cînd această faptă vede
Parcă e la prins de fluturi, la vînat de fluturași,
Iată-l pe Prosper acuma, care scrie întristat
Mici anunțuri funerare, iat-o și pe biata mamă
Văduvă îndoliată după soțul răposat,
Iată și balena care
Lăcrămînd privește jalea din căminul nimicit
Și, din cînd în cînd, exclamă:
Pentru ce, la o adică, am ucis un biet țîmpit?
De-acum, ceilalți se vor ține după mine, parcă-i văd,
În șalupe cu motor
Și-au să caute să-mi facă, în familie, prăpăd.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Izbucnind apoi balena într-un rîs mult prea bizar,
Mult prea neliniștitor,
Vădiwei i-a spus, din mers, cînd pe ușă da să iasă:
Doamnă, vreți să fiți gentilă, dacă cineva întreabă
Despre mine, să-i răspundeți: știți, balena nu-i acasă,
Adineauri a ieșit
Dar ședeți și așteptați-o,
Pînă-n opt sau zece ani se întoarce, negreșit...

În romînește de GELLU NAUM

GRAVURĂ DE FRANS MASEREEL (Belgia)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

WILLIAM FAULKNER

CONACUL

PARTEA II

LINDA

VI

V. K. RATLIFF

— Aşadar nu vrei să te duci la gară s-o întîmpini?! întrebă Chick. — Juristul tăcu şi nu ridică capul. Şedea la birou aplecat peste hîrtii, cufundat în ele şi parcă nu vedea că în odaie mai e un al doilea om. — Ce naiba, continuă Chick, doar nu e vorba de o fetişcană necunoscută care vine pentru prima oară în oraşul nostru. Soseşte un veteran de război, o femeie care e veteran de război, înţelegi? Asta e ea: un veteran de război de sexul femenin. Expresia « fetişcană necunoscută » pe care am folosit-o nu se potriveşte de loc. Mai întîi fiindcă ea nu este un om « nou » la Jefferson — s-a născut şi a crescut aici. Şi pe urmă, chiar dacă a fost vreodată « nouă » la Jefferson, sau la dracu-n praznic, lucrul acesta aparţine trecutului, căci nu pot să-ţi mai spun « nou », adică venetic, din momentul cînd pleci în Spania cu un poet din Greenwich Village ca să-l baţi pe Franco şi cade un obuz peste voi amîndoi şi vă mutilează. Şi cu atît mai mult cînd eşti femeie. Dacă e să vorbim exact, nu e vorba doar de o fată care a crescut cîndva la Jefferson şi acum se reîntoarce în oraş, ci de prima fată, cunoscută sau necunoscută care vine la Jefferson din Război, şi pe deasupra rănită. Soldaţii — mă refer la neamul bărbătesc — înţelegi, s-au mai întors destui pe aici. Dar ea este pentru noi prima fată-soldat, prima femeie-soldat, fără să mai punem la socoteală c-a avut atîta de suferit de pe urma duşmanului. Şi cînd vorbesc de suferinţă, fireşte că nu vorbesc de-o suferinţă oarecare, viol sau răpire, nu, căci e vorba cu totul de altceva. Dar unchiul său nici nu se clinti. Şi eu care mă gîndeam că ai să aduni întreg oraşul la gară, s-o întîmpine. Din simpatie sau dacă vrei din compătimire: fata a plecat de bună voie, tocmai unde-şi înţarcă dracul copiii, în Spania, la război, şi-n această afacere şi-a pierdut bărbatul, iar ea s-a ales cu amîndouă timpanele sparte de pe urma exploziei unui obuz. Asta a fost tot cu ce s-a ales, doamna Cole. . .

— Kohl, îl corectă juristul, fără să ridice capul.

— Păi la fel am zis şi eu, răspunse Chick. Doamna Cole.

Juristul rosti numele literă cu literă.

— K-o-h-l. Şi a fost sculptor, dacă vrei să ştii, nicidecum poet. Şi n-a fost omorît de un obuz, călătorea într-un avion care a fost doborît de alt avion sau de antiaeriană.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

— Păi dacă era sculptor, nimic nu-i de mirare, c-a păţit ce-a păţit, răspunse Chick. Fireşte, un sculptor nu se poate feri cu atîta îndemînare de salvele de mitralieră ca un poet. Sculptorul e obişnuit să stea locului.

— Se afla într-un avion care a fost lovit de duşman, spuse juristul. S-a prăbuşit şi a luat foc.

— Asta-i bună ! zise Chick. Crezi într-adevăr că un sculptor din Greenwich Village, pe nume Kohl, nu s-a temut să zboare cu avionul prin zonele controlate de inamic?! — Se uită la unchiul său de sus privindu-l drept în creştetul capului. — Prin urmare nu Cole, ci Kohl, continuă el. Mă întreb de ce naiba nu şi-o fi schimbat numele? Cu de-alde ei, se pare că lucrurile astea se întîmplă destul de des. Parcă aşa e obiceiul la ei, nu?

Juristul închise dosarul, îl puse pe masă fără grabă, împinse fotoliul puţin înapoi, se rezemă de spetează şi-şi împreună mîinile la ceafă. Părul începuse de mult să-i încărunţească, încă din 1919 cînd se întorsese din Franţa, din primul război mondial. Acum îl avea în întregime alb. Şedea calm, rezemat de spetează fotoliului cu părul ca o coamă argintie. De lanţul ceasului îi atîrna o cheiţă de aur, insigna universităţii din Harvard, iar din buzunarul de sus al cămăşii ieşea muştucul unei pipe subţiri de alun, parcă ar fi fost capătul unui creion. Şedea şi îl privea fix pe Chick. În cele din urmă spuse:

— Nu cred că la Harvard te-au învăţat asta. La drept vorbind, speram că după doi ani de Cambridge, o să te laşi de prostii cînd te vei întoarce în Mississippi.

— Mă rog, zise Chick, dacă te supără, îmi cer scuze. — Dar juristul continua să stea calm în fotoliu şi să-l privească fix. — Ce dracu ! spuse Chick. Ţi-am cerut scuze, înseamnă că mi-am recunoscut vinovăţia.

— Nu-i adevărat, tu nu te socoteşti vinovat, spuse juristul. Ţi-e un pic ruşine, şi atîta tot.

— Şi nu e acelaşi lucru? întrebă Chick.

— Nu, răspunse juristul. Cînd nu simţi altceva decît un pic de ruşine înseamnă că asemenea lucruri nu te dezgustă. Cel mult îţi e teamă să nu fii prins că gîndeşti astfel.

— Mă rog, m-ai prins, spuse Chick. Şi mi-e ruşine. Ce mai vrei de la mine? ! — Juristul nu răspunse. — Bine, continuă Chick, poate că într-adevăr nu izbutesc să mă dezbar de asemenea gînduri, chiar după doi ani petrecuţi la Harvard. Înainte de a mă fi dus la Harvard am trăit prea mult printre oamenii pe care aici în Mississippi îi numim albi. Spune, ţi-e ruşine pentru mine, pentru că n-am aflat la timp?

— De loc, spuse juristul.

— Atunci înseamnă că te necăjeşti din cauza mea, zise Chick.

— Nici cît negru sub unghie, răspunse juristul.

— Atunci la ce am început toată discuţia asta? ! făcu Chick.

Unui om care, cu 10—12 ani în urmă, n-a trăit la Jefferson sau măcar la graniţele districtului Yoknapatawpha, ar fi putut să i se pară că în această discuţie singura persoană interesată era Chick. Chick era gelos pe unchiul său şi-şi trăda această gelozie mai înainte ca mărul discordiei — fata pe care n-o văzuse de zece ani — să fi sosit acasă. Nu era gelos pe fata pe care n-o văzuse de zece ani, de pe vremea cînd era un băieţandru — îi părea rău că atunci cînd se despărţiseră el avea numai 12—13 ani, iar ea era o femeie în toată firea, de 19 ani — diferenţa de vîrstă constituie o barieră de netrecut în asemenea condiţii. Poţi spune că un băieţandru de 12—13 ani nu poate fi gelos ca un bărbat în puterea cuvîntului, că nu are în el combustibilul pe care gelozia îl aprinde şi-l face să ardă cu vîlvătăi vreme îndelungată. Şi apoi,

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

acest băieţandru să fie gelos pe o fată de 19 ani sau de orice vîrstă între opt şi optzeci de ani ! Ei bine, nimeni nu ştie la ce vîrstă poate omul să se ferească de incendiul dragostei şi al geloziei. Şi nu se ştie cît de tînăr sau cît de bătrîn trebuie să fie omul ca să reziste, să nu-şi lase inima sugrumată de şuviţa din părul lui Lilith, cum zice poetul. În afară de asta, cînd Linda se va întoarce, deşi va fi ca şi altădată, mai mare cu şase-şapte ani decît el, va fi mai mare cu şase—şapte ani decît Chick cel de 22—23 ani, şi nu decît Chick cel de 12—13 ani. În asemenea condiţii diferenţa de vîrstă nu va mai constitui o barieră de netrecut. Bariera a căzut. Şi el nu va sta departe de laţ, victimă neajutorată, ci o să caute el singur să se bage în el, o să lupte pentru scopul de a nimeri în laţ. Şi o să lupte nu numai pentru dreptul şi onoarea de a fi sugrumat, dar şi pentru dreptul de a fi primul care să nimerească în laţ. Şi lupta aceasta o începuse de pe acum. Îl necăjea şi-l înfuria dinadins pe unchiul său, căuta cu care bîtă sau cu care par să-l lovească — parc-ar fi avut şi astăzi tot 12—13 ani, sau chiar mai puţin — aruncîndu-i în faţă, ca o insultă, faptul că soţul Lindei fusese evreu, cu toate că dacă ar fi stat să gîndească un pic şi-ar fi dat seama că în felul acesta nu poţi înfrînge un rival de talia juristului, că procedînd aşa se agaţa ca înecatul de un pai.

Şi se dădu de gol, zgîndărindu-l pe jurist cu acest pai, ca şi cum ar fi vrut să-i spună : tu eşti vinovat că ai trimis-o pe Linda la New York printre străini, unde nu avea cine s-o supravegheze. Şi iată că s-a căsătorit cu un evreu. Dar el încă n-o văzuse pe Linda, nu ştia încă nimic de ea. Nu ştia că de la doisprezece ani încă, acumulase în el atîta gelozie ca să-i ajungă nu pînă la douăzeci şi doi, ci pînă la optzeci de ani. Trebuia să o revadă ca să înţeleagă că singur o să se vîre în laţ de dragul femeii venite de pe meleaguri străine şi că nimeni, chiar de-ar avea el stea în frunte, nu va putea să-l împiedice sau măcar să-l salveze. Cînd se gîndea la ea, îşi amintea doar ceea ce văzuse odinioară un băieţandru de doisprezece ani : o femeie în toată firea care aducea grozav cu propria lui mamă şi prin urmare făcea parte din acea rasă omenească străină căreia îi aparţine întreaga lume, mai puţin băieţandrii de doisprezece ani. Şi dacă unchiu-său, juristul, n-ar fi băgat-o în seamă şi nu l-ar fi trimis să se ţină toată ziua agăţat de poala ei, trimiţîndu-l la sfîrşitul lecţiilor, cu bileţele în care-i fixa întîlniri la cofetărie, Chick s-ar fi uitat la ea ca la oricare alta.

Amintindu-şi de ea acum, lui Chick îi reveneau fără voie în minte gîndurile pe care le avusese la 12—13 ani : « drace, e aproape de o seamă cu mama. » Trebuia însă s-o revadă şi să înţeleagă ceea ce înţelegi la 22—23 de ani : drace, chiar dacă e cu un an sau doi mai mare decît mine, dintre noi doi, eu sînt bărbatul.

Orice om dinafară, gîndindu-se la Chick cel de 12—13 ani, şi-ar fi spus că numai la vîrsta asta un băiat este capabil de un sentiment de gelozie atît de pur împotriva unui bărbat de treizeci şi trei de ani, din pricina unei fete de nouăsprezece ani — sau din pricina oricărei alte femei între opt şi optzeci de ani — după cum tot numai un băiat de 12—13 ani ştie ce înseamnă neliniştea, spaima, patima, speranţa şi disperarea dragostei. Orice om dinafară ar fi crezut aşa în locul meu, pînă în clipa în care Chick nu s-ar fi trădat scoţîndu-i ochii unchiului său cu afirmaţia că soţul Lindei a fost poet şi evreu. Orice om dinafară ar fi înţeles că Chick nu urmăreşte s-o jignească pe Linda, ci pe unchiul său şi că nu era gelos pe unchiul său din pricina Lindei Snopes, ci era gelos pe Linda din pricina unchiului său. Atunci chiar şi un om dinafară i-ar fi spus, în gînd, lui Chick : poate că la început nu m-ai fi putut atrage de partea ta, dar acum sînt cu trup şi suflet alături de tine.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Dar, acest om dinafară ar fi trebuit mai întîi să stea de vorbă cu mine. Fiindcă eu țin minte totul: am fost martor cînd juristul s-a amestecat pentru prima dată în viața Lindei. Nu vorbesc de perioada în care el se gîndea că viața ei este legată de a lui și nici măcar la momentul cînd a băgat-o în seamă pentru prima oară. Ea avea vreo 13—14 ani și juristul o cunoștea de cînd venise pe lume, sau cel puțin de cînd avea doi-trei ani și o plimbau cu cărucior. Într-un cuvînt, o știa de atunci de cînd observi mirat că un copil seamănă cu o ființă omenească, ba mai mult, că seamănă puțin cu oamenii pe care-i cunoști bine. Într-un orășel ca Jefferson oamenii se știu toți între ei și, vrînd-nevrînd, se văd măcar o dată pe zi. Prin urmare, în afară de anii petrecuți în război, juristul o văzuse pe Linda cel puțin o dată pe săptămînă. Nu mai spun că dinainte de-a se fi uitat la ea cum trebuie, știuse că e fata Eulei Varner. Toți locuitorii din Jefferson și din întregul district Yaknapatawpha care o cunoșteau pe Eula Varner se uitau la copilul ei cu asemenea uimire, de parcă ar fi fost un monstru în miniatură, căci toți, fără excepție, chiar și bărbatul care o văzuse pe Eula numai o singură dată, nu puteau crede, nici în ruptul capului, că această Eula dăruită cu tot ce are mai drăcesc o femeie a putut fi fecundată de un bărbat obișnuit, ființă bicisnică în comparație cu ea — și-și spuneau că aici a fost nevoie, cu siguranță, de eforturile unei generații întregi de voinici ca din basme.

În ce vă spun acum, n-o să mă refer la faptul că juristul și-a consacrat cîțiva ani din viață Lindei, carierii ei, după cum i s-a părut lui — vreau să spun că în clipa în care Eula Varner i-a aruncat juristului o singură privire — sau i-a legat pe jurist, pentru toată viața, de viața primului ei copil, firește, dacă acest copil avea să se nască fată. Se întîmplă de multe ori ca să întîlnești prea tîrziu femeia care trebuia să fie a ta toată viața. În momentul întîlnirii femeia aceasta ar trebui să aibă șaisprezece ani, iar tu nouăsprezece (juristul avea într-adevăr nouăsprezece ani cînd a întîlnit-o pe Eula, dar ea era mai mare cu un an decît el), să te uiți la ea și să-i spui: « Ești frumoasă. Te iubesc. Să nu ne mai despărțim niciodată ». Și ea să-i răspundă: « Desigur ». Ca și cum ai spune: « Desigur, sînt frumoasă și știu că mă iubești și n-o să ne mai despărțim niciodată ». Numai că de multe ori o întîlnești prea tîrziu. E măritată cu altul. Cu toate că, de fapt, eu cred că niciodată nu e prea tîrziu.

Niciodată nu este și nu va fi prea tîrziu, dacă rămîi pentru toată viața băiatul de nouăsprezece ani care a spus « te iubesc » acelei unice fete de șaisprezece ani, în acea clipă unică dintre toate clipele vieții. Niciodată nu poate fi prea tîrziu pentru cel care are nouăsprezece ani și, apoi, cine poate răpi unei fetițe de șaisprezece ani nevinovăția, chiar să fi trecut ea pe la o sută de bărbați, dacă ea este femeia aceea unică, ce ți-a răspuns în acea clipă unică dintre toate clipele vieții: « desigur că nu ne vom despărți niciodată ». Și poate să poarte în pîntece, sau în brațe, sau agățată de fustă dovada vizibilă că a fost a altuia, băiatul de nouăsprezece ani o va socoti pură și nevinovată, fiindcă numai el putea s-o facă mamă pe fata aceea de șaisprezece ani, indiferent că un altul va striga în gura mare că el, cel dintîi, a împărțit patul cu ea.

Dar pe atunci juristul nu înțelegea nimic din toate acestea. Mai ales că era extrem de ocupat. Mă refer la ziua în care Eula apăruse pentru prima oară în piața orașului, unde putea s-o vadă nu numai juristul, ci întregul Jefferson. Era pe cînd Flem îl curățase cu totul pe unchiul Will Varner și întreaga Ripă a Francezului și trebuia să se mute în altă parte. S-a mutat la Jefferson căci cu ce ar fi fost Jefferson mai rău decît alte orașe — în definitiv — pentru că după cum se spune, toate spițele duc la obada roții. Sau poate că Flem nici

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

nu avea cum să ocolească Jefferson — pe atunci tocmai căuta să pună mîna pe cafeneaua pe care o ţineam cu Grover Winbush şi, cum era imposibil să găsească un mijloc de a-l aduce pe Grover la Rîpa Francezului, Flem a fost nevoit să se instaleze măcar pentru o vreme la Jefferson, ca să ia de la Grover partea lui din cafenea.

În orice caz, la Jefferson a văzut-o juristul pe Eula. Şi s-a angajat în această luptă cu mîinile goale, lipsit de experienţă, lipsit de putere, lipsit de ajutoare şi de aceea nu putea decît să piardă lupta. Va să zică pe de o parte el, juristul, un tînăr crescut la oraş care fusese nevoit să obţină titlul de doctor la universitatea Harvard şi diploma de doctorat în filozofie la Heidelberg pentru a-i putea ţine în frîu pe locuitorii obişnuiţi, normali ai districtului Yoknapatawpha, care abia aşteaptă să încalce legile ce-i stingheresc şi îi irită, sau să şterpelească ceva bani din punga statului. Pe de altă parte, ea, Eula Varner, care nu avusese nevoie de nici un fel de învăţătură, căci ceea ce-i dăduse Dumnezeu — dreptul de a respira, de a sta pe loc sau de a face cîţiva paşi însemna o nenorocire şi o primejdie pentru orice bărbat adevărat aflat în preajma ei. Juristul, ca să biruie în această luptă, ar fi însemnat să ajungă în situaţia păianjenului căruia la sfîrşitul lunei de miere iubita îi mănîncă ultimul picior. Pe undeva, eu gîndesc totuşi că juristul ştia acest lucru. Oricum, împlinise nouăsprezece ani şi învăţase un an la Harvard. De altfel chiar şi fără Harvard un tînăr de nouăsprezece ani se pricepe măcar instinctiv la femei, după cum un copil sau un animal ştie că focul frige, fără ca să-l fi atins cu mîna sau cu piciorul. Chiar şi un băiat de nouăsprezece ani, dacă spune: « Eşti frumoasă. Te iubesc », trebuie să-şi dea seama cine-i răspunde: « Desigur » — o fetiţă de şaisprezece ani sau o tigroaică.

Juristul s-a aruncat în luptă cu toată fiinţa, în această luptă pe care trebuia s-o piardă, şi cel mai bun lucru pentru el era s-o piardă, căci pierzînd lupta însemna să scape doar cu pielea puţin zdrobită. S-a năpustit în luptă cu mîinile goale, fără nici o armă. Nu avea decît capacitatea de a rămîne veşnic un băieţandru de nouăsprezece ani menit să-l înfrunte pe tînărul McCarron care-i pusese coarne cu mult înainte ca el, juristul, s-o fi văzut pe Eula şi a continuat să-i pună coarne, sub diferite nume şi înfăţişări, şi după ce el a pierdut lupta şi a capitulat. Mă gîndesc acum că, poate, Flem n-a avut nici un motiv special să se mute tocmai la Jefferson; lui, cred, îi era tot una unde o să nimerească, numai să-şi atingă ţinta. Poate că nici nu ştia bine cum de-a venit tocmai la Jefferson. Sau, cine ştie, oamenii însuraţi nici nu trebuie să găsească un motiv, de vreme ce au neveste. Iar femeile n-au nevoie să găsească un motiv, puţin le pasă lor de motive, ele acţionează totdeauna aşa cum vor, şi numai proştii se amestecă în treburile lor. Femeia nu-şi pune nici un fel de probleme, pe cîtă vreme bărbatul ia în serios tocmai lucrurile al căror tîlc e nebulos şi greu de priceput.

Aşadar, nu din cauza lui Grover Winbush şi părţii mele din cafenea care atîrna în aer, de un fir de păr, a nimerit doamna Flem Snopes la Jefferson şi a trecut prin piaţă în ziua cînd a văzut-o juristul. Eula n-avea nici un amestec în asta. Toate s-au întîmplat din pricina tînărului McCarron. La unele lucruri am fost eu însumi martor, iar despre altele mi s-a povestit. În primăvara aceea pe o rază de cinci mile în jurul dughenei lui Varner toată lumea nu vorbea decît despre asta. Toată Rîpa Francezului era preocupată de evenimentele care au început în martie şi au culminat cu turnirul între cavaleri, desfăşurat dincolo de podul de peste rîu, aproape de casa lui Varner, într-o noapte de iulie, adică din ziua cînd tînărul McCarron îşi făcuse pe neaşteptate

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

apariția în Rîpa Francezului de parcă ar fi picat din cer și s-a năpustit, ca un lup într-o turmă de oi, asupra tuturor acelor Bookwright, Binford, Quick și Tull, care de un an de zile își legau caii și catîrii de la trăsuri de gardul lui Will Varner. Ca un cerb sălbatic din pădure sărise gardul și începuse să calce în picioare toți morcovii, dovlecii și pătlăgelele noastre, iar aceste zarzavaturi își închipuiseră pînă atunci, sau în orice caz speraseră, că reprezintă o primejdie pentru citadela feciorelnică a Eulei. Și iată că deodată fuseseră băgați adînc în noroi, și atît de repede că nu apucaseră nici să clipească, darmite să-și acopere capetele . Probabil că și ei se socotiseră viteji și de neînvins, pînă în clipa cînd apăruse el, nu se știe de unde, ca un cerb sălbatic, de parcă ar fi mirosit-o pe Eula de la o sută de mile și ar fi simțit îndărătnicia ei. Venise în zbor, ca o săgeată acolo unde ea aștepta, aștepta mereu, nu pe cineva anume, dar în orice caz un cerb sălbatic și puternic, de o sălbăticie și de o putere egală cu a ei.

Da, frate. Cum se spune, un rege al cerbilor: un cerb sălbatic, venit de-a dreptul din munți, cu un aer mîndru și cu ochii scînteetori. Firește, toți acești Bookwright, Quick și Tull se socoteau și ei niște iezi vioi în acest loc îngrădit, în Rîpa Francezului, pînă cînd toate gardurile și toate plăcile cu inscripția « intrarea interzisă » au fost răsturnate de alții. Firește, și ai noștri se pricepeau să dea din picioare și să se bată, nici ei nu voiau să știe de vreo interdicție, și nu-și purtau pică; știau să se apere uniți și să se bată dacă vroiau să învețe minte un străin. De ce a venit în satul lor de la depărtare de cîteva mile? Să fi stat cuminte acasă, că la ei tot n-avea ce căuta. Dar se întîmpla ca vreun străin s-o zărească întîmplător pe Eula sau numai să audă de ea de la unul care o văzuse mergînd măcar la 10—15 pași cu mersul ăla al ei, care băga omul în boala cîinească. Și într-o duminică, pe seară, își lega catîrul de gardul Varnerilor, iar apoi cu un aer nevinovat o pornea înapoi pe drumul mărginit de chiparoși, intra pe podul de peste pîrîu, cu mintea învăluită în vis și visul avea numele Eulei. În clipa aceea, însă, corporația noastră, unită, se năpustea asupra lui din hățiș, îi scotea din cap visurile-i dăunătoare, îl stropea cu apă din pîrîu, ca să se mai răcorească, îl urca pe catîr, îi lega hățurile de șea și-l expedia pe oaspetele nechemat la locul de baștină. Dacă străinii ar fi avut destulă minte, n-ar fi încercat să se abată pe la noi.

Dar acesta nou era un animal dintr-o rasă cu totul diferită. Toți venetici întîmplători erau simpli tăurași din rasa obișnuită, răspîndită pretutindeni. McCarron, însă, nu semăna cu nici unul dintre ei și umbla nelegat nu pentru că s-ar fi temut de zăbală, ci pentru că așa voia el. Împotriva lui, nici unul din ai noștri n-ar fi cutezat să iasă singur, ba mai mult, toată banda strîns unită, care niciodată nu se temuse să stea ascunsă în tufiș, ca să-l învețe minte pe orice străin care se plimba adulmecînd pe lîngă gardul lui Varner, multă vreme n-a avut curajul să pornească împotriva lui McCarron, iar cînd s-a hotărît, era prea tîrziu. Desigur, posibilități ar fi avut. Și chiar cu duiumul. Ca să fim sinceri, însuși McCarron le oferise destule posibilități, dar ei erau prea uimiți și înspăimîntați ca să mai poată acționa,iar la sfîrșitul lunii mai, nici nu mai ieșeau pe drum sau împrejurul casei, după ce se lăsa întunericul, decît în grup de cîte trei. Și aceasta pentru că McCarron era un tăuraș dintr-o rasă cu totul diferită, venise din munți de parcă ar fi picat din cer și, după cum s-ar fi exprimat juristul nostru, începuse să-și însușească ceea ce de un an sau doi era, ca să zicem așa, centrul ginecologic, punctul numărul unu de atracție al întregului district din nordul statului Mississipi. Nu, el n-a răpit-o pe Eula, n-a prins-o din goana calului, n-a aruncat-o în șea, la spate, și n-a

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

fugit cu ea. Pur și simplu el a pătruns aici și i-a jefuit pe toți. Iar ceilalți cînd s-au trezit, au văzut că-i prea tîrziu, fiindcă Eula rămăsese grea.

Totuși, mi se pare că lucrurile nu s-au petrecut chiar așa cum vi le povestesc eu. Nu știu cum, dar aș fi preferat ca totul să se fi petrecut altfel. Aș fi preferat ca totul să se fi întîmplat dintr-odată, dar nici asta nu exprimă exact ceea ce gîndesc eu acum. Aș fi vrut ca cei cinci mînji sperioși să fi fost ei vinovați că s-a întîmplat acel lucru, pe care au încercat cu atîta desperare să-l împiedice. Dar cu toții s-au oprit, ca să zicem așa, la porțile bastionului încă neatins al fecioriei. Toți șapte: și Eula și McCarron, și ai noștri cinci — Tull, Bookwright, Tu-pin, Binford și Quick. Fiindcă lucrul cel mai rău, după cum ar fi spus Tull și Quick, nu se întîmplase încă. Zic: «lucrul cel mai rău», dar nu mă gîndesc la nevinovăția Eulei sau la cinstea pătată a casei unchiului Billy Varner, ci la irosirea zadarnică a timpului. Doi ani au stat la gardul lui Varner căruțe și catîri, iar cinci flăcăi hoinăreau acolo pînă la miezul nopții în loc să se ducă acasă și să se odihnească, ei și animalele lor. Patru din ei erau mereu porniți împotriva celui de al cincilea, despre care credeau că le-a luat-o înainte în cursă. Nu mai vorbesc de faptul că toți cinci trebuiau să se unească la prima chemare împotriva vreunui străin care apărea deodată lîngă gard, căutînd să jefuiască ceea ce se ascunde în spatele lui.

Așa că prefer să cred că atunci nu se întîmplase încă nimic. Nu știu ce așteptau Eula și McCarron. Mai bine zis ce aștepta McCarron, căci Eula nu aștepta niciodată nimic. După cîte se pare, ea nu știa ce înseamnă așteptare, la fel cum pămîntul în care grăunțele rodesc la vremea cuvenită nu știe ce înseamnă să aștepți — și pămîntul nici nu trebuie să știe acest lucru. Căci a ști ce înseamnă așteptarea, înseamnă a te îndoi de tine însuți, a te lăsa cuprins de temeri, iar Eula n-avea nevoie de aceste cuvinte, după cum n-are nevoie de ele pămîntul. Ea n-avea nevoie decît să existe, pur și simplu, să existe ca și pămîntul pe cîmp pînă cînd îi vine vremea sa, pînă cînd vine vîntul, ploaia și soarele de care are nevoie, adică pînă în clipa cînd acel cerb, uriaș și superb, va veni din munți, din pădure, sau va pica din cerul senin, pe neașteptate, și se va opri mîndru, cu capul săltat și ochi scînteietori, printre oile din jur. Probabil că McCarron amîna cu bună știință ceea ce, în cazul de față, puteam numi *sfîrșitul inevitabil*. Poate că amîna acest sfîrșit pentru a rămîne cît mai mult, cu aerul său mîndru, printre oile din jurul lui. Poate că la început îl amuza să se joace cu niște berbecuți proști de felul lui Bookwright și Quick, îl amuza să stîrnească aceste oi blege, dornic să vadă cît vor rezista și cînd vor uita pentru o clipă că nu sînt oi, sau cel puțin își vor aminti că deși sînt oi, sînt totuși cinci la număr și vor îndrăzni însfîrșit să-l înfrunte încredințați că au în față o piedică măruntă, obișnuită, una din acele piedici pe care Eula îi învățase de mult să le frîngă și să le zdrobească.

Dar stați, poate că veți înțelege și ce așteptau cei cinci. Erau băieți credincioși. Vreau să spun că mergeau la biserică aproape în fiecare duminică, iar miercurea seara veneau la adunările de rugăciuni, căci nu aveau altceva mai bun de făcut. Biserica nu e mai rea decît orice alt loc pentru a încheia o săptămînă și a începe alta, cu atît mai mult cu cît duminică dimineața nici nu aveai unde să te duci, afară de cazul cînd te apucai să joci cărți în spatele fîntînii, în timp ce oamenii la biserică se roagă, cîntă, sau ascultă o predică. Și apoi, cine știe, miercuri seară poate izbutești să sucești mințile vreunei fetișcane și s-o bagi în tufiș, fără ca părinții ei să observe ceva. Sau, poate, cei cinci își ziceau că nimeni n-a auzit nimic precis, și așteptau, dar așteptarea lor era, ca să spunem adevărul, un refugiu desperat, o ultimă încercare la

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

care recurge fiecare bărbat, tînăr sau bătrîn, cînd trebuie să înfrunte un rival mai puternic. Acum pricepeți ce se întîmpla cu ei. Bineînțeles, ei ar fi preferat să păstreze neatinsă citadela fecioriei Eulei Varner pînă cînd unul dintre ei s-ar fi desprins de grup și ar fi jefuit-o. Dar acum, cînd se ivise un atacator nechemat și le încurcase socotelile, ei ar fi putut, unindu-se, să-l zdrobească și să-i taie pofta pentru totdeauna de a mai da tîrcoale Rîpei Francezului.

Nu s-au apucat să pîndească în mod perfid clipa în care McCarron se lungește pe pămînt, istovit de pe urma victoriei și plăcerii sale. Asta ar fi fost nelegiuire și ticăloșenie. Îl luară prin surprindere, tocmai cînd McCarron se aștepta mai puțin. Negăsind în ei forța necesară să-i împiedice victoria, se văzură nevoiți să-l ia prin surprindere atunci cînd nu era cu ochii în patru, cînd plutea într-o altă lume și gîndurile îi erau împărțite între visele legate de evenimentele din seara trecută (înțelegerea cu Eula) și speranța în cele ce urmau să se petreacă peste cîteva minute, îndată ce ar găsi locul unde să lege calul de la trăsurică. Atunci îl pîndiră ei. Cu siguranță că nu se întîmplase nimic și cei cinci ar fi trebuit să nu fie neliniștiți. Vă dați seama, aș vrea să cred că citadela nevinovăției nu fusese cucerită încă pînă în clipa aceea. Dar, poate sînt greșit, eu nu caut nimic în afara adevărului vieții, vreau să cred că totul s-a întîmplat în seara aceea și vreau să mai cred că tînărul McCarron care, în comparație cu cei cinci flăcăi părea un cerb sălbatic înconjurat de oi, n-ar fi făcut nimic de la sine, și că toți șase sînt vinovați că citadela a căzut în noaptea aceea. Era o noapte de iulie. Trăsurica lui McCarron cobora de la gară și cei cinci auzeau tropotul copitelor pe podețul de peste pîrîu. Ei prinseră în sfîrșit curajul ca să joace, cu disperare, ultima carte. Săriră de la locul lor de pîndă obișnuit, de unde pînă atunci bătuseră cu ușurință și-i alungaseră pe toți bărbații de prin partea locului sau pe cei sosiți de aiurea.

Să fim clari, nu aduseseră cu ei nici un martor — singurul om care ar fi putut depune o mărturie cinstită, peste două trei minute zăcea în nesimțire, în șanț. Prin urmare presupunerile mele, ca și oricare altele, pot fi mai mult sau mai puțin îndreptățite, eu susțin că sînt cele mai îndreptățite și, ca persoană interesată, cum se spune, trebuie să-mi demonstrez teorema. În realitate, cred că toată încăierarea s-a sfîrșit în mai puțin de trei minute. Un flăcău a sărit primul de la locul său de pîndă și a prins calul de zăbale, iar ceilalți patru s-au năpustit să-l tragă pe McCarron din trăsurică, în cazul că McCarron mai era în trăsurică și nu o ștersese în sus pe pîrîu, alegînd între o glorie trecătoare ca fumul și siguranța sa personală, pe aceasta din urmă. Doar se mai întîmplase așa cu destui oaspeți nechemați, bineînțeles numai cu cei ce apucaseră s-o șteargă la vreme.

În ziua următoare, oamenii își dădură seama, după urme și după iarba călcată în picioare, că McCarron nu se gîndise să fugă, însă cu totul din alte motive decît cele arătate de mine mai sus. E adevărat, urmele nu spuneau în ce fel o spiță de la roată a rupt brațul lui McCarron, s-a aflat totuși că, cu mîna rămasă nevătămată, McCarron a apucat spița să se apere cu ea, în vreme ce Eula ședea în picioare în trăsurică, în mîini cu biciul cu bilă de plumb în mîner și că izbea cu acest mîner, așa cum izbești cu toporul, în capetele celor cinci bătăuși.

Încăierarea a durat cel mult trei minute. Mai mult n-a durat. Totul s-a desfășurat simplu și firesc — un fenomen obișnuit al naturii, la fel de simplu, obișnuit și trecător cum sînt fluxul sau ploaia care vin pe neașteptate și spală orice lucru ce se ivește în calea lor — tropăit de picioare, respirație grea, ceață, cîteva umbre vînzolindu-se prin ceața nopții alături de cal (calul nu

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

se clintise din loc. Era obișnuit să stea. Vara stătea ore în șir la gaterul lui Will Varner. Stătuse și atunci cînd Will îl dăduse afară din casă pe Ab Snopes, deoarece nu plătise de doi ani chiria — iar aceasta părea în Rîpa Francezului o calamitate de felul unui ciclon — și se mai spunea că Will putea să se ducă la gară, să coboare din trăsurică și să nu lege calul cînd trece trenul. Abia în vara următoare calul începu să fie legat de gardul (pe care niște cai sălbatici aduși de Flem în Rîpa Francezului, tocmai din Texas, îl dărîmaseră și se risipiseră apoi în tot cătunul) și de trăsurică — cînd și cînd fulgeratul spițel de stejar și peste toate, răbufnirile surde, ca într-un pepene, ale biciului cu bilă de plumb repezit în căpățînile vitejilor localnici.

Apoi trăsurica goală și calul rămaseră să stea așa cum stau un copac, o stîncă sau un hambar peste care se năpustește o ploaie torențială de vară. S-a mai păstrat încă o probă materială — Theron Quick: timp de o săptămînă pe ceafa lui s-a văzut urma bilei de plumb și oamenii făceau haz pe seama numelui său — numele de Quick [1], suna, ca să zicem așa umoristic, mai cu seamă că băiatul fusese găsit zăcînd între tufișuri ca un butuc. Și cred că tocmai atunci s-a întîmplat. Să fim înțeleși, nu stărui, nu afirm cu orice preț că lucrurile s-au petrecut întocmai cum zic eu. Socotesc însă că altfel nu puteau să se întîmple, că numai aici trebuie căutat adevărul.

Prin urmare, eu cred că n-a existat nici o întrerupere. Vorbesc de mișcare, de conflict. Totul s-a produs dintr-odată, neîntrerupt, din clipa cînd cei cinci au sărit din tufiș și au prins calul de zăbale: înjurături, tropăit de bocanci, răsuflarea grea a flăcăilor, apoi troznetul tufișurilor călcate în picioare; și iată că zgomotul pașilor se stinge treptat. Pe semne cei patru crezuseră că Theron Quick a rămas mort pe loc. Iar apoi se face liniște deplină, drumul se scufundă în beznă, calul stă netulburat la trăsurică, iar Theron zace pașnic între tufișuri. Și cred că atunci s-a și întîmplat: fără răgaz și fără oprire. Și atunci nu numai că s-a predat citadela nevinovăției, dar a și primit sămînța, a început să poarte rodul, și acest copil, această fetiță, care avea să se cheme Linda, a fost zămislită la marginea drumului. Probabil că Eula a trebuit să sprijine brațul rupt al lui McCarron, iar calul stătea deasupra lor ca un trofeu de vînătoare — asemenea capetelor uriașe de animale, care sînt bătute în perete în salon sau în bibliotecă, sau — mi se pare că așa se face acum — în cabinetul stăpînului casei. Sau, poate, calul acesta era într-adevăr un trofeu.

N-apucarăm să ne dezmeticim bine de pe urma acestei întîmplări, cînd Will Varner constată că fata lui nemăritată a rămas grea. Iar cel care-l înjosise pe el, înjosise întreaga Rîpă a Francezului, deoarece pe atunci, cînd spuneau « Rîpa Francezului », oamenii se uitau la unchiul Willy Varner, căci cele două nume erau sinonime. Și dacă Eula Varner era un fenomen al naturii, ca un ciclon sau un flux, și unchiul Willy putea fi încadrat printre aceste fenomene veșnice, deși pe atunci nu împlinise nici patruzeci de ani; protestase de atîtea ori polițe și pusese sechestru pe avere, evacuase chiriași și alungase pe arendași, încît toată Rîpa Francezului i se supunea, altminteri locuitorii ei ar fi trebuit să rămînă în cîmp deschis, la 22 mile sud-est de Jefferson.

Cinstit vorbind, tînărul McCarron ar fi trebuit să apere pe loc onoarea de familie a Varnerilor. După primul șoc toți au crezut că are de gînd s-o facă. Era unicul fiu al unei văduve înstrăinate de fel din Tennessee și soarta îl aruncase întîmplător acolo unde a văzut-o deodată pe Eula Varner, tot astfel cum peste un an soarta le-a jucat aceeași festă juristului Stevens și bancherului

[1] Quick = repede (în engleză)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Manfred de Spain. Şi întrucît era unicul fiu al unei văduve înstărite şi învăţase la una dintre cele mai selecte şcoli pentru odraslele de neam mare, toţi cei din Rîpa Francezului se gîndeau că el nu va sta o clipă mai mult la spital, unde i se punea în gips braţul rupt şi nu va aştepta ca unchiul Will Varner să smulgă de pe perete puşca de vînătoare.

În această privinţă s-au înşelat cu toţii. De o calamitate a naturii nu poţi scăpa cu goana: ea te asvîrle pur şi simplu prin forţa centrifugă şi, dacă ai un pic de bun simţ în tine, încerci dinainte s-o eviţi. Atunci cînd se abate asupra ta, nu mai ai timp să-ţi schimbi planurile. Cu siguranţă, McCarron ar fi fost de acord să îndure această calamitate, deşi era ameninţat să piardă şi celălalt braţ, ba chiar şi picioarele — treabă la care l-ar fi ajutat cu dragă inimă toţi cei de felul lui Quick, Tull şi Bookwright. Nu mai vorbesc de faptul că tînărul absolvise o şcoală aristocratică unde i se dăduseră înalte noţiuni academice despre onoare şi cavalerism, indiferent că profesorii se foloseau de exemple simple. Orice am spune noi, McCarron nu s-a gîndit să dispreţuiască onoarea de familie a Varnerilor. Eula însuşi a dispreţuit-o. Înţelegeţi acest lucru cum vreţi. În ce-l priveşte pe tînărul McCarron, el a înţeles totul din capul locului. Acea forţă centrifugă de care vorbeam, l-a atins o singură dată, dar a fost de ajuns să-l doboare, şi Eula, această minune a naturii care, e drept, nu sperase să întîlnească o altă minune a naturii identică, dar nădăjduise că va întîlni pe cineva atît de puternic încît să răspundă la lovitură prin lovitură, fără a pierde de la prima ciocnire un braţ, sau un picior, a rămas dezamăgită. Pentru că data următoare, cei cinci, puteau să-i spargă capul tînărului McCarron, adică să-l dea gata cu totul şi atunci întreaga ei forţă, pricepere şi neînfricare, priceperea de a lua şi a da cît şi mîndria că este un fenomen al naturii de sex femenin se vor irosi de pomană. Să fim înţeleşi. Nu vorbesc de dragoste. Minunile naturii nu au nici o idee de dragoste, tot astfel cum nu cunosc neliniştea, nesiguranţa şi slăbiciunea. Trebuie să ştii să simţi toate acestea, ca să înţelegi ce înseamnă aşteptarea. De aceea cînd ea şi-a spus — şi cu siguranţă că şi-a spus: « Încă o încăierare ca asta de pe pod şi s-a sfîrşit cu el» — ea nu s-a gîndit cîtuşi de puţin la binele tînărului McCarron.

Într-un cuvînt, în dimineaţa următoare el nu se mai afla în cătun. Presupun că în noaptea aceea Eula a băgat resturile biciului la locul lui în trăsurică şi a mînat calul în sus, în deal. Pe urmă, ei doi l-au trezit pe Will şi acesta a dat fuga afară din casă, numai în cămaşă de noapte, fără puşca de vînătoare — au trebuit să treacă vreo douăzeci şi opt de zile pînă cînd el a înţeles că trebuia să scoată şi puşca din perete. Atunci şi-a luat numai trusa cu instrumentele pe care le folosea ca veterinar şi i-a bandajat tînărului McCarron braţul, astfel ca el să poată ajunge acasă sau în altă parte unde ar fi putut să-l îngrijească o persoană mai pricepută decît un veterinar de ocazie. Tînărul a venit la Jefferson peste o lună, cam atunci cînd Eula a înţeles că dacă nu-şi va schimba cît mai repede situaţia, aceasta îi va schimba toată viaţa. A venit şi a dat un bacşiş poştaşului ca acesta să-i ducă Eulei o scrisoare anume ticluită. Dar n-a ajuns la nici un rezultat şi pînă la urmă a părăsit ţinutul. Şi dacă cineva a crezut că la vreo trei luni după această luptă, hai s-o numim extraordinară, de pe podul de peste pîrîul care curgea pe lîngă casa lui Varner se vor auzi chiote sălbatice, ei bine, s-a înşelat amarnic: nunta a fost anunţată mult mai tîrziu, iar Herman Bookwright şi Theron Quick au plecat din Rîpa Francezului, cu părerea de rău că nu sînt ei cauza a tot ce se întîmplă. Eula a fost măritată cu Flem. Iar peste o săptămînă — Will a avut nevoie de

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

această săptămînă pentru a-l păcăli, după cum credea el, pe Flem, silindu-l să ia conacul părăginit al bătrînului francez în contul zestrei Eulei — Eula şi Flem plecară în Texas, adică suficient de departe pentru ca după întoarcerea lor acasă, noua odraslă a familiei Snopes să pară absolut legitimă, adică, mai exact, să lase să se creadă că e a lui Flem. Nimeni n-ar fi putut să ştie cît timp a stat copilul după naştere în Texas, astfel că nimeni n-o să se mire că unui copil de trei luni încep să-i iasă dinţii. Iar dacă peste un an cînd se vor întoarce în Rîpa Francezului, vreun şiret va băga de seamă că copilul este puţin cam mare pentru vîrsta care i se dă, va putea să-şi închipuie că Flem şi Eula au stat în Texas mai mult de trei luni.

Trecuseră exact paisprezece luni de la prima întîlnire cînd tînărul McCarron se făcuse de rîs. Dar Eula nu aştepta nimic. O minune a naturii ca Eula nu aşteaptă. Ea exista pur şi simplu, respira, şedea cu copilul în braţe într-un fotoliu cu leagăn pe veranda casei Varnerilor, în timp ce Flem schimbase şaizeci de dolari în argint şi-i îngropase în sera vechiului conac, acolo unde i-am găsit eu cu Henry Armstid şi cu Odum Bookwright. Existase pur şi simplu şi respirase şi atunci cînd stătuse cu copilul în căruţă, cu prilejul mutării la Jefferson, unde Flem putea să-l prindă în ghiare pe Grover Winbush şi să-i şterpelească şi cealaltă jumătate din cafenea la care erau părtaşi. Continuase să existe şi să respire, numai că acum stătea mai puţin locului, fiindcă un val n-are nevoie să ştie încotro şi pentru ce goneşte. Locuia cu Flem şi cu copilul într-un cort, în spatele cafenelei şi, din cînd în cînd, străbătea piaţa din Jefferson, unde a văzut-o Manfred de Spain, acest nou McCarron. Numai că după ciocnirea cu ea, aceasta nu a suferit nici cea mai mică vătămare. E drept, că de Spain nu putea să se laude cu cine ştie ce calităţi deosebite, nu era unicul fiu al unei văduve înstărite, care-şi ducea viaţa prin hotelurile luxoase din Florida, în timp ce fiul ei învăţa în şcolile cele mai de soi. Nu, el trebuia să se mulţumească doar cu faptul că tatăl său fusese ofiţer de cavalerie în armata confederaţilor. De Spain absolvise Academia Militară din West-Point şi intrase, după cum îi poruncise tatăl său, în armata yankei-lor. Plecase în Cuba cu gradul de locotenent şi se întorsese de acolo cu o cicatrice uriaşe care-i brăzda tot obrazul (adversarii săi în alegerile de primar al oraşului lansaseră zvonul că cicatricea nu o avea de pe urma unei baionete spaniole, ci din pricina unei lovituri de topor, pe care i-o dăduse un sergent în Missouri, la joc de cărţi). Toate vorbele care se vînturau nu l-au împiedicat totuşi să fie ales primar al oraşului Jefferson, după cum nu l-au împiedicat, cînd a venit vremea, să devină preşedinte al Băncii în locul colonelului Sartoris. Nu mai spun că acest lucru nu i-a deranjat de loc pe el şi pe Eula, cînd le-a fost dat să se întîlnească.

În ce-l priveşte pe juristul Stevens, aş minţi dacă aş spune că a avut ghinion cînd s-a pomenit în calea acestui val, pentru că valurile nu au nici o legătură cu nefericirea sau cu fericirea omului. Aşa îi era scris. Valul se abătuse întîmplător asupra lui şi-l strivise ca pe o furnică intrată pe cărarea bătătorită de un elefant. Nu se poate spune că s-a născut prea devreme sau prea tîrziu, sau într-un loc nepotrivit. Nu, el s-a născut tocmai cînd era nevoie, dar într-un alt înveliş decît ar fi trebuit. Aşa i-a fost lui scris să nu se nască într-un înveliş deosebit, rezistent, ca al lui McCarron; bătrînul stăpîn l-a învelit într-o piele fină, l-a adus pe lume — cum să spunem — pătruns de năzuinţe nestăvilite şi fără sorţi de izbîndă.

Şi el s-a aruncat fără să stea mult pe gînduri în această luptă în care lucrul cel mai bun ce-l putea spera era s-o piardă cît mai repede, căci chiar şi cea

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

mai infimă umbră de victorie, l-ar fi ucis ca o lovitură de trăznet. Între timp, Flem Snopes își păștea liniștit cirezile pe noile pășuni din Jefferson, secătuindu-le cu totul. Locuia cu soția și cu fetița tot în cortul de lîngă cafenea și își prăjea singur biftecurile, cînd Grover Winbush constată mirat că jumătatea lui din cafenea nu-i mai aparține. Apoi, Rouncewell, care pînă atunci socotiseră că le aparține ceea ce Mistress Rouncewell numea «Hotelul Comercial», iar tot districtul numea «Camerele mobilate ale lui Rouncewell», constatară și ei deodată că au greșit și că familia Flem Snopes locuia acolo de mai bine de o lună — timp cît i-a trebuit lui Flem să-l dea afară pe Rouncewell. În cortul din spatele cafenelei Flem a adus pe un alt Snopes din Rîpa Francezului. Acum biftecurile le prăjea ăstălalt Snopes, deoarece Flem devenise supraveghetor al centralei electrice; între timp, Manfred de Spain nu numai c-o văzuse pe Eula, dar devenise și primar al orașului Jefferson.

Juristul nu înțelegea să se lase păgubaș, căci îl vedea în fiecare zi pe rivalul său de moarte, pe victoriosul și alesul soartei trecînd mereu prin piață într-un automobil roșu cu ornamente de aramă, cum nu pomenise nimeni pînă atunci în toată partea de nord a statului Mississippi, fără să mai vorbim de districtul Yoknapatawpha. Mașina cotise o dată într-o ulicioară din spatele casei unde «Clubul doamnelor» dădea balul anual de Crăciun și acolo, în ulicioară, juristul se repezise cu pumnii la Manfred de Spain. Cumnatul său l-a scos din șanț și l-a ținut pe loc pînă cînd Manfred a dispărut. Iar apoi l-a dus acasă și l-a băgat în baie să-l spele de sînge. Cumnatul său îi zise: «De ce dracu te-ai dat la el? Nu înțelegi că nu știi să te bați?» Iar juristul aplecat peste lavoar și încercînd să-și oprească sîngele care-i curgea din nas, îi răspunse: «Sigur că nu știu. Dar cum aș putea, după părerea ta, să învăț să mă bat?»

Era a doua oară cînd încerca să se amestece într-un fel în treburile Eulei și ale lui Manfred, prima oară se vîrîse în povestea cu furtul unor piese de la centrala electrică. La centrala electrică se adunase un morman întreg de robinete, supape, țevi de aramă, lagăre uzate și tot felul de alte vechituri care au dispărut în al doilea an de administrație al lui Flem, dar nu s-a găsit nici o probă împotriva hoților, nu s-a găsit nici atunci cînd au dispărut supapele de siguranță de la ambele cazane și cineva a înșurubat în locul lor niște dopuri de oțel. Totuși revizorii Consiliului Comunal au fost nevoiți să se ducă la administrator și să-l anunțe într-un mod cît mai delicat posibil că piesele de aramă au dispărut. Întrerupîndu-se din mestecat, Flem i-a întrebat scurt: «Cît?» Și le-a plătit. În anul următor, ei au verificat din nou registrele și au constatat că în urmă cu un an nu făcuseră bine socotelile. S-au dus iarăși la el și i-au dat de înțeles că s-a comis o greșeală. Flem s-a întrerupt din nou din mestecat, i-a întrebat scurt: «Cît?» și le-a plătit și de data asta. Iar el (vorbesc de jurist) reluase toată această afacere veche, deși Flem nu mai ocupa de mult locul de administrator al centralei și chiar cumpărase două supape noi pe socoteala sa, ca un dar personal făcut de un cetățean de vază al orașului său; juristul reluase tot acest caz, aducînd diverse dovezi, numai pentru a-l defăima pe Manfred, pentru a face să fie înlăturat din postul de primar al orașului. Dar judecătorul Dukinfield refuzase să judece procesul și delegase în locul său pe judecătorul Stevens, tatăl juristului. Nimeni n-a știut cum au decurs dezbaterile, deoarece judecătorul Stevens evacuase publicul din sală și procesul s-a judecat cu ușile închise. Au fost de față numai Manfred, juristul și judecătorul. După cîteva minute Manfred a părăsit sala și s-a dus în biroul său de primar al orașului, iar potrivit zvonurilor sau legen-

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

delor, numiți-le cum vreți, juristul a mai stat multă vreme în fața tatălui său, cu capul plecat, repetînd într-una: « Ce să fac acum, tată? Spune-mi, tată, ce să fac acum?»

A doua zi dimineața, cînd l-am condus la gară era foarte bine dispus. Nu-i ajungea că absolvise Universitatea Harvard și colegiul juridic de la Oxford. Acum pleca să învețe într-un oraș german. Repet, era cît se poate de bine dispus. « Așadar, mi-a spus el, înainte de a ne lua rămas bun, trebuie să-ți încredințez această făclie pe propria dumitale răspundere. Acum va trebui să aperi singur fortul. Acum va trebui să porți singur întreaga povară». « Care fort? l-am întrebat eu. Care povară?» — « Jefferson-ul Snopesilor, îmi răspunse el. Ce crezi: ai să poți să-i ții piept singur?»

În felul acesta judeca el atunci. Scăpase definitiv de obsesia Frumoasei Elena și avea o singură grijă, ca Menelaoșii — Snopes să nu facă cine știe ce năzbîtii în districtul Yoknapatawpha în lipsa lui. Și bine că judeca așa, căci măcar o vreme i-a fost mai ușor. Mai tîrziu la înapoiere, avea să înțeleagă că nu era așa de simplu să renunțe la Elena, că ea nu-i va da pace niciodată. N-o să vrea să-i dea pace.

Din fericire pînă la înapoierea sa din Germania n-au trecut doi ani, ci aproape cinci. Plecase în primăvara anului 1914, iar vara izbucnise războiul și poate că tocmai acest război îl așteptase el. Nu zic că sperase într-un război sau se așteptase ca războiul să înceapă anume pentru el, deoarece ca mulți alți oameni din țara noastră, el nu crezuse cîtuși de puțin că se apropie războiul. Dar căuta un mijloc ca să uite și războiul nu era cu nimic mai rău decît oricare altul. Vroia să uite. Și dacă cu mintea înțelegea că acum între el și Eula Snopes se află un ocean întreg, lăuntric simțea că doi ani e mult prea puțin ca să ajungă să uite și să creadă că totul s-a terminat. Nu se aștepta să-l salveze războiul, în fundul sufletului era încredințat totuși că providența va născoci ceva, pentru că, așa cum spunea el, Dumnezeu e totuși un gentleman și nu va lovi de două ori pe același om, oferindu-i același cadou — în orice caz nu i-l va oferi în același ambalaj.

Prin urmare a nimerit în război. Era uimitor, cel puțin după părerea mea, de ce nu s-a înrolat de partea nemților. Era uimitor întîi pentru că locuia în Germania, în al doilea rînd pentru că îmi spusese adesea: cu toate că oamenii care au ajuns pe acest mal al oceanului și au întemeiat America erau produsul culturii engleze, în zilele noastre puterea germană este cel mai mult legată de curajoșii reprezentanți contemporani ai ramurii nordice din vechea rasă ariană. Spunea că e o legătură mistică și ea nu constă în ceea ce vezi, ci în ceea ce auzi; se pare că arianul de astăzi, cel puțin cel din America, nu crede niciodată în ceea ce vede, dar este gata să creadă în tot ceea ce aude, deși cultura germană contemporană, începînd de la revoluția de la 1848, nu s-a interesat niciodată de latura exterioară a vieții omenești, și a disprețuit tot ce se percepe prin văz și pipăit, de pildă sculptura, sau pictura, sau legile civice create spre binele oamenilor, ocupîndu-se cu precădere numai de ceea ce percepe omul cu auzul, de muzică, de pildă, de filozofie și alt talmeș-balmeș din creierul omului. Din pricina asta, limba germană este atît de urîtă, spunea el, nu are muzicalitate, ca spaniola sau italiana și nici acel rafinament subtil ca franceza, limba germană sună gutural, parcă hîrșlit (este și o zicală: în italiană se vorbește cu bărbații, în franceză — cu femeile, iar în germană — cu caii), dar ea nu te stinghерește, nu te distrage de la ceea ce asculți cu nervii, cu ființa ta lăuntrică; filozofia mistică și muzica minunată, juristul spunea că muzica lor este cea mai bună — de la precizia

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

matematică a lui Mozart prin pasiunea divină a lui Beethoven și Bach pînă la zgomotul care-l face Wagner — un amestec de scandal într-un bordel de carnaval de stradă. Toate acestea îi merg drept la inimă arianului nordic contemporan, fără să-i atingă cîtuși de puțin mintea.

Totuși n-a intrat în armata germană. Nu știu ce baliverne le-o fi turnat nemților, că l-au lăsat să plece din Germania și să ajungă acolo unde a putut să se alăture inamicilor lor și să lupte împotriva lor. Nu știu nici ce baliverne le-o fi îndrugat englezilor și francezilor, ca să-i convingă să lase pe un student de la o universitate germană să ajungă acolo unde putea să afle ce surprize se pregătesc nemților. Chestia e că a reușit. Dar nu s-a angajat în armata engleză, ci s-a adus la francezi, la cei care, după spusele lui, vorbesc tot timpul elegant cu doamnele. Totul mi s-a părut straniu, de neînțeles și n-am înțeles nimic nici peste patru ani, cînd l-am întrebat: «Cum se face că după toate poveștile despre înrudirea cu cultura germană, avînd armata germană sub nas, te-ai dat peste cap și ai șters-o la francezi? I» Mi-a răspuns scurt: «Am greșit». Iar peste un an cînd l-am întrebat: «Dar cum rămîne cu minunata lor muzică, cum rămîne cu minunata lor filozofie mistică?» — mi-a răspuns doar atît: «Toate acestea continuă să fie minunate. Dar să știi cuvîntul „mistică" nu se potrivește. Și muzica, și filozofia se nasc din obscuritate, din beznă. Nu din umbră, ci din obscuritate, din beznă. Iar omul are nevoie de lumină. Omul trebuie să trăiască într-o lumină vie, permanentă, necruțătoare, astfel încît fiecare umbră să fie precisă, caracteristică și originală: umbra purității sau ticăloșiei sale proprii, personale. Tot răul omenirii s-a născut în obscuritate, în beznă, acolo unde omul nu este urmărit de conturul propriei sale diformități.»

Au mai trecut doi sau trei ani și el s-a întors definitiv acasă. Eula care nu trebuia să facă nimic pentru el — doar să respire și să existe — a legat întreaga lui viață de viitorul fetiței sale, Linda, de 11—12 ani. I-am spus:

— Pe Elena a învăluit-o lumina.

Iar el a răspuns:

— Elena este ea însăși lumina. Iată de ce după cinci milenii o vedem neschimbată și la fel de vie.

L-am întrebat:

— Dar ce se întîmplă cu toate celelalte despre care mi-ai povestit? Semiramida, Judith, Lilith, Francesca și Izolda?

A răspuns:

— Ele nu sînt ca Elena. În ele nu există lumina și constanța Elenei. Și totul se datorește faptului că nu știau să se poarte. Spre deosebire de Elena, ele dispar lent în beznă și-n vuietul glasurilor care povestesc despre tragediile lor, despre pasiunile lor. Elena, însă, este cu totul altceva. Nu s-a păstrat nici un singur cuvînt al ei, nimeni nu știe dacă ea o fi rostit alt cuvînt în afară de cuvîntul «da» pe care i l-a spus poate, lui Paris.

Iată dar cum ședeau lucrurile cu juristul. Linda a împlinit treisprezece ani, apoi paisprezece, apoi cincisprezece ani. Se ducea la școală, își vedea de învățătură și, cu siguranță că nu-i dădea juristului nici o atenție. Poate că nici nu l-ar fi recunoscut întîlnindu-l pe stradă, dacă n-ar fi observat deodată că, din pricini neștiute, el încearcă s-o atragă într-un fel în viața lui sau, dimpotrivă, să pătrundă puțin în viața ei, luați-o cum vreți. El era burlac, și aproape de două ori mai mare decît ea și se afla în văzul tuturor, fiindcă era procuror al districtului, fără să mai vorbim de faptul că Jefferson, fiind un oraș mic, este destul să te duci să te tunzi, ca pînă seara toți alegă-

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

torii dumitale să afle acest lucru. Așa că nu apucau să se vadă decît o dată sau de două ori pe săptămînă, cînd ea ieșea de la școală. Stăteau la o măsuță din cofetăria unchiului Willy Christian, un sfert de oră, cît ea mînca o înghețată de vanilie sau un compot de banane, iar în paharul de coca-cola din fața lui se topea ghiața. Acesta era singurul lucru pe care și-l puteau îngădui ca să se păstreze neștirbită onoarea fetei, iar juristul să-și păstreze voturile alegătorilor, care peste doi ani ar fi putut spune că a oferi înghețată fetițelor de paisprezece ani nu este o ocupație tocmai potrivită pentru procurorul districtului.

Se întîlnea cu ea de două ori pe săptămînă, ca din întîmplare, dar e clar ce fel de întîmplare era aceasta. Juristul stătea la fereastra biroului său, peste drum de școală, pînă cînd începeau să plece elevii din clasele mici, apoi, ca din întîmplare, ajungea în stradă exact în clipa cînd putea s-o strige din grupul de fete — mai întîi grupul celor din clasa VII-a, apoi din grupul celor din clasa VIII-a, iar apoi grupul celor din clasa IX-a. La început ea se miră puțin și păru nedumerită. Nu se speriase, ci doar se întrebase ce vrea juristul de la ea. Asta însă, n-a durat mult. Curînd Juristul a început chiar să soarbă cîte puțină coca-cola din pahar, înainte ca ghiața să se fi topit. Într-o zi i-am spus: « Te invidiez». S-a uitat fix la mine și eu am continuat: « Ești fericit !» M-a întrebat: « În ce stă această fericire?» I-am răspuns: « Ești ocupat pînă peste cap douăzeci și patru de ore pe zi. Cred că nu oricine poate să realizeze asemenea tur de forță. Nimeni n-o poate face. Dar dumneata ai reușit. Și faci nu numai ceea ce e absolut necesar să faci, dar și ceea ce vrei să faci mai mult decît orice pe lume. Mai precis, ți se ivesc atîtea complicații tehnice amuzante, ca și cum le-ai fi născocit singur și nu s-ar abate ele asupra dumitale. Pentru bunul renume al Lindei trebuie să faci totul deschis în văzul oamenilor, care ar fi gata să-i distrugă acest bun renume îndată ce li s-ar ivi ocazia. Află de la mine că dacă v-ați întîlni în taină, nimeni n-ar bănui măcar că vă cunoașteți. Altfel, cred că ai destulă bătaie de cap, nu-i așa?»

Vă dați seama că acum scăpase în sfîrșit de obsesia Eulei, se eliberase de îngerul căzut. Eula îi dăduse chiar ea această alifie tămăduitoare pentru degetul mușcat pe care, după cum spune poetul, fiecare bărbat și-l roade măcar o dată în viață, de disperare. Iar acum fetișcana aceasta de treisprezece, apoi de paisprezece, apoi de cincisprezece ani ședea în fața lui, la cofetăria lui Christian, de vreo două ori pe săptămînă, cu excepția întîmplătoarelor două-trei săptămîni, cînd doamna Flem Snopes pleca cu fiica ei să se odihnească acolo unde în același timp se odihnea întîmplător și Manfred de Spain. Acum, de Spain nu mai era primarul de Spain, ci bancherul de Spain, deoarece colonelul Sartoris liberase locul de președinte al băncii înființată de el, de tatăl lui de Spain și de Will Varner, întrucît nepotul colonelului făcu ce făcu și într-o dimineață în drum spre oraș, răsturnă în șanț automobilul în care călătorea colonelul. Președintele băncii devenise Manfred de Spain. El se mutase din cabinetul primarului orașului în cabinetul președintelui băncii în clipa în care — simplă coincidență — Flem Snopes renunțase la postul de administrator al centralei electrice, devenind vicepreședinte al băncii și schimbase șapca de postav cu care venise la Jefferson (o schimbase, dar n-o aruncase ; se spune că a vîndut-o unui negru cu zece cenți. Poate că nu era scump, căci e posibil ca geniul său financiar să se fi îmbibat în această șapcă împreună cu sudoarea) cu o pălărie neagră de fetru cu boruri largi, cum poartă plantatorii, mai potrivită cu noua sa situație și cu noul său rang.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

O, da. Juristul scăpase acum cu totul de obsesia Eulei. Uneori ședea la fereastra cofetăriei lui Christian cu un pahar de coca-cola în care se topea ghiața și aștepta să se întoarcă amîndouă acasă, Eula și Linda, ca să fie la post atunci cînd se vor termina toate aceste coincidențe întîmplătoare din timpul verii și vor reîncepe cursurile la școală. Un an întreg, de două ori pe săptămînă, va putea să stea din nou aici, în cazul cînd fetița asta de 16—17 ani nu va întîlni un McCarron al ei sau un Manfred de Spain și juristul va fi silit să spună ca eroul unei cărți: « Ceea ce vedeți nu sînt lacrimi, vi se pare numai».

Șaisprezece ani, șaptesprezece ani, în curînd va avea optsprezece, dar juristul tot îi mai împrumută cărți și o tratează cu înghețată de vanilie și compot de banane. Toți locuitorii din Jefferson erau convinși că știu ce urmărește juristul, indiferent dacă el recunoaște sau nu acest lucru. La rîndul ei și Eula credea că știe de vreo cinci-șase ani, ce vrea el. Gîndesc că la fel se întîmplă cu un cîine: vezi alergînd un cîine care nu are nimic deosebit, dar e un cîine bun, deștept, fără un stăpîn anume. E fără stăpîn și îi place grozav să se învîrtească în jurul tău și, după cinci-șase ani te gîndești uneori că n-ai să poți găsi un alt cîine ca el, și cu toate că n-ai avut și nu vei avea nevoie de el, ți-e milă totuși să-l alungi, e păcat ca tot ce este bun în el, chiar dacă este vorba numai de fidelitate și devotament, să nimerească în mîna altcuiva. Sau, să zicem, ai o fiică, adolescentă, și cu cît crește, cu atît te stinghерește mai mult în treburile tale personale și-ți răpește timp. În acest caz, pot fi de folos nu numai fidelitatea și devotamentul, poate fi de folos chiar și cîinele, căci nu de geaba a dovedit că e în stare să rămînă fidel și devotat și atunci cînd a pierdut speranța de a căpăta măcar un oscior.

Astfel gîndeau toți locuitorii Jefferson-ului. Toți în afară de mine. Eula gîndea și ea ca ceilalți, Eula care l-a alungat pe McCarron știind totuși că a rămas însărcinată cu el. Dar pînă și o minune a naturii de sex femenin ca Eula, este în primul rînd femeie, indiferent dacă vrea sau nu acest lucru. Și eu sînt ferm convins că într-o privință femeile nu se deosebesc aproape de loc de bărbați: dacă un bărbat poate să se simtă lesne tatăl primului copil al femeii pe care a iubit-o și a pierdut-o, dar pe care tot nu poate să și-o scoată din cap, indiferent al cui este acest copil, tot astfel și o femeie poate să impună, fără greutate, paternitatea a nu știu cîți copii de la alți bărbați, omului care a pierdut-o și care nu-i cere nimic altceva decît ca ea să-i accepte devotamentul.

Și întrucît și Linda se născuse femeie, probabil că la 13—14 ani sau poate și mai înainte, după ce-i trecuse mirarea — iar asta s-a întîmplat cam după a doua sau a treia porție de înghețată — a crezut că știe ce urmărește el. Și bine înțeles a greșit și ea. Juristul nu era omul pe care-l credeau ei. El nu urmărea s-o educe și s-o instruiască, iar apoi să se căsătorească cu ea. Nu avea nevoie de ea pentru o viață simplă, firească, normală, alcătuită din conflicte permanente între soți pînă la divorț — pentru aceasta ar fi fost bună orice altă fată, pe care el ar fi putut s-o aleagă din mulțimea de școărițe sau dintre celelalte vizitatoate ale cofetăriei lui Christian. Pentru aceasta n-ar fi trebuit să iroseaască atîtea forțe. Juristul voia să fie singurul bărbat din jurul ei care socoate că ea are suflet și că acest suflet mai poate fi salvat de ceea ce numea el « snopesism » — de acea forță încăpățînată și rea care o amenință din pricină că, timp de 12—13 ani fata se simțise legată de familie prin sînge, deși nici pomeneală nu era de rudenie de sînge — și mai socotea că numai el poate s-o salveze, că poate să ferească de putreziciune ceea ce există bun în ea — ceva de felul globului multicolor pe care focile de la circ îl țin în

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

vîrful botului : globul acesta fragil, nu se sparge, se leagănă la un pas de toată mîrşevenia şi ticăloşia Snopes-ilor şi nu cade decît atunci cînd foca se împiedică sau se uită cine ştie unde şi nu mai e atentă.

El urmărea un singur lucru : s-o scoată din Jefferson; mai bine şi mai sigur ar fi fost s-o expedieze dincolo de hotarele statului Mississipi, măcar vreo nouă luni, la un colegiu. Acolo poate se va găsi cineva care să se însoare cu ea şi astfel ea nu se va mai întoarce niciodată în oraşul natal. Aşadar, iată ce optimist pur sînge era el. Însă toată lumea ştia că Flem Snopes a devenit vice-preşedinte al Băncii lui de Spain din acelaşi motiv din care fusese numit mai întîi administrator al centralei electriçe. Pe de o parte, cei care voiau să-i zîmbească Eulei Varner trebuiau să se obişnuiască cu numele lui Flem Snopes, iar pe de altă parte, de Spain fusese nevoit să-l tragă după sine şi pe Flem Snopes ca să obţină votul bătrînului Will Varner şi să devină preşedinte al băncii. A existat un motiv pentru care Will Varner n-a profitat de acest prilej şi nu s-a răzbunat pe Flem pentru că-l înşelase la conacul bătrînului francez, conac pe care Will nici nu-l lua în seamă pînă cînd Flem ne-a vîndut acest pămînt mie, lui Odum Bookwright şi lui Henry Armstid (de la mine a luat jumătate din caseneaua pe care o aveam împreună cu Grover Weinbush, de la Odum Bookwright, numerar, iar de la Henry — o ipotecă de două sute de dolari, pe ferma lui, fără a mai socoti cei cinci-şase dolari pe care soţia lui Henry îi ascunsese, îngropîndu-i în grădină). Nu se răzbunase pe Flem din acelaşi motiv pentru care Eula nu-l părăsea pe Flem şi nu se mărita cu Manfred de Spain : atîta timp cît era socotită soţia lui Flem, păstra aparenţa de familie şi astfel îi dădea un nume fetei sale Linda, care în caz contrar ar fi fost lipsită de toate drepturile. După ce fata se va mărita sau cel puţin îşi va orîndui viaţa undeva, mai departe de Jefferson, ea nu va mai avea nevoie nici de numele lui Flem, nici de casa lui, şi atunci Flem n-o va mai putea reţine, va fi dat afară şi va putea să se uite în casa Varner-ilor doar pe gaura cheii — situaţie de care Flem îşi dădea prea bine seama.

Juristul însă nu ştia nimic din toate acestea. Pînă în ultima clipă crezuse că Flem îi va îngădui s-o trimită pe Linda cît mai departe de Jefferson, acolo unde ea va putea să se mărite cu un tînăr care-i va ieşi întîmplător, şi atunci Eula îşi va părăsi soţul ceea ce pentru Flem avea să însemne sfîrşitul. Juristul îi dădea Lindei de la vîrsta de paisprezece ani să citească tot felul de cărţi şi apoi în timp ce gheaţa se topea în paharul lui de coca-cola, îi punea întrebări în legătură cu cele citite. Cînd Linda a împlinit şaptesprezece ani şi în primăvara următoare urma să termine şcoala, el s-a apucat să ceară prospectele celor mai bune institute pentru fete din apropierea Universităţii Harvard.

Şi acum încep evenimentele despre care n-a ştiut nimeni în afară de jurist, iar el n-a vorbit niciodată despre aceasta. Aşa că sîntem nevoiţi, după cum îi plăcea lui să se exprime, să tragem concluzii din puţinele probe de care dispunem. Şi e important să ştim că toate cărţile pentru Linda şi prospectele diferitelor institute de învăţămînt superior se acopereau de praf pe biroul juristului şi că întîlnirile lui la o porţie de îngheţată ajunseseră de domeniul trecutului, întrucît de la o vreme Linda începuse să meargă la şcoală şi să se întoarcă de acolo pe ulicioarele lăturalnice. După o săptămînă, juristul a înţeles însfîrşit că ea îl evită. Peste două luni, fata urma să termine şcoala, aşa încît juristul nu avea timp de pierdut. A doua zi dimineaţa s-a dus să stea de vorbă cu mama ei, dar n-a povestit nimănui ce-au pus acolo la cale, astfel că sîntem din nou nevoiţi să facem presupuneri. De data asta fără să ne bazăm pe vreo probă. Dar nu degeaba am crescut în Ripa Francezului, în mediul din care

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Flem Snopes s-a tras singur pe sine, ca să zicem așa, de urechi, fără vreun ajutor din afară, dacă nu-l punem la socoteală pe Hoake McCarron. Așa că n-ar trebui decît să mă închipui în locul lui Flem Snopes, și să știu că îl am la mînă pe bătrînul Varner numai datorită fiicei sale și dacă voi lăsa să-mi scape nepoata bătrînului Varner pe care cu greu o reții — o să mă părăsească și fiica lui Varner. Va să zică sînt Flem, și iată că deodată un nechemat, un om cu totul străin de toată povestea asta, fire-ar el de trei ori blestemat, a născocit un plan întreg ca să trimită această nepoată a lui Varner, acolo de unde, dacă ea va avea un pic de minte, n-o s-o pot readuce la Jefferson niciodată. Și întrucît fiica lui Varner m-a suportat timp de optsprezece ani numai de dragul acestei fete, cazul e simplu. Trebuie să spun soției: « Dacă vei permite fiicei tale să meargă să învețe la un colegiu, o să fac un asemenea tărăboi pe socoteala legăturii tale amoroase cu Manfred de Spain, încît fiica ta nu va mai avea nici familie, nici casă de unde să plece la școală, și nu va mai avea nici unde să vină în vacanță. »

Și cum Eula a respirat în primii optsprezece ani ai vieții sale același aer din Rîpa Francezului ca și mine, nu mi-e de loc greu să mă închipui în locul ei și să ghicesc ce i-a spus juristului: « Nu, nu poate să plece la nici o școală. Dacă vrei, poți să te însori cu ea. Atunci se va aranja totul ! » M-ați înțeles? Un prieten ca tine atît de credincios și devotat, care a rămas atît de multă vreme fără să ceară măcar un oscior, pe lîngă faptul că merită toată prețuirea, trebuie să fie și răsplătit după merit. Plăcerea de a simți din plin că ești Frumoasa Elena, nu ți-o pot da o mie de Paris, McCarron și de Spain la un loc. Spunînd acestea, mă gîndesc nu la capacitatea inepuizabilă a Elenei de a iubi, ci în primul rînd la puterea ei, și nu la puterea de a atrage, a capta, a fermeca și a nimici totul, ci la puterea de a dărui și răsplăti — puterea de a lua totul și de a dărui ceva din ce-ți prisosește. Dar Elena, tocmai de aceea e Elena ca să nu dăruiască niciodată în întregime ceea ce îi aparține. Ea poate doar să împartă dragostea cuiva, să răsplătească fidelitatea și să aline pentru moment suferințele. Cînd ești Elena, ești crudă și ești darnică și în cruzime, fiindcă ești Elena și îți e îngăduit orice; trebuie să fii Elena ca să fii crudă și darnică în cruzime și să rămîi totuși nevătămată și nepătată cînd pentru prima oară îi spui omului pe nume și îl îndemni: « însoară-te cu Linda, Gavin ».

Și, dumnezeule ! — să vezi în ochii lui groaza — nu spaima și uimirea pe care o văzuse el în ochii Lindei la prima întîlnire — ci groaza că va fi nevoit să spună « nu », căci el socotea că de mult i se ceruse ceea ce i se cerea acum și că ei înțeleseseră din purtarea lui că această chestiune trebuia îngropată. Și, doamne, cine-l ruga acest lucru, acum ! Cu toate că nu mai sperase nimic de la Eula din clipa cînd și Manfred de Spain pusese ochii pe ea și el fusese nevoit să nu-și mai răsucească speranța în suflet — căci pentru el nu licărise niciodată nici un fel de speranță — acum, cînd ea îi spune aceste cuvinte fără pic de rușine, i se păru că i le-a spus în auzul tuturor oamenilor și i se păru că el n-ar fi trebuit să aibă niciodată o speranță, chiar dacă Manfred de Spain n-ar fi existat pe lumea asta. Dac-ar fi găsit în el puterea să răspundă pe loc « Nu », poate că lucrurile ar fi rămas la fel ca înainte și el ar fi scăpat de la o distrugere definitivă.

Discuția dintre ei n-a fost auzită de nimeni, și prin ianuarie el poate tot mai credea că nu fuseseră rostite acele cuvinte, așa cum crezi într-o minune. Da, poate, este o minune, o adevărată minune cît de puțin îi trebuie omului ca să îndure totul. Pe urmă a venit ianuarie, și ceea ce s-a întîmplat în ianuarie semăna într-adevăr a minune: abia în primăvară Linda absolvise școala medie,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

iar în toamnă s-a înscris la institut, de unde se întorcea în fiecare seară la Jefferson, iar sîmbăta și duminica stătea toată ziua acasă, unde Flem n-o pierdea din ochi. Și, deodată, imediat după Crăciun, am aflat că s-a retras de la institut și că se înscrie la Universitatea din Oxford. Da, chiar la Oxford și va locui la o distanță de cincizeci de mile de Flem, într-un loc unde vor roi în jurul ei zi și noapte, cinci sau șase sute de tineri burlaci, sub douăzeci și cinci de ani, și fiecare dintre ei care va avea doi dolari în buzunar, atît cît costă certificatul de căsătorie se va putea însura cu ea. Era o adevărată minune, și cînd am întîlnit-o pe Eula pe stradă, am întrebat-o:

— Cum ai izbutit?

Ea spuse:

— Ce să izbutesc?

I-am zis:

— Să-l convingi pe Flem s-o lase să se înscrie la Universitate.

Ea mi-a răspuns:

— Eu n-am nici un amestec în treaba asta. E ideea lui. I-a dat voie fără să mă întrebe măcar. N-am știut nimic.

Dar nu degeaba am crescut în Rîpa Francezului, fără a mai vorbi de ultimii optsprezece ani petrecuți la Jefferson: și un orb știe că Flem Snopes nu se îndeletnicește cu minuni, că minunilor, el le preferă banii peșin, sau cel puțin o hîrtiuță cu o semnătură sau cu o urmă a degetului mare apăsat peste o cruciuliță de cerneală. Și iată că atunci cînd totul s-a terminat, cînd Eula a murit și de Spain a plecat pentru totdeauna din Jefferson, cînd Flem a devenit președintele Băncii și s-a instalat chiar în casa bătrînească renovată a familiei de Spain, iar Linda a plecat cu soțul ei newyorkez să lupte în Spania și cînd juristul mi-a povestit în sfîrșit tot ce știa, — și nu știa atît de multe cît îmi închipuiam — am văzut că presupunerile mele s-au adeverit. Era firesc ca un copil al Frumoasei Elena să moștenească măcar o părticică din dărnicia ei, chiar dacă nu-i rămăsese decît a milioana parte din bogățiile mamei, și să o dăruiască oamenilor. Nu mai vorbesc de moștenirea dinspre partea lui McCarron cel care nu se dovedise a fi destul de puternic și rezistase cu greu ciocnirii de lîngă podul de peste rîu, dar avusese totuși curajul și elanul să înfrunte această încercare. Cunoscînd-o bine, Flem știa dinainte că nu va trebui să se tocmească cu ea spre a-i propune un schimb. Știa că trebuie să procedeze chiar așa cum procedase: s-o ia prin surprindere după ce ea capitulase și timp de trei luni căutase să se obișnuiască cu ideea că totul s-a terminat. S-o ia prin surprindere și să-i spună: «Hai să ne înțelegem Linda. Dacă ai să renunți să pleci la învățătură în statele răsăritene, aș accepta, poate, să te înscrii la Universitatea din Oxford.» M-ați înțeles: I-a propus un lucru la care ea nu se aștepta cîtuși de puțin: în toți cei 13—14 ani de cînd îl cunoștea nici nu visase că el ar fi în stare de o asemenea faptă.

Iar apoi a venit ziua aceea de aprilie. De la Anul Nou ea învăța la Universitate, la Oxford. Eu mă duceam la Rockyford să-i duc o mașină nouă de cusut doamnei Ledbetter, cînd Flem m-a oprit în piață și mi-a oferit șaizeci de cenți ca să-l duc repede pînă la prăvălia lui Varner. Se vede că era grăbit din moment ce oferea șaizeci de cenți, căci poștașul l-ar fi dus pe gratis. Pe semne era și o chestiune secretă din moment ce nu voia să folosească mijloacele de transport publice: nici trăsura poștașului, care l-ar fi dus pe gratis pînă acolo și înapoi, deși pentru asta ar fi pierdut o zi întreagă, nici automobil tocmit, care l-ar fi dus pînă la poarta lui Varner în mai puțin de un ceas.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Da, se vede că era o treabă urgentă şi secretă, altfel bătrînul Will Varner n-ar fi năvălit ca o furtună în dimineaţa următoare, încă înainte de ivirea zorilor, în casa de la oraş a ginerului şi fiicei sale şi n-ar fi făcut scandal să-i trezească pe toţi vecinii, pînă cînd cineva (probabil Eula) l-a domolit. Sîntem din nou nevoiţi să confruntăm unele fapte cunoscute: în primul rînd moşia aceea a bătrînului francez, pe care Will i-o dăduse lui Flem, socotind că nu valorează nimic, pînă cînd Flem ne-a vîndut-o mie, lui Odum Bookwright şi lui Henry Armstid (fără a mai socoti, desigur, dolarii de argint veritabil pe care Flem a fost nevoit să-i îngroape sub nişte trandafiri — iar noi, sau alţii de felul nostru, dracu să-i ia cine-or fi — să-i găsească acolo). În al doilea rînd, era locul de preşedinte al Băncii la care ştiam că Flem ţinteşte din momentul în care Manfred de Spain preluase banca de la colonelul Sartoris. Şi mai era, în sfîrşit, fetiţa aceea, Linda, care moştenise de la mama ei dărnicia şi care deodată se vedea stăpînă pe o avere atît de mare cum nu se aşteptase niciodată în viaţă şi desigur nici nu ştiuse cîtă nevoie are de ea cînd i-a venit plocon, parcă ar fi căzut din cer.

Am aflat că în ziua aceea Flem a dus la Ripa Francezului actul de donaţie a averii făcut de Linda. Mă gîndesc că atunci cînd Linda şi-a venit în sfîrşit în fire şi a înţeles că i se îngăduie să plece să înveţe, după ce încetase de mult să mai spere acest lucru, chiar dacă i se dădea voie mai departe de Oxford — poate că atunci cînd şi-a venit în fire şi a înţeles cine i-a îngăduit acest lucru n-a vrut să-i rămînă datoare. Totuşi nu prea cred în această versiune. Aici nu e vorba de picătura de dărnicie şi bunătate pe care fata Elenei o moştenise de la maică-sa, fiindcă şi copiii Elenei mai poartă în ei o altă ereditate, obişnuită: căci şi Elena cît o fi ea de Elena, n-aduce singură pe lume un copil. Linda mă gîndesc nu vroia numai să dea. Ea voia să devină necesară cuiva, pe lîngă a fi iubită şi dorită, se mai voia şi trebuincioasă cuiva; şi poate acum, pentru prima oară în viaţă, simţise că posedă ceva care este necesar ca aerul unui alt om.

Linda căpătase donaţia şi bineînţeles că Eula povestise acest lucru juristului. E probabil că însuşi Flem s-o fi pus să vorbească. Dar nu cred nici în presupunerea asta. Flem n-avea nevoie să se vorbească despre lucrurile care-l priveau direct: o cunoştea îndeajuns pe Linda pentru a se bizui pe ea, după cum şi Linda îl cunoştea îndeajuns ca să-i înţeleagă planurile. Cred mai de grabă că fetei i-a venit această idee, atunci cînd şi-a dat seama că atîta timp cît Flem este în viaţă şi îl cheamă Flem Snopes, n-o va lăsa nici în ruptul capului să plece din Jefferson. Disperată şi total neajutorată ea se întreba: Dar de ce? De ce? Pînă la urmă a găsit singură cheia. Poate că treaba pe care o punea la cale nu era cea potrivită, dar ea nu avea decît şaisprezece, iar apoi şaptesprezece ani. La vîrsta asta a înţeles ea că singurul lucru pe care-l iubeşte Flem sînt banii. Probabil că aflase cîte ceva şi despre Manfred de Spain. Jefferson nu-i un oraş chiar atît de mare, dar şi într-un oraş mare s-ar fi întîmplat pînă la urmă să afle. Fără să mai vorbim de cele două-trei săptămîni din timpul verii, la mare sau la munte, vechiul lor vecin din Jefferson, pica « întîmplător » în aceeaşi localitate unde-şi petrecea ea cu maică-sa concediul. Ce-i mai rămînea să creadă? « El speră ca datorită mie şi mamii să pună mîna pe banii bunicului şi de aceea socoteşte că dacă voi pleca din casa lui, ne va pierde pe amîndouă, mama îl va părăsi şi ea se va mărita cu de Spain şi atunci — aleluia şi banii bunicului ! »

Şi iată-l deodată pe acest Flem, care timp de şaisprezece sau şaptesprezece ani o obişnuise cu ideea că nu iubeşte nimic în afară de bani şi că este gata să facă orice pe lume pentru un dolar, iată-l cum fără nici o presiune din afară, fără să ceară nimic în schimb, îi spune: « Dacă vrei, poţi să pleci la învăţătură. Dar vreau numai ca la început să te înscrii undeva, mai aproape de casă, de pildă,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

la Oxford. Prin aceasta parcă ar fi spus: N-am avut dreptate. N-o să mă mai amestec în viaţa ta, deşi sînt convins că prin aceasta îmi pierd orice speranţă de a pune mîna pe banii bunicului tău. »

Prin urmare ea nu putea să facă altceva decît ceea ce a făcut. Şi a făcut-o de parcă i-ar fi spus: « Îmi pare rău că abia acum ai înţeles că viaţa mea este mai importantă decît banii bunicului, aş fi putut să-ţi spun de mult lucrul acesta — dacă în urmă cu doi ani mi-ai fi mărturisit că ţi-e frică, te-aş fi liniştit îndată. Şi îndată ce s-a înscris la Universitate, s-a dus (mi-a povestit-o chiar juristul) la notarul din Oxford şi a făcut un act prin care ceda tatălui său, Flem Snopes, tot ce i-ar fi rămas ca moştenire de la bunicul sau mama ei. Bine înţeles, fapta aceasta era de condamnat, n-avea nici un rost, dar ea nu împlinise decît optsprezece ani şi actul de donaţie era tot ce putea să dea, socotind că Flem are nevoie şi că doreşte nespus să aibă acest act. Un lucru era sigur în toată tîrăşenia: ca actul îl va scoate din sărite pe bătrînul Will Varner îndată ce Flem i-l va arăta.

Într-un cuvînt, pe la zece dimineaţa am oprit maşina nu în faţa casei lui Will Varner (Will, la ora aceea era în prăvălie). Am aşteptat ca Flem să coboare, să intre în casă, să fie întîmpinat acolo de Mistress Varner, să se întoarcă şi să se urce din nou în « rîşniţa » mea. Will lipsea, şi pe semne că abia pe la două noaptea, la primul lor mic dejun, Mistress Varner şi-a amintit sau s-a hotărît în sfîrşit să-i dea bătrînului Will hîrtia pe care i-o lăsase din ajun ginerele lor. De aceea, în zori Will sculase în picioare toată strada unde locuia familia Snopes şi urlase pînă cînd îl potolise Eula. Iar la ora cînd leneşii locuitori ai Jefferson-ului se aşază de obicei la micul dejun, a venit şi Manfred de Spain. Venirea lui a decis totul. Flem îl mai escrocase o dată pe Will Varner în povestea cu conacul bătrînului francez, apoi ticluise lucrurile în aşa fel încît îl silise pe Will să-l facă pe Manfred de Spain preşedinte, iar pe el vice-preşedinte al băncii colonelului Sartoris; iar acum aranjase lucrurile de asemenea manieră încît nepoata lui Varner renunţase în favoarea lui la jumătate din capitalul în numerar al Varnerilor de care Flem nu se putuse apropia pînă atunci în nici un fel. În momentul acesta, Flem vroia doar atît, ca Manfred de Spain să-şi dea demisia şi să devină el preşedintele băncii. Desigur, ar fi preferat să se facă toate acestea pe tăcute, fără vîlvă. Vroia ca Will Varner să-i propună lui Manfred, aşa ca în familie, să plece de la bancă. În caz de izbîndă, Flem urma să-i înmîneze bătrînului Varner actul de donaţie al Lindei. Acest lucru ar fi trebuit să-l accepte şi l-ar fi acceptat oricine. Dar Manfred de Spain nu acceptă. De el s-a împiedicat totul. Eula putea să facă ce vroia cu orice om, dar nu cu Manfred. Poate că într-adevăr de Spain dobîndise cicatricea care-i brăzda obrazul, înălţînd steagul nostru pe cine ştie ce munte din Cuba şi capturînd un fort sau poate un tun. E posibilă şi verosimilă a doua: că un sergent i-ar fi spintecat obrazul cu un topor la un joc de cărţi, aşa cum se vorbise în timpul campaniei electorale. În orice caz bancherul avea cicatricea pe faţă, nu pe spinare şi la buzunarul lui ar fi putut ajunge cineva numai cînd l-ar fi buşit în cap cu un baston cu vîrful de plumb, trîntindu-l la pămînt în nesimţire; cu ameninţări, fie că i-ar fi pus revolverul în coaste, nici un Snopes şi în general nimeni pe lume n-ar fi izbutit să scoată o singură para de la el.

Eula putea să joace pe oricine pe degete, putea chiar să-l liniştească pe bătrînul Will, dar n-a reuşit să-l îmblînzească pe Manfred. Şi să nu uităm, ea consacrase aproape nouăsprezece ani din viaţa sa pentru a înjgheba o familie, un cămin în care Linda să crească şi să trăiască în aşa fel încît să nu fie niciodată nevoită să spună: « alţi copii au tot ceea ce mie îmi lipseşte ». Acum sosise clipa groaznică în care Eula Varner trebuia să ia o hotărîre definitivă. Şi se închipui în

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

locul Lindei. « Ce-aș fi preferat eu, se întrebă, dacă-aș fi fost o fetișcană de optsprezece ani : să afle toată lumea că mama mea s-a sinucis, sau s-o condamne, s-o hulească și s-o arate cu degetul c-a fost o tîrfă ? » În ziua următoare întregul Jefferson află că în seara din ajun Eula se dusese în centru, la o casă de cosmetică — înainte nu făcuse niciodată acest lucru, fiindcă nu avea nevoie — se coafase, își făcuse unghiile, iar apoi plecase acasă și probabil cinase, sau în orice caz stătuse la masă în timpul cinei, și în jurul orei unsprezece seara luase revolverul îl lipise de tîmplă și apăsase pe trăgaci.

A doua zi dimineață, juristul și sora lui au plecat la Oxford și au adus-o pe Linda. Din nefericire toate acestea s-au petrecut exact cu o săptămînă înainte de ziua de naștere a Lindei, ziua cînd ea împlinea nouăsprezece ani. După ce primise actul de donație, Flem se gîndise că trebuie să-l arate (și cît mai repede) lui Will Varner, ca persoană interesată și desigur că Will n-ar fi trebuit să facă un asemenea tapaj tocmai în ziua aceea, la două ore după ce văzuse actul. Ar fi putut să mai aștepte vreo două săptămîni, ba chiar și o lună. Nu-l grăbea nimeni ; Flem cu siguranță ar fi așteptat atît cît ar fi așteptat și Will Varner.

Organizarea funeraliilor și-a asumat-o juristul : el s-a ocupat de înmormîntare, el a trimis la Rîpa Francezului după doamna Will Varner și după bătrînelul acela, preotul metodist, care o botezase pe Eula și care acum avea să o ducă la groapă. Cum e și firesc nimeni nu-i putu sili pe soțul rămas văduv să-și uite pentru o vreme durerea și să se ocupe de treburile obișnuite ale vieții. El aștepta după bună-cuviință cîtva timp, dar trebuia să se pregătească să preia afacerile Băncii, fiindcă Manfred de Spain își făcuse bagajul și părăsise Jefferson-ul imediat după înmormîntare. Flem aștepta după buna-cuviință, totuși o bancă nu te lasă să aștepți multă vreme, la o bancă e vorba de numerar, de bani peșin, așa că în cele din urmă Flem începu pregătirile pentru a se muta în casa lui de Spain, căci de Spain nu mai intenționa să se întoarcă în Jefferson din acea călătorie întreprinsă din pricina Varnerilor, dacă nu o permis să vorbim în felul acesta, și era păcat ca o casă bună, cu poziție frumoasă, să rămînă goală. Casa era fără îndoială, inclusă și ea în tranzacția comercială pe care au încheiat-o Flem și Will Varner, schimbînd acțiunile de la bancă ale lui Varner pe rondo-ul financiar sau pe « Visul unei nopți de vară », cum putem numi actul încheiat de Linda cu ajutorul notarului din Oxford. Bătrînul Will Varner îl numise pe jurist tutore al Lindei și al capitalului ei, iar acești bani erau aparați de Flem pînă cînd Flem avea să născocească altceva ca să și-i însușească, un chițibuș în care să creadă pînă și juristul. Will îl numise pe jurist, întîi fiindcă n-ar fi putut să-l ocolească, în al doilea rînd pentru că cu greu ar fi putut găsi o persoană mai potrivită. Juristul se băgase pînă peste cap în toate aceste afaceri bănești și funerare, totuși, ca gîngăniile de apă care alunecă pe suprafața unui iaz puturos, rămăsese uscat și curat.

Acum juristul se ocupa de monumentul funerar pe care Flem hotărîse să-l instaleze pe mormîntul Eulei. Și cum monumentul fusese comandat unor sculptori din Italia avea să dureze cam mult pînă să sosească la Jefferson, iar juristul căuta din toate puterile să grăbească lucrările pentru ca Linda să se poată întoarce la Oxford ; Flem, ca să păstreze buna-cuviință filială hotărîse că Linda trebuie să aștepte în Jefferson pînă cînd piatra funerară va fi așezată pe mormîntul mamei sale. Cînd spun piatră funerară, nu mă exprim corect, deoarece era vorba de un monument impunător. Juristul scotocise în Rîpa Francezului și la Jefferson și în tot districtul Yoknapatawpha ca să găsească toate fotografiile Eulei și trimisese aceste fotografii în Italia ca să-i ajute pe cei care sculptau în marmoră chipul ei. Am învățat atunci că nu există oameni mai curajoși decît cei

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

modești și tăcuți, așa cum era juristul care descoperise dintr-odată că principiile sale morale îi cer să săvîrșească fapte pe care niciodată nu le-ar fi săvîrșit pentru folosul lui, din pură curiozitate. Niciodată n-ar fi avut îndrăzneala să intre în casele unde Eula era cunoscută, fără să mai vorbim de cele unde exista un aparat fotografic, din acelea pentru copii, și să frunzărească toate albumele de familie, să cerceteze fotografiile cele mai intime și să faci toate acestea, în mod politicos, manierat, cu aerul unui om căruia nu-i poți spune: « Vă rog, nu e permis » sau măcar: « Vă rog, nu puneți mîna ».

Acum putea să facă orice voia, căci era mulțumit și fericit. Nu-l mai frămînta nimic. Eula se dusese pentru totdeauna și el se liniștise. Acum, niciodată n-avea să mai fie nevoit, după expresia poetului, « să-și roadă unghiile de amărăciune », așteptînd apariția unui alt McCarron sau de Spain. Asta pe de o parte. Pe de altă parte era convins că Linda fusese salvată pentru totdeauna de Flem și că el, juristul, ca tutore, dispunea de toți banii pe care-i primise de la mama și bunicul ei și prin urmare Linda putea să plece oriunde ar fi vrut, bineînțeles după ce prin stăruință și perseverență el va fi obținut ca meșterii de peste ocean să sculpteze în marmură chipul Eulei mai înainte de a doua venire a lui Messia sau de judecata de apoi. Tocmai din această pricină a adunat el toate fotografiile Eulei, le-a expediat în Italia, iar apoi a așteptat să i se trimită un desen sau o fotografie cu lucrarea începută, ca să vadă dacă sculptorii ăia fac o treabă ca lumea. Într-o zi m-a chemat în cabinetul său de lucru să se sfătuiască cu mine. Pe masa lui, în plină lumină, se afla ultima schiță sau fotografie din Italia. Îmi spuse:

— Uite aici, lîngă ureche (sau lîngă bărbie, sau lîngă gură, — nu-mi aduc aminte bine unde-mi arăta), uite aici, înțelegi ce vreau să spun . . .

— După părerea mea, e foarte bine, foarte frumos.

— Nu, aici nu e bine. Dă-mi un creion.

Lua creionul în mînă, dar fiindcă nu știa să deseneze, ștergea mereu și se apuca din nou să mîzgălească. Și cum timpul trecea, era mereu nevoit să trimită fotografiile înapoi. Flem și Linda se instalaseră în casa lui de Spain. Flem își cumpărase un automobil. Nu știa să conducă; Linda, în schimb, conducea destul de bine. E adevărat însă că Flem nu se folosea prea des de automobil. În sfîrșit, monumentul a fost gata. Era prin octombrie. Juristul îmi spuse într-o dimineață că monumentul va fi desvelit în aceeași zi, pe seară. L-am anunțat din timp și pe nepotul său Chick, pentru că juristul trăia o stare de împăcare calmă și s-ar fi putut pînă la urmă să aibă urgentă nevoie de noi doi. Chick a lipsit în ziua aceea de la școală și am plecat toți trei la cimitir cu mașina juristului. I-am găsit acolo pe Linda și pe Flem, în mașina lui Flem, cu un șofer negru care trebuia s-o ducă pe Linda la Memphis și s-o instaleze în trenul de New York. Valizele ei se aflau în mașină. Flem ședea și mesteca în gol, rezemat de banchetă, pe cap cu pălăria lui neagră care și acum, după cinci ani, părea că e de căpătat. Alături stătea Linda, în rochie închisă de voiaj și cu pălărie, ținînd capul puțin plecat într-o parte și apăsînd pe genunchi mîinile cu mănuși albe. Monumentul alb a fost inaugurat. Pe placa din față se vedea chipul Eulei și cu toate că fusese dăltuit în piatră moartă, semăna uimitor cu chipul adevăratei Eula, cu chipul acela care-l făcuse pe fiecare bărbat să nu-și piardă pînă la bătrînețe speranța și încrederea că poate o dată, înainte de moarte, îi va fi dat să îndure de dragul acestei chip de femeie toate nenorocirile și amărăciunile vieții, să îndure chiar moartea. Dedesubt se afla inscripția aleasă de Flem.

«O soție virtuoasă, este o cunună a soțului ei:
Copiii cresc binecuvîntînd-o»

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

În sfîrșit Flem scoase capul pe fereastră, scuipă și spuse:

— Gata, putem să plecăm.

Da, frate, acum juristul era liber. Acum nu mai avea nici un motiv de neliniște: am plecat cu el și cu Chick de-a dreptul la biroul său și tot timpul a sporovăit despre fotbal, spunea că fotbalul poate să se modernizeze, în conformitate cu progresul general, iar pentru aceasta ar fi suficient să se dea fiecărui om cîte o minge, ca toți oamenii să participe deopotrivă la joc sau și mai bine să fie o singură minge în joc, dar terenul să nu mai aibe margini, astfel încît jucătorul cel mai șiret să poată ascunde mingea sub tricou și s-o șteargă printre tufișuri, să facă un tur prin oraș, iar apoi întorcîndu-se prin cine știe ce ulicioară, să ajungă în dreptul porții și să marcheze golul înainte ca ceilalți să bage de seamă că el a lipsit și s-a întors. Ajuns în biroul său, se așeză, luă o pipă și strică vreo trei chibrituri ca s-o aprindă, fără să vadă că înăuntru nu e tutun. Chick îi ceru pipa, o umplu cu tutun din cutia de tablă de pe masă și o întinse juristului. Acesta spune: « mulțumesc », dar în aceeași clipă pipa umplută îi scăpă din mînă și căzu în coșul de hîrtie. Atunci își încrucișă brațele la piept și vorbi, vorbi, pînă cînd i-am spus lui Chick: « Ai grijă de el, o să mă întorc îndată » — și am ieșit. Nu aveam prea mult timp de pierdut. Am intrat într-un depozit de vinuri și am luat ce am găsit, niște poșircă ordinară, dar oricum se chema că e alcool. Am scos zahăr și un pahar din dulăpior, am făcut un punch și i l-am pus în față, pe birou. El a spus din nou: « mulțumesc », dar nu s-a atins de pahar. Continua să șadă cu brațele încrucișate, clipind neîncetat, ca și cînd i-ar fi nimerit un fir de nisip în ochi, și vorbea, vorbea într-una:

— Noi, popoarele civilizate, considerăm că civilizația noastră începe în momentul cînd s-a descoperit principiul distilării spirtului. Și chiar dacă tot restul lumii, sau măcar acea parte a ei care se cheamă S.U.A., susține că noi, locuitorii statului Mississippi, ne aflăm la o treaptă mai joasă de cultură, cine ar putea tăgădui indiferent dacă ceea ce voi bea acum e într-adevăr o porcărie, așa cum m-aștept, cine ar putea tăgădui că totuși năzuim și noi spre stele? I De ce a făcut ea asta: V.K.? Tot ce avea — întreaga ei ființă, felul cum se mișca, cum respira, cum trăia — toate acestea i-au fost date numai pe datorie; ea nu avea dreptul să distrugă toate acestea, nu-și aparținea, nu avea voie să-și ia singură zilele, căci era un bun al prea multor oameni, era bunul nostru. De ce, V.K. de ce?

— Poate că i s-a făcut lehamite de toate, am spus eu.

— I s-a făcut lehamite . . .Ai dreptate, asta trebuie să fi fost. — În clipa aceea a izbucnit în plîns. — Da, a iubit, a știut să iubească, să dăruiască și să primească dragostea. Dar a încercat în două rînduri și în două rînduri n-a reușit, n-a putut să găsească un om destul de puternic ca să-i merite dragostea, și nici măcar destul de curajos ca s-o primească. Da, spuse el din nou. — Ședea drept, lacrimile-i curgeau pe obraz, dar în sufletul lui se lăsase pacea și acum nu mai exista nimic pe lume care să-l chinuiască sau să-l neliniștească. — Da, așa trebuie să fie, i s-a făcut lehamite de toate.

VII.

V. K. RATLIFF

Acum el era liber cu adevărat. Scăpase pentru totdeauna de obsesia Eulei, precum și de tutela pe care, după cum aflarăm, ea i-o încredințase prin testament. L-am întrebat:

— Ce este aceea Greenwich Village?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Mi-a răspuns:

— Un astfel de loc e fără limite geografice. Pentru Linda, acest loc va fi la New York, unde tinerii și bărbații de toate vîrstele, pînă la nouăzeci de ani, pleacă în căutarea unui vis.

I-am spus:

— Pentru ca să găsească un astfel de loc nu cred că era nevoie să plece din Mississippi. Și am adăugat ceea ce Eula trebuie să-i fi spus și ea odată: De ce nu te-ai însurat cu Linda?

— Fiindcă nu are decît nouăsprezece ani, mi-a răspuns el.

— Iar dumneata ai treizeci și cinci, da? Și-n continuare am spus: În toate ziarele citești de fetițe care se mai joacă cu păpușile, dar se mărită cu boșorogi de șaizeci și șaptezeci de ani, bineînțeles dacă boșorogii ăștia au ceva parale.

— Mă înțelegi anapoda. Am vrut să spun că ea are toată viața înainte și s-ar putea să mai aibă nevoie de mine. Cîte nu se pot întîmpla într-o viață de om. Dar spune-mi, ai văzut de multe ori să se scrie în ziare despre oameni care s-au căsătorit știind că într-o zi s-ar putea îndrăgosti totuși de altcineva?

— Aha, prin urmare, acum nu-ți rămîne decît să înțepenești aici, unde poți fi chemat la telefon dintr-un alt oraș sau unde te poate găsi ușor poștașul cu o telegramă. Cred că n-are rost s-o mai aștepți să se întoarcă în statul Mississippi. Sau ai de gînd să aștepți?

— Pentru ce să se mai întoarcă?

— Adevărat. Poate că ea și-a și găsit visul în aceste . . . Cîte zile sînt? Două? Trei? Poate că el o aștepta în gară cînd a ajuns acolo. Acest lucru este foarte posibil la Greenwich Village, nu-i așa?

— Da, slavă domnului.

Nu mai exista îndoială, acum era liber. Și într-adevăr, dacă te gîndeai bine, vedeai că nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să trăiască în pace, fără griji și frămîntări. Și el și întregul Jefferson scăpase în sfîrșit de familia Snopes. Pentru prima oară în douăzeci de ani la Jefferson și în tot districtul Yoknapatawpha intervenise un fel de acalmie în ceea ce privește familia Snopes. Chiar și Flem Snopes părea satisfăcut: se instalase în fotoliul în care șezuseră toți președinții Băncii comerciale și agricole din momentul în care primul președinte, colonelul Sartoris, fondase această bancă, cu douăzeci de ani în urmă. Flem ocupa casa unde se născuse al doilea președintre al Băncii; după ce închidea banii în safeul băncii, se ducea acasă, unde trăia liniștit, singur și mulțumit, pentru că izbutise să scape de fiica lui, care îl ținuse ani în șir încordat — dacă va fugi într-un loc unde să nu-i poată da de urmă și se va mărita cu primul tînăr ce-i iese în cale? Pe urmă scăpase și de Eula care, în orice clipă putea fi surprinsă în tovărășia lui Manfred de Spain, lucru care l-ar fi costat infinit mai scump decît fuga Lindei: ar fi pierdut toate capitalurile lui Varner, plus pachetul cu acțiuni care îi dădeau controlul în consiliul de administrație al băncii.

Flem era acum singurul Snopes rămas în Jefferson. Bătrînul Ab locuia în munți și nu îndrăznea să se apropie la mai puțin de două mile de oraș; cînd zărea în depărtare castelul de apă, se oprea. Se instalase în munți încă din 1910 și nu mai ieșise din bîrlogul său. Cu patru ani în urmă, Flem îl făcuse pe I.O. să plece din Jefferson, trimițîndu-l pentru totdeauna la Rîpa Francezului. Înainte de aceasta, Flem îl băgase pe Montgomery Ward la închisoarea Parchman, unde se afla sub pază un alt Snopes, Mink (de altfel, Mink nu locuise vreodată în viața lui la Jefferson, el petrecuse cîteva luni la pușcăria orașului, așteptînd pronunțarea sentinței, condamnarea pentru omor.) Iar cu o lună în urmă

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

fuseseră expediați la mama dracului și cei patru Snopes, pe jumătate indieni, pe care Byron Snopes (fost funcționar al colonelului Sartoris și care demisionase printr-un procedeu simplu și comod: pusese mîna pe toți banii din casă și fugise cu ei peste granițâ) îi trimisese lui Flem tocmai din Mexic. Multă vreme nimeni n-a izbutit să se apropie de ei și să le atîrne o etichetă cu ștampila « transportul achitat », fără ca cel care purta în momentul respectiv briceagul aparținînd întregului grup să-i spintece pîntecele. În ceea ce privește fiii lui Eck — Wallstreet Pani ca și Amiralul Dewey — aceștia nu erau niște adevărați Snopes, întrucît Wallstreet avea o idee fixă: să facă negoț de coloniale cu ridicata printr-o metodă revoltătoare, cu totul nepotrivită pentru un Snopes, și anume, să vîndă fiecărui client, exact ceea ce-i trebuie și exact pentru suma pe care clientul o plătește.

Da, Flem era întrucîtva mulțumit. Mai cu seamă în ce privește noua sa locuință. Casa era o casă obișnuită, cu etaj și cu o terasă, unde maiorului de Spain, tatăl lui Manfred, îi plăcea să trîndăvească, atunci cînd nu se ducea la pescuit, cînd nu vîna și nu se ocupa cu procese. De altfel și cel de al doilea președinte al Băncii comerciale și agricole o dusese bine în această casă în care se născuse. Flem Snopes, al treilea președinte, se deosebea radical de cei dinaintea sa. El ajunsese în fotoliul de președinte și în această casă pe un drum mult mai lung. Și își dădea seama că venise aici foarte de departe și că întîmpinase în cale destule greutăți. Colonelul Sartoris se născuse om bogat și respectat de toată lumea, Manfred se născuse și el respectat de oameni, cu toate că averea a fost nevoit să și-o agonisească singur. Flem Snopes fusese obligat, însă, să dobîndească singur și banii și stima societății, să le smulgă și să le stoarcă dintr-o stîncă tare, rezistentă, și asta cu mîinile goale ; cu o mînă apuca, în timp ce cu cealaltă trebuia să pareze lovitură după lovitură. Vedeți, așadar, că lui Flem nu-i era deajuns să locuiască în casa unde oamenii care făceau depuneri la bancă și se obișnuiseră să-l vadă pe Manfred de Spain plecînd dimineața și întorcîndu-se seara, veșnic preocupat să încuie și să descuie casele de bani. Nu, această casă în care Flem intra seara și pleca dimineața la bancă, trebuia să devină simbolul vizibil al prețuirii generațiilor de aristocrați, de oameni respectabili, care erau prea mîndri spre a aranja diverse tertipuri cu banii altora și nici nu avea nevoie s-o facă.

Din această pricină, într-o bună zi, la Jefferson, a apărut încă un Snopes. El n-a fost transplantat din Rîpa Francezului, ci importat pentru folosință temporară. Era Wat Snopes, un dulgher al cărui nume complet suna astfel: « Firma Watkins Snopes », iar cuvintele « Firma Watkins » fuseseră scrise cîndva pe amîndouă laturile furgonului farmacistului Meeks, care ducea prin sate medicamente brevetate, de unde rezultă că probabil printre Snopes exista și unul care știa să citească literele de tipar, deși pe cele de mînă îi era imposibil să le descifreze.

În următoarele nouă-zece luni oricine trecea, din întîmplare sau dinadins pe strada unde locuia Flem, îl putea vedea pe Wat cu echipa sa, alcătuită din rubedenii, dărîmînd veranda maiorului de Spain, construind o fațadă nouă în spatele casei și instalînd coloane care porneau de la soclu și sfîrșeau la acoperișul etajului al doilea. Dar și mai tîrziu, după ce a fost zugrăvită casa tot nu se putea măsura cu Mount Vernon [1]. Din fericire însă Mount Vernon se afla la o mie de mile de noi, astfel că invidioșii și răuvoitorii nu aveau posibilitatea că compare cele două conace.

[1] Conacul în care s-a născut și apoi a fost înmormîntat George Washington

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Seara, cînd Flem închidea banca și se întorcea acasă, oamenii care-și păstrau banii la el îl invidiau pentru frumoasa lui casă, dar totodată erau mîndri de el, drept pentru care toți depunătorii se culcau și adormeau liniștiți, știindu-și banii în deplină siguranță. Astfel stînd lucrurile, Flem se putea lăuda acum că nu-i mai lipsește nimic. Își luase și doi servitori negri, o bucătăreasă și un portar care îndeplinea și funcția de șofer. În felul acesta, Linda nu mai era singurul om din casă care să știe să conducă automobilul. Avea automobil, dar nu ieșea cu el decît de două ori pe lună, cel mult, și atunci de teamă să nu-i descarce acumulatorul și să fie nevoit să pună unul nou, cum îi explicase reprezentantul firmei.

Casa se schimbase, Flem rămăsese același Flem Snopes. Casa în care intra la patru după amiază și ieșea dimineața la opt putea să pară un simbol solid, aristocratic, ancestral al lui Alexander Hamilton, Aaron Burr, Astor, Morgan, Harriman sau Hill — într-un cuvînt al tuturor apărătorilor de blazon aurit al investițiilor uriașe de capital, dar omul pe care-l vedeau în pragul acestei case, toată liota de depunători din Jefferson, rămăsese Flem Snopes pe care-l cunoșteau de douăzeci de ani: purta același papion cu nasturi adus din Rîpa Francezului cînd sosise în oraș într-o căruță trasă de un catîr. Doar pălăria de pe cap era mai nouă. Vechea șapcă de postav — care se potrivea perfect unui vînzător din prăvălia lui Varner, dar nu mai putea fi purtată de un vice-președinte de bancă — n-o aruncase și, firește, n-o dăruise, ci o vînduse. E adevărat că luase pe ea doar zece cenți, dar și zece cenți sînt bani, iar acum toți posesorii banilor încredințați lui ca vice-președinte al băncii se uitau la pălărie, și-și spuneau că oricît de puțin i-ar fi costat pe ei pălăriile pe care le purtau, pe Flem Snopes îl costase cu zece cenți mai puțin. Flem sfida orice schimbare și el nu voia să se schimbe dintr-un calcul precis: știa că nu este obligatoriu să ai încredere în omul care nu te-a înșelat; ai încredere doar în acela despre care știi din experiență că își dă exact seama cînd e avantajos să te înșele.

Casa o vedeau cu toții pe dinafară. După ce-i trecea pragul, Flem închidea ușa după sine, și pînă în dimineața următoare, la ora opt rămînea închisă. Nu invita pe nimeni la el acasă și nimeni nu putuse găsi un pretext ca să intre acolo. Interiorul locuinței îl vedeau doar bucătăreasa și portarul. Portarul mi-a povestit că în odăile mari se păstra mobilierul de pe timpul lui de Spain, la care se mai adăugaseră cîteva obiecte cumpărate de Eula de la Memphis, la sfatul unui negustor de mobilă, fiindcă așa se cuvenea să fie mobilat apartamentul unui vice-președinte de bancă. Flem intra rar de tot în odăile acestea. Lua masa în sufragerie, iar apoi, dacă nu se culca, se ducea într-o odăiță din fundul casei și stătea acolo toată seara într-un fotoliu care se putea roti, ca și cel din biroul lui de la bancă. Ședea fără să facă nimic, cu picioarele sprijinite pe tăblia căminului, cu pălăria trasă pe ochi, și mesteca mereu în gol. Cînd venise la Jefferson începuse să mestece gumă, apoi înțelegînd că oamenii îl consideră pe vice-președintele băncii suficient de bogat ca să-și poată permite să nu mestece nimic renunțase la acest obicei. Portarul ne-a mai povestit că Wat Snopes a găsit într-o revistă o poză din care se vedea cum poate fi transformat un cămin ca să pară vechi, în stil colonial, adăugîndu-i-se tot felul de coloane și sculpturi. La început Flem ședea cu picioarele sprijinite de tăblia albă a căminului și, tot mereu zgîrîietura produsă de cuiele de la bocanci se adîncea. Dar într-o zi, cam la un an după ce casa fusese renovată, Wat Snopes a fost chemat să ia masa cu Flem. După plecarea lui portarul a avut treabă în odaia aceea și a constatat cu uimire că de tăblia de lemn a căminului cu sculptură veche, lucrată de mînă, ca la Mount Vernon, era bătută o scîndurică nevopsită, exact la înăl-

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ţimea la care lui Flem îi era comod să-şi ţină picioarele — nu era o provocare sau o simplă amintire a locului din care se trăgea Flem, ci era, după cum spun oamenii deştepţi, o reafirmare sau, poate, un avertisment dat lui însuşi.

A fost o vreme la Jefferson cînd primul preşedinte al băncii, colonelul Sartoris, străbătea cele patru mile de la casa bătrînească — simbolul ancestral al neamului său — şi pînă la bancă într-o trăsură la care erau înhămaţi doi cai de aceeaşi culoare, conduşi de un negru în livrea şi pe cap cu un joben vechi al colonelului ; a fost o vreme cînd al doilea preşedinte mergea în automobil de curse, roşu ca focul, apoi într-un Packard negru, condus de un şofer negru, cu haină albă şi şapcă de şofer. Flem avea şi el o maşină neagră (în nici un caz un Packard) avea şi el un şofer negru, ce-i drept fără haină albă şi şapcă de şofer, dar el nu se folosea, cel puţin deocamdată, de acest automobil. Cei doi preşedinţi dinainte se plimbau seara după închiderea băncii şi duminica prin tot districtul, primul în trăsură, iar al doilea în Packard-ul negru şi vizitau fermele cultivatorilor de bumbac, care erau ipotecate la bancă. Noul preşedinte şedea deocamdată cuminte. Ştia şi el foarte bine să ţină zdravăn ipotecile în mînă, de acest lucru vă rog să fiţi pe deplin convinşi, căci sfiala şi îndoiala îi erau complet străine. Pur şi simplu, Flem căuta încă să observe şi să înveţe. Învăţa ştiinţa de a deveni om respectabil. Cealaltă parte a ştiinţei, de care are nevoie unul ca el, şi-o însuşise în Rîpa Francezului, venind cu ea de acolo. În Rîpa Francezului a învăţat smerenia, şi numai acea parte a smereniei care valorează ceva : să recunoşti umil că sînt pe lume încă multe lucruri pe care nu le înţelegi, nu le cunoşti, dar dacă vei avea răbdare să le cercetezi cu de-amănuntul, şi, mai ales, dacă te vei uita mereu înapoi la calea străbătută, vei ajunge să înţelegi şi să cunoşti totul. Deocamdată rămînea seara şi duminicile în casa unde nimeni nu era invitat şi nu putea să-l vadă stînd în fotoliu, în singura odaie locuită, fără să-şi scoată pălăria şi mestecînd mereu în gol; nimeni nu putea să-l vadă cum îşi sprijină picioarele pe scîndurica îngustă şi nevopsită — într-un contrast izbitor cu sculptura veche a căminului — pe scîndurica aceea care semăna cu o maximă înrămată, cum se bat pe pereţi în încăperile unde oamenii şed, se gîndesc şi muncesc : « Nu uita că eşti muritor », sau « Trăieşte cu zîmbetul pe buze » sau « Munceşte fără răgaz » sau « Dumnezeu înseamnă dragoste » — pentru ca toţi ce te vizitează să vadă că tu ştii, măcar din auzite, de existenţa unor forţe obscure cărora poate, le datorezi în bună măsură tot ceea ce ai realizat.

Din toate acestea, scîndurica şi alte fleacuri au apărut mult mai tîrziu. Important era că acum juristul îşi dobîndise libertatea. La un timp după plecarea Lindei la New York, el îşi cîştigase libertatea deplină. Stătea în faţa ghişeului, la poştă, cu un plic deschis în mînă, cînd am intrat eu la poştă, şi, întîmplător, în clipa aceea nu se mai afla nimeni acolo în afară de noi.

— Îl cheamă Barton Kohl, îmi spuse el.

— Cum adică? l-am întrebat eu. Pe cine-l cheamă astfel?

— Visul, îmi răspunse el.

— Cole? l-am întrebat eu.

— Dumneata pronunţi « Cole », dar pe el îl cheamă Kohl.

— Aha, Kohl. Nu prea e nume american.

— Dar Vladimir Kirilici este, după părărea dumitale, un nume american? Slava domnului că la poştă nu era ţipenie de om.

— O, drace ! făcu-i eu. De o sută cincizeci de ani de cînd blestemaţii voştri de yankey din Congres ne-au expulzat în munţii Virginia, cîte un Ratliff din

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

fiecare generație își pierde jumătate din viață ca să-și ascundă numele, dar în cele din urmă cineva îl dă neapărat de gol. Probabil că Eula m-a trădat?

— Bine, o să te ajut să ascunzi ruşinea familiei dumitale, spuse el. Da, într-adevăr, Kohl e evreu, şi sculptor. Şi cu siguranță că e un sculptor foarte bun.

— Din cauză că e evreu?

— Poate că şi din cauza asta, dar mai mult din cauza ei.

— Ia fă-mă să pricep cum vine asta. Crezi că dacă Linda se va mărita cu el, Kohl va deveni un sculptor mai bun?

— Nu. Probabil că şi astăzi este mai bun decît toți ceilalți sculptori, din moment ce ea l-a ales.

— Prin urmare s-a măritat?

— Ce? făcu el. Nu, nu, își reveni, abia a făcut cunoştință cu el, doar ți-am mai spus.

— Prin urmare dumneata încă nu... — era cît pe-aci să spun « nu eşti liber, n-ai scăpat de grija ei », dar m-am oprit la timp şi am întors-o: ... nu eşti sigur. Adică, vreau să spun că ea mai are îndoieli, nu a hotărît încă definitiv.

— Dar eu, ce dracu îți vorbesc, de un ceas? Ai uitat ce ți-am spus în toamna trecută: Linda se va îndrăgosti o dată, o singură dată, şi atunci va fi pentru toată viața.

— Nu, atunci ai spus doar că « este condamnată să se îndrăgostească ».

— Bine, bine ! zise el.

— Condamnată la fidelitate şi suferință, aşa ai spus. Condamnată să se îndrăgostească fulgerător, să-şi piardă iubitul pe neaşteptate şi apoi tot restul vieții să-i fie credincioasă şi să plîngă după el. Dar deocamdată ea încă nu l-a pierdut. Dacă înțeleg bine, Kohl ăsta nici nu e al ei încă. Aşa e sau nu?

— Aşa e, cum ți-am spus, încheie el.

Asta s-a întîmplat în primele şase luni după moartea Eulei. Iar peste un an, pe vechea placă a căminului, sculptată ca la Mount Vernon, a apărut scîndura pentru picioare, scîndura aceea grosolană şi nevopsită, care a fost bătută de un dulgher de la țară, am putea spune în piscul cel mai înalt al respectabilității, — un fel de Matterhorn al respectabilității. Marii alpinişti, înaintea celui mai îndrăzneț urcuş, îşi adună forțele într-un suprem efort pentru marea încercare a morții sau a victoriei — arşi de dorința de-a atinge culmi inaccesibile pe care să-şi înscrie numele ca învingători. Flem Snopes n-avea însă o astfel de fire. El făcuse totul cu smerenie şi într-ascuns ca să nu-i supere pe cei ce respectă încercările de a urca pe scara socială cu ajutorul unei Bănci comerciale şi agricole. Ca să fiu mai limpede, el bătuse scîndura în camera lui retrasă, aşa cum unii își fac o capelă tainică sau un altar. Şi-o bătuse nu pentru a se agăța de ea în încercarea desperată de a urca muntele, ci pentru a-şi odihni picioarele după urcuş.

Dar să revin la jurist. Într-o zi treceam pe lîngă cabinetul procurorului, cînd, hop ! la un colț dau nas în nas cu el. Ca întotdeauna avea mîinile în buzunarele pline cu hîrtii. Şi era grăbit, parcă ardea cămaşa pe el.

— Fugi acasă şi ia-ți valiza, îmi spuse. Diseară plecăm prin Memphis la New York.

Am urcat la el în birou. A aruncat hîrtiile la întîmplare pe masă, şi-a luat de pe tăviță pipa de trestie şi s-a aşezat. Cînd a început să scotocească prin buzunare, căutînd chibriturile şi tutunul, a descoperit şi acolo un maldăr de hîrtii, pe care le-a asvîrlit de asemenea pe masă. Apoi s-a lăsat pe spetează fotoliului cu aerul unui om care a văzut şi a încercat de toate în viață şi e convins că în următorii o sută de ani nu se mai poate întîmpla nimic neobişnuit.

@Asociația Ziariştilor Independenți din România

— Mergem la sfeștania noii locuințe, spuse el.

— Vrei să spui la nuntă ! Mi se pare că așa se chiamă atunci cînd dai pastorului doi dolari ca să te cunune.

El tăcu, preocupat să-și aprindă pipa. Era tot atît de concentrat ca un bijutier care fixează o bucățică de platină în capacul unui ceasornic.

— Am înțeles : nu se căsătoresc ! am spus eu din nou. Nu se căsătoresc, ci se unesc doar. Am auzit și de treburi de astea. În Greenwich Village poți să te trezești alături de un om fără să fii obligat să sari din pat și să fugi la cea mai apropiată registratură.

Rămase neclintit în scaun și se zburli. Ședea, zburlit ca un arici, și începu să vorbească, rece și calm, căci chiar și unul ca el, cînd își zburlește cum trebuie toți țepii, poate să aibă o voce rece, calmă, reținută :

— Uite că eu sînt de acord să aplic relațiilor lor termenul de « căsătorie ». Ai vreo obiecție. Poate că găsești tu o definiție mai potrivită. Ei însă, au prea puțin timp, sau, poate, n-au de loc. Tineretul de astăzi, în general, nu mai are timp, numai proștii sub douăzeci și cinci de ani pot crede și spera că noi, cei care trăim astăzi, vom avea timp destul pentru toate.

— Nu-i nevoie de mult timp ca să spui « da » în fața pastorului și să-i plătești cît crezi că merită pentru osteneală.

— Ți-am explicat limpede adineaori : n-ai timp pentru asta dacă ai trăit doar 25—30 de ani.

— Va să zică treizeci de ani e vîrsta lui. Adineauri vorbeai de tinerii sub douzeci și cinci de ani.

Din momentul ăsta își dădu drumul fără să-l mai poți opri.

— N-a trecut decît un deceniu de cînd tații, unchii și frații acestor tineri au pus capăt războiului care trebuia să elibereze pentru totdeauna de paraziți aparatul de stat — de acei proprietari ereditari, de acei stăpîni ai dilemei omenești, care au izbutit să ucidă opt milioane de oameni și să distrugă în Europa occidentală o zonă lată de patruzeci de mile. Și iată că după zece-doisprezece ani aceiași afaceriști mîrșavi, cinici, fără să se fi obosit măcar să-și schimbe numele și fața, ci luîndu-și doar noi titluri împrumutate din lexiconul și mitologia democratică se unesc din nou, pentru a distruge speranța. . .

Mă gîndii că acum începe să-i înșire pe cei care au sfărîmat inima președintelui Wilson și au dus la pieire Liga Națiunilor. Și el continuă să vorbească.

— Cel care s-a instalat în Italia și celălalt, mult mai periculos, din Germania — pentru că Mussolini are la dispoziția lui pe italieni, pe cînd Hitler îi are pe nemți — și celălalt, care e în Spania, nu vor decît să fie lăsați în pace de noi, de toți cei care credem că dacă închizi ochii și te prefaci că nu vezi nimic, totul va trece de la sine. Și n-am pomenit nimic de cei care se află aici la noi, acasă : tot felul de organizații cu nume pompoase care, în numele domnului se unesc împotriva celor de alte convingeri morale și politice, împotriva celor care au altă culoare a pielei, o altă religie sau se trag din altă rasă — adică organizațiile Ku-Klux-Klan și « Cămășile argintii » cărora li se adaugă fanaticii de teapa senatorului Long din Luisiana sau de teapa lui Bilbo din Mississippi.

— Uite ce-i, am înțeles totul. Kohl ăsta nu e numai sculptor. E și comunist.

— Cum, repetă el.

— Barton Kohl al dumitale. E comunist și de aceea nu s-a cununat. El nu poate să creadă în biserică și în căsătorie.

— El a vrut să se cunune, spuse juristul. Linda n-a vrut. Nu mă crezi? întrebă el din nou, furios și zburlit ca un arici.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Ba da, te cred.

— Şi pentru ce s-ar fi cununat. Spune-mi ce a văzut ea bun într-o căsătorie legitimă pe care a cunoscut-o timp de nouăsprezece ani. La ce bun să fi dorit să se cunune? !

— Mă rog, să admitem că e aşa, cu toate că nu prea cred eu în chestiile astea. În ceea ce ai spus dumneata înainte cred: în faptul că le-a rămas prea puţin timp şi că tinereţea nădăjduieşte şi vrea să facă de toate. Cînd eşti tînăr şi curajos pe deasupra, poţi să urăşti nevolnicia şi mîrşăvia şi să crezi că există o nădejde. Şi dacă eşti cu adevărat curajos poţi să te baţi pentru credinţa ta. Aş fi vrut să fiu şi eu ca ei.

— Dar nu eşti şi gîndeşti că poţi încheia o căsătorie, indiferent cu cine, dar să fie o căsătorie legitimă, nu un concubinaj.

— N-am vrut să spun asta, i-am întors-o. Aş fi vrut să fiu ca ei: să cred în intrasigenţă, să sper şi să acţionez, cu orice preţ, în conformitate cu credinţa şi nădejdile mele. Dar pentru asta ar trebui să am douăzeci şi cinci de ani ca Linda sau să devin un sculptor din Greenwich Village în vîrstă de treizeci de ani.

— În concluzie refuzi să admiţi că ea are nevoie pur şi simplu de căldură, că vrea să fie fericită.

— Ba nu, cred că vrea să fie fericită; şi eu vreau să fiu fericit.

Totuşi n-am vrut să plec cu el.

— Hai, lasă-te de prostii şi vino cu mine, încercă el să mă convingă. La întoarcere ne oprim la Saratoga şi admirăm rîpa sau muntele de unde a venit aici strămoşul dumitale, acel Vladimir Kirilici Ratliff.

— Pe atunci nu-l chema Ratliff, am zis eu; probabil că Nelly Ratliff, cu care s-a căsătorit el, nu putea nici măcar să-i rostească numele, darmilte să-l scrie. Cred că nici el nu era în stare să-l scrie pe englezeşte. De altfel pe atunci nici nu-l chema Ratliff, ci Ratcliffe. Dar să lăsăm chestiile astea, căci n-o să merg nicăieri. Poţi găsi un martor mai ieftin. Ce rost are să mă inviţi pe mine, cînd trebuie să-mi plăteşti drumul dus şi întors, şi să-mi dai şi mîncare de trei ori pe zi!

— Martor la ce? întrebă el.

— Într-un moment atît de important din viaţa ei, cînd intenţionează oficial, sau în orice caz, formal să se unească sau, ca să zicem aşa, să coopereze cu un gentleman oarecare, adică cu un prieten de sex opus, după cum spun savanţii, dumneata te duci la Linda să-i explici cine-i este şi cine nu-i este rudă.—Iar apoi am adăugat: Dar mai mult ca sigur că ea ştie adevărul.

El mi-a răspuns:

— Bineînţeles că-l ştie. Crezi că se putea să trăiască nouăsprezece ani în aceeaşi casă cu Flem şi să continue să creadă că el e tatăl ei? !

— Dumneata nu i-ai spus nimic, am continuat eu. Iar apoi am adăugat: Nu, am impresia că lucrurile stau mult mai prost. Ce-o să se întîmple dacă această chestiune va începe s-o frămînte şi o să vină la dumneata să te roage: « spune-mi adevărul, spune-mi că nu e tatăl meu », şi din glasul ei vei înţelege că nădăjduieşte să-i răspunzi: « greşeşti, e tatăl tău », — ce-o să se întîmple? !

— Nu se uita în ochii mei.— Sau ce-ai să faci dacă-ţi va pune întrebarea invers: « destăinuieşte-mi cine-i tatăl meu? » Tot nu se uita în ochii mei. Dar nu, n-o să te întrebe asta niciodată, căci ei bănuiesc că nu s-a văzut de pomană zi de zi cu Gavin Stevens — înţelege ea foarte bine că există minciuni pe care însuşi Gavin Stevens le va lăsa să treacă drept adevăruri.— Acum ţinea ochii în pămînt. — Pesemne că eşti hotărît să nu-i zdruncini cîtuşi de puţin încrederea

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

în dumneata. Vezi, am încheiat eu, făcînd pe isteţul, şi acolo ai să plăteşti bilet « dus şi întors ».

A plecat şi s-a-înapoiat peste vreo zece zile şi cînd l-am văzut m-am gîndit că el nu e liber şi nu va fi liber niciodată.Într-un singur caz ar fi putut el recîştiga libertatea deplină: în cazul cînd sculptorul acela ar fi luat-o pe Linda prin surprindere şi ar fi dus-o din pat la ofiţerul stării civile, sau la altar, mai înainte ca ea să înţeleagă unde a fost dusă. Acum însă era ridicol şi absurd să gîndeşti că e liber. Şi îndată ce m-am scuturat de păienjenişul speranţelor stupide, am văzut că de mulţi ani înţeleg ceea ce Eula a înţeles în clipa cînd l-a întîlnit pe jurist: că juristul nu va fi niciodată liber, că nu vrea să fie liber, că acesta-i tot rostul vieţii lui, să nu fie liber, şi dacă va pierde şi acest rost, nu-i va mai rămîne nimic. Căci era născut să-şi asume veşnic întreaga răspundere pentru cineva care-i va da de furcă toată viaţa şi nu-l va răsplăti nici măcar cu un oscior. Şi mi-am amintit atunci şi ceea ce-mi spusese el odată, de mult, — că Linda e condamnată la credinţă şi constanţă, la monogamie, condamnată să iubească o dată în viaţă, să-l piardă pe omul iubit, iar apoi să-l plîngă toată viaţa, şi mi-am zis că a fi fiica Frumoasei Elena e tot una cu a fi papa de la Roma în retragere sau fost împărat al Japoniei: asta nu-i va da nimic în viitor.

Am înţeles că el vorbise cu dreptate, dar plasase greşit cuvîntul « condamnată » întrucît condamnat era cel care îşi asumase întreaga răspundere pentru ea şi nu cerea, nu vroia, şi nici nu se aştepta să primească în schimb un oscior — iată cine era condamnat.

De bună seamă, juristul s-ar fi făcut foc de supărare dacă aş fi încercat măcar să suflu o vorbă în legătură cu toate acestea. Bunul meu simţ m-a îndemnat să-mi ţin gura. Şi într-adevăr, am reuşit să mă stăpînesc, în primul rînd evitîndu-l, iar în al doilea rînd luptînd cu ispita aşa cum lupţi cu un diavol. Şi zău, spuneţi-mi şi mie, există pentru un om viu o ispită mai mare decît să piardă cu bună ştiinţă posibilitatea de a declara mai tîrziu: « Ce ţi-am spus eu: ». . . Şi timpul trecea. Scîndura pentru picioare fusese bătută de mult pe acel pisc al responsabilităţii. În Jefferson circula o legendă în legătură cu ea, cu toate că nu o văzuse nimeni în afară de portar, dar portarul îmi povestise mie, iar eu povestisem despre ea prietenilor. În felul acesta legenda familiei Snopes, creştea şi înflorea şi se înălţa încă un monument al lui Flem.

Şi iată că veni şi anul 1936 şi rămînea din ce în ce mai puţin timp. Mussolini în Italia, Hitler în Germania şi celălalt, al treilea, în Spania. Într-o zi juristul mi-a spus:

— Fă-ţi valiza. Mîine dimineaţă plecăm cu avionul din Memphis. Acum, nu trebuie să te mai temi că ai să te molipseşti de liberalism. Se căsătoresc. Pleacă amîndoi în Spania să lupte în cadrul armatei republicane. Cred că a cicălit-o şi a chinuit-o destul pînă cînd în cele din urmă ea s-a dat bătută şi a acceptat să se cunune.

— Va să zică aşa stau lucrurile, am zis. Eu credeam că este unul dintre acei artişti liberali, emancipaţi, cu idei progresiste, şi cînd colo, văd că el este un om obişnuit, care consideră că după ce te culci cu o fată, meriţă să ai grijă de ea toată viaţa, să veghezi să aibă un acoperiş deasupra capului, să aibă de mîncare şi poate şi ceva bani de buzunar.

— Hai, lasă astea, spuse el.

— Bine, le las, dar o să plecăm cu trenul. Nu mi-e frică să zbor cu avionul, însă dacă vom merge cu trenul, voi putea, atunci cînd vom străbate Virginia,

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

să văd meleagurile de unde primul nostru Vladimir Kirilici, și-a croit drum în Statele Unite.

Îl așteptam la colț cu valiza în mînă. A oprit, a deschis ușița mașinei, s-a apropiat mult de mine, în groplan, cum se zice în cinematografie, și a exclamat:

— Drace ! și nu-și mai lua ochii de la cravata mea.

— E a mea, mi-am cumpărat-o singur.

— Ți-ai pus cravată ! Nu te-am văzut niciodată cu cravată și cred că nici n-ai avut vreodată una.

— Păi mi-ai spus chiar dumneata că mergem la nuntă.

— Scoate-o.

— N-o scot.

— Atunci nu te iau cu mine.

— N-o scot fiindcă la urma urmelor n-am pus-o din pricina nunții. Mîine, pentru prima oară, mă va vedea ținutul unde a trăit cel dintîi V. K. Ratliff, și poate că vreau să le plac oamenilor de acolo. Nu vreau să le fie rușine cu mine.

Ne-am urcat în tren la Memphis, iar în ziua următoare am străbătut Virginia — Bristol, apoi Roanoke, Linchberg, după aceea am cotit spre Nord-Est, mergînd de-a lungul Munților Albaștri și undeva înainte, nu știam exact în ce punct anume, era locul unde primul Vladimir Kirilici își găsise un adăpost. E drept, nu știu cum îl chema, poate că nici n-a avut un nume, pînă a dat peste el Nelly Ratliff (pe atunci se scria Ratcliffe). Nu știu prin ce împrejurări a ajuns el între mercenarii germani din armata generalului Burgogne care a fost bătută la Saratoga. Precis știu numai atît: Congresul a refuzat să îndeplinească condițiile capitulării și timp de șase ani, banda aceasta de mercenari, a rătăcit prin Virginia fără bani, fără mîncare, iar mulți dintre ei, printre care și Vladimir Kirilici, fără să cunoască limba băștinașilor. Dar și așa prăpădit cum era, a nimerit munții, ba mai mult, a nimerit în șura unde l-a găsit Nelly Ratcliffe pe cînd căuta cuibarul găinilor. Și n-a fost nevoie să învețe limba pe care-o vorbeau oamenii din părțile locului ca să mănînce ceea ce îi aducea ea pe furiș. Cu siguranță că și de munca la fermă a auzit pentru prima dată cînd l-a scos ea la lumină, arătîndu-i rudelor. Evenimentele s-au desfășurat mai departe așa cum era de așteptat. Într-o zi, tatăl, mama, frații sau poate o vecină a neamului Ratcliffe au băgat de seamă că lui Nelly îi crește pîntecele și atunci V. K. a trebuit să se căsătorească cu Nelly și a căpătat în mod legal un nume: numele de Ratcliffe. Urmașul său s-a mutat în Tennessee, iar urmașul acestuia în Mississippi. Din vremea aceea, ei își scriu numele « Ratliff » și fiul celui mai mare din fiecare generație i se dă pînă astăzi numele de Vladimir Kirilici, — și fiecare dintre ei își pierde jumătate din viață pentru ca lumea să nu descopere din ce spiță se trage.

Am sosit la New York a doua zi dimineața. Am ajuns devreme, înainte de șapte și mie mi s-a părut că e mult prea devreme.

— Cred că nici n-au apucat să ia micul dejun, am zis eu.

— Pe dracu ! spuse juristul. Poate că nici n-au apucat să se culce. Aici e New York, nu Yoknapatawpha.

Ne-am dus la hotelul unde juristul telefonase să ni se rețină o cameră. Ni se reținuse un apartament: un salon și două dormitoare.

— Foarte bine, spuse juristul, putem lua micul dejun aici.

— Micul dejun?

— O să ni-l servească aici.

— Aici e New York, am zis eu. În dormitor, sau la bucătărie, sau pe veranda din fund pot să mănînc și acasă în Yoknapatawpha.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Am coborît împreună la restaurant. Jos l-am întrebat:

— Cînd servesc oamenii de aici micul dejun? În amurg? Sau mănîncă fiecare cînd îi trăznește?

—Treaba lor, răspunse el. Noi doi trebuie să ne grăbim, avem de făcut un drum, mai bine zis două.

Și iarăși s-a uitat lung la cravata mea, deși trebuie să recunosc că nu mai scosese nici o vorbă în legătură cu ea, din clipa cînd m-am urcat în mașina lui, la Jefferson. Mi-am adus aminte că-mi povestise cîndva despre clima din New York care nu seamănă cu nici una din lume și că uneori pare că e anume născocită pentru New York. În ziua aceea parcă totul se gătise în cinstea sosirii noastre. Era o dimineață somnolentă, dulce, cu cer senin albastru, cum se întîmplă la începutul toamnei, cînd ai impresia că cerul însuși învăluie pămîntul într-o ceață albăstrie, iar clădirile înalte se avîntă spre el și deodată se opresc, iar muchiile lor se contopesc și răsună prelung, unduios, cum se întîmplă uneori cu firele de telegraf. Mergînd, am văzut deodată un magazin cu o vitrină uriașă și în vitrina aceasta o singură cravată.

— Stai puțin, i-am zis eu.

— Ascultă, spuse juristul, în tren, treacă-meargă, te-am suportat cu cîrpa aia la gît, erau de față doar însoțitorii de vagon, la nuntă însă nu te iau în halul ăsta.

— Stai puțin, am repetat eu, făcînd o scurtă socoteală, fiindcă auzisem cîte ceva despre magazinele din New York. Dacă au construit o vitrină uriașă ca să atîrne în ea o singură cravată, probabil că o să ne ceară pentru ea trei dolari, sau poate și mai mult.

— N-avem încotro, spuse el. Așa e la New York. Hai să intrăm.

Înăuntru, pe lîngă pereți, scaune aurite, unul lîngă altul, plus două doamne în rochii negre, și un domn îmbrăcat ca un senator, sau în cel mai rău caz ca un pastor, și care i se adresă juristului pe nume. De aici am trecut într-un birou; pe masă se afla un vas cu flori, iar în spatele mesei ședea o femeie voinică, potrivită de statură, oacheșă, cu multe fire de păr alb și cu niște minunați ochi căprui. Purta o rochie care nu s-ar fi potrivit nimănui decît ei. Îl îmbrățișă pe jurist, iar el îi spuse:

— Mira Alanovna, să ți-l prezint pe Vladimir Kirilici.

Ea se uită la mine și spuse ceva în rusește. Juristul continuă adresîndu-se mie:

—Uită-te bine la cravata aceea. Cred că n-ai să poți rezista.

— Pe cuvînt de onoare că nu-i prea urîtă. Dacă era s-aleg, aș fi preferat mai de grabă galben cu roșu, decît roz cu verde. Așa...

Doamna mă întrerupse:

— Prin urmare, vă place roșu cu galben?

— Da, doamnă, i-am răspuns și apoi am continuat: de fapt... și m-am oprit, m-am încurcat.

— Continuați, vă rog, zise ea.

— Nu, n-am vrut să spun nimic. Adică am vrut să spun că eu sînt unul dintre ăia care și-a dorit multă vreme o cravată, dar mi-am închipuit una roșie și pe ea pictat un buchet de flori sau mai bine o singură floarea soarelui, la mijloc.

Doamna ieși din birou.

— Cred că dacă ar lua și cinci dolari pe o cravată tot n-ar ajunge să acopere costul scaunelor acestora aurite, am zis eu.

— E prea tîrziu, să facem socoteli, răspunse juristul.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Doamna se întoarse cu o cravată care nu era nici roșie și nici n-avea pe ea o floarea soarelui, ci părea acoperită de un puf ușor. Dacă o priveai fără să clipești începea să prindă culoarea piersicii. Și era acoperită cu un puf auriu, ca spatele unei fete bronzate.

— Bine, spuse juristul. Iar acum vă rog să trimiteți pe cineva să-i cumpere o cămașă albă. În viața lui n-a purtat o cămașă albă.

— Niciodată? întrebă doamna. Ați purtat totdeauna cămăși albastre? De un albastru deschis, așa cum sînt ochii dumneavoastră?

— Întocmai, am răspuns eu.

— Totuși de ce sînt așa de decolorate? De la spălat?

— Sigur, le spăl mult și-și pierd culoarea.

— Cum? ! se miră ea. Le spălați singur?

— Mai mult, le și coase singur, interveni juristul.

— Adevărat, doamnă. Eu mă ocup cu vînzarea de mașini de cusut și, azi o probă, mîine o probă, am învățat să cos.

— Am înțeles, spuse ea. Luați această cravată pentru astăzi. Mîine o să vă procur alta: una roșie cu floarea soarelui.

Am ieșit în stradă.

— Acum va trebui să le cumpărăm pe amîndouă, am zis eu. Te rog să mă crezi că vorbesc serios. Cît poate să coste cravata aceea din vitrină?

Juristul îmi răspunse neglijent peste umăr, fără să încetinească mersul.

— Nu prea știu bine. Are cravate și de o sută cincizeci dolari bucata. Pe asta cred că o să ne ia vreo șaptezeci și cinci de dolari...

Parcă m-ar fi bușit cineva în moalele capului. Năuc, mi-am revenit puțin în fire, abia cînd am ieșit din mulțimea grăbită care se scurgea în sus și-n jos pe trotoare și m-am rezemat de un zid.

— Ei, ți-a trecut? mă întrebă juristul.

— Cum o să-mi treacă? ! Șaptezeci de dolari pentru o cravată: ! Nici în ruptul capului ! Nu pot !

— Ai patruzeci de ani, spuse juristul. Bun. Eu cred că ar fi trebuit să-ți cumperi cel puțin o cravată pe an, începînd din anul cînd te-ai îndrăgostit pentru prima oară. Cînd s-a întîmplat asta? La 11, la 12 sau la 13 ani? Sau te pomenești că te-ai îndrăgostit la vîrsta de opt ani de învățătoarea de la școală? ! Dar, hai să zicem că te-ai îndrăgostit la douăzeci de ani. Prin urmare, în douăzeci de ani, cîte o cravată de un dolar face douăzeci de dolari. Nu ești căsătorit, nu te vei căsători niciodată și n-ai rude apropiate care să te ucidă cu micile lor drăgălășenii în speranța că vor moșteni ceva de la dumneata — deci s-ar putea să mai trăiești încă vreo patruzeci și cinci de ani. Douăzeci și cu patruzeci și cinci fac în total șaizeci și cinci de dolari. Înseamnă că o cravată de la Alanovna te costă numai zece dolari. Află de la mine că nu există om pe lume care să cumpere de la Alanovna o cravată cu zece dolari.

— Nu iau nimic, nici în ruptul capului ! Nici în ruptul capului ! repetam eu într-una.

— Bine, ți-o dăruiesc eu.

— Nu pot să primesc.

— Perfect. Atunci să ne întoarcem și să-i spunem că n-ai nevoie de cravată !

— Nici asta nu pot.

— În cazul ăsta să mergem că și așa am pierdut destul timp de pomană.

Am ajuns la un hotel și am urcat îndată la bar.

— Ești bun să-mi explici și mie cu cine trebuie să ne întîlnim? l-am întrebat eu.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Ai răbdare, sîntem la New York, răspunse el și vreau și eu să mă distrez puțin.

Peste un minut am înțeles de ce juristul stăruise atît de mult să vin cu el: nu-l văzuse în viața lui pe omul cu care avea întîlnire. Totuși, putea să se lipsească de ajutorul meu, căci pe oameni îi înrudește durerea în care au trăit douzeci și cinci de ani, durerea obișnuită, simplă și firească hărăzită de aceeași întîmplare.

— Să mă ia naiba dacă nu e McCarron ! Bună, Hoake ! am exclamat eu.

Era el. La tîmple cîteva fire argintii și înfățișarea unui om bogat, fapt atestat și prin aceea că doi chelneri se agitau în jurul măsuței la care ședea și aștepta. Era clar, juristul îl găsise și îl adusese de undeva din vest, așa cum mă adusese și pe mine anume pentru ziua aceea. Dar nu, nu juristul era acela care ne adusese pe McCarron și pe mine de la o mie și de la două mii de mile depărtare ca să ne întîlnim toți trei, aici, într-un restaurant din New York. Ne adusese aici fata care pe unul dintre noi nu-l văzuse niciodată, iar pe ceilalți doi îi cunoștea prea puțin, fata care nu știa, și nici n-o interesa că moștenise capacitatea fatală a mamei sale de a prinde patru bărbați într-o pînză de păianjen, cu o șuviță din părul ei, cum spune poetul. Fără să miște un singur deget, ea ne adunase pe toți patru — pe soțul ei, pe tatăl ei, pe omul care și astăzi ar fi fost gata să-și jertfească viața de dragul mamei ei, în cazul că cineva ar fi avut nevoie de această viață și, în sfîrșit, pe mine, prietenul de totdeauna al întregii familii — ne adunase ca să fim figuranți în scena de la Oficiul Stării Civile cînd ea va spune: « Da » și apoi se va urca pe vapor și va pleca în Europa cu soțul ei, ca să se înroleze în armata republicană.

Mi-am dat imediat seama cum stau lucrurile cu juristul și cu McCarron și am zis:

— Hoake, dă-mi voie să ți-l prezint pe juristul Stevens, și numaidecît trei chelneri (pe semne că Hoake era putred de bogat) începură să-și agite coada în jurul măsuței noastre.

— Ce beți? îl întrebă el pe jurist. Știu că V.K. bea bushmill. Ceru chelnerului să aducă o sticlă și apoi mi se adresă mie: O să ai impresia că ești din nou acasă. La gust seamănă cu rachiul pe care-l făcea unchiul Calvin Bookwright. Ți-aduci aminte: Apoi se uită la cravată: de la Alanovna, nu-i așa? Prin urmare și dumneata ai făcut cheag de cînd ai plecat din Rîpa Francezului? !

Apoi se întoarse spre jurist și își bău paharul dintr-o singură înghițitură, iar chelnerul se repezi la el cu o altă sticlă, mai înainte ca el să-i facă vreun semn.

— N-aveți nici-o grijă, îi spuse el juristului. Din moment ce mi-am dat cuvîntul, îl voi ține.

— Și dumneata poți să n-ai nici o grijă, am zis eu. Linda are încredere nemărginită în jurist și oricît i-ar toca unii și alții verzi și uscate, ea tot pe jurist îl va crede.

Am fi putut lua masa tot aici, dar juristul spuse:

— Ne aflăm la New York. Într-un cadru ca ăsta putem mînca și acasă, în cîrciuma unchiului Calvin Bookwright.

Și ne-am dus într-un restaurant de lux. Apoi veni timpul s-o pornim toți trei la primărie cu taxiul. În momentul cînd ieșeam din mașină s-a apropiat un alt automobil și au coborît ei. Kohl era mijlociu de statură, dar părea voinic și legat ca un fotbalist. Sau mai de grabă ca un boxer. Avea înfățișarea unui om care n-ar fi fost în stare vreodată să spună: « treacă de la mine », a unui om dur, necruțător. Totuși, mi se pare, vă explic anapoda ce fel de om era el. Avea înfățișarea unuia care poată să se bată și să te ucidă, lăsîndu-te

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

să crezi că ai putea și tu să-l bați și să-l ucizi, numai că tu n-ai fi avut cum să-l bați și să-l ucizi, n-ai fi ajuns s-o faci, te-ar fi zdrobit înainte de-a ridica un deget. Într-un cuvînt, era un om dintr-o bucată, dar o bucată zdravănă de tot. Avea ochi de culoare deschisă, ca ai lui Hub Hamton și te măsura fără grabă, parcă ar fi văzut pînă în străfundurile ființei tale.

Am intrat într-o încăpere lungă ca un coridor și ne-am așezat la rînd, o pereche după alta — un șir fără sfîrșit; ne-am îndreptat apoi spre o ușă pe care sta scris: « Registratură » și am pătruns înăuntru. Totul a mers repede, fără complicații. Taxiurile ne așteptau afară.

— Așadar, acesta este Greenwich Village.

Intrarea în casa lor se face direct din stradă, apoi vine un petec de pămînt care ar fi putut să fie denumit curticică, dar cei de la oraș numesc asta grădiniță. Se afla acolo chiar și un copac cu vreo trei chestii care, fără îndoială, primăvara sau vara se numesc frunze. Interiorul casei mi-a plăcut. Fusese invitată foarte multă lume. Doi chelneri alergau cu tăvi cu cupe de șampanie și-i mai ajutau și oaspeții, mai ales o tînără pereche cam de aceeași vîrstă cu tinerii căsătoriți, pereche ce urma să rămînă în apartament în timpul cît Linda și soțul ei aveau să se bată în războiul cu Spania.

— Și ăla e sculptor? l-am întrebat pe jurist.

— Nu, e ziarist.

— Așa. El și cu tipa aia a lui trebuie să fie de mult căsătoriți.

Mi-a plăcut la ei: pretutindeni ferestre mari și luminoase. Lucruri destul de multe, și după cît se pare, trebuincioase: un perete întreg acoperit cu rafturi de cărți, un pian, tablouri, și, după cum am bănuit sculpturi, dar multe din aceste așa zise sculpturi, nu le-am înțeles — numiți-le cum vreți, bucăți de lemn, fier, fîșii de tablă, sîrmă. Aș fi vrut să-l întreb pe Kohl despre înțelesul lor, dar în jurul lui foiau o mulțime de poeți, pictori, sculptori, muzicieni și el trebuia să se ocupe de toți. (La sfîrșitul petrecerii, el, Linda, juristul, Hoake și eu, urma să plecăm în port, la vapor). Mulți își găsesc visul în Greenwich Village, mă gîndeam, dar o nuntă reprezintă pesemne un adevărat eveniment. Unul din oaspeți mi-a făcut impresia unui vînzător dintr-un magazin de galanterie, care ceruse să fie învoit sîmbăta. Spun asta, fiindcă imediat cum am intrat în odaie a început să se holbeze la cravata mea și s-o pipăie.

— Este de la Alanovna, spuse el.

— Exact.

— Oklahoma? zice. Petrol?

— Ce vreți să spuneți?

— Aha! Prin urmare, Texas. Crescător de vite. În Texas poți să faci milioane fie din petrol, fie din creșterea vitelor, nu-i așa?

— Nu, sir, i-am răspuns eu. Sînt din Mississippi și vînd mașini de cusut.

Kohl se apropie de mine și-mi umplu paharul.

— Mi se pare că dumneata ai crescut cu mama Lindei? mă întrebă el.

— Așa e. Chestiile astea dumneata le-ai făcut?

— Care chestii?

— Cele de acolo.

— Da. Vrei să-ți mai arăt și altele? Te interesează?

— N-aș putea spune că mă interesează, i-am răspuns eu. Dar asta n-are nici o importanță. Să mergem să vedem.

Ne-am strecurat prin mulțimea de oaspeți, am ieșit într-un antreu și de acolo ne-am urcat pe o scară. Era partea cea mai frumoasă din toată casa. Mansarda avea tot acoperișul din sticlă și se vedea că aici lucrează el.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Kohl s-a retras într-un colț și m-a lăsat să privesc nestingherit la toate sculpturile lui. În cele din urmă întrebă:

— Ești șocat? Furios?

— Șocat și furios? I am repetat eu. Înțeleg, ar trebui să fiu șocat și furios pentru că n-am mai văzut niciodată chestii de-astea. Așa e?

— La vîrsta dumitale ar fi normal. Singur copiilor le place tot ce-i nou. Pe ei, noutatea îi încîntă, în schimb, oameni maturi nu pot să sufere ceea ce este nou, în afară de cazul cînd vin dinainte cu gîndul să cumpere acest lucru nou.

— Cred că nu le-am privit cum se cuvine, am zis eu.

— Mai uită-te.

Stăteam sprijinit de perete, cu brațele încrucișate la piept, ca un fotbalist. De jos se auzea vorbăria oaspeților. Iar eu mă uitam pe îndelete și înțelegeam unele lucruri și poate că aș fi înțeles totul, dacă aș fi avut mai mult timp, — cu toate că asta n-avea nici o importanță, atît pentru el, cît și pentru mine. Orice om poate să vadă, să audă, să miroasă, să pipăie și să guste, ceea ce se așteptă să vadă, să audă, să miroasă, să pipăie și să guste, dar nimănui asta nu-i ține nici de cald, nici rece, căci, în general, n-are nici o importanță dacă exiști sau nu pe lume. Mă gîndesc totuși că dacă știi să vezi, să auzi, să miroși, să pipăi și să guști ceea ce nu te-ai așteptat și nu ți-ai închipuit pînă în clipa aceea, înseamnă că ești alesul Bătrînului Stăpîn și că existența ta printre cei vii este pe deplin justificată.

Dar iată că sosise momentul pentru întrevederea lor. Mă refer la întrevederea pe care o plănuiseră juristul și Hoake, deși Hoake repeta mereu:

— Ce-am să-i spun? Și ce-o să-i spun soțului ei și prietenilor ei?

Juristul îi răspunsese:

— Nu-i nevoie să dai explicații. Am aranjat totul. Imediat după ce o să bea în sănătatea ei, îi faci semn și o ștergeți împreună. Dar să nu uiți că trebuie să fiți la vapor exact la unsprezece și jumătate.

Uitînd de dădăceala juristului, Hoake a încercat totuși să spună ceva, oprind-o lîngă ușă, alături de Linda, în costumul său scump, de culoare închisă și cu pălăria în mînă; Linda era în rochie de seară, și cu paltonul aruncat pe umeri. N-aș putea spune că semănau prea mult. Linda era înaltă, atît de înaltă încît un bărbat care ar fi stat s-o privească n-ar fi fluierat cuprins de admirație, — iar Hoake potrivit de statură și vînjos. Ochii însă îi aveau la fel. Orice om i-ar fi privit mai atent și-ar fi dat seama că sînt rude. Hoake încercă să explice ceva.

— Sînt un vechi prieten al mamei ei... cred că bunicul meu și tatăl ei au fost rude de departe.

Juristul îi tăie vorba scurt:

— Bine, bine, duceți-vă! Și nu uitați cînd trebuie să fiți la vapor.

Hoake răspunse:

— Vom lua masa la restaurantul « Douăzeci și unu », apoi ne vom duce la Stork Club, așa că dacă vreți să ne găsiți, telefonați acolo.

La puțină vreme după ce ieșiră ei, plecară și oaspeții, mai rămaseră pe loc trei gazetari, trei corespondenți de presă străini. Kohl și cu soția noului chiriaș puseră să fiarbă niște macaroane. Le-am stropit cu vin roșu. Toată lumea vorbea de război, de Spania și de Etiopia. Se spunea că acesta e numai începutul. În curînd în toată Europa se vor stinge luminile și se vor stinge și la noi acasă. Apoi, veni vremea să plecăm în port. În dormitor mai era șampanie, juristul luă o sticlă și o destupă, dar în ușă apărură Hoake și Linda.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Așa de repede! se miră juristul. Credeam că o să mai întîrziați cel puțin un ceas.

— Ea, sau mai bine zis noi, am hotărît să nu mergem la Stork Club — spuse Hoake. Ne-am plimbat prin parc, iar acum...

— Stai să bei șampanie, zise juristul.

Kohl spuse și el ceva asemănător. Dar Linda îi și întinsese mîna.

— Cu bine, domnule McCarron, zise ea. Îți mulțumesc foarte mult pentru seara asta și pentru că ai venit la nunta mea.

— Vrei să-mi spui simplu: Hoake? întrebă el.

— Cu bine, Hoake, spuse ea.

— Atunci, așteaptă-ne în mașină. Coborîm imediat, îi spuse juristul.

— Nu, spuse Hoake. O să iau altă mașină, iar pe asta v-o las vouă.

Plecă. Linda închise ușa după el, se apropie de jurist și scoase ceva din buzunar.

— Uite, zise ea. — Era o brichetă de aur. — Știu că n-ai s-o folosești, fiindcă ai impresia că de la brichetă pipa capătă gust de benzină, dar te rog s-o primești.

— N-am spus că am impresia, am spus că simt gustul benzinei.

— N-are nici-o importanță ce-ai spus. Ia-o. Vezi că sînt gravate pe ea inițialele dumitale.

— G.L.S. Nu sînt inițialele mele, eu am numai două: G.S.

— Știu, dar bijutierul susține că o monogramă trebuie să aibă trei inițiale, așa că ți-am împrumutat una de la mine — stătea în fața lui, privindu-l în ochi, aproape la fel de înaltă ca și el. Dînsul era tatăl meu, zise ea.

— Nu, răspunse juristul.

— Ba da, făcu ea.

— Hoake ți-a spus asemenea năzdrăvănii? întrebă juristul.

— Știi bine că nu mi-a spus nimic. L-ai pus să se jure că nu-mi va spune.

— Nu-i adevărat, spuse juristul.

— Hai, zi zău!

— Bine, zic zău.

— Te iubesc, spuse ea. Și știi pentru ce?

— Pentru ce?

— Pentru că de fiecare dată cînd mă minți, știu că nu te vei dezice în veci de minciuna dumitale.

După asta am întreprins un al doilea pelerinaj sentimental. Dar nu. Mai întîi a fost altceva. Și s-a întîmplat în ziua următoare după amiază.

— Să mergem să scoatem cravata dumitale, mi-a spus Juristul.

— Nu.

— Vrei să te duci singur?

— Da.

Și iată-mă intrînd din nou în biroul acela mic. Alanovna purta aceeași rochie care nu s-ar potrivi nimănui decît ei. A observat că sînt fără cravată chiar înainte de a fi apucat să pun cravata și 150 de dolari pe măsuță, alături de cravata cea nouă de care mi-a fost teamă și să mă ating. Asta nouă era roșie, de un roșu ceva mai închis decît al frunzelor de arțar toamna și pe ea, în loc de o floarea soarelui sau de un buchet, erau presărate peste tot mici flori galbene; găseai cîte o floare și în carourile albastre, un albastru de culoarea cămășilor mele, cînd se decolorează puțin. N-am îndrăznit s-o ating.

— Vă rog să mă iertați, dar pur și simplu nu pot s-o iau, i-am zis eu. Știți, eu vînd mașini de cusut în statul Mississippi. Nu pot să-mi permit ca lumea de

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

acolo să afle că am cumpărat cravate de 75 dolari bucata. Dar dacă treaba mea este să vînd maşini de cusut în Mississippi, treaba dumneavoastră este să vindeţi cravate la New York şi nu vă puteţi permite ca oamenii să vă comande cravate, să le îmbrace, iar apoi să nu le plătească. De aceea, v-am adus banii. Vă rog să mă iertaţi.

Ea nu se uită la bani.

— De ce ţi se spune Vladimir Kirilici? mă întrebă ea.

I-am explicat tot şi apoi am zis:

— Astăzi trăim în Mississippi şi trebuie să fim la fel ca toată lumea. Asta e. Şi vă rog foarte mult să mă scuzaţi . . .

— la banii de aici, zise ea. Ţi-am dăruit această cravată.

— Nu pot să admit acest lucru, la fel cum nu aş putea admite la noi, în Mississippi, ca cineva să-mi comande o maşină de cusut, să i-o livrez şi apoi să-mi spună că s-a răzgîndit.

— Dumneata nu poţi să primeşti cravatele, iar eu nu pot să primesc banii. Perfect. Atunci să procedăm altfel. — Avea pe masă un fel de carafă mică, a apăsat pe ea şi am văzut că e o brichetă. — Hai să ardem banii, jumătate pentru mine, jumtate pentru dumneata.

— Staţi, staţi ! am oprit-o eu. Nu e voie să arzi bani.

— De ce? m-a întrebat ea.

Ne uitam unul la altul. Cu o mînă ea ţinea bricheta aprinsă, iar cu cealaltă atingea degetele mele strînse pe grămăjoara de bani.

— Fiindcă sînt bani, am zis eu, fiindcă undeva, cîndva, cineva s-a străduit prea mult . . . a suferit . . . vreau să spun că banii au adus prea multă suferinţă şi durere şi că nu merită . . . adică nu am vrut să spun asta . . . adică . . .

Ea mă întrerupse:

— Am înţeles, am înţeles perfect. Numai nişte oameni proşti, inculţi, nişte laşi, pot să distrugă bani. Aşadar, primeşti darul meu? Şi-l duci acasă. De unde ai spus că eşti?

— Din Mississippi.

— Din Mississipi. Acolo unde există un om care . . . nu, nu este nevoie, nu trebuie să vorbim despre lucruri atît de meschine ca mizeria ! Dar un om care visează la ceva, ce costă, poate, o sută cincizeci de dolari, — o pălărie, un tablou, o carte, un cercel de preţ, într-un cuvînt, la un lucru pe care niciodată, niciodată, niciodată . . . la ceva care nu se poate mînca şi nici bea . . . şi să te gîndeşti că el sau ea nu vor căpăta niciodată acest lucru şi că au renunţat de mult . . . nu la vis, ci la speranţă . . . Înţelegi ce vreau să spun?

— Înţeleg foarte bine.

— Atunci să ne îmbrăţişăm ! spuse ea.

În aceeaşi seară am plecat cu juristul la Saratoga.

— Dumneata i-ai spus lui Hoake că e mai bine să nu încerce să-i dea bani? I-am întrebat eu. Sau s-a gîndit el singur la asta?

— Da, răspunse juristul.

— Cum adică « da »?

— Poate că şi una şi alta.

În ziua aceea am fost la curse de cai, iar în dimineaţa următoare am plecat la Bemiss Heights şi Freemens-Farm. Vă închipuiţi că acolo nu exista nici un monument al mercenarului din Hessa care cu siguranţă că nu ştia nici germana, darmite americana şi că n-am găsit acolo nici un deal, nici o rîpă şi nici o culme care să înceapă să vorbească deodată în auzul tuturor: « Pe locul

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

acesta strămoșul și întemeietorul familiei tale V.K. s-a dezis pe veci de Europa și a aderat la Statele Unite ». Iar după două zile ne-am întors acasă, străbătînd distanța pe care el, primul Vladimir Kirilici și urmașii lui, au străbătut-o în patru generații. După aceea am văzut cum s-au stins luminile în Spania și Etiopia, cum s-a întins apoi bezna peste toată Europa și Asia, pînă cînd umbra ei a cuprins insulele din Oceanul Pacific și a ajuns în America. Dar încă înainte să se fi întîmplat aceasta juristul mi-a spus:

— Treci pe la mine pe la birou. Apoi a continuat: Barton Kohl a pierit. Avionul lui — zbura pe un avion de pasageri, înarmat cu mitraliere model 1918, cu ferestruici pentru lansarea bombelor tăiate de către piloții care învățaseră singuri să piloteze și să-și facă bombele cu care să lupte împotriva fascismului — a fost doborît. Probabil că ea nici nu l-ar fi recunoscut dacă s-ar fi dus la locul catastrofei. Nu-mi scrie ce are de gînd să facă acum.

— Are să se întoarcă aici, i-am spus eu.

— Aici? Să se întoarcă aici? și apoi deodată: Și de ce nu s-ar întoarce? Aici e casa ei.

— Așa e. Și soarta ei.

— Ce? Ce-ai spus?

— Nimic. Am spus numai că după părerea mea chiar așa se va întîmpla.

VIII

CHARLES MALLISON

Linda Kohl (fostă Snopes, după cum ar fi spus Thackeray, dar și fostă Kohl, deoarece soțul ei murise) nu era primul erou întors din război la Jefferson. Totuși, ea a fost prima femeie-soldat pe care unchiul meu s-a ostenit s-o întîmpine. N-a întîmpinat-o la gară: în 1937 se împlinise un an de cînd nu mai opreau la Jefferson trenuri cu călători de vază. N-a întîmpinat-o nici în stația de autobuz, și de fapt n-a întîmpinat-o la Jefferson. Am plecat amîndoi s-o primim la aeroportul din Memphis — în ultima clipă, unchiul meu și-a dat seama că îi va fi greu să conducă singur mașina optzeci de mile dus și întors și m-a luat și pe mine.

La drept vorbind, Linda nu era chiar prima femeie erou de război care poposea în Jefferson. (În 1919 a locuit la noi, două săptămîni, o soră de caritate cu grad de locotenent — nu era originară din Jefferson, dar avea nu știu ce legături de rudenie cu o familie de prin partea locului, sau pur și simplu se interesa de unul din membrii acestei familii. Știam că lucrase într-un spital, la o bază militară din Franța și, potrivit spuselor ei, petrecuse două zile în prima linie, la un punct de triere a răniților și auzise cum bubuiau tunurile dincolo de Montdidier).

Atunci, prin 1991, toți locuitorii Jefferson-ului, chiar și cei în vîrstă de cinci ani, cît aveam eu, se cam săturaseră de eroii de război, atît de cei care rămăseseră teferi și nevătămați, cît și de cei răniți care erau aduși cu trenul din Mephis sau din New Orleans. Să ne înțelegem: cei teferi și nevătămați nu se intitulau și nu se considerau eroi și cred că nici nu le trecuse prin cap așa ceva pînă au ajuns acasă unde li s-a vînturat atît de mult pe sub nas acest epitet încît în cele din urmă, bună parte din ei, au ajuns să creadă că sînt într-adevăr eroi. Le-au împuiat capul tocmai cei ce puseseră la cale acest război și fugiseră de război, aceia care se pricepeau să organizeze primiri festive în porturi și primiri mai

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

puțin zgomotoase, cu gustări și bere, în orășelele mici. Le-au împuiat capul și i-au declarat eroi cei care nu se duseseră la război și nu aveau de gînd să se ducă nici în următorul război, atîta vreme cît, pentru a nu intra în această horă sîngeroasă, era de ajuns să cumpere obligații neimpozabile ale împrumutului de stat și să organizeze primiri festive ale eroilor pentru ca viitorii soldați — — acum băiețandri de opt, nouă sau zece ani — să poată admira strălucirea epoleților, a insignelor pentru răniți și a decorațiilor.

Și iată cum, după atîta zarvă și tămbălău, mulți dintre ei, întorși au crezut de-a binelea că din moment ce toată lumea vorbește de eroismul lor, înseamnă că sînt într-adevăr eroi. În definitiv, bieților oameni, dacă ar fi să-i dăm crezare unchiului Gavin, care a fost și el soldat — mai întîi în cadrele armatei americane de pe lîngă statul major francez, în 1916 și 1917 ; apoi, tot în Franța, ca secretar pe lîngă serviciul sanitar al Asociației tinerilor creștini, nu le rămînea altceva mai bun de făcut decît să creadă că sînt eroi. Într-o bună zi acești tineri, mai bine zis băiețandri, care nu știau decît foarte vag și inexact ce este Europa și unde este ea plasată și nu aveau absolut nici o idee despre armată, fără a mai vorbi de război, au fost echipați, mușturuliți, înarmați și trimiși ca trupe expediționare acolo unde, în pragul a douăzeci și cinci de ani, au trăit (dacă au avut norocul să nu-și lase oasele pe vreun fund de rîpă) cea mai cumplită încercare din viața lor. Iar apoi, tot fără să-i întrebe nimeni nimic, au fost azvîrliți înapoi, acolo unde sperau să găsească o lume obișnuită, cunoscută lor — de altfel li se și explicase că de aceea au fost smulși de la casele lor și trimiși să sufere și să moară pentru ca în lumea asta obișnuită, cînd se vor întoarce, să găsească totul ca mai înainte. Dar cînd s-au întors n-au mai găsit nici urmă din ceea ce fusese odată. Zarva și tămbălăul, în jurul eroilor, fanfarele, parăzile și banchetele n-au durat mult. S-au potolit înainte ca lumea să se fi învățat cu ele, s-au sfîrșit înainte ca ultimul dintre « eroi », întîrziat pe drum, să se fi întors acasă. În sunetele aproape stinse ale fanfarelor, în timp ce oamenii înfulecau fripturile cu grăsimea sleită și dădeau pe gît berea trezită, li se spunea: « E în regulă, băieți. Mîncați și carnea asta cu salată de cartofi, terminați de băut berea și nu va mai încurcați printre picioarele noastre. Sîntem ocupați pînă peste cap în această lume nouă, unde principala și unica noastră preocupare este să obținem avantajele pe care le oferă perioada aceasta prosperă și să stoarcem niște profituri cum nici n-am visat. »

Potrivit spuselor unchiului Gavin, cei întorși de pe front trebuiau să creadă că sînt eroi, deși, mare minune dacă mai izbuteau să-și amintească unde anume, și în ce clipă își cîștigaseră acest înalt titlu. Acesta era singurul lucru care le mai rămăsese. Ei lăsaseră în urmă doar a treia parte din viață, trecuseră printr-o încercare teribilă, și la întoarcerea acasă văzuseră că lumea pentru menținerea căreia au îndurat și au riscat totul, în lipsa lor fusese schimbată din temelii de către cei rămași pe loc și că în această lume era peste putință să-și afle rostul. De aceea trebuiau să creadă că ceea ce se spune despre ei reprezintă, măcar în parte, adevărul. Din aceeași cauză (după cum spunea Gavin) au apărut tot felul de uniuni și legiuni ale veteranilor de război : singurul refugiu sfînt, unde, măcar o dată pe săptămînă, printre ceilalți oameni înșelați și năpăstuiți puteau să se asigure unul pe celălalt că în toate cîte se spuseseră exista măcar o părticică de adevăr.

În toată America, sau măcar la noi la Jefferson, chiar și cei care s-au întors fără o mînă sau un picior rămăseseră aceiași oameni pe care-i știam, dar erau, de data asta, ca să zicem așa, evidențiați, scoși în relief prin cursive. Să-l luăm de pildă pe Tug Nightingale. Tatăl său era cizmar. Lucra într-o magherniță

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

pe o ulicioară, dincolo de piață. Era un omuleț uscățiv și slab — aruncat pe cîntar cu scăunelul și cu sculele la un loc ar fi atîrnat în jurul a cincizeci de kilograme cu mustăți și cu barbă uriașă, cu ochi sălbateci, neînfricați și neîndurători, un baptist fanatic care credea și susținea cu fermitate că pămîntul e plat, iar generalul Lee, cînd s-a predat la Appomattox, a trădat tot Sudul. Cizmarul era văduv și Tug era singurul lui fecior rămas în viață. Tug urma să treacă în clasa a patra cînd directorul școlii i-a spus lui mister Nightingale că ar fi mai bine ca Tug să se retragă de la școală, ceea ce băiatul a și făcut cu dragă inimă, iar acum hoinărea tot timpul prin piața de cai, dincolo de grajdurile lui Dilazuck. De altfel și înainte tot pe acolo își făcea veacul, dar acum își găsise o treabă: mai întîi se împrietenise cu Lonzo Hait, geambaș, de prin partea locului, care făcea negoț cu catîri și cai, iar apoi cu vestitul Pat Stemper, care în comparație cu Lonzo Hait și cu ceilalți geambași din districtul Yoknapatawpha sau din nordul statului Mississippi, sau chiar din Alabama, Tennessee și Arcansas, era ceea ce este Fritz Kreisler în comparație cu un scripcar ce-și zdrăngăne strunele la o petrecere din sat. Tug înțelesese că are în fața lui un geniu. La rîndul lui, Tug fusese învestit de la naștere cu deprinderea de-a ști cum să se poarte cu catîrii, era pentru ei un « homme fatal »[1], — orice catîr, orice armăsar sau iapă deveneau în mîinile lui un boț de argilă moale, putea să facă cu ei ce voia, dar nu se pricepea să vîndă și să cumpere cu preț bun. De aceea rămăsese simplu grăjdar și ajutor, iar în cele din urmă fu nevoit să se facă zugrav ca să-și cîștige existența. Era departe de a fi socotit un zugrav de prim rang, dar știa cel puțin să frece vopselele și să le întindă pe un gard sau un perete, dacă cineva îi arăta pînă unde trebuie să lucreze.

În felul acesta a trăit Tug cam pînă în 1916, adică pînă la vîrsta de treizeci și ceva de ani, cînd ceva a prins să se schimbe în el. Sau poate că se schimbase de mult, dar noi, cei din Jefferson, nu băgaserăm de seamă pînă atunci. Pentru noi era ceea ce se cheamă un zugrav obișnuit dintr-un colț de provincie uitat de lume. Era burlac, locuia cu tatăl său într-o căsuță de la marginea orașului, sîmbăta se ducea la frizer să se spele și să se bărbierească, iar apoi trăgea puțin la măsea; o dată la doi, trei ani se trezea duminica dimineața în închisoarea locală, își recunoștea vina și i se dădea drumul. Nimerea acolo din cauza bătăilor — se bătea doar cînd era beat și numai cînd cineva încerca să-i zdruncine credința insuflată de tatăl său că generalul Lee a fost un laș și un trădător și că pămîntul e plat, cu marginile ca acoperișurile șoproanelor pe care le vopsea el. Apoi juca un timp zaruri în rîpa de dincolo de cimitir, pînă cînd, spre sfîrșitul zilei de duminică, îi trecea mahmureala, iar de luni se întorcea la vopselele și bidineaua lui. În plus de asta, de vreo patru ori pe an mergea la Memphis, la bordel.

Dar, iată, se petreceau cu el schimbări ciudate. Pînă la un loc rămăsese ca mai înainte, în sensul că se bărbierea sîmbăta la frizer și bea din cînd în cînd cîte puțin, dar de mult nu mai sărise la bătaie din pricina generalului Lee, a lui Ptolomeu și a lui Isac Newton și nu mai nimerise la închisoare; polițistul de noapte care, îndată ce se pornea vreo încăierare bușea cu pumnii în ușa frizeriei sau a sălii de biliard și urla: « Mai încet, băieți » sau « Marș acasă! » nu-l mai avea de client. Mai mult, abandonase și jocul de zaruri în rîpa de dincolo de cimitir. Duminică dimineața, oamenii îl vedeau îndreptîndu-se cu taică-su, omulețul acela pirpiriu, cu mustăți înfricoșătoare, spre casa de rugăciuni a baptiștilor dintr-o ulicioară lăturalnică, iar după amiază ședea pe mica

[1] Om fatal (în franceză)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

terasă a căsuței lor, cu nasul vîrît în ziare și reviste (cu toate că fusese alungat de la școala primară cînd urma să treacă în clasa a patra) căutînd articole și știri privitoare la războiul din Europa.

Se schimbase foarte mult. Noi, adică tot Jefferson-ul (eu aveam pe atunci doar trei ani) ne-am dat seama cît de mult s-a schimbat el, abea în aprilie 1917, după scufundarea « Lusitaniei » și după declarația președintelui, cînd căpitanul McLendon (pe atunci mister McLendon, căci nu fusese încă ales căpitan) a organizat detașamentul din Jefferson denumit « Pușcașii lui Sartoris » în cinstea primului colonel Sartoris, cu toate că în detașament nu exista nici un Sartoris, deoarece Bayard Sartoris și fratele său geaman, John, se angajaseră mai de mult în aviația regală engleză. Abia atunci, zic, s-a aflat că Tug Nightingale, care avea peste treizeci de ani și deci nu putea fi înhățat cu forța la armată, s-a înscris printre primii în detașament. Și s-a mai aflat că treaba asta îi crease o mare încurcătură, că nici nu îndrăznea să se gîndească ce va întîmpla, dacă tatăl său va mirosi că a hotărît să intre în armata yankeilor. Era limpede ca lumina zilei că la auzul acestei vești, bătrînul îl va desmoșteni și-l va da afară din casă. « Prostii ! Așa ceva nu se poate ! » striga căpitanul McLendon; totuși, într-o zi plecă, împreună cu alt voluntar — care mai tîrziu a fost făcut sergent — acasă la bătrînul cizmar; viitorul sergent ne-a povestit toate acestea :

— Parcă ne-ar fi închis cineva într-o magazie cu un fierăstrău electric care în plin mers te pomenești că sare de pe ax, sau — și mai rău — parcă am fi stat alături de o încărcătură de dinamită al cărei fitil fumegă și se zvîrcolește pe podea ca un șarpe și n-ai cum să te apropii ca să-l stingi cu talpa bocancului. « Stai puțin, mister Nightingale, asta nu mai e armata yankeilor, ci armata Statelor Unite, a patriei dumitale ! » Iar piticul ăsta nebun, dracu să-l ia, șuieră și se bîțîie de parcă i-ar fi dat cineva foc la mustăți și urlă : « Să fie împușcați, fiii de cățea ! Împușcați-i ! Împușcați-i ! » Tug încerca și el să-l liniștească : « Tată, ascultă-mă, tată, în detașamentul ăsta au intrat și căpitanul McLendon și Cracke ». Dar bătrînul urla într-una : « Să fie împușcați cu toții ! Să fie împușcați cu toții, ticăloși cu burțile albastre ! » Tug încerca să-l convingă : « Tată, dacă nu mă duc acum, tot au să mă ia cînd se proclamă mobilizarea ». Însă nebunul ăla o ținea tot pe a lui : « Să vă împuște pe toți ! Să vă împuște pe toți, fii de cățea ! » Da, frate. Probabil că dacă Tug ar fi vrut să intre în armata germană ori să se ducă la francezi sau la englezi, bătrînul l-ar fi binecuvîntat. Nu voia însă să-l vadă în armata căreia i s-a predat generalul Lee în 1865. A urlat la Tug să iasă numaidecît afară din casa lui. Am luat-o la fugă toți trei, dar n-am apucat să ajungem în stradă, cînd bătrînul s-a năpustit în odaia unde locuia fecioru-su, a spart geamul, a făcut țăndări pervazul și a început să azvîrle lucrurile lui Tug în curte.

Cu asta, Tug trecuse, cum se spune, Rubiconul, și acum părea ca totul să fie în ordine. Căpitanul McLendon l-a adăpostit pe Tug la el. McLendon crescuse într-o familie cu nenumărați frați, într-o casă uriașă, obișnuit de o mamă uriașă care cîntărea aproape două sute de funzi. Femeii acesteia îi plăcea foarte mult să gătească și să mănînce, un om în plus sau în minus la masă n-avea nici o importanță pentru ea și poate că nici nu l-a băgat în seamă pe Tug. În așteptarea ordinului de pornire, Tug trăia destul de liniștit în casa lui McLendon. Dar prietenii nu-i dădeau pace. Modul în care intrase el în armată, era unic în felul său, cam la fel cum se întîmplă cu eroul din piesa *East Lynn*. Mereu îl lua cîte unul la rost :

— Ia spune, Tug, e adevărat că generalul Lee n-ar fi trebuit să se predea?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Tug răspundea:

— Da, așa zice tata. Tata a participat și el la război și a văzut cum s-au petrecut lucrurile, cu toate că avea doar șaptesprezece ani.

— Prin urmare, se amestecă un altul în vorbă, a trebuit să mergi contra voinței lui, contra voinței propriului tău tată, ca să intri într-un detașament de pușcași?

Tug ședea liniștit, fără să se miște, strîngînd între genunchi mîinile cu care știa să vopsească doar zidurile cele mai simple ale magaziilor și gardurile cele mai obișnuite; aceleași mîini, însă, cînd era vorba să lucreze cu un catîr, chiar și cu cel mai încăpățînat dintre ei, făceau minuni. Tug ședea și aștepta, știind dinainte ce-o să urmeze. Dar cîte unii din prieteni, mai bine zis toți cei ce se aflau în apropiere, aruncau o privire scurtă spre Tug și alta către căpitanul McLendon care stătea mai deoparte și-i încurca; așteptau clipa cînd căpitanul, plictisit, avea să iasă în stradă.

— Așa e, răspundea Tug.

— Și de ce-ai făcut asta, Tug? (Căpitanul ieșise în stradă, discuția continua în voie, nestingherită de nimeni). Ai trecut de treizeci de ani, Tug, nu aveau cum să te înhațe, tatăl tău e un om bătrîn, cum naiba poți să-l lași singur, cine o să aibă grijă de el?!

— Păi nu e permis să-i lăsăm pe nemții ăștia să-și bată joc de popor. Cineva trebuie să le rupă gura.

— Va să zică ai intrat în armată, peste capul tatălui tău, ca să le rupi gura nemților? Acum trebuie s-o iei din loc și să faci ocolul lumii — altfel n-ai cum să-i apuci pe nemții ăștia.

— Eu plec în Franța, spuse Tug.

— Păi eu ce zic?! Trebuie să ocolești jumătate din globul pămîntesc. Pe unde ai să mergi — pe la răsărit, sau pe la apus? Indiferent ce cale alegi, tot acolo ajungi, să știi. Pot să pun rămășag dacă nu crezi, la-o spre răsărit, pînă dai de războiul ăla, pune-i cu botul pe labe pe nemți, iar apoi du-te înainte, tot spre răsărit și pariez o sută de dolari contra unul că ai să ajungi aici la Jefferson și-ai să te trezești drept în fața cutiei de scrisori a lui miss Joanna Burden, la o milă de piața orașului și de tribunal.

Discuția se întrerupea brusc, cînd se întorcea căpitanul McLendon, chemat din stradă de vreun pușcaș. Pînă la urmă, căpitanul McLendon se dovedi un comandant nepriceput, și fu eliberat din funcție cu mult înainte ca detașamentul să fi ajuns pe front, iar după cîțiva ani avea să ajungă șeful unei bande din Jefferson, atît de periculoase, încît și astăzi, cînd mă duc la culcare, mă bucur că nu se află cu ai lui prin apropiere, în întuneric. Pe atunci însă reușea să țină în frîu detașamentul său. Și nu fiindcă purta epoleți; dacă am judeca după epoleți, detașamentul s-ar fi destrămat după prima învoire de sîmbătă seara. El reușea să-și strunească oamenii, datorită unor însușiri simple, la îndemîna oricui, despre care se vorbea cu respect și mai tîrziu cînd s-a băgat în treburi murdare. În momentul de care vorbesc, căpitanul purta uniformă militară și achiziționa bumbac pentru o firmă de export din Memphis. Comisioanele le pierdea la bursă unde specula « à la hausse »[1]. În uniformă militară semăna grozav cu un fermier.

— Ce dracu ați pus la cale aici? întreba el. Credeți că Tug este o furnică nenorocită care se tîrăște pe o portocală?! El n-o să plece în jurul a nu știu ce, căci pur și simplu va merge de-a dreptul peste ocean, în Franța, să lupte pentru

[1] Creșterile (în text, în franceză)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

patrie, iar cînd nu va mai fi nevoie de el acolo, se va întoarce tot peste ocean, la Jefferson. De la Jefferson a plecat, la Jefferson se va întoarce. Şi cu toţii vom fi bucuroşi cînd ne vom întoarce aici. Aşa că să nu mai aud discutîndu-se asemenea porcării, s-a înţeles?

În curînd, Tug nu mai avu nevoie de ajutorul căpitanului McLendon, căci povestea luă sfîrşit de la sine. După o săptămînă detaşamentul a fost aliniat şi trimis la instrucţie în Texas. La sfîrşit, ţinîndu-se seama de faptul că Tug ştia să vopsească orice suprafaţă netedă, dacă era destul de simplă şi cu margini palpabile, nu teoretice, şi că poseda priceperea uimitoare de a îmblînzi catîrii şi caii — Pat Stamper, expert în acest domeniu, sezisase la el o calitate rară care se numeşte geniu — a fost numit bucătar şi trimis în aceeaşi zi pe front. Şi aflaţi cu Tug, primul soldat din districtul Yoknapatawpha trimis peste Ocean (bineînţeles, dacă nu-i punem la socoteală pe fraţii Sartoris încadraţi în trupele britanice) a fost şi unul din ultimii soldaţi care s-au întors acasă abea la sfîrşitul anului 1919 pentru că comandamentul militar care îl numise bucătar, uitase unde îl numise — nu-l pierduse, am învăţat pe pielea mea între anii 1942—1945 că un comandament militar nu te pierde, ci poate doar să te îngroape undeva de viu.

Important este însă că s-a întors. Acum locuia singur. Tatăl său murise încă în vara anului 1917 ; după spusele unchiului Gavin. Îl dusese la pieire caracterul lui neînduplecat : lansase, plin de dispreţ, în aprilie 1865, o provocare batjocoritoare acelui Juggernaut al istoriei şi ştiinţei şi nu dăduse înapoi niciodată, măcar cu un pas. Tug vopsea din nou garduri şi magazii, se spăla sîmbăta la frizer, juca iarăşi zaruri şi bea pe măsura posibilităţilor sale, dar, după cum spunea V. K. Ratliff, pe chipul său încremenise o asemenea expresie de parcă toată viaţa cineva îl învăţase să creadă că a patra dimensiune este invizibilă şi deodată el o văzuse. În afară de aceasta, nu-l mai avea alături pe căpitanul McLendon. McLendon se întorsese acasă, dar nu mai era comandantul lui Tug. Dar, cred că aici n-ar fi ajutat nici umanitarismul înnăscut al căpitanului McLendon, de care acesta a dat dovadă apărîndu-l pe Tug împotriva adevărurilor necruţătoare ale cosmologiei. De altfel, lăudata rezervă de bunătate a lui McLendon secase, pentru că în ciocnirea ulterioară cu problemele umanitare, el n-a mai manifestat spiritul blîndeţei.

Urmarea povestirii lui Tug a avut loc la frizerie (n-am fost de faţă ; eram la vîrsta cînd aş fi fost dat afară de acolo, sîmbăta la ora zece, chiar dacă aş fi izbutit să scap de sub supravegherea mamei ; povestea cu Tug i-a spus-o Ratliff unchiului Gavin, iar acesta mi-a istorisit-o mult mai tîrziu).

De data aceasta capul răutăţilor a fost Skeets MacGowan, vînzător la cofetăria unchiului Willy Christian, un tînăr fandosit, lăudăros, care mirosea mai mult a colonie decît a curăţenie. La cofetărie îl adorau fetişcanele de paisprezece şi cinsprezece ani, dar mai tîrziu am aflat că el nu era atît de tînăr precum părea şi, după cum spunea Ratliff, nici cu zece ani mai tîrziu nu devenise atît de cult cum se prefăcea a fi în anii aceia, cînd căuta să lase impresia că a şi uitat cîte ceva din ce învăţase. Skeets tocmai se bărbierise şi se parfumase, iar Tug îşi făcuse duşul şi şedea liniştit, pînă cînd primele pahare de whisky începură să-i influenţeze dispoziţia.

— Va să zică, ai plecat din Texas spre nord, aşa e sau nu? îl întrebă Skeets.

— Aşa e, răspunse Tug.

— Ia povesteşte cum a fost, urmă Skeets. Ai plecat din Texas drept spre nord, la New York, apoi te-ai urcat pe vapor şi ai pornit-o mai departe, tot spre nord.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

— Așa e, făcu Tug.

— Dar dacă te-au păcălit? Dacă au cotit vaporul spre vest sau spre est, ori poate chiar înapoi, spre sud?

— Ei drăcia dracului ! făcu Tug. Crezi că eu nu știu unde e nordul? Poți să mă scoli și noaptea din pat și am să-ți arăt imediat unde-i nordul fără să fiu nevoit să aprind lumina.

— Vrei să facem pariu? Pe cinci dolari? Sau pe zece, dacă vrei?

— Pot să pun și zece dolari contra unu, numai că tu cu siguranță că ți-ai cheltuit și ultimul dolar pe șampon sau pe o cămașă de mătase.

— Bine, bine, spuse Skeets. Prin urmare, vaporul a pornit-o drept spre nord, către Franța. Ai stat în Franța doi ani, apoi te-ai urcat iarăși pe un vapor și ai pornit-o din nou spre nord. După aceea ai coborît de pe vapor, te-ai urcat în tren și ai mers de asemenea...

— Tacă-ți fleanca ! i-o retează Tug.

— ... tot spre nord. Și cînd ai coborît din tren, te-ai pomenit la Jefferson.

— Tacă-ți fleanca ticălosule ! răcni Tug.

— Zău că nu pricep ce înseamnă asta ! Una din două — sau Jefferson a fost mutat... Tug se ridicase de la locul său, dar Skeets nu-și dădea încă seama ce-l așteaptă și continua:... dar toți cîți au stat acasă și n-au fost la război o să-ți spună că așa ceva nu s-a întîmplat. Sau ai plecat din Jefferson prin Texas, spre nord și te-ai întors la Jefferson, mergînd tot spre nord, însă fără a mai trece prin Texas...

A fost nevoie de intervenția tuturor frizerilor și clienților plus a polițistului de noapte pentru a-l opri pe Tug să nu-l dea gata cu totul pe Skeets care a fost cărat cu «Salvarea» la spital.

Apoi s-a întors Bayard Sartoris. El a venit în primăvara anului 1919 și a cumpărat cea mai puternică mașină de curse pe care a putut-o găsi. Gonea mereu prin district sau la Memphis și înapoi, pînă într-o zi cînd mătușa lui, mistress Du Pre, cercetînd întreg Jefferson — cu o mînă a prins-o pe miss Narcissa Bembow, iar cu alta l-a oprit pe Bayard între două drumuri, exact atîta timp cît a fost nevoie să-i căsătorească, sperînd că în felul acesta îl va împiedica pe Bayard să-și rupă gîtul; Bayard rămăsese ultimul mohican din familia Sartoris (John, fratele lui fusese doborît cu avionul pe care-l pilota, în iulie 1918). Dar planurile ei au dat greș, căci îndată ce Narcissa a rămas însărcinată, (iar asta s-a întîmplat destul de curînd) Bayard a început să gonească din nou cu mașina. Ca să-l astîmpere un pic, colonelul Sartoris a renunțat la trăsura sa, deși nu putea să sufere automobilele și a apelat la serviciile lui Bayard care îl ducea cu mașina pînă la bancă și înapoi, — porțiune de drum pe care o străbătea mai încet. Din nenorocire, colonelul Sartoris era bolnav de inimă și, la cel dintîi accident a dat ortul popii. Bayard a ieșit de sub mașina sfărîmată viu-nevătămat și a dispărut, părăsind casa și nevasta însărcinată. S-a aflat despre el abea în primăvara următoare că se zbate să-și risipească melancolia, căutînd să descopere viteza cu care poți atinge un țel nebulos. De data asta însă încerca un avion, model experimentat, ultimul tip, pe aeroportul din Dayton. Din păcate, avionul se dovedi mai șiret decît el, lepădîndu-și în văzduh toate cele patru aripi.

— L-a distrus melancolia, a spus unchiul Gavin și a adăugat că în lumea civilizată războiul este singura stare care oferă cîmp liber de dezvoltare instinctelor josnice din om, războiul încurajează aceste instincte, le hărnește și le întreține. Bayard era omul care le ierta nemților faptul că deslănțuiseră războiul, dar nu le ierta faptul că-l terminaseră. Mama, dimpotrivă, susținea că Bayard

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

s-a speriat și i s-a făcut rușine nu din pricina fricii, susținea că el s-a speriat și i-a fost frică în momentul cînd a înțeles că e în stare să se rușineze de ceva, că e vulnerabil sentimentului acesta. Mama zicea că Sartorii sînt un soi de oameni aparte. Alți oameni se iubesc cel mult pe ei înșiși, dar ascund acest lucru, chiar și lor înșiși ajung să și-l mărturisească numai pe furiș. Și dacă se întîmplă cîteodată să le fie rușine din această pricină, nu se sperie și nu se înfricoșează, căci și rușinea e un sentiment omenesc. Dar Sartorii nu recunoșteau că se iubesc pe ei mai mult decît orice pe lume — singur Bayard o știa, însă lucrul nu-l stingherea căci, pînă plecase cu fratele său geamăn în Anglia ca să învețe pilotajul, zburînd fără paraşută, pe avioane din placaj și sîrmă, nu cunoscuse rușinea. Și poate că acest sentiment i-a fost complet străin pînă în clipa cînd au ajuns amîndoi pe front unde șansele de a scăpa cu viață — chit că le-ai fi comparat cu ale piloților de recunoaștere care dispar fără urmă în primele trei săptămîni de serviciu activ — erau aproape egale cu zero. Aici Bayard a înțeles deodată că el este singurul om din escadrilă — și poate din întreaga flotă aeriană britanică, sau din întreaga aviație militară a lumii — că are o dublură, a înțeles că are șanse duble de a scăpa fiindcă are un frate geamăn care riscă la fel și are aceleași șanse de a rămîne în viață ca și el. Dintre toți piloții acelui război, el a avut o dublă garanție de securitate împotriva oricăror întîmplări (și, firește, fratele său geamăn avea de două ori mai multe șanse decît ceilalți piloți, numai că Bayard i le acorda în sens invers). În clipa cînd l-a trecut acest gînd a înțeles cu groază că îi e rușine — îi e rușine de acest gînd și-i e rușine că a îndrăznit să gîndească astfel.

În asta a constat nenorocirea lui, după cum spunea mama. De aceea, susținea ea, se întorsese Bayard la Jefferson, posac, nepăsător, urmărind în cîte feluri poate să-și frîngă gîtul și ținînd morțiș să-i facă pe toți din jur să trăiască într-o permanentă neliniște, să fie mîhniți sau cel puțin nemulțumiți. Nenorocirea lui venea de acolo că se lăsase cuprins de sentimentul rușinii, cu totul străin Sartorilor, sentiment cu care nu se putea împăca, nu putea trăi și de care nu știa să se dezbare. Fiind incapabil să se izbăvească într-un fel sau altul, se jucase cu pericolul, devenise fatalist. Cu siguranță că același gînd tainic — fiindcă gemenii au un fel de dublă garanție de securitate în fața morții — i-a venit imediat în minte și celuilalt frate, John. Nu degeaba erau gemeni. Dar pesemne că pe John, acest lucru nu-l neliniștea nici cît negru sub unghie, tot așa cum pe străbunicul său — primul și adevăratul colonel Sartoris — nu-l tulburase în nici o împrejurare a vieții amintirile unor isprăvi săvîrșite de el într-un război mai de mult. (Unchiul Gavin spunea, iar după cîțiva ani am avut prilejul să verific spusele lui pe propria-mi piele, că un om care a luptat într-un război, indiferent dacă a slujit în unitățile sanitare ale Asociației tinerilor creștini, se întoarce întotdeauna de acolo regretînd ceva ce-i împovărează conștiința și caută toată viața să uite). Prin urmare din întreaga familie Sartoris, singur Bayard s-a dovedit atît de slab și atît de puțin Sartoris ca să-și facă probleme din niște fleacuri.

Și iată că acum (dacă mama avea dreptate) el trebuia să încheie o suferință dublă. În primul rînd se chinuia fiindcă fusese capabil să decadă pînă acolo și să permită imaginației lui josnice să nutrească speranțe egoiste, apoi să se rușineze de ele și să fie condamnat să cunoască sentimentul scîrbos al rușinei; în al doilea rînd fiindcă această dublă garanție de securitate acționase în favoarea lui, nu într-a lui John, și știa că el, Byard, oricît de mult ar trăi, odată și odată tot va trebui să se întîlnească cu fratele său geamăn și atunci îi va fi imposibil să-și ascundă slăbiciunea, pata rușinoasă din suflet. Și notați vă rog,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

pata ruşinoasă nu era gîndul care i se înfipsese în creier în timpul luptelor — pentru că acelaşi gînd îi venise atunci în minte, cu siguranţă şi fratelui său geamăn, cu toate că făceau parte din escadrile diferite — ci faptul că dintre ei doi, John era acela care nu se ruşinase niciodată de acest gînd. Problema şedea în felul următor: John izbutise să doboare trei nemţi înainte de a fi şi el doborît (probabil trăgea mai bine decît Bayard sau, cine ştie, comandantul îl iubea mai mult şi îl ajuta), la rîndul lui Bayard adunase şi el suficiente puncte după tabelul de calculat britanic, ca să i se noteze două avioane doborîte. Şi John pierise. Acum, cînd John murise şi deci nu mai avea nevoie de nici-un fel de puncte, vă rog să presupuneţi doar o clipă, că Bayard ar fi putut să cerşească, să falsifice sau să încarce însemnările, să-l corupă pe cel ce ţinea însemnările pentru ca toate trofeele să fie înscrise pe numele unui singur Sartoris — şi în felul acesta să se întoarcă acasă erou. Ideea în sine nu era chiar aşa de josnică, căci, mai mult ca sigur, îi venise în minte şi lui John, iar în cazul cînd John ar fi rămas în viaţă şi Bayard ar fi fost ucis, John ar fi pus-o neapărat în aplicare — ideea devenise josnică pentru că Bayard o înjosise şi o murdărise, ruşinîndu-se de ea. Iar Bayard, fiindcă nu izbutea să scape, n-avea destulă voinţă să scape de gîndul şi sentimentul ruşinii, căuta o cale să-şi frîngă gîtul. Trebuia să dispară într-un accident pentru ca moartea lui să fie pusă pe seama fatalităţii şi spiritul lui John să zîmbească doar uşor amuzat şi dispreţuitor; în cazul cînd ar fi făcut prostia să-şi ia singur viaţa, vîrîndu-şi ţeava revolverului în gură, era convins că spiritul lui John nu i-ar fi ierţat acest fapt în vecii vecilor, că puntea împăcării lor s-ar fi prăbuşit pentru totdeauna. . .

Dar să revenim — Linda Snopes, vă rog să mă iertaţi, am vrut să spun Snopes Kohl, era, orice s-ar spune, prima noastră femeie-erou. Prin urmare era de presupus că întregul oraş va ieşi s-o întîmpine, sau cel puţin vor fi trimişi s-o întîmpine delegaţi din partea consiliilor civile şi a consiliilor bisericeşti — de « Legiunea americană » nu vorbesc, « Legiunea americană » întîmpină pe o femeie cînd a obţinut titlul de « Miss America », ce rost are să se prăpădească pentru o femeie contuzionată de un obuz sau o mină franchistă pe cînd conducea o maşină sanitară? ! Eu am spus de la început: pentru ce s-a întors Linda acasă? Aici n-are ce face. Ce-i trebuie ei « Asociaţia filantropică a doamnelor » care organizează loterii unde se cîştigă dulceaţă sau abajururi făcute în casă? Şi asta admiţînd că ar şti să facă dulceaţă, deşi, e puţin probabil ca sculptorul ăla să-i fi cerut vreodată să ştie să gătească. Pe semne că el îşi petrecea timpul cu ea doar între adunările de partid, pînă cînd cineva a pus la cale războiul cu fasciştii şi el s-a băgat în acest război. La Jefferson, în statul Mississippi, ea ar fi trebuit să înveţe din nou să gătească, căci ştia prea puţin să gătească şi învăţase acest lucru la restaurantul « Lingura murdară », pe care Flem i-l luase lui Ratliff. Dar greşeam. N-au întîmpinat-o organizaţiile orăşeneşti, ci doar nişte persoane particulare. Erau trei şi toate trei se aflau la Jefferson din pură întîmplare, sau fiindcă veneau din trecutul mamei ei (unchiul meu, Flem şi Ratliff). Mai pe urmă am văzut că vor fi numai două persoane. Ratliff a refuzat să se urce în maşină.

— Pornim ! exclamă unchiul Gavin. Hai cu noi !

— Nu, eu aştept aici, a zis Ratliff. Eu voi reprezenta comitetul de primire. Rămîne pentru rîndul viitor, mi se adresă el mie.

— Ce-ai zis? îl întrebă unchiul Gavin.

— Nimic, răspunse Ratliff. Chick a zis odată, în glumă, chestiunea asta şi eu i-am reamintit-o acum.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Apoi mi-am dat seama că dintre oamenii legați de trecutul mamei ei, unul singur va ieși s-o întîmpine pe Linda. Unchiul Gavin a ocolit banca. « Adevărat, mi-am zis, ce nevoie are mister Snopes să piardă șase ore de cămătărie rentabilă și să se ducă pînă la Memphis să-și întîmpine fiica, după toate cheltuielile pe care le-a făcut ca s-o expedieze cît mai departe de Jefferson? ! El a sluțit vila lui de Spain și a îngrămădit mormane de marmură italienească de import pe mormîntul mamei ei, pentru ca fata asta să poată să plece de aici sau să nu se mai întoarcă aici, ia-o cum vrei.»

Am mai zis: « Sînt vinovat că m-am născut prea tîrziu, pentru a apăra „Die Demokratie" în războiul vostru sau « Das Kapital » al lui Marx în războiul ei? Dar mai e timp înainte. Sau, ce vrei să spui că Hitler, Mussolini și Franco la un loc nu pot să-l bage pe un membru autentic, cu trecut ireproșabil, al corpului de ofițeri de la Harvard într-o serioasă încurcătură militară? ! »

Și eu am mai spus: « Pricep toată povestea. Știam de ce ai stăruit să vin astăzi cu tine. Cu toate că are timpanele sparte și îi va fi imposibil să audă cînd îi vei spune: „nu trebuie", sau „pentru dumnezeu, nu trebuie", atîta timp cît voi fi și eu în mașină, nu va putea să se mărite cu tine în drumul pînă la Jefferson. Dar, bagă de seamă, mai avem înainte o seară întreagă cînd poți fără multe mofturi să mă trimiți la plimbare, fără să mai socotim că există și opt ore din noapte cînd mamei îi place să știe că dormi în camera mea de sus. Și mai adaugă la socoteală că luna viitoare trebuie să mă întorc la Cambridge, bineînțeles dacă tu nu vei hotărî că pentru menținerea... cum aș putea să zic mai bine... a virtuții tale, sau pur și simplu a burlăciei — merită să faci un sacrificiu să mă reții. Și poți s-o faci, căci doar ție ți-a venit în gînd să mă expediezi la Cambridge în statul Massachusetts pentru ca acolo să-mi desăvîrșesc ceea ce numim noi, în glumă, educația. Ehei, nu spune mama degeaba că te-a adorat toată viața, dar că era prea tînără ca să-și dea seama de acest lucru, iar tu prea gentleman ca să i-o spui. Poate că într-adevăr mama vede totul mai limpede decît noi toți ! »

Între timp am ajuns la aeroportul din Memphis. Unchiul Gavin spuse:

— Parchează mașina și hai să bem o cafea. Cred că mai avem de așteptat încă o jumătate de oră.

Am băut o cafea la restaurant. Ar fi bine ca restaurantul acesta să se cheme « Raiul pe pămînt », dar pesemne că Memphis n-a primit aprobarea. Ratliff spunea odată că, mai devreme sau mai tîrziu, Linda se va mărita iar și data aceea e din ce în ce mai aproape. Nu, n-a spus chiar așa, a spus că unchiul Gavin nu va izbuti să înșele veșnic soarta, că va veni o zi cînd o femeie se va gîndi că el e un om în toată firea, pe care te poți bizui și prin urmare i se poate încredința o muncă serioasă în locul unor mici însărcinări întîmplătoare. Și zicea Ratliff că, cu cît va veni mai repede această zi, va fi cu atît mai bine și va dispare orice pericol.

— Ce pericol? am întrebat eu. După părerea mea unchiul Gavin este în deplină siguranță, în viața mea n-am întîlnit un om mai invulnerabil decît el.

— Nu vorbesc de el, spuse Ratliff. Vorbesc de noi, de districtul Yoknapatawpha, poate că atunci n-o să ne mai amenințe nici o primejdie din partea lor, fiindcă n-o să mai aibe timp să se bage în toate.

Da, avea dreptate Ratliff, trebuia să se întîmple ceva unchiului Gavin, căci altminteri cu greu ne-am fi putut păzi de el. Dar exista ceva în firea lui Gavin care îl salva de la toate primejdiile. Oamenii se maturizează repede, iar fetele, în special cele de cincisprezece, șaisprezece ani se schimbă în șase luni mai mult decît se schimbă după aceea în decurs de un deceniu. Unchiului Gavin i-au plăcut

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Întotdeauna copiii și slăbiciunea lui erau mai cu seamă fetițele acestea de cincisprezece, șaisprezece ani care, la rîndul lor, se ataşau de el cu tot sufletul. Nenorocirea e că lucrurile acestea se întîmplau la vîrsta cînd jurămîntul de credință veșnică moare chiar din clipa cînd l-ai rostit. Uite, mi-a venit în minte cazul Melisandrei Backus. Asta s-a întîmplat cu mult înaintea mea și cu mult înainte de apariția Lindei Snopes. Vreau să spun că Melisandra avea doisprezece, treisprezece și paisprezece ani cu mult timp înainte ca să fi eliberat locul Lindei care a umplut acest gol și atunci, de mult, Gavin alegea și comanda volumașe de versuri pentru Melisandra, în orice caz îi supraveghea și călăuzea lecturile. Acest lucru i-a fost de folos, căci, verificîndu-și greșelile pe cale experimentală, el a stabilit cu ce cărți ar putea să influențeze mintea și caracterul Lindei, atunci cînd a venit rîndul ei.

Din păcate, Melisandra a săvîrșit o greșală ireparabilă: s-a maturizat brusc și a renunțat pentru totdeauna la lumea de basm a lui Spencer și a tînărului Milton, preferînd o viață omenească obișnuită, unde chiar și o fată din acelea pe care le alegea unchiul Gavin, poate să ceară bărbatului care-i vorbește de credință și devotament să facă ceva pentru ea, sau dacă nu, să tacă. Important aici este că Gavin a scăpat. În ce ordine s-au petrecut lucrurile, n-am fost de față și nu știu să vă spun: poate s-au întîmplat înainte de a pleca Gavin la Harvard, sau înainte de a pleca la Heidelberg, precis însă nu știu să vă spun. Știu atît, că atunci cînd s-a întors Gavin din război, Melisandra era măritată. Se căsătorise cu un mare afacerist și gangster din New Orleans, un oarecare Harriss, cu doi s în coadă, care habar n-am unde și în ce fel a văzut-o pe această fetiță modestă și sfioasă, crescută fără mamă, unica fiică a lui mister Backus, stăpînul unei plantații uriașe și părăginite, situată la cîteva mile de oraș. Mister Backus, vara, ședea toată ziua pe verandă, iar iarna se retrăgea în bibliotecă cu o sticlă de whisky și cu un volumaș de Horațiu în mînă. Melisandra nu plecase niciodată de acasă, doar că în fiecare zi un vizitiu negru o ducea cu trăsura la școală: întîi a absolvit școala primară, apoi liceul și mai tîrziu « Academia pentru domnișoare ». Despre Harriss știam ceea ce ne povestise chiar el, adică știam că numele său este Harriss — poate că-l chema chiar așa — și că face comerț cu mărfuri de import la New Orleans. Îl credeam (era la începutul lui 1919 și unchiul Gavin se mai afla în război), dar pînă și locuitorii Jeffersonului înțelegeau ce-i șia un Cadillac blindat și doi șoferi îmbrăcați cu haine la două rînduri și cu mînecile umflate de niște obiecte lucioase. Și apoi banii pe care-i vîntura Harriss ăsta. Mister Backus a murit curînd după căsătoria Melisandrei și mulți spuneau că a murit de durere și amărăciune că fiică-sa se cununase cu regele bootleggerilor. Dar vezi că n-a murit înainte de a se convinge că ginerele său este un adevărat rege sau că regatul lui Harriss ăsta aducea parale frumoase. Încă înainte de moartea bătrînului, banii începuseră să curgă gîrlă și toate terasele și acoperișul casei fuseseră reparate și consolidate. La rîndul ei, aleea spre vilă a fost pavată cu pietriș și de Crăciun, cînd Melisandra a venit în vizită, cu dădaca și cu prințul moștenitor, ea se putea duce în oraș, nu într-o trăsură veche, trasă de două gloabe, ci într-un automobil nou-nouț, ultimul tip.

După moartea lui Backus, casa și toate acareturile au fost zugrăvite. Harriss, cu doi s în coadă, a început să apară și el mai des la Jefferson și cu timpul și-a făcut chiar prieteni, unul sau doi, atît, căci districtul Yoknapatawpha cu greu poate fi cumpărat. Oamenii aproape toți, se țineau deoparte și veneau cu Fordurile lor vechi, unii călări pe cai sau pe catîri, să vadă cum plantația lui Backus, plantație obișnuită, cu un pămînt roșu, cunoscută tuturor locuitorilor

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

din Mississippi de Nord, se transformă într-o crescătorie de cai de felul celor din Long Island sau din Virginia; pe mile întregi se ridicaseră garduri albe (în timp ce la noi fermierii se mulțumeau cu un ghem de sîrmă și cu cîțiva pari), cu grajduri albe dotate cu încălzire centrală, lumină electrică și apă, unde caii erau îngrijiți de slugi speciale — și asta în vreme ce la noi mulți oameri își mai luminau casele cu lămpi de gaz iar nevestele lor se speteau cărînd lemne cu spinarea din pădurea apropiată, sau scoțînd apă din puțuri adînci ca noaptea.

Aveau doi copii — un prinț moștenitor și o prințesă — cînd Harriss împreună cu cei doi s ai lui a murit în fotoliul unei frizerii din New Orleans din pricina unei boli profesionale obișnuite de calibrul 38. După moartea lui, caii, grăjdarii și slugile au trecut la alți proprietari, casa a fost închisă și lăsată în grija unui paznic, iar mistress Harriss, cu cei doi s ai ei, cu cei doi copii, cu circi jupînese, dădacele și secretarii au plecat în Europa. Maică-mea, care învățase cu ea la « Academia pentru domnișoare » și alte prietene ale ei au început să primească de la Melisandra cărți poștale și scrisori expediate din orașele europene cele mai la modă. La început scria cît de plăcută este clima acolo, iar apoi cît de plăcută este clima și cît de bune sînt școlile pentru copii. În scrisorile adresate mamei aducea vorba și despre Gavin, spera că Gavin e sănătos și că poate s-a și căsătorit.

— Uite, de asta, de Melisandra cred că a scăpat, i-am spus lui Ratliff.

— A scăpat? Crezi că nu mai e periculoasă?

— La dracu ! Sigur c-a scăpat. A crescut destul ca să nu mai înghită tot soiul de poveşti, iar pe deasupra mai are și doi copii și o mulțime de bani. Aleluia, asta o să stea pînă la sfîrșitul vieții nemăritată. În orice caz, Gavin n-o s-o caute, căci lui prea puțin îi pasă de bani. Singura lui plăcere este să se amestece în toate și să îndrepte pe toată lumea. Pentru Gavin, Melisandra asta e ca și moartă. Nu mai e periculoasă.

— Bine, să admitem că e așa cum zici, spuse Ratliff. Și a continuat: prin urmare acum el se află în deplină siguranță, nu-i așa? Cel puțin pînă la data următoare.

Era desigur o glumă. Dar el o mai spusese cu două ore în urmă, cînd a refuzat să meargă cu noi la aeroport. Acum, Gavin ședea și bea ceea ce proprietarii restaurantului de la aeroport numeau « cafea ». Avea o înfățișare ce denota automulțumire, un aer trufaș și inaccesibil ca un păduche pe dosul unei regine. Probabil că și Linda Kohl (vă rog să mă iertați, Snopes Kohl) avea și ea bani suficienți. În afară de cei lăsați prin testament de maică-sa, unchiul Gavin, în calitatea lui de tutore, mai izbutise să stoarcă ceva și de la bătrînul Will Varner. Bătrînul Flem, tatăl ei, dădea de bună voie cîte ceva, ca să apere, ceea ce unchiul Gavin și Ratliff numeau corectitudinea feciorelnică ireproșabilă a fostei lui neveste. Și cum Linda nu avea doi copii, ca Melisandra, de data aceasta Ratliff și cu mine speram într-o împrejurare veche de cînd lumea și aflată în însăși scurgerea timpului, nădăjduiam că va sosi, în sfîrșit, și pentru el momentul cînd toți devenim un dram mai maturi. Dar pentru ca Gavin să înceapă să le bage în seamă pe femei era nevoie ca ele să trăiască și să fie într-o permanentă mișcare, însă clipa cînd el începea să le bage în seamă, să le dea atenție era tocmai clipa cînd ele ajungeau la adolescență și atunci treceau ca prin zbor prin fața lui; se întîmpla cîteodată, pentru o clipă, să vezi în cadrul ușii poalele unei rochii, o mînă sau un picior care par a fi lucrate cu încetinitorul și par că se vor opri, dar în realitate se mișcă și dispar odată cu clipa aceea trecătoare și irevocabilă.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Tocmai asta îl salva pe Gavin de fiecare dată: faptul că clipa era trecătoare. Ele nu se puteau opri în ușă și cu atît mai puțin după ce intrau pe ușă. De multe ori nici nu apucau să tragă după ele această ușă, că și intrau pe alta: în căsătorie. Făceau, ca să zicem așa, un singur salt de la maturitate la maternitate. Și era bine. Dincolo de ușa următoare se afla altcineva, căci unchiul Gavin continua să rămînă în fața primei uși. Dar întrucît viața nu înseamnă atît mișcare, cît repetarea monotonă a aceleeași mișcări, pînă dispărea cu totul picioruşul încă neformat al unei adolescente, în cadrul ușii se zăreau fîlfîind poalele unei alte rochițe. Prin urmare aș fi putut să-i spun lui Ratliff că în timp ce-o să-l ajut pe unchiul Gavin s-o întîmpine pe Linda, el o să arunce o privire prin piață să vadă cine va fi aceea care va lua locul Lindei — așa cum și Linda luase locul Melisandrei, înainte ca Melisandra să înțeleagă bine ce se petrece. Mai mult, era convins că unchiul Gavin a și găsit această înlocuitoare și de aceea stă calm, imperturbabil și-și bea cafeaua în așteptarea avionului.

În sfîrșit, avionul fu anunțat și ieșirăm pe pistă. Lîngă gard mă oprii.

— Te aștept aici, i-am spus eu. Poate că vreți să rămîneți singuri. E adevărat, că nu veți fi chiar singuri, dar n-are importanță, aici nu vă cunoaște nimeni. Ai pregătit o tăbliță? Sau poate că și-a făcut ea o tăbliță și a legat-o de mînecă sau de genunchi, știi cum poartă piloții harta.

El și-a continuat drumul fără să-mi răspundă. În clipa următoare a sosit avionul, un DC-3 nou, se fixă scărița și ea coborî. De departe nu-i vedeam ochii. Dar nu ochii, ci urechile avuseseră de suferit din pricina bombei, sau a minei. Era înaltă, mult prea înaltă, ca să-ți dai seama dacă e bine făcută, de foarte multe ori, însă, femei de talia și vîrsta ei — avea douăzeci și nouă de ani — cînd le tragi rochia îți desvăluie un trup de toată frumusețea. Cînd a fost mai aproape i-am văzut ochii: erau de un albastru atît de închis încît la început mi s-a părut că-s negri. N-am izbutit niciodată să pricep de unde are acești ochi și părul de culoare închisă, fiindcă bătrînul Snopes avea ochi de culoarea apei stătătoare din mlaștină, iar părul cu totul decolorat, — maică-sa, foarte adevărat, avea ochii albaștri, dar părul îl avea blond. Cînd îmi aminteam de mama ei, o vedeam mereu ca și cum ar fi fost scoasă dintr-un bordel din Valhalla scandinavă și polițiștii, înainte de a o băga în dubă, abia reușiseră să zvîrlă pe ea niște haine. Linda avea ochi frumoși și cu siguranță că dacă ți-ar fi fost dat să-i scoți rochia, ai fi spus că are niște ochi minunați. În timp ce-l săruta pe Gavin, am văzut că ținea în mînă un carnețel și un creion. (Pe cuvînt de onoare că l-a sărutat). El, pesemne, nu înțelesese că pentru a comunica cu ea trebuie să folosească acel carnet, căci l-am auzit spunînd cu voce tare, ca unui om teafăr:

— Și Chick e aici.

Ea și-a amintit de mine. Era înaltă cît Gavin și aproape că atingea statura mea; își mușca mereu unghiile: poate că căpătase acest obicei după contuzione sau poate că era supărată. Cînd mi-a strîns mîna, am simțit că a condus într-adevăr ambulanța, probabil că și cauciucurile și le schimba singură. Vorbea obișnuit, dar avea o voce aspră, guturală, sacadată. M-a întrebat de mama, de tata, ca și cum lucrurile acestea ar fi interesat-o într-adevăr, ca și cum ar fi fost o locuitoare obișnuită a Jeffersonului, și n-ar fi participat nici în vis la războaie. Unchiul Gavin înțelesese între timp că trebuie să folosească pentru a comunica cu ea carnetul. Luă creionul și scrise ceva, probabil despre bagaje, fiindcă ea spuse: « Aha, da », ca și cum ar fi auzit, și scoase imediat chitanța din poșetă.

În timp ce se ocupau de bagaje, am tras mașina. Prin urmare, trăise cu tipul acela cîțiva ani înainte de se căsătorească, dar după ea nu se putea observa

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

nimic. Apoi plecase în Spania, la război și mașina ei fusese răsturnată de o mină, dar nici asta nu se putea vedea după fața ei. Am spus:

— Las-o să conducă mașina. În felul acesta îi va trece enervarea că nu poate să vorbească cu tine cum ar vrea.

— Treci la volan, răspunse Gavin sec.

Am trecut. «Și astfel, un erou a fost adus în patrie», — eu la volan, ei în spate. E drept că cineva a zis după cît mi se pare, că am fi putut să ne așezăm toți trei în față, era loc destul. Dar nu țiu bine minte dacă a zis. N-aș putea să jur că a zis asta cineva. În sfîrșit, s-au așezat amîndoi în spate. Apoi, nu țin bine minte de ce, deodată unchiul Gavin a zis:

— Poți fi liniștit, acum ești în siguranță. O țiu de mînă.

Într-adevăr, ea îi ținea mîna într-ale ei și la fiecare milă vocea ei ca de rață spunea: «Gavin». Probabil că se slujea de puțină vreme de carnet și creion și încă nu se obișnuise cu ele. Sau poate că atunci cînd pierzi auzul și te cufunzi în adevărata tăcere, uiți că mai există o altă lume, în afară de lumea ta, închisă, izolată. Sau poate că atunci cînd Gavin i-a luat din mînă creionul ca să scrie în carnet, ea nu mai avu răbdare să aștepte. De fapt ar fi trebuit să aibă amîndoi carnete.

— Da, da. Simt undeva, în craniu, sau în gîtlej. Sunetul e îngrozitor, nu-i așa? Dar Gavin căuta pe semne să se obișnuiască să scrie, fiindcă din nou se auzi glasul ei ca de rață: Da, așa e. Îl simt, mă înțelegi? Și iarăși același glas: Păi ce să fac? Dacă voi exersa mult, voi ajunge să înțeleg cum e bine și cum e rău.

În această privință am fost de acord cu ea. Dacă ai de gînd să treci pe planul doi preocupările tale juridice, și îndatoririle de procuror șef al statului, pentru a reda prietenei tale surde sentimentul feciorelnic pierdut al glasului ei dulce, este interesant să știi dinainte cum o să realizezi acest lucru? O nevastă surdă pentru un soț e o adevărată comoară: ajunge ca el să sugereze nevestei sale, complet surdă, că pentru a dobîndi un glas frumos și dulce, principalul lucru este să tacă. Sau poate unchiul Gavin i-a scris doar un citat din Ben Jonson (sau din bătrînul Donne, sau poate din Herrick, sau din Suckling): «Buzele tale ca niște cireșe, să nu le împovărezi cu vorbe goale. Dă-mi numai să sorb de pe ele un drăgăstos „da". Sau poate că i-a scris mai simplu: «Taci pînă ajungem acasă. Aici nu este locul să-ți exersezi vocea. În afară de asta tinerelul de la volan se întoarce la sfîrșitul lunii la Cambridge și atunci vom sta împreună, noi doi, cît vom pofti.»

Și astfel a fost adus un erou în patrie. Se vedea Jeffersonul, orologiul de pe clădirea tribunalului și, firește, centrala electrică, unde cîndva lucrase tatăl ei. În clipa aceea glasul de rață rosti numele lui Ratliff.

— Lui Bart i-a plăcut. Nu se aștepta să-i placă un locuitor al statului Mississippi, dar mai tîrziu a mărturisit că a greșit.

Era simplu de înțeles ce a întrebat-o Gavin:

— Nu, nici măcar dumneata. M-a pus să-i făgăduiesc că acela dintre noi care va supraviețui să-l cheme pe Ratliff să-i dăruiască o sculptură. Îți aduci aminte de băiețașul italian? Dumneata n-ai înțeles ce înseamnă cu toate că văzuseși înainte tot felul de sculpturi; Ratliff care n-a văzut niciodată în viață băiețași italieni, și n-a văzut în general o sculptură, în afară de monumentul Confederației din fața tribunalului, a înțeles dintr-odată ce reprezenta. Simțeam nevoia imperioasă să iau carnetul și să scriu: Spune-mi, ce făcea băiețașul italian? Dar ajunserăm în oraș. Gavin mi-a spus:

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Să oprești mai întîi la bancă. Trebuia să-l previn, căci așa cere buna cuviință. Bineînțeles dacă n-a fost prevenit de alții și a plecat pentru un timp din oraș ca să lupte cu sufletul lui și să se pregătească pentru clipa revederii. Sper că a înțeles și el, în sfîrșit, că nu poate s-o înlăture din viața sa, așa cum ai stinge o poliță sau o ipotecă.

— Cum? Vrei să i se facă onorurile aici în stradă? Trebuia s-o lăsăm puțin să se aranjeze după drum, am spus eu.

— Liniștește-te, îmi spuse Gavin din nou. Cînd ai să fii mai bătrîn ai să înțelegi că oamenii sînt mult mai drăguți, mai atenți, și mai buni decît îi crezi în stare.

Am oprit în fața băncii. Dar dacă aș fi fost în locul ei, aș fi pus mîna pe creion, și aș fi spus: « La ce bun? Să mergem direct acasă ». Ea, însă, nu scoase nici un cuvînt. Ședea, ținînd mîna lui Gavin într-ale ei. Lipise mîna lui Gavin de trupul ei și aștepta. Aruncă o privire prin piață, iar glasul ca de rață repetă: « Gavin! Gavin! » Apoi începu deodată să vorbească.

— Iată-l pe unchiul Willy venind de la masă.

Se înșela, bătrînul Christian murise de mult. Dar nu merita să scrii despre asta în carnet. Gavin se dovedise mai înțelept ca mine. Oamenii treceau pe lîngă noi fără să se oprească. Mi-am dat seama că doi dintre locuitori o recunoscuseră totuși. Mai bine zis, aflaseră că mașina lui Gavin Stevens stă la marginea drumului, în fața băncii, la ora unu și douăzeci și două de minute, și că Gavin așteptă, pe bancheta din spate cu o femeie. Mai mult, toți oamenii știau auziseră că Linda Kohl (vreau să zic Snopes Kohl) a locuit înainte la Jefferson, iar apoi a văzut războiul atît de aproape, încît i-au pleznit ambele timpane — dar nu se îmbulzeau s-o privească, își vedeau în liniște de drum. Gavin are dreptate: oamenii sînt buni, grijulii, atenți. Și fiindcă sînt așa, te pun în încurcătură. Nici unul nu s-a oprit, unul singur a spus: « noroc Gavin » și și-a văzut mai departe de drum.

Am coborît din mașină și am intrat în bancă. Mă gîndeam ce aș face eu dacă aș avea o singură fiică al cărei bunic e putred de bogat și fata ține morțiș s-o trimită să învețe la un colegiu. N-aș trimite-o și nimeni n-ar ști de ce. Pînă cînd, pe neașteptate, o chem și-i spun că poate să plece să învețe la depărtare de cincizeci de mile de Jefferson — și iarăși nimeni n-ar înțelege de ce am făcut acest lucru. Realitatea e că urmărisem să devin președinte al băncii în locul unui om care, după părerea unanimă, trăise cu nevastă-mea din clipa cînd ne-am mutat în acest Jefferson. În general nimeni nu înțelegea de ce mi-am expediat fiica pînă în ziua cînd — la trei luni după plecarea ei, soția mea, s-a dus pentru prima dată în viață, la un salon de cosmetică și, în aceeași noapte, și-a tras un glonte în tîmplă, avînd grijă să nu-și strice coafura. În sfîrșit, cînd toată zarva s-a potolit, s-a constatat că acel desfrînat președinte al băncii a plecat pentru totdeauna din oraș și acum eu sînt președinte al băncii, în locul lui, și pe deasupra i-am înhățat și casa. În momentul acesta, toți ar înclina să creadă că nu mai am nevoie de fată și că ea poate să se ducă unde vrea, cu condiția să nu se mai întoarcă în orașul Jefferson, statul Mississippi. Totuși nu i-am dat drumul să plece pînă cînd, stînd în mașină amîndoi, am asistat la dezvelirea monumentului de pe mormîntul mamei ei; ne uitam neajutorați la chipul acela cioplit în marmură și citeam cuvintele batjocoritoare, săpate cu dalta:

« Soția virtuoasă este cununa soțului ei.
Copiii cresc, binecuvîntînd-o ».
Și atunci eu am spus:
— Gata, putem pleca...
M-am întors la mașină.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Mister Snopes n-a venit astăzi la birou, a rămas acasă să-şi aştepte fiica, le-am zis eu.

Ne-am dus cu toţii acolo, conacul, cîrpit monstruos, în stil colonial, era în tot felul lui o batjocură şi o sfidare. Acum, Flem avea la Jefferson trei monumente: castelul de apă, monumentul funerar al fostei soţii şi conacul. Cine ştie la ce fereastră aştepta el şi pîndea sau pîndind aştepta — luaţi-o cum vreţi.

— Pot să intru şi eu cu voi? am întrebat.

— Ar fi bine ca amîndoi să ne luăm cîte un carnet şi un creion şi atunci ea va auzi tot ce vrem, zise unchiul Gavin.

Eram aşteptaţi. Cînd am sosit noi, a ieşit pe uşa principală şoferul negru care îndeplinea şi funcţia de portar. Am scos lucrurile Lindei pe trotuar. Gavin şi Linda stăteau de o parte. Erau de aceeaşi statură. S-au îmbrăţişat strîns şi se sărutau în plină stradă şi în plină zi şi vocea ei ca de raţă repeta: « Gavin ! Gavin ! » Apoi ea s-a desprins din braţele lui. El mi-a spus: « Să mergem », ne-am urcat în maşină şi asta a fost tot. Eroul se întorsese în casa părintească. Am cotit fără să mai întorc capul. Da, aş fi vrut să spun că n-am întors capul, dar l-am întors. Portarul se foia cu lucrurile în faţa uşii, iar ea stătea alături, privind în urma noastră, prea înaltă după gustul meu, liniştită, dreaptă şi invulnerabilă în tăcerea fără sfîrşit în care coborîse pentru totdeauna.

Tocmai asta era: Tăcerea. Căci pentru ea nu mai exista sunetul. Iar dacă trăieşti în tăcere, înseamnă că oamenii nu pot să-ţi mai facă vreun rău: nici trăgînd în tine, nici trădîndu-te, nici rostind vorbe omeneşti.

Tocmai asta era surzenia. Şi Ratliff şi eu nu puteam face nimic. Cele dinainte, care trecuseră fluturîndu-şi fustele şi desgolindu-şi un picior dispăreau în adolescenţă şi îndată după aceea se deschidea pentru ele uşa următoare în spatele căreia se aflau altarul şi un şir lung de scutece puse la uscat: împlinirea şi sfîrşitul. Dar aceasta îl învinsese. Fără să se mişte de la o uşă la alta, ci pur şi simplu cu trăznetul tăcerii ei. Încremenise în tăcere — iar uşa şi zidurile dispăruseră — şi încremenise nu ca o fiinţă trecătoare, ci ca o mireasă pură a tăcerii, fecioară sfîntă a tăcerii, apărată de vicisitudini şi schimbări . . . În sfîrşit, după vreo trei zile l-am prins pe Ratliff.

— Soţul ei i-a trimis în dar sculptura care ţi-a plăcut, am zis eu. Un băieţaş italian care nu ştiu ce făcea acolo. Gavin care a mai văzut şi înainte băieţaşi italieni şi poate că a văzut chiar unul ca ăsta, n-a priceput despre ce este vorba, ce vrea să spună această sculptură. Dar astea sînt fleacuri. N-ai nici nevastă şi nici fete ruşinoase, poţi s-o iei liniştit. O să se mărite cu el, am spus eu în încheiere.

— Şi de ce nu s-ar mărita? făcu Ratliff. Presupun că o să-i fie bine. În afară de asta, dacă ea, sau oricare alta se va mărita cu el, o să avem noi linişte.

— Vrei să spui că ceilalţi o să aibă linişte. Cît despre noi . . .

— Am vrut să spun exact ceea ce am spus, făcu Ratliff. E vorba despre noi toţi.

Continuare în numărul viitor

În romînește de FĂNUȘ NEAGU și AURORA LEICAND
Ilustrații de I. OROVEANU

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

de vorbă cu:

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

IGOR ILINSKI

Igor Ilinski, artist al poporului U.R.S.S., unul din cei mai talentați interpreți ai teatrului sovietic este bine-cunoscut și spectatorilor din țara noastră care au avut prilejul să aplaude, în timpul turneului Teatrului Mic din Moscova, creațiile sale în piesele: *Lupii și oile* de A. Ostrovski, *Satul Stepancikovo* după F. Dostoievski, *Puterea întunericului* de Lew Tolstoi.

Repertoriul lui Igor Ilinski este vast și variat. Totodată, marele actor este preocupat de a sintetiza propriile sale căutări în teatru și în cinematografie. De aceea, am socotit util și interesant pentru cititorii noștri să-i punem unele întrebări în legătură cu cîteva probleme privind dezvoltarea comediei în zilele noastre.

— Preferințele dumneavoastră se îndreaptă spre farsă sau spre comedia de idei?

I.I.: Dacă se pune întrebarea de a alege între farsă și comedia de idei, preferințele mele se îndreaptă spre aceasta din urmă. Dar mi se pare că nici farsa nu poate fi ruptă de idee, de un bagaj intelectual. Nu-i putem refuza farsei conținutul de idei. De fapt, nici nu trebuie să facem o demarcare netă între farsă și comedie, cu condiția să fie vorba de o farsă bună. Ceea ce contează este obiectivul spre care se îndreaptă ascuțișul satirii.

— Se afirmă în mod curent că rîsul este o armă pentru demascarea a ceea ce este învechit și perimat. Care sînt după părerea dumneavoastră posibilitățile rîsului ca armă pentru afirmarea noului și apropierea viitorului?

I.I.: Rîsul este unica armă care nu va fi supusă niciodată legii dezarmării. Rîsul trebuie să fie o armă universală și de neînlocuit care să lovească tot ceea ce trebuie lovit oriunde s-ar ascunde acesta, astfel încît tot ce este vechi și perimat să nu poată evita focul rîsului. Mă întrebați ce rol poate avea rîsul în afirmarea noului și a zilei luminoase de mîine? Dar rîsul este prin definiție optimist și cred că e greu să-i mai dăm o altă misiune în afara acesteia. De altfel, prin antiteză, demascarea trecutului face să apară și mai luminoasă și mai însorită ziua de mîine.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Cum înțelegeți noțiunea de accesibilitate cînd e vorba de comedie? Ce caracter trebuie să îmbrace după părerea dumneavoastră comicul într-un teatru cu adevărat popular?

I.I.: Rîsul nu trebuie să se închidă într-un cerc îngust. Soarta lui seamănă cu cea a operelor clasice. Rîsul trebuie să fie accesibil poporului, el este destinat poporului, rîsul care se adresează numai snobilor își pierde funcția esențială.

— Care sînt, după părerea dumneavoastră, perspectivele comediei clasice în teatrul contemporan?

I.I.: O comedie clasică va avea întotdeauna șanse de succes dacă va trezi în mintea spectatorului asociații contemporane. De altfel, o comedie clasică își va împlini menirea în teatrul contemporan numai dacă va stîrni asemenea asociații și paralele cu viața de astăzi. Așa mi se pare că-și păstrează toată prospețimea lor și rămîn cu adevărat nemuritoare comedii cum sînt *Revizorul* lui Gogol și *Fiecare naș își are nașul* de Alexandru Ostrovski.

— Care sînt preocupările dumneavoastră în momentul de față?

I.I.: Mă interesează foarte mult cinematograful. Joc acum într-o revistă cinematografică satirică *Fitilul*. Această revistă, al cărei redactor este scriitorul Serghei Mihalkov reprezintă un gen nou de literatură satirică de largă difuzare, avînd în vedere că folosește arma filmului. O revistă — film de acest fel durează aproximativ zece minute. Într-unul din primele numere, eu joc în două miniaturi satirice: *Într-o singură cizmă* și *Un caz patologic*. Ambele sînt îndreptate împotriva unor rămășițe ale vechilor atitudini și mentalități, satirizînd, între altele, un funcționar care se preocupă mult mai mult de păstrarea neștirbită a prestigiului său decît de munca ce i-a fost încredințată.

În genere aș vrea să spun că, în momentul de față, asistăm la o avalanșă de rîs. Astăzi cititorii, spectatorii vor să rîdă, așteaptă din partea noastră opere și creații care să le-o îngăduie și noi ne străduim să răspundem cerințelor publicului.

În afara acestor planuri legate de cinematografie și care mă preocupă destul de mult, nutresc o pasiune constantă pentru teatru. Am multe planuri și aci. Aș vrea să joc de pildă rolul lui Muromski din piesa lui Suhovo-Kobîlin *Nunta lui Krecinski*, să-l reiau pe cel al lui Arkașa din *Pădurea*. În

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ultima vreme m-a atras munca de transpunere pe scenă a unor mari opere literare în proză. Aşa am scris o dramatizare după bine cunoscutul roman al lui Thackeray *Bîlciul deşertăciunilor*. Acum mă gîndesc să realizez, pentru teatru, dramatizarea romanului lui Flaubert *Madame Bovary*, să pun în scenă această lucrare şi să joc în piesă rolul lui Charles Bovary.

— Ce aţi dori să transmiteţi admiratorilor dumneavoastră din Romînia?

I.I.: Călătoria pe care am întreprins-o în Romînia cu ocazia turneului Teatrului Mic a lăsat în sufletul nostru al tuturora şi în al meu, în deosebi, cele mai luminoase amintiri. Visez să mai viu din nou în ţara dumneavoastră. Preţuiesc foarte mult măiestria regizorilor şi actorilor romîni. Le-am văzut creaţiile şi cu prilejul vizitei făcute în Romînia, dar şi cu ocazia turneului întreprins de Teatrul Naţional « I. L. Caragiale » la Moscova. Jocul lor m-a emoţionat profund. Le urez tuturor succese în muncă şi năzuiesc să mai vin cîndva în minunata dumneavoastră ţară, ţara artei şi a muzicii.

Desen de K. ČERNY *(R. S. Cehoslovacă)*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

MIGUEL ANGEL ASTURIAS (Văzut de I. ROSS)

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

Din cele cîteva republici sud-americane centrale, adesea ignorate de restul lumii, Guatemala este aceea care a ţinut încordată atenţia omenirii întregi acum opt ani, cînd a îndrăznit să scuture jugul marelui trust yankeu « United Fruit Co.» Contrarevoluţia a sugrumat noul avînt revoluţionar, dar el avea să se ivească din nou peste cîţiva ani în Cuba.

Din Guatemala ţara vechilor maya ne vine şi un nume mare, cunoscut azi nu numai în întreaga Americă Latină, ci în toată lumea: Miguel Angel Asturias.

Am avut plăcerea să întîlnim în cea de a doua jumătate a lunii iunie, la Bucureşti, pe marele scriitor care ne-a acordat un interviu.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Deoarece înainte de 23 August literatura latino-americană era necunoscută în țara noastră, putem spune că ea este o pasiune recentă a cititorilor noștri. V-am ruga de aceea să ne spuneți cîte ceva despre literatura contemporană din țările americane de limbă spaniolă.

M.A.: Literatura hispano-americană de azi s-a născut prin anul 1920; în momentul în care, după primul război mondial, apar — cu drept legitim de a renova literele noastre — nuveliști și romancieri care nu mai scriu despre «Europa», ci dezbat probleme strîns legate de viața popoarelor lor.

Astfel, romanul ocupă locul poeziei; combativitatea prozatorilor se substituie evaziunii poeților noștri de pînă în 1920.

— Care sînt trăsăturile specifice ale literaturii noi, latino-americane?

M.A.: Problemele pe care le tratează literatura actuală sînt în asemenea măsură strîns unite de om în relația sa economică, încît se poate vorbi, bunăoară, despre romanul cositorului (și imediat te gîndești la Bolivia, în speță la romanele *Metalul diavolului* de Agusto Céspedes sau *Yanacuna* de Jesús Lara); despre romanul salpetrului (ceea ce amintește de îndată de romancierul Volodia Teitelboim din Chile) etc.

Tot astfel, dacă vorbim de selvă, îți vine în minte măreața figură a uruguyanului Horacio Quiroga, dacă vorbim despre tragedia plantațiilor de mate — A. Varela, despre plantațiile din America Centrală, costaricanul Carlos Luis Fallas, hondureanul Amaya Amador (cu romanul *Închisoarea verde*). Petrolul din Venezuela este descris de Miguel Otero Silva în *Case moarte* și *Biroul nr. 1* și așa mai departe.

Țin să precizez totodată că, deși a cedat primul loc prozei, poezia s-a vitalizat datorită acelor poeți care nu mai folosesc evaziunea ca sistem poetic ci exprimă năzuințele popoarelor lor. E de ajuns să citez în sprijinul celor spuse doar numele lui Pablo Neruda și Nicolás Guillén, care sînt atît de bine cunoscute în țara dumneavoastră.

— În afară de romanele pe care le-ați clasat pe teme «economice» ce altă clasificare mare ați mai putea face?

M.A.: Romanele cu temă indiană, în special dacă luăm în considerație literatura contemporană din Bolivia, Peru, Mexic și Guatemala. Era firesc deci ca și romanele mele să aibă teme indigene.

— Fiindcă veni vorba de romanele dumneavoastră, ați putea să ne prezentați cîteva din ultimele dumneavoastră lucrări?

M.A.: Între anii 1950 și 1961 am lucrat la o trilogie închinată vieții muncitorilor de pe plantațiile de banani din țara mea. Primul roman se numește *Vînt puternic* și înfățișează lupta micilor plantatori cu marele trust american «United Fruit Co.»

Cel de-al doilea roman prezintă penetrația capitalului imperialist, acapararea pămînturilor unde-și va instala plantațiile sale, și forma în care trustul yankeu devine un stat în stat, cu un super-președinte care se numește *Papa Verde* — de unde și titlul cărții.

Titlul celui de-al treilea roman, *Ochii celor îngropați*, se bazează pe o veche legendă indiană care spune că toți morții stau cu ochii deschiși și îi vor închide doar în ziua în care se va face dreptate pentru indieni; adică atunci cînd o să li se recunoască condiția lor umană și o să li se înapoieze pămînturile. În acest roman apare lupta organizată a peonilor (a oamenilor muncii de pe plantații) împotriva Companiei United Fruit și se termină cu greva care dărîmă la pămînt dictatura de jurnă din 1944 și pune capăt privilegiilor companiei, inaugurîndu-se primul guvern al revoluției din octombrie 1944 în Guatemala.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Aceasta e deci ultima dumneavoastră lucrare?

M.A.: Nu. De fapt ultima lucrare am predat-o înaintea plecării mele în Europa unei edituri latino-americane, și se intitulează *O mulcțră oarecare* în care, ca și în *Oamenii porumbului*, abordez teme indigene. Aci este lupta dintre demonii indigeni și diavolii creștini; simbol al luptei forțelor telurice contra forțelor care soseau din afară.

— Ce va conține viitoarea dumneavoastră carte?

M.A.: În anul viitor am plănuit să scriu un al patrulea roman care se va adăuga trilogiei amintite. Romanul se va numi *Bastardul* și va înfățișa trădarea revoluției de către burghezia guatemaleză; pentru a fi mai precis: în 1954 — cînd imperialismul ne-a atacat — burghezia din țara noastră a pactizat cu imperialiștii, lucru pe care apoi l-a regretat. Căci dacă frica ei, văzînd că pămîntul a fost împărțit țăranilor de către guvernul democratic, a făcut-o să pactizeze, cînd trustul american a fost reinstaurat și țăranii indieni pauperizați, comerțul intern a dispărut, sărăcind astfel și burghezia locală. Azi nu mai e piață internă.

— Romanele dumneavoastră sînt citite în întreaga Americă Latină. Unde le publicați însă?

M.A.: Trilogia amintită a apărut în editura Losada din Buenos Aires, însă țara în care se publică mai mult lucrările lui M. A. Asturias este Cuba. Bunăoară *Weekend în Guatemala* s-a publicat în Cuba în 100.000 de exemplare, tiraj maxim pentru lucrările mele. În legătură cu aceasta s-a petrecut un fapt amuzant. Guvernul revoluționar cuban a expropiat anii trecuți tipografia îngrozitoarei reviste imperialiste «Selecciones» și... prima carte care a ieșit după naționalizare din această tipografie cu caracterul de literă și cu hîrtia specifică tiparelor ei a fost *Weekend în Guatemala;* la început s-a crezut că yankeii înnebuniseră.

— În Cuba deci s-a realizat ceea ce ați dorit dumneavoastră în Guatemala?

M.A.: Da. Revoluția din Cuba a fost totală, nu ca cea din Guatemala. Dar aceea din Guatemala a servit ca în Cuba să nu se repete greșelile din Guatemala. Un exemplu: reforma agrară în Guatemala a fost timidă și a încercat să facă țărani cu pămînt propriu, în Cuba se face colectivizare.

Astăzi toți latino-americanii știu că nu există decît un singur fel de revoluție «cum s-a făcut în Cuba».

PAUL THEODORESCU

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

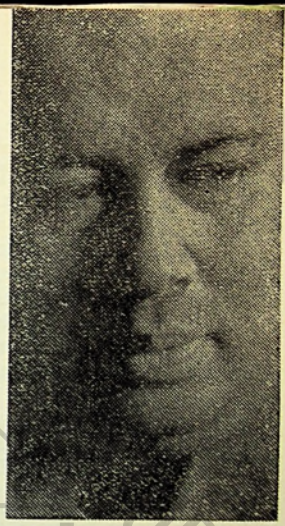

LUDWÍK AŠKENAZY

Ludvík Aškenazy, unul dintre cei mai apreciați scriitori cehi contemporani, și-a început cariera ca ziarist. Acestui fapt îi datorează în cea mai mare măsură «economia» de cuvinte și de spațiu, vizibilă în toate lucrările sale. Meseria de reporter a cultivat în el, de asemeni, un ascuțit simț politic, l-a făcut să iubească poezia amănuntelor. În volumele lui de reportaje, *Unde curge sînge și petrol* (1948), *Strada dragă și alte reportaje din Polonia* (1950) și *Primăvara germană* (1950), evenimentele politice și economice se întrepătrund, străbătute de un autentic fior liric.

Dar talentul lui Aškenazy se manifestă din plin în povestirile pe care le scrie începînd cu anul 1952 (*O sută de focuri* — 1953, *Politică înaltă* — 1953), atingînd adevărate culmi ale genului în *Stele de mai* (1955), în care autorul deschide în fața ochilor cititorului un orizont larg de sentimente și idei.

Cu deosebită înțelegere se apropie Aškenazy de universul copiilor, străduindu-se să-l privească cu ochii lor naivi, curioși. Astfel, au luat naștere volumele *Studii pentru copii* (1955) și *Luna furată* (1956).

Întorcîndu-se la problemele majore ale epocii, în culegerea de povestiri *Viață de cîine* (1959), Aškenazy reia tema luptei pentru pace, dovedind, o dată mai mult, măiestria cu care știe să folosească detaliul în aparență nesemnificativ, pentru crearea unei opere artistice de valoare.

Rugat de redacția revistei noastre să răspundă la cîteva întrebări în legătură cu umorul, scriitorul ceh, care este un maestru al acestui gen, ne-a dat interviul de mai jos.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

— Sînteţi umorist?

L.A. Sînt şi umorist. Din cînd în cînd.

— Şi ce faceţi cînd nu sînteţi umorist?

L.A. Sînt trist.

— Fiindcă nu sînteţi întotdeauna umorist?

L.A. Asta nu mă deranjează — ar fi fad. Se spune că orice umorist este puţin şi un melancolic. (Vezi rîs printre lacrimi). Probabil este adevărat. Să rîzi de lucrurile care sînt doar ridicule, ar însemna reavoinţă. Semnul adevăratului umor îl constituie, dimpotrivă, bunăvoinţa. Un om rău nici nu are simţul umorului. Dacă l-ar avea, ar trebui să rîdă prea tare de el însuşi şi, atunci, unde ar ajunge?

— Şi ce este ironia? Ce este satira?

L.A. Uneori se spune despre satiră că arde cu fierul încins, astea... eh, de exemplu ulceraţiile. Ele erau arse cu fierul încins în Evul Mediu. Înţeleg prin asta că satira trebuie să ardă pe dinăuntru, pe dinafară, ea poate fi chiar o mîngîiere. Şi, repet: nu cred în satira maliţioasă. Satiricul este un tînăr, sau un bătrîn, furios — uneori şi o femeie: ochii îi scînteiază şi, în acelaşi timp, rîde pe sub mustaţa pe care nici măcar nu trebuie să o aibă.

— Autorul lui Švejk nu a fost un maliţios?

L.A. Nu a fost. Cred că în felul lui îl iubea şi pe locotenentul Dub, ba chiar şi pe preaprostul colonel Schröder. Şi pe cîinii cărora le reteza Švejk cozile.

— Dar pe Švejk îl iubea cel mai mult?

L.A. Da, fiindcă avea ochi nevinovaţi şi se uita prosteşte. Aşa cum mă uit eu, cînd mi se ia un interviu.

— În cazul acesta... vă mulţumesc.

(în exclusivitate pentru *Secolul 20*)

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

LUDWÍK AŠKENAZY

POVEŞTI DE ADORMIT COPIII

1

A fost odată o pasăre care ştia să cînte din coadă. Adică: există o pasăre...

Se numeşte Becaţa de otavă fiindcă, dintre toate felurile de vegetaţie, cea mai dragă îi e otava. Deasupra otavei zboară şi deasupra otavei poate să şi cînte cel mai bine.

Iată cum face:

Zboară în sus, pe urmă îşi desface coada, grozav de bogată, şi nu mai are grijă de nimic. Aşteaptă o clipă şi deodată se aude din spate ceva ce seamănă cu un cor mut, cîntat de corul învăţătorilor din Moravia.

Gata, îşi spune Becaţa de otavă, iar cîntă.

Aha, Becaţei îi cîntă vîntul în penele cozii. Şi numai pentru această muzică nemaiauzită s-a mutat în pădure tînărul compozitor Jûlius Cismolka, care oricum trebuia să plece pe teren. Şi-a luat cu el un caiet de note, un pian micuţ portabil, un magnetofon şi biscuiţi dietetici. Zile întregi a urmărit muzica becaţei, şi-a notat-o, a înregistrat-o. Şi cînd întîlnea pe cîte cineva, îl trăgea imediat cu sila în cortul lui şi acolo i-o cînta la pian.

Domnule, zicea Cismolka, asta-i, ce zici? Muzică, nu? Cozile cîntă. Dar cum cîntă! Da, de trei ori da.

Se simţea în culmea fericirii, cînd deasupra capului său se rotea un stol întreg de becaţe şi toate cozile cîntau un cor mut al cozilor. Atunci, Cismolka îşi auzea parcă propria simfonie, cîntată în sala Smetana. A numit-o Simfonia otavei, opus numărul 1.

Dintre toate, cel mai mult îl interesa motivul:

Tadý tadý tady, da, ty, di,
tadý tady di di di.
Tad dada dý dydy
pytytá týta týtata.
Budu du dû.
Budu du dû, dudy, dull.

Se uita lung după păsările care îşi luau zborul şi de-abia aştepta să vină din nou primăvara.

Iarna, s-a întors la Praga şi, la lumina focului veşnic aprins, scria şi iar scria. Nu-i mai lipsea decît finalul şi, pentru a-l compune, vroia să aştepte reîntoarcerea becaţelor.

O dată cu prima adiere a primăverii, s-a întors în pădure. Dar becaţele de otavă n-au mai venit. Şi-au căutat altă otavă, fără compozitorul Cismolka. Poate le deranja cîntecul lui la pianul cel micuţ. Şi-au spus: Fetelor, muzica asta o cunoaştem de la propriile noastre cozi.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Şi atunci, cum să-şi termine Cismolka simfonia?

Dacă aş avea o coadă de pene, se gîndea el, ar fi simplu. Aş alerga de cîteva ori prin pădure, încolo şi încoace, aş sări în sus din cînd în cînd, m-aş face că mă rotesc — şi natura o să facă restul.

Dar de unde să iei coada?

A adunat, aşadar, o mulţime de pene de cioară şi şi-a făcut la spate un fel de evantai negru-cenuşiu. L-a lipit cu miere de la albinele sălbatice şi a început să se antreneze cu hărnicie. Să zboare nu ştia, dar din cînd în cînd sărea în sus, sus de tot, aşa că se menţinea pentru o clipă în aer. De la biscuiţii dietetici a trecut la cabanos, pire de fasole, supă de mazăre, file de balenă şi tot felul de compoturi. După toate astea bea lapte acru şi gusta cu plăcere şi cîţiva castraveţi tineri.

Şi iar se antrena. Cînd a reuşit să sară foarte sus, i s-a părut că, totuşi, coada lui cîntă. Cînd răsunau contrabaşii, cînd viorile, cînd flautele dar, cel mai des, cornii de vînătoare.

Harnicul Cismolka şi-a notat repede totul. După-amiază a lucrat la simfonie şi seara s-a culcat liniştit să doarmă un somn binemeritat. Coada nici nu şi-a scos-o, într-atît îi era de dragă.

Noapte bună, compozitorule Cismolka! Şi voi, copii, duceţi-vă şi voi la culcare.

2

Nimeni nu iubeşte liliecii, nici liliecii nu se iubesc pe ei înşişi. Cînd doi lilieci se întîlnesc, unul dintre ei spune: Mare noroc, liliece, că văd prost. Dacă te-aş vedea clar, sigur că figura ta mi-ar strica toată noaptea.

Cel de-al doilea liliac dă afirmativ din cap. Şi pe urmă se agaţă amîndoi, unul lîngă celălalt, de un copac şi cîntă un cîntec trist, lilieces:

Nu e ciuf, e liliac,
nu-i marmotă, şoricel,
animal sau păsărel,
nu-i nici peşte, nu-i nici rac.

Şi pe urmă îl cîntă din nou, de la coadă la cap:

Nu-i nici peşte, nu-i nici rac,
animal sau păsărel,
nu-i marmotă, şoricel,
nu e ciuf, e liliac.

Aşa trăiau liliecii pînă nu de mult. Dar anul trecut, un liliac tînăr şi fluşturatic, cu numele de Kajetán, s-a certat straşnic într-un turn vechi de cetate cu o bufniţă şi bufniţa, în culmea enervării, nemaiputîndu-se stăpîni, i-a spus:

«Da' mai du-te naibii, radar miop, chel, năpîrlit ce eşti!»

Şi astfel liliacul Kajetán, care cunoştea toate înjurăturile bufniţei, a început dintr-o dată să-şi stoarcă creierii întrebîndu-se ce poate să însemne radar.

La lilieci e simplu; cînd nu ştiu ceva, zboară într-o bibliotecă din vreun castel, sau, în cel mai rău caz, la şcoala elementară din localitate şi întotdeauna găsesc acolo pe cineva pe care îl pot întreba.

Sau un şoarece de bibliotecă, sau un bibliotecar, sau vreun elev foarte citit. Nici nu a durat mult, miercuri a început totul şi vineri liliacul Kajetán ştia ce este de fapt radarul.

Domnule Kajetán, i-a spus şoarecele de bibliotecă din Křivoklát, sau de unde o fi fost, dacă crezi că radarul este o înjurătură, n-ai nimerit-o. Radarul

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

este un lucru minunat, domnule, şi l-au inventat oameni foarte deştepţi, dar acum, de curînd. Imaginează-ţi că şi liliacul cel mai chel, mai năpîrlit, chiar dacă e şi sașiu, are în fiecare ureche un radar încă de la naştere. Şi ce mai radar!

Pe urmă i-a mai explicat amănunţit ce înseamnă radar, că este ceva cam ca un ochian, dar pentru urechi. Un urechian. Aerul este ca apa şi tot ce pluteşte în el, împrăştie unde aeriene. Şi radarul aude acest soi de plescăială la mari depărtări şi imediat ştie: acolo e o băbuţă, aici un zid, dincolo zboară un helicopter şi aici se înalţă o antenă de televizor.

«Cum, noi avem aşa ceva în ureche? spuse liliacul Kajetán. În fiecare ureche un radar?»

«Aveţi, spuse şoarecele de bibliotecă, altfel, noaptea, v-aţi lovi în fiecare moment de cîte ceva. Doar voi, liliecii, nu vedeţi nici la un pas, ziua sau noaptea! Despre faptul că sînteţi chei, nu discut; nu sînteţi voi de vină.»

Fluşturaticul Kajetán a început să bată toba în toate părţile. Cît ai clipi, toţi liliecii din regiune erau la curent. Şi dacă se întîmpla să se întîlnească doi lilieci, imediat se atîrnau unul lîngă celălalt, de zidul unui cimitir, de pildă, şi primul dintre ei zicea:

«Nu te supără radarul, Dalibore?»

Iar al doilea răspundea:

«Da' de unde, Spytihněve, radarul îmi funcţionează de ţi-e mai mare dragul.»

Apoi îşi luau amîndoi zborul şi imediat se ciocneau sau de un stîlp, sau de o cucoană mai grasă. Acest lucru li se întîmplă destul de des, de cînd ştiu că au radar şi că nu pot păţi nimic. Dar cine nu-i liliac, nu trebuie să-şi spargă capul cu treaba asta. Şi-acum, la culcare. Noapte bună!

În romîneşte de SANDA APOSTOLESCU

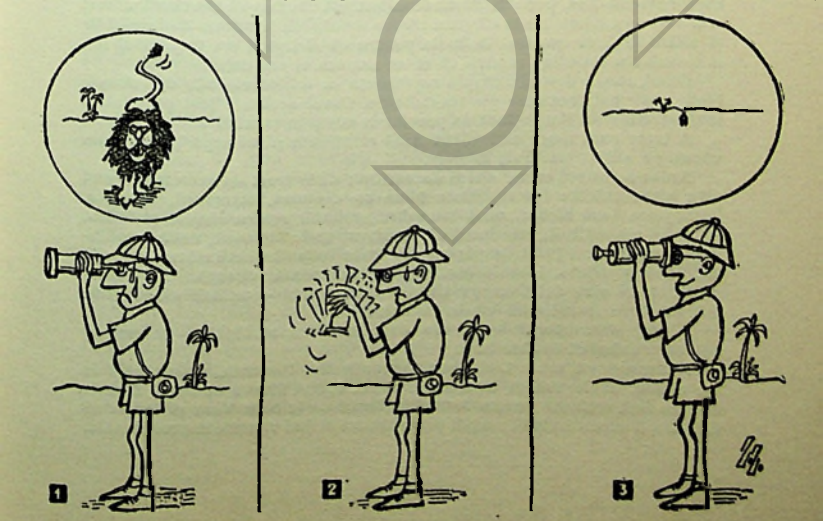

Desen de ZIOMECKI (R.P. POLONĂ)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

LITERATURA ÎN ARTE ŞI SPECTACOLE

DE DOUĂ ORI ALBĂ CA ZĂPADA

ŞI O DATĂ WALT DISNEY

Cînd am văzut prima oară *Albă ca zăpada şi cei şapte pitici*, n-am crezut că voi face vreodată filme desenate. Obişnuit cu frămîntatul vopselelor ca şi tatăl meu, pînza albă mi-era ogorul, pe acest dreptunghi prins în cuie săpam şi semănam seminţe fabuloase din care răsăreau deopotrivă, după voie, peisaje, flori, care, oameni, fructe, nori... Lumea toată o făceam din tuburi de ulei.

Citeam atunci prin cărţi că Leonardo de Vinci a făcut pe o pînză — ca toate pînzele — o femeie care mişcă, o femeie care zîmbeşte spectatorilor.

Stăpîn pe ogorul meu, am devenit duşmanul naturii moarte şi, tăind cu lama ochii pictaţi ai unui prieten, portretul a început să privească.

Inventam roata din Ur, ceea ce făceam era tot atît de demult făcut... În timpul acesta pe pînze uriaşe în săli de cinematograf o pensulă luminoasă picta şoricei care cîntau la saxofon. Cînd am văzut a doua oară *Albă ca zăpada şi cei şapte pitici*, începusem să fac filme desenate, făcusem chiar vreo opt. Întîlnirea cu visul tinereţii a avut un rezultat neobişnuit. Atunci i-am dat lui Walt Disney ce este al lui Walt Disney şi m-am căutat prin buzunare să văd ce e al meu.

Am găsit atunci un omuleţ care nu semăna cu făt-frumosul Albei ca zăpada, un omuleţ firav, gurmand, filozof care lupta cu un uriaş pe care oamenii l-au poreclit *Natură*. Acest făt frumos cu burticică a fost eroul cîtorva istorioare la sfîrşitul cărora nu căpăta jumătate de împărăţie şi nici o fiică de împărat de soţie pentru că el însuşi era împăratul lui, el însuşi era soţia lui, pentru că el nu era om ci era *Omul*.

Omul acesta desenat simplu reprezenta cu mijloacele cele mai simple ideile cele mai frumoase ale speciei sale. Omul acesta a fost premiat la multe festivaluri şi a obţinut un premiu de aur şi în ţara lui Mickey Mouse.

A treia oară n-am mai văzut *Albă ca zăpada şi cei şapte pitici*, l-am văzut pe autor, pe Walt Disney.

Are o secretară care-l apără de curioşi; dacă treci de secretară mergi prin nişte culoare întortochiate pline cu diplome, fotografii, statuete. Disney are două birouri, un birou sobru probabil pentru afaceri, al doilea, în care l-am întîlnit, este locul său preferat unde lucrează, unde se odihneşte, unde, înconjurat de păpuşi din toate colţurile lumii alături de eroii lui, Mickey, Pluto, Donald etc., Disney desenează, visează.

Ştiaţi că sînt doi Disney? Unul e desenatorul — celălalt este fratele lui, cel care transformă visele în dolari?

Disney desenatorul: este, aşa cum mi l-am închipuit — şaizeci de ani, cu un zîmbet de şase luni.

Adusesem cu mine trei filme desenate din Romînia, voiam să i le fac cadou, să le vedem împreună, să-mi spună cîteva cuvinte, filmele însă au fost reţinute pentru formalităţi vamale la New York şi urmau să vină după această vizită; capăt promisiunea că îmi va scrie impresiile sale.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Vorbesc despre *Albă ca zăpada;* mustața acum albă se întinde după zîmbetul său; Disney a lucrat multe filme, *Albă ca zăpada* rămîne pentru el o slăbiciune, e filmul lui cel mai drag. Vorbește despre noile filme, aranjează să vedem cîteva, îmi dăruiește o carte cu un autograf, facem fotografii, îmi pune mîna pe umăr, simt că tatăl șoricelului mă simpatizează.

Îmi place Disney, nu pentru toate lucrările sale, pentru cîteva și poate mai precis pentru cele care erau făcute încă în atelier; acum întreprinderea Disney produce marfă Disney.

Filmele sale sînt performanțe tehnice, comerciale. Am vrut să-i pun o întrebare pe care n-am mai rostit-o deoarece am bănuit răspunsul, întrebarea era dacă Disney mai desenează cîndva și pentru dînsul. Am vizitat studiourile — mari, multe, variate, oameni în general în vîrstă, utilaj modern, clădiri curate, vechi, platouri noi, restaurantul, jocul de decoruri.

Ghidul nostru a consumat două trabucuri în dimineața aceea conducîndu-ne prin fabrica de tuș și celuloid. Procesul tehnologic este același pe care l-am cunoscut și la celelalte mari studiouri de filme desenate.

Tehnica, aparatura, este foarte modernă, în permanentă transformare de îmbunătățire.

Observasem într-un film recent, pe care îl vizionasem la Paris, că liniile care limitează culorile desenului sînt trasate cu un nou stilou sau un creion gros. De cîte ori am întrebat cu ce se conturează desenele pe celuloid, ghidul nostru băga trabucul în gură și bolborosea ceva ininteligibil.

Cînd am plecat din studiourile Disney, aveam capul plin de impresii, învățasem multe lucruri interesante, conturul desenelor mă obseda; în poartă mai încerc o dată: cu ce conturați desenele?

Pentru prima dată ghidul nostru scoate trabucul din gură și închizînd poarta spune: «Xeros».

Îmi pare rău că nu pot spune că am învățat la Disney ce este Xeros și că a trebuit să studiez copierea electronică a desenelor (sistem xeros) la alt studiou din New York.

Păstrez o amintire plăcută despre Disney, parcul de distracții, un fel de căluși, bărci cu motor, avioane în lanțuri, crocodili, etc... Am cheltuit vreo zece dolari... Mai erau cu mine în ziua aceea vreo douăsprezece mii de vizitatori; cred că s-au strîns vreo sută de mii de dolari numai pentru faptul că parcul atît de obișnuit de altfel este împodobit cu imagini din filmele de desen animat.

Filozofam în baia hotelului vedetelor din Hollywood «Bewerly Hills» și-i dădeam dreptate lui Arhimede că s-a născut înaintea mea, căci altfel, descopeream eu teorema — de altfel specialitatea mea este să descopăr lucruri de mult descoperite.

Descopeream la Hollywood o oarecare oboseală, nu numai la studiourile Disney ci și la Metro și la 20 Century Fox și la Paramount. Hollywood, care era cîndva răsăritul cinematografiei mondiale, este acum un orășel situat la apusul Americii, un orășel care fabrică multe, multe filme pentru cutiile de televiziune care cer mult, mult, calitatea fiind un accident.

Mă întreb: cîți dintre cei care citesc aceste rînduri și-ar putea imagina că vizionînd la televiziune *Albă ca zăpada și cei șapte pitici* emisiunea va fi întreruptă din șapte în șapte minute de scurte emisiuni de reclame pentru țigări sau sucuri de roșii? Eu n-aș mai vrea să văd în condițiile acestea *Albă ca zăpada și cei șapte pitici.*

ION POPESCU GOPO

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

DOUĂZECI DE ANI DE LA MOARTEA LUI ZSIGMOND MÓRICZ

Cu cîteva luni în urmă Lucia Demetrius mă întîmpina cu următoarele cuvinte:

— Să ştii că acest Móricz este un mare romancier . . . un mare scriitor, unul dintre cei mai mari — adăugă după unele clipe de ezitare, dar cu adîncă convingere.

Citea tocmai romanul «Rubedeniile» (cred), ieşit de sub tipar într-o nouă ediţie, şi era sincer impresionată. Cuvintele ei mi-au trezit amintirea unor păreri asemănătoare, exprimate de Pop Simion, a unor convorbiri lungi avute cu unul dintre traducătorii lui Móricz.

Astfel mi-am dat seama cît de larg este răspîndită, printre cititorii săi de limba romînă, opera acestui mare prozator maghiar, de la moartea tragică a căruia, se împlinesc, în ziua de 4 septembrie, exact două decenii. Acum mi-am dat seama — răsfoind cataloagele editurilor şi recenziile ziarelor — cît de mult am făcut, de la Eliberare încoace, şi mai ales în anii Republicii noastre populare, pentru a contribui la cunoaşterea acestei opere de către masele cele mai largi ale oamenilor muncii!

Apariţia în continuare a «Operelor Alese» de Zsigmond Móricz este semnul unui proces neîntrerupt. Aceasta denotă interesul viu şi mereu crescînd al cititorilor noştri faţă de mesajul cuprins în cărţile lui, faţă de arta cu care acest mesaj s-a transmis contemporanilor şi conaţionalilor săi odinioară — şi se transmite încă şi astăzi urmaşilor lui în timp şi tuturor oamenilor progresişti de orice limbă, naţie sau rasă.

«Tragică» spuneam adineauri vorbind despre moartea sa timpurie. Şi nu atît din cauza împrejurărilor spectaculoase şi zguduitoare, care au făcut ca marele creator, zbuciumîndu-se în îmbrăţişarea ucigătoare a congestiei cerebrale, să-şi dea sufletul în mijlocul primului bombardament aerian abătut deasupra Budapestei! Dar fiindcă scriitorul, care în tot timpul vieţii sale a luptat pentru drepturile şi interesele celor oprimaţi şi împotriva puterii celor de sus, a exploatatorilor, nu şi-a putut vedea realizarea atît de apropiată a visurilor sale. El, cel mai mare prozator al ţării prietene, izolat, atacat, suspectat de către autorităţile fascizante ale lui Horthy tocmai din cauza vederilor sale antifasciste şi antihitleriste, n-a putut să afle că uriaşa bătălie începută la Volga, în ultimele zile ale vieţii sale, avea să ducă la prăbuşirea fascismului mondial şi la eliberarea ţărilor noastre prietene.

A fost şi timpurie această moarte. Scriitorul, născut la 29 iunie 1879, împlinise abia 63 ani, şi se afla în plenitudinea forţelor sale creatoare. Nici starea sănătăţii sale zdruncinate, nici nenumăratele greutăţi materiale, nici

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

sumbrele perspective oferite din punct de vedere social şi particular într-o Europă dominată de Hitler şi într-o ţară unde nyilaşii s-au pregătit pentru o lovitură de stat, nu i-au putut împiedica prodigioasa activitate literară, desfăşurată fără preget pînă în preziua atacului fatal de boală.

Ştim din mărturiile contemporanilor, dar mai ales din zguduitoarea carte biografică a fiicei sale (Virag Móricz, de asemenea scriitoare) cu cîtă migală şi tenacitate a muncit în ultimele luni ale vieţii sale, pe de o parte în redacţia revistei «Kelet népe» (Poporul Orientului), gîtuită, de cenzura horthystă, pe de altă parte acasă — pentru coordonarea materialului strîns în vederea scrierii celui de al treilea volum despre vestitul haiduc şi erou naţional al luptelor duse în 1848/49 împotriva Habsburgilor (primele două volume, terminate de autor, au fost publicate şi în romîneşte). În această operă — scrisă în condiţii morale şi materiale extrem de grele, aproape insuportabile — trebuia să se oglindească, firește într-o formă deghizată, esopiană, atitudinea de luptător popular contra oprimării şi exploatării a autorului, şi să se exprime, într-un mod instinctiv, poate numai semi-conştient, ideea politică arzător de actuală, susţinută de comunişti în ilegalitate, a frontului popular îndreptat împotriva fascismului. Este o mare pierdere că acest al treilea volum, încoronînd cele două precedente, nu a mai putut fi scris de Móricz.

Ar fi încoronat, poate, întreaga operă a autorului. Ar fi însemnat, poate, în condiţiile istorice noi, în împrejurările prielnice ale puterii populare, o nouă şi decisivă treaptă în dezvoltarea marelui prozator, care de la începutul şi pînă la sfîrşitul vieţii sale s-a condus după două principii artistice călăuzitoare: întîi, de a avea un contact permanent şi viu cu realitatea înconjurătoare, cu viaţa însăşi; doi, de a face din creaţia sa o armă puternică pentru ridicarea maselor largi ale poporului său iubit.

Originea sa socială (amestec de ţăran, urmaş al iobagilor şi de intelectualitate sătească), împrejurările aventuroase ale copilăriei, creşterea şi educaţia sa, încercările sale de a-şi cîştiga o pîine zilnică, prietenia cu Ady, situaţia social-politică a Ungariei dinainte şi din timpul primului război mondial, succesele lui, destul de tîrzii, în literatură, luptele sale cu cercurile oficiale literare şi artistice, o viaţă privată zbuciumată şi viforoasă, o putere de muncă uriaşă şi în acelaşi timp mistuitoare — toate acestea au contribuit la crearea unei personalităţi şi a unei opere artistice, care încă mult timp ne va servi drept izvor de satisfacţii estetice şi morale, cît şi de cercetări şi de învăţăminte. Moştenirea sa literară cuprinde o operă vastă: în afară de romane mari din actualitate sau istorice, mai multe volume de nuvele şi schiţe, pe care cititorul este cîteodată tentat să le aşeze chiar deasupra romanelor, dar în orice caz alături de ele! Mai cuprinde poezii, pe urmă cărţi pentru copii, o serie de eseuri şi portrete literare, piese de teatru (din care unele — ca de pildă «Chef boieresc», figurează şi azi în repertoriul teatrelor noastre socialiste) şi un număr aproape nemărginit de reportaje, în care se oglindesc cu o vitalitate nepieritoare aspectele zguduitoare ale unei vremi pentru totdeauna trecute.

În timpul revoluţiei democratice din Octombrie 1918 şi în timpul scurt al Republicii Sovietice Ungare (martie—iulie 1919) a publicat patruzeci şi şapte de scrieri diferite — printre care o popularizare a legii reformei agrare şi reportaje despre primele gospodării colective — a luat parte la organizarea uniunii democratice a scriitorilor, a ţinut discursuri, a ocupat funcţii publice. Deci s-a alăturat cu trup şi suflet cauzei revoluţionare. Nu-i deci nici o mirare că în timpul contrarevoluţiei a fost arestat, iar după aceea

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

s-au încercat felurite mijloace pentru a-l intimida, a-l abate din drumul pe care pornise. În zadar. Este însă adevărat că în restul vieţii sale nu a mai putut pronunţa niciodată deschis şi nedeghizat lauda revoluţiei aşa cum a făcut-o în 1919 în coloanele « Gazetei Roşii din Somogy», unde îşi încheie astfel 4 volume de articole: « Dar să nu citiţi cărţile vechi . . . Cărţile, ziarele, tipăriturile vechi au slujit tirania lumei vechi, capitaliste. Ziarele, broşurile, foile volante, cărţile ştiinţifice de azi construiesc noua fericire a libertăţii lumii. Ştiinţa veche a fost una neagră, ştiinţa nouă este roşie».

În condiţiile Ungariei contrarevoluţionare, horthyste un asemenea cuvînt nu s-a mai putut pronunţa. Opera lui literară destinată să vadă lumina tiparului, s-a dezvoltat astfel prin forţa împrejurărilor, în direcţia unui realism critic. Autorităţile fasciste sau fascizante ale timpului nu au avut nevoie de seismografe prea fine pentru a simţi bubuitul înăbuşit al flăcărilor. De aceea au şi reacţionat imediat şi cu o violenţă neobişnuită la orice manifestare a scriitorului. De aceea l-a înfierat presa de dreapta, socotindu-l «renegat» atunci cînd Móricz a propovăduit apropierea între diferite naţiuni. De aceea nu exista în jurul lui o atmosferă prielnică pentru împlinirea visului său nutrit timp de patru decenii şi niciodată realizat, scrierea unei lucrări, tragedie, operă, roman despre eroul său iubit: Gheorghe Doja.

Dacă trăia, dacă ar fi trăit zilele prăbuşirii fascismului, ale pieirii capitalismului, dacă ar fi trăit epoca socialismului, această mare lucrare ar fi fost fără îndoială dusă la îndeplinire. Crunta realitate nu ne-a lăsat însă decît unele fragmente ce ne stîrnesc regretul pentru neîmplinirea lor.

Opera literară a lui Zsigmónd Móricz însă, este în întregime realizată. Este un monument artistic şi uman demn de studiat ale cărui valori vor continua să fie admirate în viitor.

SZEMLÉR FERENCZ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

MARIA DOMBROWSKA ȘI ROMANUL-FLUVIU

Nu de mult, criticul literar Ryszard Matuszewski spunea despre Maria Dombrowska — romancieră, nuvelistă, eseistă, în ultimul deceniu și autor dramatic: e *cel mai mare scriitor polonez în viață*.

Născută în 1892 scriitoarea a sărbătorit anul aceasta șaptezeci de ani de viață. Opera ei împlinește în curînd patru decenii, căci primul volum de schițe, *Surîsul copilăriei*, a apărut în 1923. Debutanta de douăzeci și unu de ani, după solide studii de sociologie și economie politică, oferise atunci cititorilor notații personale pline de prospețime, avînd darul să releve procesul de formație al copiilor din pătura poloneză mijlocie. Crescuți la țară, în tradiția trecutului, o tradiție revoluționară, în contact direct cu natura și cu vietățile ei, acești copii treceau de la lecturile din Mayne Reid și Jules Verne, care le deșteptau năzuința spre faptă, la clasicii polonezi, preferințele mergînd spre personajele din *Pan Tadeusz*, apoi spre Michal Wolodyjowski și Andrzej Kmicic, ai lui Sienkiewicz, a căror lozincă era invariabil și eroic aceeași: *Tie, patrie!* Schițele înfățișau climatul moral în care s-au format contemporanii Mariei Dombrowska, cărturarii progresiști, care între cele două războaie au combătut curentul fascizant patronat de Pilsudski, iar după eliberare, au contribuit intens la opera de reconstrucție națională. Astfel, Dombrowska a reușit să confere o notă de generalizare unor schițe nepretențioase, izvorîte din simple impresii de copilărie, înregistrate la ferma unde tatăl ei fusese modest administrator. E un semn al vremii de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. În pragul adolescenței la 1905, în plină și conștientă tinerețe la 1917, generația Dombrowskăi a avut putința de a aborda realitatea într-un fel nou, de a participa direct la activitatea obșească și de a lupta hotărît pentru transformarea acelei realități. E ceea ce se vădește cu consecvență în creația Mariei Dombrowska.

O caracteristică inițială a acestei creații e tendința netă către activitatea practică, evidentă încă din anii primei tinereți. Dombrowska nu se dedică studiilor literare, ci studiază științele naturii, sociologia și economia politică. În preajma primului război mondial, interesele ei urmăresc mișcarea cooperatistă engleză. Imediat după război, e bibliotecară la Ministerul Agriculturii. Preocupată intens de cerințele vremii tînăra bibliotecară constată lipsa broșurilor de popularizare și a cărților instructive pentru copii. În consecință se va apuca să scrie chiar ea broșuri și cărți de acest gen. *Zîmbetul copilăriei* se încadrează cu aproximație în același domeniu de preocupări: în afară de unele melancolii firești, totul e robust, pozitiv.

Cînd pășește pe tărîmul nuvelisticei propriu-zise, în 1925, cu *Oameni de dincolo*, procedează și mai obiectiv științific, în redarea mediului rural în preziua războiului din 1914. E în acest volum o atmosferă pe care autoarea a cunoscut-o nemijlocit, sînt fapte izvorîte din propria-i experiență, totuși nu aflăm nimic autobiografic, nici un element individualist, nici măcar sub forma comentarului de autor. Scriitoarea se ocupă exclusiv de condițiile concrete ale vieții țăranilor săraci, a argaților din sate, a proletariatului rural, silit să emigreze la orașe, pornind trudnic pe «drumul cel mai lung» (e titlul unei nuvele cu această temă din volumul *Oameni de dincolo*). Atare subiecte se mai tratează

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

în literatura polonă — și Wladyslaw Reymont a publicat la diverse date, în decursul lungii sale cariere, nuvele și povestiri din viața țărănimii sărace. Însă la Reymont virulența demascării e considerabil atenuată de factura naturalistă, la modă în tinerețea autorului — și țăranii lui, bîntuiți de patimi patologice, sînt prea puțin convingători. Nu tot astfel stau lucrurile cu nuvelele sătești ale Mariei Dombrowska: din conținutul lor se desprinde scopul bine definit de a releva mizeria existentă, sugerînd totodată calea de îndreptare, de suprimare a inegalității pe tărîm social și economic. Bineînțeles că, la acea epocă, Dombrowska nu vedea calea de îndreptare în sensul socialismului, asupra căruia nu era, firește, suficient informată. Însă judeca lucrurile onest și realist, pornea de la situații exacte, construia oameni vii (Dionis din *Triumful lui Dionis*, Kaczmarek din *Drumul cel mai lung*, mama din *Buruienile*), la care prinde să se nască o conștiință de clasă, în condițiile exploatării capitaliste. Argații și țăranii săraci ai Dombrowskăi nu sînt prezentați în spirit umanitarist sau demonstrativ sociologizant: ei ajung să-și dea seama, pe temeiul faptelor, că sînt exploatați în numele unor nedrepte rînduieli și pot spune răspicat, așa cum face personajul central din *Drumul cel mai lung*: « Parcă eu nu știu că e păcat să rîvnești la lucru străin, da' pămîntul nu-i pentru el, (chiaburul), ci pentru toți care muncesc aci și se trudesc de dimineața pînă noaptea. . . . »

În trezirea acestei conștiințe, în trecerea de la suferința pasivă la susținerea și apărarea unui drept, vedea Maria Dombrowska mijlocul inițial de acțiune în vederea transformării societății poloneze din acei ani.

În timpul din urmă, a fost apreciat ca fiind de o înaltă valoare artistică stilul acestor volume de debut. Criticul literar Kazimierz Wyka de pildă consideră că *Oamenii de dincolo* fac dovada deplinei maturități stilistice a autoarei. Proza Mariei Dombrowska se distinge în 1923—1925 printr-o mare simplitate și sobrietate, iar talentul stilistic și compozițional printr-o remarcabilă economie de mijloace.

Imediat după volumul de nuvele, Dombrowska trece la marea compoziție epică-socială, solid gîndită, îndelung meditată — și din care dă la iveală în în 1928 un lung fragment într-o revistă, sub titlul *Pragul căsniciei*. E interesant de constatat, de la o lucrare la alta, progresul scriitoricesc nedesmințit, lărgirea orizontului și a conținutului de idei, problematica mai bogată. De la notațiile realiste, dar în mod necesar limitate, din prima culegere, autoarea pășește la preocupări sociale de actualitate în *Oameni de dincolo*, fără să le sintetizeze totuși. Apoi se încumetă să abordeze creația de sinteză, elaborată cu grijă și dată la lumină succesiv (tot într-o revistă avea să apară al doilea fragment de roman, intitulat *Necazurile Doamnei Barbara*) ca pentru a-și încerca puterile și a pregăti totodată publicul în vederea operei masive *Nopți și zile*, a cărei apariție completă, în patru volume, se termină în 1934.

Romanul-fluviu nu constituie o noutate în literatura polonă din secolul trecut și din primul pătrar al secolului nostru. Fără a vorbi de romanele istorice, gen predilect al scriitorilor polonezi, romanele de moravuri ale lui Prus, vastele fresce ale lui Reymont, *(Țăranii, Pămînt făgăduit)*, unele romane ale lui Ștefan Zeromski, au familiariarizat publicul cititor cu genul ansamblurilor compoziționale de largă respirație. Dar toate acele opere, deși cel mai adesea pline de merit, păcătuiesc prin excesiva descriptivitate, prin digresiuni lirice — îndeosebi întîlnite la Zeromski — prin comentarii abuzive ale autorilor, prin insuficienta înțelegere a problemelor sociale.

În cazul Mariei Dombrowska, avem pentru prima oară a face în epica polonează modernă, cu intenția fermă de a construi un amplu roman de moravuri, cu

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

tematică socială, redînd multiple aspecte ale societății dintre două momente de cotitură — după insurecția populară din 1863 pînă la ofensiva germană din 1914 pe teritoriul polon — îmbinate cu analiza aprofundată a caracterelor, cu critica lucidă a tarelor acelei societăți, închegate într-un tot unitar, condensat sintetic — și îndrumate pe făgașul unui desnodămînt logic, care nu constituie un punct terminal (ca la Thomas Mann și Galsworthy) ci o perspectivă spre viitor. *Nopți și zile* numără patru volume, nu pentru că autoarea n-ar fi fost capabilă să selecționeze un material prea bogat, ci datorită varietății de fapte semnificative, perfect echilibrate, pentru ca din acest ansamblu stufos, nici o pagină și nici un paragraf să nu fie inutile. Existența familiei Niechcic, concentrată în jurul perechii Bogumil-Barbara (amintind întrucîtva pe înșiși părinții autoarei, care a folosit la maximum propria-i experiență de viață, prezintă într-un puternic « raccourci » existența altor familii poloneze din aceeași categorie socială, implicînd raporturi strînse cu țărănimea, cu proletariatul rural și — pe al doilea plan — cu marea nobilime. Critica acerbă a acesteia din urmă își găsește un loc firesc în dezvoltarea romanului, nu în reflecțiile autoarei, ci în acțiunea însăși, în conversațiile personajelor.

Acestea sînt conturate cu pătrundere, vigoare și ascuțime. Extrem de vii sînt figuri ca Daniel, intelectualul semi-ratat, produs neurastenic al culturii burgheze decadente, carieristul Anzelm, moșierul Krempski, admirabil caracterizat în cîteva rînduri (« . . . cînd au prins să se vînture ideile noi, mai curînd decît alți vecini și-a însușit bucuros dobîndirile progresului, dar numai pe acelea care-i îngăduiau lui să trăiască mai bine — ajungînd la convingerea că țăranii vor deveni mai buni creștini, cînd își vor îndeplini datoriile ca oamenii liberi și cu răspundere »).

Dar cel mai viu și mai reprezentativ e Bogumil Niechcic, eroul central, tatăl de familie din roman. Șlahtic modest ca și Barbara, Bogumil și-a pierdut puțina avere în urma participării la insurecția din 1863 (care nu figurează în *Nopți și zile*, însă a cărei aură legendară-revoluționară se proiectează asupra întregii acțiuni din primele două volume). E un fel de agronom, harnic, bun patriot, dar timid, timorat, în urma suferințelor, îndurate după insurecție. Îi e rușine că trebuie să lucreze la boierii mari, ca administrator de moșie, însă e hotărît să-și slujească patria și concetățenii, chiar în această situație umilă. Muncește din răsputeri, convins că eforturile și experiența lui nu folosesc neapărat moșierului, ci mai întîi pămîntului și oamenilor pămîntului.

Capitolele romanului sînt pline de amănunte notate cu preciziune balzaciană, privitoare la arenzi, ipoteci, tranzacții, la motivele declasării cutărei sau cutărei familii, la condițiile traiului pe moșie, trăsături de moravuri destinate a concretiza momentul istoric și procesul social, pentru ca din întîmplările familiei Niechcic, cititorul să poată întui situația unor anumiți factori în faza de creștere a capitalismului în Polonia. Și, printr-un excepțional dar de generalizare artistică, de sezisare a fenomenelor în dezvoltarea lor dialectică, paginile Mariei Dombrowska ne amintesc nu rareori pagini similare din *Foma Gordeev* și *Klim Samghin*.

În fine, autoarea nu-și idealizează eroii, oricît de simpatici și profund umani ar fi Bogumil și soția sa, ci relevă critic limitele de concepție și de apreciere, deficiențele lor etice. În raporturile lor cu evreii Szymszel și Arkuszowa, soții Niechcic sînt corecți, însă distanți și oarecum bănuitori. Defășurarea acțiunii arată totuși cît de nedreaptă e această atitudine a lui Bogumil și a Barbarei, subliniindu-se că deși îndeletnicirea celor doi misiți e prin definiție condamnabilă, ei nu sînt mai puțin exemple vii ale nedreptății sociale și ale

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

prejudecăților de rasă. Cercetătoarea Ewa Korzeniowska, studiind acest aspect al romanului, relevă curajul scriitoarei care adoptă o poziție net progresistă și umanistă în anii cînd guvernul polon susținea curentul antisemit.

Romanul se încheie, cum am menționat mai sus, cu ofensiva germană de pe frontul de est în 1914 (atacul orașului Kalisz). Dramaticul desnodămînt marchează sfîrșitul unei lumi, pe care autoarea n-o regretă, ci o judecă lucid după realizările și păcatele ei. *Nopți și zile* nu poate lăsa impresia de stagnare, de marasm, de involuție iremediabilă, pe care ne-o lasă *Buddenbrook* sau *Forsythe Saga*, ci deschide larg perspectiva viitorului, spre care pășește cu încredere Agnisia, una din odraslele soților Niechcic, energică activistă pe tărîm social. Autoarea acordă tinerei generații același credit ca și Cehov în finalul *Livezii cu vișini*: « *Adio, viață veche ! Fii bine-venită, viață nouă !* » exclamă Ania și Petia Trofimov, izbăviți de tarele trecutului. Aceleași cuvinte le-ar putea rosti Agnisia și Marcin din romanul Dombrowskăi, atunci cînd pășesc la fapte, în vuietul canonadei simbolice. Autoarea însăși a definit sensul optimist al operei sale într-un interviu acordat în 1932 revistei *Wiadomości Literackie*, din care desprindem un scurt pasaj: . . . *Romanul meu nu trebuie să fie trist* (în acel moment *Nopți și zile* încă nu era terminat — *n.n.*) *ci plin de bucurie în concluziile sale definitive, cu toate că în el se petrec multe lucruri tragice și dureroase, exact așa cum se întîmplă și în viață.*

Nu o dată romanul Dombrowskăi a fost comparat cu lucrările lui Thomas Mann, J. Galsworthy, Roger Martin du Gard. Mărturisim că în afară de întinderea lui și de intenția autoarei de a concentra istoria unei epoci în existența unei familii, cu toate implicațiile ei economice și de clasă, nu vedem nimic comun între *Nopțile* romancierii poloneze și acele opere ale literaturii occidentale. Viziunea istorică a frescei inițiate cu perioada imediat următoare insurecției din 1863 și încheiate cu primul război mondial, avîndu-și ca punct central revoluția din 1905, trăită intens de personajele romanului, ne face să ne gîndim mai curînd la admirabila *Semaine Sainte* a lui Aragon. În ciuda deosebirilor de factură compozițională, regăsim și la Dombrowska și la romancierul francez același sistem de a integra într-o narațiune curentă ecourile trecutului și de a proiecta în viitor destinele personajelor, în cadrul unei vaste perspective ceea ce ne face să urmărim numitele personaje după ce am închis cartea, imaginîndu-le existența în continuare.

De altfel, pe vremea cînd scrie *Nopți și zile*, Dombrowska nu pare să fi luat ca exemplu pe vreunul din contemporanii săi occidentali. Dacă a cercetat cu pietate modele de meșteșug scriitoricesc, acestea au fost ale marilor înaintași realiști Orzeszkowa și Prus. Iar stilul ei, așa cum se manifestă în deplina sa maturitate, robust, dens, amplu fără prolixitate, plastic fără abuz de imagini, ne amintește (păstrîndu-se bineînțeles cuvenitele proporții) pe acela al lui Tolstoi.

După masivul efort al romanului-fluviu, Maria Dombrowska își acordă un răgaz pe planul epic, consacrîndu-se o vreme publicisticei militante. În 1935, scrie două articole substanțiale, *Meditații asupra timpului* și *Profesiunea literară ca datorie socială* publicate unul în *Wiadomości Literackie*, celălalt în *Marchołt*. Romanciera afirmă aci obligația ce revine confraților săi întru literatură de a-și dedica forțele creatoare unei înalte misiuni umane și sociale, refuzînd să se supună directivelor guvernului fascizant al Poloniei din acei ani, iar pe de altă parte susține că valorile literare vor fi promovate cu certitudine numai de viitoarea cultură socialistă, în cadrul căreia — continuă Dombrowska — *opera de artă va fi un bun obștesc, o cerință zilnică a fiecărui om.*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Concomitent, scriitoarea își manifestă dezaprobarea față de literatura antirealistă a timpului, demonstrînd că singura creație autentică e aceea care servește poporului prin valorile sale artistice și de cunoaștere.

Această profesiune de credință e ilustrată de ultimele două volume publicate în preajma celui de-al doilea război mondial: culegerea de nuvele și povestiri *Semnele vieții* (1938) unde scriitoarea revine cu măiestrie sporită la genul scurt adoptat ca debutantă — și *Răspîntia*, studiu masiv în care se demonstrează, pe baza unei solide argumentații științifice, *necesitatea reformei agrare și a desființării marii proprietăți*.

În decursul acestei prime perioade creatoare, romanciera n-a disprețuit niciuna dintre cele mai modeste îndeletniciri ale meșteșugului scriitoricesc. A fost și traducătoare, tălmăcind în limba polonă cu pasiune și competență romanul *Niels Lyhne* al clasicului realist danez J. P. Jacobsen (1847—1885) și această muncă i-a folosit — după cum a mărturisit mai tîrziu, prin anii cincizeci — la înmlădierea stilului și la îmbogățirea mijloacelor de expresie. Anul tragic 1939 o găsește în plină maturitate și activitate, alături de Nałkowska, Iwaszkiewicz, Kruczkowski, aceștia din urmă ceva mai tineri. Între ei, Dombrowska reprezenta cu strălucire tradiția cea mai vădit progresistă și realistă a epocii poloneze, precum și o forță creatoare de originalitate indiscutabilă.

La 2 octombrie 1939 pleacă din Varșovia și se evacuează la Dombrowa Zdunska, localitate de lîngă Lowicz, unde trăiește toată mizeriile războiului, fără să se încovoaie, fără să-și înceteze munca de creație, după cum vom vedea mai departe. Se reîntoarce la Varșovia în februarie 1945, pentru a regăsi orașul în ruine și amintirea unor morți scumpi. Împrejurările acestei reveniri le-a descris mai tîrziu în *Pelerinaj spre Varșovia*, în accente de un tragism reținut, pagini care constituie un patetic rechizitoriu contra războiului și a militarismului german, încheiat cu un mesaj de înalt optimism: *Trebuie să avem în noi un ocean de răbdare și de dîrzenie în muncă, pentru ca din această stare de lucruri să ajungem acolo unde ne cheamă timpul*. Și din clipa întoarcerii în capitală, Maria Dombrowska a fost totdeauna acolo unde au chemat-o cerințele timpului său, răspunzînd cu o profundă seriozitate la imperativele fazelor succesive ale operei de construire a socialismului. De aceea, ea inspiră o nesfîrșită încredere maselor de cititori care — după cum afirmă R. Matuszewski — *se îndreaptă spre ea în momentele ce impun o hotărîre morală... căci operele sale* (chiar de proporții restrînse) *și declarațiile sale publice, capătă o mare greutate prin intensitatea conținutului lor de idei*.

În 1949, Dombrowska dă o nouă ediție a volumului *Semnele vieții*. Epuizată în cîteva zile, cartea se reeditează într-un tiraj de zece mii de exemplare la mai puțin de un an, autoarea revizuind cele cinci nuvele: *Mărunțiș, Domnișoara Wiñczewska, Sticluța, Popa Filip* și *Octavia* (acestea din urmă traduse și în românește).

Personajele Dombrowskăi își ating întotdeauna scopul — uneori foarte umil, însă demn și urmărit cu perseverență. Oamenii din opera Mariei Dombrowska niciodată nu rămîn în impas (în afară de ratații neurastenici, de tipul lui Daniel din *Nopți și zile*, tip care dispare firește în creația mai nouă). Și prin această trăsătură, întîmplările din *A treia toamnă* capătă sensul unui solid optimism, evitînd orice umbră de tristețe ori deprimare.

Lucrarea care a stîrnit cele mai vii discuții a fost însă *Nuntă în sat*, apărută în volumul *Steaua Dimineții* (1955). Nuvela, zugrăvind imaginea veridică a satului polonez în plină transformare a agriculturii, constituie un adevărat document de viață, o mărturie neprețuită prin sinceritate și luciditate. Nimic

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

artificial în acest cadru evocat cu preciziune de etnograf, în acele viguroase tipuri umane angajate în conflictul dintre nou și vechi, în dialogul pitoresc și dinamic.

După 1956, și-a revizuit și reeditat lucrări mai vechi, completîndu-le cu pagini de actualitate, sub titlul *Întîmplări*. Amintirile ei universitare și cele despre începuturile mișcării cooperatiste în Polonia, intitulate *Varșovia tinereții mele*, se numără printre cele mai vibrante pagini din cîte a scris. Iar capitala în plin elan constructiv ne e înfățișată în schița *Aci a survenit o schimbare...*, titlu inspirat de un vers al lui Mickiewiecz: de la fereastra sa, Dombrowska urmărește ridicarea frumosului cartier M.D.M., axat pe fosta alee Marszałkowska și-și afirmă cu tărie convingerea în viitorul Poloniei socialiste. Mereu prezentă în acțiunea ideologică și organizatorică a Uniunii Literaților Polonezi, pe tărîmul luptei pentru pace. Maria Dombrowska scrie articole, ține conferințe, vorbește la radio și televiziune. Fervență colaboratoare a revistei lunare *Tworczosc*, a publicat aci beletristică pe linia *Nunții în sat*, urmărind același proces în dezvoltarea și clarificarea lui continuă, precum și studii critice de o pătrundere și o competență remarcabilă. În tinerețe, a scris un asemenea studiu despre Eliza Orzeszkowa, autoarea ei preferată: acum cîțiva ani, a dat la lumină un studiu magistral despre *Umorul lui Prus*. N-a neglijat nici alte genuri literare — și piesele ei cu tematica din trecutul de luptă al muncitorimii poloneze, create după 1957, au avut un mare răsunet la Nowa Huta, centrul minier pentru al cărui teatru au fost scrise. *Doctor honoris causa* al Facultății de filologie din Varșovia, Maria Dombrowska și-a văzut lucrările traduse în limba rusă, engleză, germană, bulgară, albaneză, romînă, sîrbă, cehă, maghiară, italiană, norvegiană și chineză.

Mereu activă, Maria Dombrowska a terminat recent un nou roman care — după informațiile revistei sovietice *Inostrannaia Literatura* — va număra circa patruzeci de capitole, reunite în două volume. Sub titlul provizoriu *Întîmplările unui om care a gîndit*, romanul prezintă societatea poloneză între cele două războaie, constituind astfel o urmare a *Nopților și zilelor* de odinioară. Pentru a asigura veracitatea unei lucrări de conținut și de proporții atît de exigente, autoarea a consultat un masiv material scriptic, corespondențe personale, jurnale intime, însemnări inedite, de mare interes documentar. E explicabilă deci nerăbdarea cu care așteptăm apariția acestei opere de maturitate, elaborată și definitivată în perioada de afirmare categorică a realismului socialist. Și avem nădejdea că excepționala forță creatoare a Mariei Dombrowska are să ne dăruiască și ultima parte a unei monumentale trilogii, avînd ca temă construirea și desăvîrșirea socialismului în Polonia.

R. CIOCAN-IVĂNESCU

UNUL DIN NOI

Dincolo de fereastră curge riul vieții, șaptesprezece ani de viață fără război... dar Vasili Rosliakov (autorul povestirii *Unul din noi*) pornește în susul acestui riu pentru a povesti despre acei care au murit de mult, în prima lor luptă, atunci cînd nu împliniseră încă douăzeci de ani.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Aşa şi apare pentru prima oară în povestire eroul — un tînăr cu gîtul subţire, cu ochi calzi, cu un puf uşor deasupra buzei de sus, şi aşa ne şi despărţim de el pentru totdeauna, împreună cu autorul. Pentru că *morţii rămîn tineri* (Die Toten bleiben jung — Anna Seghers).

Erau doi flăcăi din provincie, care de-abia terminaseră şcoala, veniţi pentru prima oară la Moscova, într-o lume atît de mare şi tulburătoare. Totul este nou — şi prietenii, şi patul din căminul institutului, şi amfiteatrul cu rîndurile de scaune care ajung pînă în tavan, şi podiumul cu masa lungă, iar în spatele ei, un om neobişnuit — profesorul. Şi fiecare oră de curs este o adevărată descoperire pentru minţile lor tinere, de optsprezece ani, însetate de tot ce e nou şi frumos.

Dar în lume s-a petrecut ceva. Lumea o apucă pe alt drum decît cel pe care şi l-au ales ei. Autorul vrea să treacă peste multe: şi peste examene, şi peste intrarea în anul doi, şi peste prima dragoste, şi peste multe altele care fuseseră atît de interesante pînă acum. Acum nu mai sînt, pentru că în faţă se află ceva îngrozitor, care înlătură orice alte amintiri.

Războiul... începe simplu, într-o dimineaţă însorită de duminică, plină de freamătul jilav al arţarilor. Şi tinereţea îmbracă mantaua ostăşească.

Eroul nuvelei — Kolea Terentiev *cu pantalonii săi mototoliţi la genunchi, fără haină, cu cămaşa sa de multe ori spălată, palid şi inspirînd oarecum mila şi care seamănă puţin cu eroii nemuritori ai războiului civil* — nu poate să înţeleagă moartea. Chiar şi a te gîndi la ea, i se pare o ticăloşie, un lucru imposibil.

Dar iată-l şi pe el în tunică de soldat. Buzunarul nu se închide din cauza carnetului pe care-l poartă veşnic la el. Sînt acolo primele sale gînduri şi versurile poemului despre comisarul roşu care moare atît de frumos, în timpul războiului civil, pentru libertate, pentru revoluţie, uitîndu-se fără frică în ochii reci ai duşmanului.

Dar războiul — arată experienţa — nu este aşa, şi nu se moare astfel, nu eşti dus la execuţie, ci mori în luptă, fără a vedea măcar faţa duşmanului.

Aşa moare şi Kolea, în prima luptă din viaţa lui, nemaiavînd timp să scrie un nou poem despre comisarul roşu. Moare tinereţea, plină de dorinţi şi de visuri, care de-abia a apucat să iubească.

Povestirea lui Vasili Rosliakov e scurtă şi se petrec destul de puţine evenimente pentru că eroul nu are încă douăzeci de ani. De-abia şi-a început viaţa conştientă într-o lume care s-a deschis atît de larg în faţa lui, şi firul acestei vieţi i-a fost tăiat în mod absurd.

Tema acţiunii nefaste a războiului asupra tinerii generaţii sună în povestire puternic şi convingător. E izbutit caracterul eroului, desenat în linii uşoare de acuarelă.

Autorul nu se lasă tentat de amănunte în descrierea eroilor, a peisajelor. Frazele sînt scurte, dar limba e expresivă şi clară. El a reuşit să integreze cu multă măiestrie descrierea peisajului în compoziţia unor scene, creîndu-şi astfel fundalul potrivit. Problemele ridicate de autor în nuvelă sînt actuale şi importante.

Generaţia tînără este viitorul măreţ al omenirii. Ei nu-i este necesar războiul care ucide fără sens tot ce-i viu. Şi autorul nuvelei *Unul din noi* reuşeşte să demonstreze emoţionant şi convingător acest lucru.

VIOLETA DORGAN

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

UN ROMANICER AL URALULUI

Viaţa şi opera lui Evgheni Permeak sînt strîns legate de Uralul muncitoresc. Aici şi-a trăit el o mare parte a vieţii sale, tot aici au început să apară şi primele lui scrieri. În mediul truditorilor iscusiţi de pe şantierele, uzinele, fabricile şi minele acestui ţinut al metalului, şi-a petrecut viitorul scriitor copilăria sa. Încă din fragedă vîrstă, acest mediu i-a imprimat un adevărat cult faţă de muncă. Aflîndu-se pe băncile şcolii, Evgheni Permeak a devenit în acelaşi timp un bun cunoscător al cîtorva meserii: fierăria, tîmplăria, lăcătuşeria, strungăria şi cizmăria.

Bucuria muncii creatoare, izvor de viaţă, de satisfacţii sublime şi de fericire umană reprezintă principala temă ce domină în schiţele, poveştirile, basmele, piesele, nuvelele şi romanele lui Permeak. Încă din timpul studiilor făcute la Universitatea de Stat din Perm, manifesta înclinaţii spre arta scrisului, participînd la editarea unor culegeri şi almanahuri literare. După absolvirea facultăţii, E. Permeak se dedică tot mai mult activităţii literare. Profesiunea de scriitor şi-a început-o prin piesele *Peştişorul de aur* (1936) şi *Freamătă pădurea* (1937). Din anul 1938 este membru al Uniunii Scriitorilor.

În 1951, i-a apărut romanul *Moştenirea preţioasă*, închinat schimbului de mîine al clasei muncitoare. *Moştenirea preţioasă*, reeditată în anul 1953, a fost considerată de critica literară ca o lucrare nereuşită. Tot în această perioadă, E. Permeak publică o carte documentară *Eroii vremurilor viitoare*, consacrată aceleiaşi teme, rezervelor de muncă ale statului socialist.

Prin cartea sa *Ce să fii* (tradusă şi în limba romînă), prin basmele *Puşculiţa bunicuţii*, *În toate culorile curcubeului*, Evgheni Permeak şi-a cîştigat merite incontestabile în îmbogăţirea literaturii sovietice pentru copii şi tineret. El poate fi considerat ca unul din creatorii şi maeştrii basmului contemporan. S-ar părea că legenda, basmul, care de obicei povestesc despre vremuri de demult, despre timpuri apuse, sînt incompatibile cu contemporaneitatea. Dar iată că din cele cincizeci de basme reunite în culegerea *Puşculiţa bunicului*, multe sînt scrise pe teme actuale, contemporane. De regulă, eroii poveştilor şi basmelor tradiţionale erau împăraţii, feciorii de împăraţi, vrăjitorii. Forţa făcătoare de minuni, vrăjitorul din poveştile lui Permeak, este munca omului. Munca este acea putere fermecată ce le aduce oamenilor fericire, măreţie, demnitate. Avînd un pronunţat caracter instructiv, basmele scriitorului stimulează gîndirea cititorilor de orice vîrstă, îi îndeamnă la meditaţii asupra rolului muncii, asupra folosului şi originii diferitelor lucruri şi obiecte, stîrnesc curiozitatea, zborul fanteziei şi spiritul inventiv. Fiecare poveste, indiferent de timpul la care se referă, este străbătută de ideea glorificării muncii şi a omului muncitor. Ca şi în basmele populare ruse, limba în care a fost scrisă culegerea *Puşculiţa bunicului* se distinge prin plasticitatea şi conciziunea extremă, prin prezenţa unui umor scînteietor. Basmele lui Permeak poartă amprenta folclorului din Ural.

Cu anul 1960 începe, evident, o nouă etapă în procesul creaţiei lui Permeak, care se desfăşoară sub semnul naraţiunii epice ample. În ultimii

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

trei ani, el a scris trei romane: *Basmul cu lupul cenușiu* (1960), *Vrăjitoarea bătrînă* (1961), *Ultimele înghețuri* (1962) în care își îndreaptă atenția spre probleme contemporane de o însemnătate deosebită.

Printre traducerile publicate în anul curent de Editura pentru literatură universală, se află și romanul *Basmul cu lupul cenușiu*. Aproape concomitent, în revista SECOLUL 20 (nr. 2/1962) a apărut o succintă prezentare a cărții.

Interesul viu, pe care-l provoacă acest roman, decurge din felul ascuțit și profund în care scriitorul confruntă două lumi, două sisteme de viață, două concepții radical opuse asupra proprietății. Succesul artistic al cărții a fost obținut și prin faptul că scriitorul se preocupă mai mult de psihologia, de felul de-a gîndi, de obiceiurile, deprinderile, gusturile și sentimentele oamenilor care trăiesc în țările socialiste și capitaliste. Dependența elementului psihologic de cel politic-ideologic, demonstrată în mod convingător în acest roman, constituie o reușită indiscutabilă a scriitorului.

Subiectul romanului este cît se poate de simplu. Trofim Bahrușin care participase la mișcarea contrarevoluționară a gărzilor albe, fugit în America acum patruzeci de ani, vine în Uniunea Sovietică — însoțit de ziaristul american John Tainer — ca să viziteze locurile de baștină. Străin cu totul de noua realitate sovietică, îmbîcsit de năravurile modului de viață american, Trofim Bahrușin nu poate pricepe mobilul care determină progresul societății sovietice, nu înțelege că relațiile între oameni pot să se întemeieze pe ajutor reciproc, fără concurență, fără goana după profit, fără lupta acerbă a unuia împotriva celuilalt. Dar văzînd cîte s-au schimbat în patrie în lipsa lui, ce viață fericită și-a cucerit poporul, Trofim hotărăște la un moment dat să rupă cu «vizuina lupilor» și să rămînă în satul natal Bahruși din Uniunea Sovietică. Timp de peste patru decenii de viață în SUA, Trofim a fost alimentat cu otrava urii față de om și a lăcomiei, el s-a transformat într-un hrăpăreț fără scrupule. De aceea, auzind de hotărîrea lui Trofim și cunoscîndu-i năravul de animal de pradă, ziaristul John Tainer — om cinstit — spune celor care cred în vorbele «pocăitului»: «Credeți serios că acest patruped ar fi în stare să renunțe la cei 50.000 de dolari, sau chiar mai mulți, plasați... în acțiuni ale companiei General Motors?... Cînd un patruped se ridică în două picioare, el începe să semene a om. Da, da! Într-însul s-au trezit niște sentimente duioase față de nepotu-său. Chiar el însuși este încredințat că întreaga lui viață îi aparține acum lui Serioja. Cînd aceste sentimente înalte, care sînt numai în trecere prin inima lui, nefiind zămislite de ea, îl vor părăsi măcar pentru un minut, Trofim se va așeza din nou pe cele patru picioare ale sale și va fi greu să-l mai sculăm în două. Pentru că a sta așezat pe patru picioare este poziția normală a unui patruped, iar a merge în două — este o sforțare, sau, în cel mai bun caz, un „*număr de circ*"». Și chiar așa s-au petrecut lucrurile. Trofim Bahrușin nu și-a dezmințit firea de «lup cenușiu». El părăsește din nou patria, pe micuțul său nepot Serioja, pe care, se pare, îl îndrăgise cu întreaga sa ființă; minținduă doua oară, el o părăsește pe soția sa Daria, care-l crezuse. Într-adevăr, «lupul își schimbă părul, dar năravul ba».

La baza conflictului din roman se află confruntarea dintre cei doi frați: președintele colhozului — Piotr Bahrușin și fermierul american — Trofim Bahrușin. Conflictul se amplifică și se adîncește prin aceea că Trofim, purtătorul concepției și moralei sălbatice capitaliste, întîmpină

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

la fiecare pas întruchiparea concretă a sistemului sovietic, a psihologiei noi a oamenilor, a înaltelor principii morale socialiste, bazate pe relații frățești și pe munca liberă în folosul tuturor.

Dacă Trofim Bahrușin reprezintă în roman o încarnare vie a esenței morale a capitalismului, a «modului de viață american», figura atît de expresiv conturată a lui John Tainer, a ziaristului «vesel și dat draculuí», dă o imagine reușită a americanului simplu, care gîndește cinstit și obiectiv. Ca să trăiască și să-și întrețină familia, Tainer este nevoit să recurgă la fel de fel de dibăcii, compromisuri, șiretlicuri, dar în ciuda sistemului «de junglă» în care este nevoit să trăiască, conștiința lui de om rămîne nealterată.

Romanul *Basmul cu lupul cenușiu* de E. Permeak ridică îndeosebi problema întrecerii pe plan moral-psihologic între cele două lumi opuse. Scriitorul demonstrează superioritatea umanismului sistemului socialist asupra antiumanismului modului de viață capitalist.

Atitudinea față de proprietate constituie elementul-cheie ce desparte în mod radical cele două concepții de viață. Permeak aprofundează și mai mult această temă în romanul *Vrăjitoarea bătrînă* care, după părerea noastră, constituie în acest sens o continuare a romanului precedent.

Lupta împotriva rămășițelor vechii psihologii din conștiința oamenilor, lupta pentru purificarea omului, lupta pentru om, iată leit-motivul cărții *Vrăjitoarea bătrînă*.

O subliniază povestea cu tîlc, istorisită de muncitorul Prohor Kopeikin, că, în vremurile de demult, oamenii, ce populau peșterile și pădurile sălbatice ale pămîntului, își duceau viața în înțelegere și unire. Totul din jur: vînatul, toporul de piatră, săgeata, bîta sau prăjina ascuțită, era definit «al nostru». Dar iată că apăruse o forță necunoscută ce i-a vrăjit pe toți prin cuvîntul «al meu», și i-a dezbinat pe oameni:

«*Al meu*!... *Al meu*! *Al meu*!

Și astfel toți au început să țipe cît îi ținea gura: „al meu!“ de-ți venea să strigi „ajutor!“ Iar vrăjitoarea doar asta aștepta. Începu să bage zizanie între oameni. Îi îndemna spre încăierări fratricide. Stîrnea invidia. Strecura neadevărul drept adevăr. Îi povățuia să fure. Îi învăța să ucidă.

Tot atunci de la vrăjitoare au pornit lăstare puternice... Nume urîcioase le-a dat vrăjitoarea-mamă. Lăcomia. Mîrșăvia. Furtul. Nedreptatea. Cîștigul. Calomnia și altele de acest fel... Numai că după anul șaptesprezece și-a luat tălpășița de la noi. A pierdut trenul... Desigur, se întîmplă, ca și pe pămîntul nostru să încolțească pe undeva germenii vrăjitoarei bătrîne...»

Subiectul romanului este țesut pe un caz particular: căderea și eliberarea lui Vasili Petrovici Kireev din mrejele apăsătoare ale proprietății private — bătrînei vrăjitoare.

Vasili Kireev, un om bun și cinstit, este oțelar la o mare uzină metalurgică din Ural. În timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei a luptat eroic împotriva invadatorilor fasciști, a fost rănit, de cîteva ori decorat. În uzină este fruntaș în producție, portretul său ocupă mereu locul de cinste în panoul de onoare, numele lui e pomenit și popularizat în ziare, succesele îi sînt cunoscute nu numai în Ural. Deci, un om prețuit și respectat de toți.

Nu prea i-a mers bine lui Vasili Kireev în viața personală. I-a murit soția și, la vîrsta de treizeci și opt de ani, rămîne cu doi copii mari. Viața își urmează cursul. Se recăsătorește cu tînăra și frumoasa Anghelina, își

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

construiește o casă încăpătoare, cu grădină, cu o curte mare, cu heleșteu pentru pește. Sub influența Serafimei Grigorievna Ojeganova, mama Anghelinei, Kireev își dezvoltă treptat, tot mai mult gospodăria individuală: apare crescătoria de porci, de păsări, grădina de zarzavat, de fructe. Întreprinzătoarea Serafima Grigorievna, care în roman reprezintă întruchiparea concretă a « vrăjitoarei bătrîne» știe să prefacă orice în marfă. Chiar și florile ce cresc printre straturile de zarzavat sînt transformate în ruble. Grijile pentru gospodăria personală a lui Vasili Kireev cresc, el se identifică tot mai mult cu casa. *Ea parcă nu mai este casă, ci eu însumi în înfățișarea de lemn* — constată eroul. La uzină, treburile au început să meargă prost, nu mai îndeplinește norma, Vasili dă dovadă de neglijență și delăsare totală în muncă. Kireev începe să-și piardă și chipul de om. Stă noaptea la pîndă cu pușca de vînătoare ca să păzească găinile de dihor. Într-o dimineață a aruncat cu sete o joardă de lemn în niște copii ce voiau să pescuiască în heleșteul « lui».

Kireev își dă seama în mrejele cui a nimerit și, sub înrîurirea prietenilor săi, a tovarășilor săi de muncă, el își părăsește « casa» și se întoarce la viața cinstită, curată și fericită a oamenilor sovietici.

Pe lîngă figura lui Vasili Kireev, un succes neîndoielnic al scriitorului îl constituie crearea chipului Serafimei Grigorievna Ojeganova și descrierea demascatoare a « activității» ei, ce nu-și găsește teren în realitatea sovietică. Mai puțin convingător zugrăviți sînt prietenii lui Kireev: bătrînul Kopeikin, secretarul comitetului orășenesc de partid Baranov și, în special, Iudin Vsenin.

În întregul său, *Vrăjitoarea bătrînă* este o carte reușită, autorul ei știind să dezvăluie cu talent rămășițele vechii psihologii, născute și întreținute de spectrul proprietății private.

Tema dezrădăcinării rămășițelor trecutului din conștiința oamenilor este inepuizabilă. Ea este abordată în continuare și în recentul roman al lui Permeak — *Ultimele înghețuri*. Scrisă după congresul al XXII-lea al P.C.U.S., această lucrare este străbătută de ideile Programului partidului cu privire la codul moral al constructorului comunismului, de ideea ca *fiecare om să fie pentru semenul său prieten, tovarăș și frate.*

Prin subiectul său, *Ultimele înghețuri* este un roman « de dragoste». Scriitorul supune unei profunde cercetări psihologice preocupările, gîndurile, visurile și idealurile a cîtorva eroi, aparținînd celei mai tinere generații, care intră în viața tumultuoasă de muncă a țării. În atenția autorului, stau problemele vieții morale a eroilor săi: dragostea, prietenia, spiritul tovărășesc, familia, fericirea, atitudinea față de muncă, față de oameni, față de viață. Învăluiți oarecum într-o atmosferă romantică, apar tineri frumoși, cu caractere integre ca Ilia, Alexei Vekșegonov, Serioja Vekșegonov, Kapa, bunicii lui Alexei. Serioja și alții.

Un loc deosebit îl ocupă frumoasa Rufina Dulesova, prin care Permeak caută să demonstreze ideea că, în condițiile realității sovietice, nu poți cuceri fericirea personală, dacă ești mînat de invidie, porniri egoiste și tendințe spre gloria personală. *Tu ai căutat fericirea, Rufina* — îi spune Serioja — *Și eu te înțeleg. Dar poate fi, oare, omul fericit prin sine însuși, de unul singur? Pe el îl fac fericit numai alții. Omul nu poate fi încălzit numai prin propria sa căldură. Pe el îl încălzește numai căldura altora. Dar pentru aceasta trebuie și tu să răspîndești căldură. Aceasta este marea lege a emanării reciproce a căldurii...*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Permeak este receptiv la problemele cele mai acute ale actualității. El manifestă predilecție pentru problemele de ordin moral, etic, psihologic, și o evidentă operativitate în dezbaterea lor. Dimensiunile mici ale cărților sale, pînă la două sute de pagini, numărul redus al personajelor, ușurința cu care se depistează momentul concret al acțiunii, ne aduc aminte, într-o măsură, de romanele turghenieviene. Dialogul care predomină evident asupra descrierilor este viu, paginile abundă în digresiuni și comentarii cu caracter filozofic, publicistic, în discuțiile purtate de autor cu cititorul sau cu eroul din roman. Există poate chiar un anumit abuz de comentarii, explicații și digresiuni publicistice în dauna zugrăvirii artistice a caracterelor. Cărțile lui Permeak valorifică tradiția folclorică a Uralului, recurgînd la procedee și motive de legendă, la parabole sau istorioare, folosind narațiunea cu tîlc, cu dublu înțeles (basmul cu lupul cenușiu, povestea vrăjitoarei bătrîne, legenda cu pasărea Phenix etc.).

Ultimele romane ale lui Permeak ar părea să constituie o trilogie străbătută de ideea reînnoirii inevitabile a lumii și a omului, a perfectibilității lui, idee exprimată în finalul ultimului roman prin cuvintele înaripate ale lui Alexei Vekșegonov: « *Din totdeauna, pe pămînt a domnit frigul. Exista pe undeva căldura și lumina, însă ele nu veneau. Dar a sosit timpul și a început să se încălzească. Au început să se topească gheții obscurantismului milenar. Pe planetă au apărut fișii mari și mici de pămînt fără gheață, ce-au înverzit prin dezrobirea și prin independența popoarelor, au înflorit prin dreptatea înaltă a oamenilor uniți în comunitatea frățească a muncii... Dar împărăția de veacuri a frigului și a înghețului nu vrea să cedeze. Gerul încă mai dăunează primelor flori ale marii primăveri. Dar oare se poate spune soarelui — oprește-te! Oare conștiința trezită a popoarelor poate fi îndreptată spre trecut? Primăvara pășește pe pămînt... Triumfă înflorirea atotbiruitoarelor idei comuniste! Dar... tot mai dau încă semn de viață înghețurile... În muncă, în relațiile dintre oameni, în sentimentele lor, în comportarea lor... Dar acestea sînt ultimele înghețuri... Ultimele!* »

GHEORGHE BARBA

MISTIFICAREA LUI KAFKA

Etudes Germaniques N-a scăpat atenției cercetătorilor și istoriografilor literari marxiști, perseverența cu care unii reprezentanți ai criticii burgheze, înfeudați criteriilor estetizante și antirealiste, excamotează dificultățile ridicate de analiza riguroasă a operei lui Frantz Kafka, — pe cît de originală pe atît de contradictorie și derutantă, — prin aplicarea cîtorva etichete simplificatoare, deformante. Într-un studiu mai vechi al cercetătorului Ernest Fischer din R.D.G. (reprodus de « *Nouvelle critique* » nr. 132/1962) era semnalată tendința de a atribui lui Kafka obscure impulsuri metafizice (« păcatul original », « predestinare »), falsificînd înțelesul operei sale, « diluînd într-o fadă alegorie ceea ce este într-însa pictură concentrată a unei realități sociale. »

Tendința aceasta, rezultată din refuzul de a studia creația de artă în legătură cu realitatea social-istorică în mijlocul căreia a fost zămislită, o ilustrează și eseul publicat în primul caiet trimestrial din acest an al revistei *Etudes germa-*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

niques, revista germaniștilor din Franța și Elveția, sub semnătura lui Pierre Angel de la Universitatea din Poitiers. Demonstrînd o intimă cunoaștere a moștenirii kafkiene, autorul își propune să elucideze ceea ce el denumește «obsesia birocratică». Chiar felul în care este formulată tema eseului lasă să se întrevadă intenția de a căuta explicațiile dorite în zone obscure, ferite de luminile rațiunii. Prima parte a expunerii lui P. Angel s-ar părea că înfirmă bănuiala inițială. Este o parte de strictă descripție, făcută cu minuțiozitate, din care rezultă amploarea și diversitatea imaginii despre birocrație în viziunea lui Kafka. Radiografia operei kafkiene pentru a desprinde variatele înfățișări ale puterii birocratice atestă un spirit disociativ pătrunzător, atent la nuanțe. Însă o asemenea operație s-a mai făcut și, în orice caz, ca nu poate fi suficientă pentru fundamentarea unei judecăți de valoare. Odată făcută dovada locului preponderent ocupat de imaginea birocrației în perspectiva lui Kafka asupra lumii imediate și a universului în general, Pierre Angel își propune să furnizeze și o explicație. De aici încolo, eseul alunecă pe panta unor speculații bizare, care — departe de a clarifica problemele — le încurcă peste măsură, plasînd totul sub semnul unor forțe imponderabile, de esență extraterestră. Deși timid, autorul eseului desprinsese la început o oarecare semnificație critică în înfățișarea pe care Kafka o are despre birocrație, cu ierarhia ei împinsă pînă la absurd, citeodată invizibilă, totdeauna strivitoare pentru om. În această parte explicativă, considerațiile inițiale sînt dacă nu anulate în orice caz contrazise flagrant. Plasată în afara timpului și spațiului, imaginea birocrației este acum considerată ca reflex al unor presiuni interne, subiectiviste, de ordin religios sau psihologic (un așa zis «complex de autoritate» — «Autoritätscomplex»). Un fel de divinitate impenetrabilă, dirijînd pe oameni înspre un destin implacabil, și-ar afla întruchiparea în birocrația care constituie structura fiecărei cărți a lui Kafka. Astfel autorul studiului găsește posibilitatea să nege orice sens critic și să treacă peste revolta reală (chiar dacă neorientată și deci neeficientă) resimțită de scriitor față de consecințele dezastruoase pentru om ale birocrației opresive. Dimpotrivă, absurdul este privit ca o încercare de aureolare, ca un nimb atribuit de autor unei realități misterioase, superioare înțelegerii și puterii umane. Nu numai opera apare golită de conținutul său, dar creatorul ei este minimalizat, reprezentat ca un singuratic obsedat, ros de un «pesimism funciar», zbătîndu-se ridicol în plasa disperării, cînd de fapt el a trăit și a încercat să pătrundă lucid drama alienării omului în societatea capitalistă, pe care o acuză vehement, dacă n-o condamnă, în scrierile sale.

Q. O.

MEMORIA ANTIFASCISTILOR GRECI

Revista ateniană *Epitheorisi tehnis* închină unul din numerele sale rezistenței-naționale grecești, din timpul celui de-al doilea război mondial. Împotriva fascismului, și conține valoroase articole, studii și amintiri personale ale celor care au făcut parte din mișcare. Imaginea eroicei lupte duse de poporul grec este prezentată în cuprinsul acestui număr în toată amploarea și semnificația ei profundă, ceea ce face cu atît mai vizibil regresul pe care-l reprezintă restaurarea regimului capitalist în Grecia postbelică și înfrîngerea forțelor revoluționare.

În articolul de fond al acestui număr, semnat de profesorul universitar Ianis Imvriotis, citim următoarele: «Spiritul rezistenței nu și-a înc heiat misiunea istorică. Conștiința combativă pe care ne-a dat-o Rezistența națională, înaintează pretinzînd să i se deschidă drumurile creației. Cu cît răsună mai puternic pașii și revendicările ei, cu atît imperialismul și slugile sale pierd orice scrupul, schingiuiesc, încalcă orice drept și comit cele mai mari fărădelegi. Paralel însă cu aceasta, conștiința istorică la un avînt nou, capătă forțe noi pentru a contribui la afirmarea triumfală a omului pe tot globul.»

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Ceilalți colaboratori ai revistei urmăresc domeniile speciale în care s-a făcut simțit spiritul rezistenței și în care realizările puterii populare pe teritoriile eliberate au adus un înalt progres al conștiinței politice.

Astfel Hristos Kalagis încheie articolul său legislației create în timpul rezistenței de către organele revoluționare pe teritoriile eliberate, arătînd progresul revoluționar obținut și în acest domeniu, progres care a putut fi anulat de restaurarea unui regim reacționar dar nu a putut fi șters din memoria poporului: «Principiile libertății și egalității în condițiile unei depline puteri populare, pe lîngă principiul suprem al luptei de eliberare de sub jugul fascist, constituiau liniile directoare ale legislației consfințite de către rezistență. Trebuie menționat că, dacă principiile libertății și egalității au prins rădăcini adînci, dacă au prins viață cum niciodată nu au avut în istoria țării timp de o sută de ani, dacă contrar trecutului (cînd principiile acestea rămîneau fără conținut, în condițiile unui raport de forțe nefavorabil) au acționat în acest timp cu putere, aceasta se datorește doar condițiilor puterii populare care luase naștere în regiunile eliberate în timpul rezistenței...

Legislația rezistenței naționale reprezintă deci un progres pe o întreagă perioadă istorică, un pas uriaș în istoria instituțiilor politice ale țării. A fost o legislație prin forțele căreia țara renaștea și rezolva problemele de dezvoltare democratică ale Greciei. Ea deschidea drumul națiunii barat de obstacole mari după revoluția din 1821 și îndrepta spre noi înălțimi ideologia progresistă în Grecia modernă.»

Ocupîndu-se de organizarea învățămîntului într-un spirit democrat, întreprinsă de asemenea în condițiile rezistenței, profesorul K. Sotiriu, fost membru al *Consiliului Național** în articolul intitulat *Consiliul Național și învățămîntul* notează, între altele: «*Consiliul Național* a pus temeliile unui învățămînt democrat-popular și adînc umanistic; Ministerul Învățămîntului a elaborat tezele aplicării legislației respective iar învățătorii însuflețiți de reforma aceasta radicală s-au mobilizat, dovedind un avînt rar întîlnit în istorie. Va rămîne fără îndoială în istorie conferința lucrătorilor din învățămînt din toată țara, convocați pe munții liberi ai Greciei... Învățămîntul democrat-popular ale cărui baze s-au pus de către *Consiliul Național* rămîne pînă astăzi una din revendicările arzătoare ale poporului grec. Deși după atîtea intervenții străine această revendicare constituie azi un vis îndepărtat, ea se va îndeplini cu siguranță pentru că poporul grec vrea să trăiască liber și luptă pentru această năzuință cu abnegație.»

Revista care aduce de asemeni omagiul său actelor de curaj ale intelectualității grecești relatează, între alte fapte care dau măsura devotamentului și demnității naționale, următorul incident: în iarna anului 1941—42 hitleriștii au propus Academiei din Atena înființarea unui institut de cercetări biologice, care urma să fie pus sub egida autorităților de ocupație. Această propunere a fost respinsă cu curaj de către academicienii Dontas, Ioakimoglu și G. Sclavunos, care au întrezărit sub această inițiativă intenția ocupanților de a poza în protectori ai științei grecești. În timp ce exterminau poporul grec prin înfometare și teroare. Academicianul Sclavunos a spus atunci răspicat: «Academia din Atena este prin definiție o instituție națională, o instituție populară care nutrește întotdeauna aspirația de a deveni iar ce a fost: Academia lui Platon. Nu poate deci să rămînă impasibilă față de tot ce se comite împotriva poporului năpăstuit. Fiii acestui popor suferă de foame și mor pentru faptul că sub egida Reichului german sînt jefuiți și masacrați. Academia nu poate să treacă cu vederea aceste sentimente pe care le nutrește poporul și să întreprindă în timpul acesta neoportun înființarea institutului biologic.

În totalitatea sa Academia este de părere că în aceste condiții ea și-a pierdut libertatea de a-și exprima o opinie și deci poate fi considerată drept o academie de sclavi. Aș îndrăzni să spun deci domnului Hartman că neavînd libertatea opiniei sîntem robi. Și atunci ce rost poate să aibă această propunere, dacă forțele de ocupație pot face orice fără măcar să ne întrebe?»

Unul din personajele care au jucat un rol însemnat în organizarea oamenilor de condei în lupta de rezistență, Elli Alexiu, în articolul intitulat *Scriitorii în lupta rezistenței* arată între altele că: «Scriitorii greci în totalitatea lor au avut o atitudine ostilă față de ocupație, și — cu rare excepții — au făcut practic parte din rîndurile organizațiilor de rezistență.»

La rîndul său criticul literar C. Porfiris consacră și el un mare și documentat articol activității scriitorilor în timpul rezistenței. După ce reproduce un fragment din apelul primministrului colaboraționist, Tolakoglu, prin care poporul grec era chemat să se supună și să colaboreze cu autoritățile hitleriste, autorul amintește de chemările lansate de scriitorii K. Varnalis, A. Sikelianos, Petros Haris, K. Dimaras și alții care nu s-au lăsat pradă deznădejdii și apelurilor defetiste și au îndemnat poporul la rezistență, la demnitate și eroism. Un moment crucial în mobilizarea intelectualității grecești — arată autorul articolului — a fost prilejuit de funeraliile poetului național, C. Palamas, care au avut loc la 27 februarie

---

* Adunarea națională — organul suprem al puterii revoluționare ales în perioada rezistenței prin alegeri libere în regiunile eliberate și prin votare secretă, în orașele ocupate de naziști.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

1943 şi care au devenit un adevărat miting. Versurile închinate marelui Palamas de către Sikelianos au răsunat atunci ca o chemare la răscoală:

« Desfăşuraţi-vă în vîntul libertăţii, sus
Stindarde înfricoşătoare ale naţiunii ! »

Sub titlul *Artiştii în lupta de eliberare*, A. Petris înfăţişează contribuţia artiştilor plastici la rezistenţă şi, între altele, posibilităţile legale găsite de graficienii greci pentru a publica totuşi, în presa controlată de nazişti, gravurile lor alegorice cu subiecte luate din istoria Greciei dar cu străvezii aluzii antifasciste ; autorul articolului descrie de asemeni în imagini evocatoare larga activitate ilegală, a colectivelor de artişti plastici, a centrelor ilegale de realizat afişe care, lansate zi de zi, constituiau o vie chemare la luptă.

Referindu-se la influenţa binefăcătoare a acestei intense producţii artistice, G. Petris scrie : « Arta plastică de după războiu a sorbit din seva acestei creaţii a artiştilor din rezistenţă. Urmele acestei arte combative pot fi găsite la mai mulţi artişti plastici de azi. Şi acest lucru este explicabil. Rezistenţa era cel mai mare eveniment din viaţa naţională a Greciei. ».

Revista mai publică în acest număr trei articole închinate teatrului popular din regiunile eliberate de partizani ; obţinem astfel o imagine vie a rodnicii colaborări între poporul răsculat şi artiştii conduşi de venerabilul dramaturg grec V. Rotas, care colindau Grecia răspîndind cuvîntul rezistenţei în mijlocul maselor.

Semnalăm de asemeni articolul ziaristului Spiros Linardatos despre contribuţia studenţilor din Atena la lupta de rezistenţă. Aflăm de aici felul în care s-a organizat şi s-a desfăşurat cea dintîi mare demonstraţie a studenţilor în Atena ocupată de hitlerişti.

Acest număr comemorativ al revistei *Epitheorisi Tehnis* este ilustrat de multe gravuri apărute în presa acelor ani crînceni, facsimile ale unor opere literare care au circulat în manuscris, în timpul ocupaţiei reproduceri de afişe şi de albume răspîndite conspirativ, etc.

Ghicim cu uşurinţă că acest omagiu adus rezistenţei greceşti şi realizărilor obţinute de popor pe teritoriile eliberate în acei ani, urmăreşte — cum spune Marx — să regăsească în trecutul apropiat spiritul revoluţiei şi nu numai să-i evoce fantoma.

SPIROS MONDANOS

DESPRE O VIOLENTĂ RECRUDESCENŢĂ A ESTETISMULUI ŞI IRAŢIONALISMULUI

Furia estetismului, a irealismului şi formalismului bîntuie cu o intensitate neobişnuită în gîndirea estetică şi critică franceză a ultimului deceniu. Dacă Gaëtan Picon e un exponent caracteristic al acestor tendinţe în planul speculaţiei estetice, temperîndu-le însă uneori excesele printr-un anumit spirit moderator — André Malraux în *Les Voix du Silence* şi mai ales Maurice Blanchot în *L'Espace littéraire* sînt nişte veritabili *ultra* ai estetismului şi iraţionalismului estetic. Tradiţiile unei critici şi mai ales ale unor orientări estetice de tipul celor profesate în Franţa de Sainte-Beuve, Taine, Brunetière sau chiar Thibaudet — par să fi fost înghiţite de neant în faţa acestei invazii a unui estetism şi formalism estetic extrem, pe care Malraux sau heideggerianul Blanchot pare să le fi adus la forme adeseori paroxistice.

Gaëtan Picon a publicat în anii din urmă o culegere de articole şi eseuri intitulată *L'usage de la lecture* (Mercure de France 1960) — precedată de o prefaţă « Critique et lecture» care poate fi considerată cea mai recentă expresie a *credo*-ului său estetic. Autorul acelei *Introduceri la o estetică a literaturii* — al cărei prim volum se intitula *L'écrivain et son ombre* (Scriitorul şi umbra lui) şi care a fost publicat în urmă cu aproape un deceniu — nu a oferit nici pînă astăzi continuarea operei sale de doctrină estetică. Negativă în atitudinea faţă de diferitele orientări ale esteticei clasice şi moderne (inclusiv faţă de estetica marxistă), *Introducerea...* lui Gaëtan Picon se arată extrem

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

de sumară, evazivă și inconsistentă în enunțările și propozițiunile ei *afirmative* pe tărîmul esteticei și teoriei literaturii. În acest context, manifestările ulterioare cu aspect mai teoretic și doctrinar ale criticului francez puteau fi așteptate și urmărite cu un interes real — încercîndu-se a descifra forma *pozitivă* care urma să o ia gîndirea sa estetică, ideile *afirmative* pe care urma să le formuleze Picon cu privire la natura creației literare și a artei în general.

Lectura unora dintre eseurile cuprinse în volumul *L'Usage de la lecture* ne-a oferit din nou reprezentarea remarcabilelor însușiri de critic literar ale lui Picon; autorul *Panoramei literaturii franceze contemporane* și al substanțialelor contribuții din cunoscuta *Enciclopedie de la Pléiade* nu-și desminte aici finețea și precizia gustului, eleganța și soliditatea analizelor. Articolul despre poezia lui Eluard, acela plin de intuiții juste despre meritele și limitele romanului lui Camus, *La Peste*, analiza poeziei lui Ungaretti, reflecțiile pe marginea unei recitiri a epopeei tolstoiene *Război și Pace* sînt — în majoritatea lor — pline de interes; în schimb orientarea estetică doctrinară afirmată de Gaëtan Picon în textul-prefață, în semnificativa apologie a operei lui Malraux, *Psychologie de l'art*, sau în întinsul studiu dedicat operei critice a lui Maurice Blanchot — apare profund vicioasă, provoacă din nou o amară decepție și trădează gravul impas teoretic și doctrinar în care se zbate gîndirea estetică franceză nemarxistă sau antimarxistă.

Gaëtan Picon își situează estetica sa literară la antipodul a ceea ce tinde să numească: estetica «conținutului» — salutînd cu satisfacție gîndirea lui Malraux pe tărîmul speculației estetice (v. *Les Voix du Silence*) ca avînd «virulența și actualitatea unui manifest» în raport — de pildă — cu ideile estetice expuse de Sartre în *Qu'est ce que la littérature ?* « Sartre — scrie Picon — definind literatura valabilă prin *angajare*, unul dintre discipolii săi afirmînd că marele roman este acela care se inspiră dintr-o reprezentare *exactă* a contingenței, perpetuiază în maniera lor, care este viguroasă și subtilă, vechea și grosolana confuzie «conținutistă» (pag. 146). Pentru Gaëtan Picon secretul real al valorii estetice l-ar constitui nu calitatea viziunii spirituale inclusă în operă, adîncimea «experienței» spirituale încorporată în substanța lucrării, (aceste criterii sînt repudiate ca aparținînd «vechiului» și «grosolanului» conținutism!) — ci un obscur și irațional «mecanism al limbajului», declanșat în *pură autonomie* față de realitatea sau experiențele transfigurate în operă. Actul creației artistice apare ca: «... prezența unei mișcări care antrenează opera departe de ceea ce este trăit *(du vécu)* pentru a o supune atracției limbajului»; «... cred că nu există *operă* decît în măsura în care irupe o forță care nu se mai lasă măsurată în *termeni de fidelitate*» (s.n.) a se observa aici polemica tranșantă cu realismul în favoarea unui irealism estetic programatic). «Forță a limbajului care nu este o forță a vieții, care nu se nutrește nici din experiențele făcute, nici din experiențele care urmează a fi făcute, care nu exprimă și nici nu trădează secretele realității vii... Ceeace îi deviază pe Montaigne sau pe Retz, pe Rousseau, pe Gide, de la sinceritatea lor, este oare minciuna, tendința de a se inventa altfel decît sînt, tendința de a se construi? Este mai curînd mecanismul limbajului care a fost declanșat.» (pag. 9). Stilul, limbajul, dinamismul formal devin la Picon — ca și la mult adulatul Malraux — o forță irațională, autonomă, un mecanism esoteric și atotputernic care ar smulge «materia» operei din contingențele cu realitatea efectivă transpunînd-o în planul purei *irealități*: «eveniment ireversibil, declanșarea limbajului acționează asupra obiectului pe care este chemat să-l exprime, îl busculează, așa cum fotonii modifică

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

poziția corpusculului în experiența lui Heisenberg.» Ceea ce izbește în succesiunea raționamentelor «paradoxale» ale lui Picon — este uimitoarea lipsă de fundamentare teoretică și filozofică a tuturor acestor propoziții, totala inconsistență și arbitrariul pur al tentativei sale de a conferi «limbajului» operelor artistice o autonomie magică și pur irațională. Ce consistență filozofică sau estetică are o asemenea formulare sintetică: «Nașterea unei opere nu este înțelegerea unei experiențe: este întîlnirea unei voci»? Caducitatea și chiar ieftinătatea unor asemenea formule — care se vor tot atîtea teze de estetică generală — apar transparente la prima confruntare cît de cît serioasă cu experiența literară efectivă. Gaëtan Picon invocă exemplul operei nepublicate a lui Proust, romanul de două mii de pagini *Jean Santeuil* — pentru a afirma că geneza celebrei sale opere *A la recherche du temps perdu* s-ar datora pur și simplu eruptiei imprevizibile în conștiința scriitorului a acelei «voci» care îi permite autorului eșuatului *Jean Santeuil* să devină deodată creatorul cunoscutei sale capodopere. Picon nu ezită să afirme că «experiența care ar fi generat aceste două opere proustiene ar fi în fond identică — diferența lor de calitate literară explicîndu-se prin hazardul descoperirii acelei «voci» care va anima vastul spațiu al celebrului roman. A reduce totul la o chestiune de limbaj, de tehnică, de perspectivă formală («accentul» proustian definitiv ar fi produsul substituirii lui «il» prin «je», al perspectivei amintirii opuse aceleia a unei narațiuni istorisită la prezent, etc.), a glosa în jurul iraționalității apariției nu știu cărei «voci» și a nu ști cărei «mișcări a limbajului» nu este însă o operație serioasă. Este evident și elementar că «experiența» condensată în două opere sensibil deosebite nu putea fi identică, că obligația criticului constă tocmai în a descifra natura diferită a conținutului lor spiritual și a reprezentărilor incorporate în ele pentru a găsi «cheia» tonalității («vocii») lor deosebite și a explica «miracolul» izbînzii în cea de a doua. A efectua tot felul de speculații pe tema forței autonome, transcale și transexperiențiale, a *limbajului* este un act de o facilitate neîngăduită, trădînd printre altele o anumită lipsă de rigoare și disciplină filosofică care se perpetuează în scrisul teoretic al lui Gaëtan Picon.

Problema are însă un aspect mai revelator. Ideea emisă de Gaëtan Picon, potrivit căreia «forma utilizată de un scriitor nu este o haină croită pe măsura eului său», ci ea este în primul rînd «o haină tăiată după posibilitățile unui limbaj particular care ține seamă de condiții ce nu au *nimic de-a face cu cele ale vieții*, (s.n) tinde să se convertească într-o estetică generală și într-o concepție mai amplă asupra naturii artei și literaturii. Ideea unei pretinse «vertu de — réalisatrice» a limbajului artei și, prin intermediul ei, ideea unui pretins caracter extra-real și extra-istoric, al operei literare autentice se traduce la Picon, ca și la Malraux sau Blanchot, în cîteva consecințe importante. O asemenea «estetică» își va căuta, evident, punctul de sprijin într-o literatură de tipul Mallarmé, Rilke sau Joyce — unde speculațiile pe tema virtuților autonomizante ale «limbajului», a descompunerii și dispariției lumii obiective prin intermediul acestuia tind să-și găsească o exemplificare adecvată (în cazul operei lui Stendhal, Tolstoi sau Th. Mann, operația ar deveni infinit de ingrată!) În al doilea rînd tezele acestea tind — în cazul lui Gaëtan Picon — să-și găsească aplicația în formularea unui concept corespunzător al actului criticii literare: opera literară fiind produsul pur contingențe, al riscului și șansei, un *nescio quid* țîșnit din negurile unei pure *irratio* — metodele «obiective» de analiză și investigație sînt descalificate: Picon formulează o teorie a «lecturii» și «contactului *superficial*» ca singura cale adecvată de comprehensiune

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

critică, declarînd caduce criteriile ştiinţifice de abordare a literaturii, analiza «conţinutului» şi a «formelor». «Pour être une marche vers l'inconnu la création n'est pas reconstituable» — scrie Picon, opera literară fiind «tatonare în obscuritate, parturiţie haotică, dezordine»: un asemenea iraţionalism estetic nu poate genera decît o teorie anti-obiectivă şi anti-ştiinţifică a criticii literare, un soi de cochetărie cu un impresionism sui-generis — refuzînd programatic, sau discreditînd eficienţa investigaţiei metodice şi a studiului sistematic. În sfîrşit, în al treilea rînd, o asemenea estetică va fi cea a unui irealism extrem şi radical. Esenţa artei fiind identificată cu anihilarea şi sfărîmarea legăturilor ei cu realitatea şi istoria — Gaëtan Picon şi, mai ales, Maurice Blanchot nu vor ezita să formuleze un concept al literaturii identificată cu zona «neantului», a «vidului» şi «nimicului», a «morţii» — ca dimensiunile ei cele mai proprii şi mai autentice. Elementele *realiste* într-o operă vor fi denunţate de Blanchot — după cum subliniază Picon în întinsul studiu pe care i-l dedică — ca tot atîtea stigmate ale impurităţii şi ale alienării. În opera sa de bază *L'Espace littéraire*, Blanchot identifică finalitatea artei cu cea a revelării unei zone a «inumanului», a «tăcerii» şi «neantului» — sentimentul artei şi sentimentul morţii fiind declarate profund înrudite. Alarmat de extremismul lui Blanchot, Picon va observa că tezele lui Blanchot şi-ar circumscrie valabilitatea doar la anume opere ale lui Kafka sau Rilke — extra-realitatea artei fiind desminţită de atîtea opere ale literaturii mondiale începînd fie şi cu Balzac! Retractilitatea lui Picon în faţa acestei frenezii oarbe a iraţionalismului — nu-l împiedică însă ca în esenţă să profeseze inevitabil o estetică analogă (premizele estetice fiind quasi-identice la Picon, Malraux sau Blanchot): «Arta şi minciuna împărtăşesc sentimentul unui vid iniţial: mai exact, ele pierd (deopotrivă) terenul de sub picioare. Dar mincinosul nu tinde decît să umple acest vid în grabă, să atingă pămîntul cît mai repede posibil; *scriitorul porneşte să trăiască în acest vid.* (*L'Usage de la lecture*, pag. 11)

Este imposibil ca în cadrul acestor însemnări marginale să schiţăm o analiză fie şi sumară a semnificaţiei întregului complex de teze estetice formulate într-un spirit de evidentă consanguinitate ideologică de Picon sau Blanchot. Important ni se pare a semnala nu numai violenta recrudescenţă a estetismului şi autonomismului estetic radical în gîndirea estetică burgheză a Franţei actuale, nu numai furioasa reacţiune formalistă ci ultra-iraţionalistă împotriva tezelor esteticei marxiste (estetica «condiţionării» cum tind să o numească în mod simplist Picon sau Malraux), împotriva ideilor realismului în artă şi ale raţionalismului în estetică şi critică. Semnificativă ni se pare tentativa de a utiliza estetismul în favoarea fundării unei ontologii, intenţia de a formula un asemenea concept irealist şi iraţional al artei care să justifice o pretinsă ipostază fundamentală a condiţiei umane: prestigiul şi demnitatea artei ca formă superioară a vieţii spirituale tind să fie utilizate pe calea unei estetici de tipul celei de mai sus pentru a proclama «solitudinea», «libertatea» abstractă, «moartea», «vidul» şi «neantul» (Blanchot), drept dimensiuni esenţiale ale condiţiei umane, vocaţii primordiale ale omului. Estetica lui Blanchot devine o simplă exemplificare a filozofiei lui Martin Heidegger. Şi poate nu ne înşelăm stabilind o legătură de interdependenţă între triumful reacţiunii în viaţa social-politică a Franţei ultimului deceniu şi violenţa acestei resurecţii a estetismului şi iraţionalismului în gîndirea estetică oficială a acestei Franţe...

N. TERTULIAN

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

« Nu avem nici un drept să ne plîngem. Nu avem nici un drept! Și totuși în orice tîrgușor prăpădit există astăzi iarăși un monument închinat *Veșnicului răsărit german*, monument care în zile festive e luminat sărbătorește. Dar ai văzut tu, aici, la noi, vreun monument ridicat în amintirea mulțimii celor deportați și izgoniți din Polonia?

În loc să se ridice un asemenea monument, în curînd se va emite o marcă specială cu mențiunea: *15 ani de la pierderea patriei*. Dumnezeule! Care dintre toți acești bolnavi de dorul „patriei" s-a gîndit o dată, o singură dată măcar, o clipă, în vara anului 1941, la rușii siliți de reprezentanții „rasei de stăpîni" să-și lase în părăsire căminul? . . . »

Acestea sînt cuvintele rostite de unul dintre personajele cărții lui Christian Geissler, tînăr scriitor din R.F.G. acuzat de revanșarzii vestgermani că ar fi un « agent al Răsăritului ».

Se înțelege că o carte care cuprinde asemenea pasaje acuzatoare nu poate fi pe placul guvernanților de la Bonn, în schimb ea face cinste tînărului ei autor, care, în ciuda greutăților, nu s-a dat în lături s-o scrie.

Volumul *Întrebare*[1] nu este propriu-zis un roman, ci mai mult un pamflet. « Întrebarea » este adresată părinților, educatorilor, învățătorilor, prelaților, judecătorilor, celor maturi care au participat direct sau au îngăduit să se săvîrșească ororile din timpul lui Hitler și care acum tac, care nu vor să-și mărturisească, să-și recunoască vina. Întrebarea este pusă de generația autorului, generației celor care în 1933, la venirea lui Hitler la putere, era abia la grădiniță. Aceștia vor să afle cum a fost cu putință să se întîmple asemenea fapte.

Personajul principal al cărții, tînărul fizician Klaus Köhler, luat pe front, la șaptesprezece ani, în ultimele luni ale războiului și rănit în aceste ultime lupte, a fost salvat de ostașii sovietici care înaintau în Germania. Pe Klaus Köhler, un copil în anii cînd nazismul pustiise lumea, îl preocupă acum, ca om matur, faptul că în Germania Federală adevărul este trecut sub tăcere, că aproape nimeni nu-și mai pune problema răspunderii pentru cele petrecute în decursul celor doisprezece ani de regim hitlerist. Iar trecutul acesta apropiat, despre care nu se mai vorbește, reprezintă o primejdie nemăsurată pentru prezent și viitor.

Afirmam mai sus că *Întrebare* nu este un roman. Într-adevăr nu avem de-a face cu o construcție epică în sensul clasic al cuvîntului și nici cu personaje care evoluează în cursul unei acțiuni. Autorul urmărește să demonstreze, și face acest lucru cu vigoare și cu îndrăzneală, că în mare parte vinovații își ascund vina, că mulți cetățeni ai Germaniei Federale nu se recunosc a fi făptași ai grozăviilor săvîrșite în vremea hitlerismului, declarînd că n-au știut ce se petrece în lagărele de concentrare, că n-au avut cum să se împotrivească naziștilor.

Întîmplarea relatată de Christian Geissler în carte nu este decît un pretext pentru el ca să înfățișeze modul de a gîndi a unor cetățeni ai R.F.G.-ului.

Klaus Köhler, personajul central află că în casa unde este actualmente institutul la care lucrează a aparținut cîndva unor evrei. Toate astea le-a aflat de la grădinarul Anton Mollwitz, care i-a cunoscut pe vechii proprietari și care a fost de față în acea zi a anului 1941 cînd, în baza legilor antisemite de la Nürnberg (elaborate, așa cum se arată și în carte, cu ajutorul nemijlocit al lui Hans Globke,

[1] Christian Geissler: *Aufrage*. Claasen Verlag, Hamburg, 1960.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

colaboratorul apropiat a lui Adenauer), întreaga familie a fost ridicată și trimisă într-un lagăr de exterminare, de unde nici unul nu s-a mai întors.

Anton Mollwitz știe doar că se mai află în viață Joachim Valentin, unul din fiii bătrînului proprietar, care, căsătorit cu o ariană, a plecat din casa părintească și s-a ascuns în toți acești ani. Grădinarul îl caută cu disperare, dar nu izbutește să dea de el.

Klaus Köhler, impresionat de povestea lui Anton Mollwitz și frămîntat de gîndul că și tatăl lui, despre care e convins că a murit în ultimele zile ale războiului, a participat, în calitate de S.S.-ist la crime de acest gen, se arată gata să-l ajute pe grădinar în cercetările lui.

Faptul că Joachim Valentin este descoperit de Köhler chiar în ziua cînd moare nu este important și nici că tînărul fizician își găsește în aceeași zi tatăl și-și dă seama că el este cel care i-a ridicat pe membrii familiei Valentin și i-a trimis în lagăr. Toate aceste elemente țin într-o oarecare măsură de factura romanului polițist. Christian Geissler însă n-a urmărit să scrie un roman polițist, ci un act de acuzare la adresa tuturor celor care, direct sau indirect, au îngăduit nazismului să pustiască omenirea în numele « rasei de stăpîni ».

Deși catolic, Christian Geissler nu șovăie să arate și participarea activă a catolicilor la crimele hitleriste citînd documente ale înaltului cler în care se propovăduia sprijinirea fără rezerve a politicii lui Hitler.

Dar faptul că Geissler e catolic îl împiedică să meargă pînă la rădăcina răului, să vadă caracterul de clasă al hitlerismului. Problemele de conștiință au mai ales un substrat religios, autorul referindu-se în deosebi la răspunderea morală care revine naziștilor pentru crimele săvîrșite împotriva celor 6.000.000 de evrei, uciși în lagărele hitleriste.

S. HIRSCH

O MONOGRAFIE DESPRE SEAN O'CASEY

Variata operă a octogenarului scriitor irlandez este din nou analizată, de data aceasta într-un voluminos studiu critic apărut de curînd în Anglia. Este vorba de o monografie intitulată *SEAN O'CASEY, omul și opera*, scrisă de David Krause, un tînăr critic american: cartea a apărut la Londra în preajma celei de a 80-a aniversări a nașterii scriitorului.

Studiul începe printr-o meticuloasă și cuprinzătoare prezentare a mediului social în care s-a născut și a copilărit O'Casey: Dublinul și Irlanda către sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Este atmosfera descrisă de O'Casey însuși în primul său roman autobiografic *I Knock at the Door* (Bat la ușă). Pe baza unor citate bine alese din presa vremii, Krause descrie amănunțit viața din Dublin: mizeria slum-urilor, foametea, opresiunea exercitată de biserică, lupta dîrză a irlandezilor împotriva dominației britanice. Într-un oraș, în care revista *Medical Press* recunoștea în 1900 că mortalitatea atingea cifra de 46 la mie, nu e de mirare că opt dintre frații și surorile lui O'Casey au murit curînd după naștere. În ceea ce privește locuințele, case care în secolul al XVIII-lea fuseseră construite pentru o singură familie adăposteau acum, în 1880, o familie numeroasă în fiecare cameră, ceea ce însemna în medie peste cincizeci de persoane într-o casă cu șapte sau opt camere. Krause arată în continuare că condițiile de muncă

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

și alimentație erau la fel de proaste. Pe acest fundal de viață mizeră și de luptă împotriva nedreptății britanice și a asupririi exercitate de biserică, apare descrisă figura lui Jim Larkin, muncitorul revoluționar, luptătorul pentru binele poporului irlandez, care a avut un rol important în formarea lui O'Casey. « Acest infern al nemulțumirii, spune David Krause, în care aproape o treime din populație trăia în condiții îngrozitoare de mizerie, sclavie, teamă și ignoranță, a lăsat răni adînci pe trupul și sufletul tînărului O'Casey, răni pe care nu le va uita niciodată ».

Nu numai că O'Casey nu va uita niciodată mizeria îndurată în tinerețe de el, de familia sa, de generația sa, dar va lupta cu consecvență revoluționară prin opera sa dramatică și, mai tîrziu, prin opera sa de romancier împotriva unei astfel de stări de lucruri. Acest spirit revoluționar va fi minimalizat de critica burgheză care a încercat în trecut și încearcă din răsputeri și acum să ascundă cauzele care generează mizeria maselor muncitoare. La fel procedează și David Krause în studiul său despre O'Casey; el nu poate să nu recunoască geniul dramatic și, în general, geniul literar al scriitorului irlandez, dar plecînd de la teza falsă, reacționară că « istoria se repetă », teză pe care o și citează în concluzia cărții, el îl prezintă pe O'Casey ca pe un revoltat împotriva unei stări de lucruri a cărei rezolvare nu stă în puterea scriitorilor, vroind, implicit, să sugereze că nu stă în puterea oamenilor, în general.

O'Casey este unul dintre giganții dramaturgiei mondiale, iar marile sale creații dramatice realizate în perioada de început a activității sale, ca, de exemplu, *The Shadow of a Gunman* (Umbra unui pușcaș), *The Plough and the Stars* (Plugul și stelele), *Juno and the Paycock* (Juno și păunul) reprezintă o îmbinare a realismului cu romantismul revoluționar, a comicului cu tragicul, această împletire avînd ca rol tocmai să întărească, să accentueze usturătoarea sa satiră. Piesele sale sînt puternic ancorate în realitatea irlandeză, iar realitatea irlandeză, condițiile sociale și politice din Dublin în epoca copilărie și tinereței lui O'Casey, trebuie să-și găsească locul în orice studiu al operelor sale. De aceea, aceste condiții nu au putut lipsi nici din studiul lui Krause. Însă obiectivismul burghez al criticului îl împiedică să vadă cauzele acestei stări de lucruri și căile ei de rezolvare.

Trecînd apoi la tratarea operei, criticul respectă principiul cronologic, dar, lipsit de consecvență, către sfîrșitul studiului schimbă criteriul, tratînd comediile din diverse perioade în mod grupat.

Analiza minuțioasă făcută fiecărei piese în parte, deși fără a aduce prea multe lucruri noi, citatele de multe ori semnificative alese din aproape fiecare operă dramatică, paralelele stabilite între personaje asemănătoare din diverse piese — toate acestea dau studiului un caracter sistematic, aparent exhaustiv.

Fundamentarea teoretică însă este mai totdeauna arbitrară și în totală disonanță cu revoluționarul O'Casey așa cum îl cunoaștem din operele sale. Mergînd pe această linie, Krause stabilește o serie întreagă de asemănări inexistente între O'Casey și literatul cu concepții burgheze William Butler Yeats. Conflictul dintre O'Casey și Yeats, care, în perioada cînd O'Casey își face debutul în dramaturgie, era directorul teatrului Abbey din Dublin, devine în această lumină și mai inexplicabil.

Deosebit de interesant însă ca material documentar este « dialogul », redat în monografie, întocmit pe baza corespondenței dintre cei doi scriitori în momentul în care Yeats a refuzat să pună în scenă piesa lui O'Casey *The Silver Tassie* (Cupa de argint). Din acest dialog reies foarte clar serioasele divergențe de principiu dintre O'Casdey și Yeats precum și imposibilitatea stabilirii unor trăsături comune esențiale între cei doi scriitori.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Refuzul teatrului Abbey de a juca *The Silver Tassie* este începutul unei noi perioade în viața dramaturgului: este momentul cînd ia hotărîrea să părăsească Irlanda. Cu toate că tot restul vieții și-l va petrece la Londra sau în Devonshire, toate scrierile sale ulterioare vor fi indisolubil legate de viața și lupta poporului irlandez.

Un punct culminant îl constituie în creația sa piesa *The Star Turns Red* (Steaua devine roșie), publicată în 1940. După cum arată criticul sovietic Anixt, « victoria socialismului în U.R.S.S. și legătura cu mișcarea revoluționară a muncitorilor englezi îl ajută pe O'Casey să înțeleagă în chip nou perspectivele dezvoltării mișcării de eliberare din Irlanda». O'Casey intră în rîndurile partidului comunist.

Conflictul piesei *The Star Turns Red* este conflictul dintre capitaliști și muncitorii revoluționari, piesa se termină cu victoria poporului.

Criticul Krause nu înțelege și nici nu vrea să înțeleagă sensul adînc al acestei piese. El îi neagă orice valoare literară, considerînd-o « cea mai proastă piesă a lui O'Casey». Atacînd conținutul ei de idei, Krause afirmă că piesa nu e decît un pretext pentru exprimarea părerilor autorului asupra fascismului și a comunismului, trăsătură, după domnul Krause, « didacticistă», care distruge focul acțiunii dramatice, iar concluzia cu caracter depreciativ la care ajunge criticul este că piesa « nu e decît o manifestare de propagandă anti-fascistă»...

Studiul lui David Krause e intitulat *Sean O'Casey, omul și opera*. Dar O'Casey nu este numai dramaturg. Cele șase romane autobiografice ale sale, care povestesc întreaga sa viață pînă în 1954, fiecare roman cuprinzînd un deceniu, afară de ultimul care acoperă două decenii, l-au făcut cunoscut în lumea întreagă și ca romancier de mare talent.

Studiul lui Krause neglijează aproape în întregime acest aspect al creației lui O'Casey, acordînd analizei romanelor sale un număr infim de pagini. Omisiunea nu este întîmplătoare. Datorită puternicului caracter social, datorită descrierii amănunțite a luptei poporului irlandez și a activității fruntașilor mișcării muncitorești, datorită faptului că pentru moment sînt încă eclipsate de strălucirea pieselor, romanele lui O'Casey sînt în bună măsură ignorate de critica burgheză. Dar tocmai aceste romane, după cum arată criticul sovietic Anixt, « reprezintă primul pas al realismului socialist în literatura irlandeză».

C. SĂNDULESCU

O REVISTĂ IRAKIANĂ

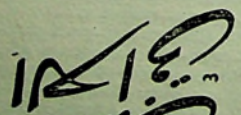

Literatura irakiană contemporană s-a născut după al doilea război mondial, sub influența puternicului val al mișcărilor de eliberare națională și socială care a cuprins țările coloniale și semi-coloniale din Asia și Africa. Preluînd de la clasici cele mai bune tradiții, noua literatură marchează o mare apropiere de popor și de năzuințele sale. Nu întotdeauna însă tinerii scriitori irakieni au găsit drumul cel mai drept spre idealul lor; nu toți au știut să evite diferitele hățișuri lăturalnice ale unor curente literare nerealiste, importate din Occident odată cu o literatură de slabă calitate. Curentul progresist democratic, curentul larg-umanist și de esență anti-imperialistă a cuprins însă cele mai largi mase de scriitori, atît tineri cît și mai vîrstnici,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

cum este celebrul poet Muhammed Mahdi al-Djawahiri, şi el dă orientarea generală a literaturii irakiene contemporane. Revista *Al-Adib al-Iraki* care a început să apară din 1961 la Bagdad, ca organ al Uniunii Scriitorilor Irakieni, este una din revistele de netă orientare progresistă în paginile căreia pot fi întîlniţi cei mai reprezentativi scriitori irakieni ai acestui curent larg democratic numit pe scurt « noua literatură ».

Cele mai mari nume ale literaturii irakiene se întîlnesc în paginile revistei alături de numele necunoscute încă, ale unor tineri scriitori. Al-Djawahiri semnează în numărul 1/1962 un poem închinat tineretului şi datoriei sale de a construi o lume nouă, fericită, poem citit de autor la festivitatea prilejuită de aniversarea a cincisprezece ani de la înfiinţarea Uniunii Internaţionale a studenţilor. Poetul Abd al-Wahab al-Baiati, celebru — deşi încă destul de tînăr — datorită unei culegeri de versuri închinată patriei sale înrobite şi poporului său care luptă pentru libertate publică în numărul 4/1961 un poem inspirat de simfonia V-a de Prokofiev, intitulat chiar *Fragmente din simfonia V-a*. Alături de el mai publică poeţii progresişti Saadi Yusuf, Ali Djalil al-Wardi (care a făcut o vizită şi în ţara noastră în 1959) şi alţii. Trebuie să amintim şi vigurosul poem al poetului algerian Malek Haddad (al cărui volum *Algeria* a fost tradus şi în romînește), intitulat *Fermitate*, şi dedicat luptei poporului său pentru libertate. Destul de numeroase sînt şi traducerile din literaturile europene, în general bine inspirate, reprezentative, traduceri care aduc un adevărat serviciu cunoaşterii literaturii progresiste europene în ţările arabe. Alături de poetul francez Jacques Prévert, de poetul polonez Roman Sliwocky şi alţii, avem bucuria să vedem tălmăciţi în limba arabă şi doi scriitori romîni: maestrul Tudor Arghezi şi Alexandru Sahia. Din creaţia lui Arghezi au fost alese două poezii: *Testament* şi *Ion Ion*; traducerile au fost precedate de o prezentare bine informată şi elogioasă asupra vieţii şi operei poetului (Nr. 1/1961); din Sahia s-a tradus în numărul 4/1961 schiţa *Moartea înghiţitorului de săbii*.

Pentru proza publicată în revista — destul de puţină — este reprezentativă schiţa *Hoţărîrea* a lui Abd al-Magid Lutfi: refuzul unei fete de a se căsători cu un tînăr care, renegîndu-şi părerile politice progresiste, a devenit unul dintre « intelectualii care şi-au trădat conştiinţa. »

Cel mai întins sector al revistei aparţine criticii şi istoriei literare care dovedeşte un nivel ideologic şi profesional ridicat. Revista publică cu regularitate articole cu caracter general asupra problemelor literaturii irakiene contemporane, dintre care amintim: *Asupra poeziei irakiene contemporane* de Boland al-Haidari sau *De ce rămîn în urmă arabii în domeniul dramaturgiei* de Abd ar-Rahman ad-Daini; de asemeni întîlnim documentate articole închinate altor literaturi ca de pildă *Literatura vietnameză* de Ngin Wan Tai, *Eroul lui Hemingway* de Kemal Qassim Nadir, o suită de articole consacrate lui Rabindranath Tagore etc. Probleme actuale ale literaturii kurde din Ira dkezbate articolul *Scurtă expunere asupra nuvelei kurde contemporane* de Abd as-Samad Haniqah. Vorbind de prigoana la care era supusă cultura acestei minorităţi sub regimul trecut, autorul arată că nuvela kurdă s-a născut efectiv abia în 1960. Deosebit de interesant este primul articol pe care l-am citat; autorul, arătînd care sînt direcţiile principale în poezia irakiană contemporană combate pe acei care pretind că noua poezie s-a rupt cu totul de tradiţie şi şi-a pierdut astfel specificul ei naţional. Literatura s-a apropiat de popor şi a început să reflecte din ce în ce mai adînc şi mai bogat profundele transformări care se petrec azi în viaţa poporului irakian. Desprinderea de ceea ce era învechit în poezie n-a însemnat însă şi ruperea de ceea ce era progresist în cultura şi poezia trecutului. « Unii încearcă să arate că ar exista o prăpastie şi chiar o luptă între poezia tradiţională şi cea contemporană — spune criticul irakian — şi că aceste transformări ar fi o revoluţie împotriva vechiului sub toate formele sale. » De fapt însă « poeţii tineri din Irak nu se revoltă împotriva regulilor clasice . . . ci ei înlături unele elemente care consideră că s-au perimat; » poetul contemporan « ia de la cei vechi numai elementele de care are nevoie. El nu refuză tradiţia dar doreşte noul care reprezintă aimăimintele sale şi timpul său. » Prin aceste inovări, el « n-a urmărit decît să deschidă orizonturi noi, pe

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

care poezia veche nu reușise să le atingă.» Nu toate tendințele noi servesc cu toate acestea cauza progresului poeziei irakiene. Atrăgînd atenția asupra pericolului inovațiilor fără sens și al preluării unor curente decadente de către poeții irakieni, autorul articolului condamnă aceste manifestări străine culturii și spiritului popular.

Revista publică în fiecare număr articole de istorie literară. Problemele generale ale culturii populare, un domeniu aproape complet ignorat pînă acum de arabi, sînt abordate într-un articol destul de întins intitulat: *Cultura populară în istorie* de Ibrahim as-Samarrai. Merită de asemeni să fie menționate articolele de informare care aduc date prețioase pentru istoricul literar: *Mărturii irakiene asupra călătoriei lui Ibn Batuta* de al-Mahzumi, *Limba populară la al-Djahiz* (cel mai mare povestitor arab, mort în secolul IX) de Taha an-Nadjm. Un grup de articole și amintiri despre marele poet progresist irakian az-Zahawi este publicat în numărul 3/1961 cu ocazia comemorării unui sfert de secol de la moartea sa. Așa cum arătam mai sus, preocupările de istorie literară depășesc granițele literaturii irakiene și se ocupă de figuri ale literaturii universale ca Shakespeare, Ibsen, etc.

Fiecare număr al revistei se termină cu o rubrică de recenzii, destul de masive, scrise cu competență, și de note, atît din viața literară irakiană cît și de peste hotare. E demn de remarcat faptul că în notele externe un loc de frunte este rezervat alături de țările arabe, Uniunii Sovietice. În Irak este cunoscută și apreciată literatura sovietică cît și activitatea care se depune în U.R.S.S. pentru traducerea și răspîndirea literaturii arabe, pentru întărirea legăturilor culturale dintre popoarele sovietice și cele arabe.

Revista literară irakiană *Al-Adid al-Iraki* aduce o contribuție însemnată la dezvoltarea noii literaturi irakiene și arabe în general, situîndu-se pe poziții progresiste, combătînd tendințele de conservatorism sau cosmopolitism care încearcă să frîneze dezvoltarea tinerei literaturi irakiene. Militînd pentru o literatură a poporului și a năzuințelor sale revista își aduce contribuția la lupta împotriva imperialismului, pentru pace, pentru progres social.

M. ANGHELESCU

Tehnoredactarea : ANDRONICA POPESCU
Corectura : LIDA IGIROȘIANU

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică nr. 4, București

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

@Asociația Ziariștilor Independenți din România